

MINISTERUL AFACERILOR INTERNE AL REPUBLICII MOLDOVA

ACADEMIA „ȘTEFAN CEL MARE”

Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 343.26:349.6 (043.3)

Boșcaneanu Marcel

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU POLUAREA APEI

SPECIALITATEA: 554.01 – Drept penal și execuțional penal

Teză de doctor în drept

Conducător științific:

URSU Veaceslav,
doctor în drept, conf. univ.,
specialitatea 554.01

Autorul:

Chișinău, 2018

© Boşcaneanu Marcel, 2018

CUPRINS

ADNOTARE.....	4
LISTA ABREVIERILOR.....	7
INTRODUCERE.....	8
1. ANALIZA SITUAȚIEI EXISTENTE ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII PENTRU INFRAȚIUNEA DE POLUAREA APEI.....	14
1.1. Evoluția cadrului normativ incriminator al infracțiunii de poluarea apei.....	14
1.2. Gradul de cercetare a fenomenului poluării apei în doctrina juridică națională.....	23
1.3. Analiza doctrinei de specialitate străină cu privire la infracțiunea de poluarea apei.....	30
1.4. Concluzii la Capitolul 1.....	40
2. OBIECTUL INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI.....	42
2.1. Precizări conceptuale și definiții asupra noțiunii de poluare acvatică	42
2.2. Obiectul infracțiunii de poluarea apei.....	53
2.2.1. Obiectul juridic.....	56
2.2.2. Obiectul material.....	61
2.3. Concluzii la Capitolul 2.....	69
3. LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI.....	71
3.1. Caracteristica semnelor laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei.....	71
3.2. Delimitarea infracțiunii de poluarea apei de alte infracțiuni și contravenții conexe.....	105
3.3. Concluzii la Capitolul 3.....	119
4. ELEMENTE CONSTITUTIV-SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI.....	121
4.1. Subiectul infracțiunii de poluarea apei.....	121
4.1.1. Persoana fizică.....	122
4.1.2. Persoana juridică.....	126
4.2. Latura subiectivă a infracțiunii de poluarea apei.....	142
4.3. Concluzii la Capitolul 4.....	152
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	154
BIBLIOGRAFIE.....	161
ANEXE.....	178
Anexa 1 Indicii fizico-chimici în baza cărora se apreciază starea ecologică a teritoriului bazinului hidrografic și apelor de suprafață.....	178
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII.....	179
CV-ul AUTORULUI.....	180

ADNOTARE

Boșcaneanu Marcel, „Răspunderea penală pentru poluarea apei”, teză de doctor în drept la specialitatea 554.01. Drept penal și execuțional penal, Chișinău, 2018

Structura tezei: introducere, 4 capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografia din 255 de titluri, 158 de pagini text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 8 lucrări științifice.

Cuvintele-cheie: infracțiune, poluare, poluarea apei, poluanți, contaminare, apă potabilă, mediu, daună de mediu, pericol, echilibru ecologic.

Domeniul de studiu: lucrarea se axează pe una dintre cele mai actuale și complexe probleme din Partea specială a dreptului penal: răspunderea penală pentru poluarea apei, cu specificarea faptului că infracțiunile de mediu reprezintă obiectul preocupărilor aflate la intersecția dintre dreptul penal și dreptul mediului.

Scopul tezei: constă în realizarea unei investigații profunde a cadrului juridic incriminator al infracțiunii de poluarea apei, analiza și interpretarea complexă a normei prevăzute la art. 229 CP RM, identificarea și soluționarea problemelor cu care se confruntă organele de drept la încadrarea juridică a infracțiunii cercetate, precum și optimizarea, formularea unor propuneri *de lege ferenda* menite să amelioreze calitatea reglementărilor în domeniu.

Obiectivele tezei: analiza juridico-penală a elementelor constitutive obiective și subiective ale infracțiunii prevăzute la art. 229 CP RM; identificarea deficiențelor tehnico-legislative ce determină ineficiența funcționării mecanismului de incriminare penală a faptelor de poluare a apei și formularea recomandărilor cu titlu *de lege ferenda* care să contribuie la perfecționarea normei în discuție, precum și a unor dispoziții conexe.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor obținute: caracterul novator al lucrării este determinat de faptul că teza reprezintă una din primele cercetări complexe în RM consacrată răspunderii penale pentru poluarea apei. În cadrul acesteia sunt propuse noțiuni, teze, concepții, care pun într-o nouă lumină unele dintre cele mai controversate probleme ce țin de aplicarea răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la art. 229 CP RM. Originalitatea rezultatelor obținute constă în investigarea celor mai controversate probleme ale științei și practicii dreptului penal care vizează infracțiunea în cauză, în paralel fiind evidențiate deficiențele tehnico-legislative de care suferă norma prevăzută la art. 229 CP RM și formularea propunerilor concrete de îmbunătățire a cadrului incriminator în materie.

Problema științifică importantă soluționată: rezidă în construcția juridică a unui mecanism clar al incriminării faptei de poluare a apei, fapt ce va contribui la excluderea dificultăților, confuziilor și contradicțiilor sesizate până nu demult la interpretarea și aplicarea normei penale în cauză. Pe această cale se soluționează problema incriminării și calificării penale corecte a faptelor ce atentează la integritatea resurselor de apă prin excluderea dublării de norme, delimitarea clară între diferite componente similare, atât de infracțiuni, cât și de contravenții, în vederea contribuirii la eficientizarea răspunderii penale pentru poluarea apei.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării: în urma investigației științifice realizate s-a constatat existența unor imperfecțiuni de origine normativă, precum și insuficiența activității de cercetare în materia infracțiunilor contra mediului. În vederea înlăturării acestor neajunsuri, prin intermediul lucrării de față, prezentăm comunității științifice, organelor de drept, legiuitorului un șir de concluzii și recomandări menite să contribuie la perfecționarea cadrului normativ în domeniu.

Implementarea rezultatelor științifice: urmărește scopul aplicării lor în procesul de instruire a studenților, masteranzilor, doctoranzilor din cadrul instituțiilor de învățământ superior cu profil juridic, cu orice formă de învățământ, utile la elaborarea de publicații științifice, precum și în activitatea practică a organelor de drept.

АННОТАЦИЯ

Бошкянэну Марчел „Уголовная ответственность за загрязнение воды”, диссертация на соискание ученой степени доктора права, специальность 554.01 – Уголовное право и уголовно-исполнительное право, Кишинэу, 2018

Структура диссертации: введение, четыре главы, общие выводы и рекомендации, библиография из 255 наименований, 158 страниц основного текста. Полученные результаты опубликованы в 8 научных работах.

Ключевые слова: преступление, загрязнение, загрязнение воды, загрязняющие вещества, заражение, питьевая вода, окружающая среда, экологический ущерб, опасность, экологический баланс.

Область исследования: работа посвящена одной из наиболее актуальных и комплексных проблем Особенной части уголовного права: уголовной ответственности за загрязнение воды, при этом акцентируется внимание на тот факт, что экологические преступления являются объектом исследований на стыке уголовного и экологического права.

Цель исследования: состоит в реализации глубокого исследования инкриминирующей правовой базы преступления о загрязнении воды, комплексным анализом и толкованием нормы предусмотренной ст. 229 УК РМ, выявлении и решении проблем с которыми сталкиваются правоохранительные органы при квалификации исследуемого преступления, а также в формулировании некоторых предложений „*lege ferenda*” имеющие целью повысить качество нормативных положений в этой сфере.

Задачи исследования: уголовно-правовой анализ состава преступления предусмотренного ст. 229 УК РМ, его объективных и субъективных элементов; выявление слабых сторон которые определяют неэффективность механизма уголовной криминализации деяний связанных с загрязнением воды и формулировка рекомендаций „*lege ferenda*” которые способствовали бы совершенствованию обсуждаемой нормы, а также некоторых связанных с ней диспозиций.

Научная новизна и оригинальность полученных результатов: в работе предложены определения и понятия, концепции, которые представляют в совершенно новом свете, одни из наиболее обсуждаемых проблем связанных с применением ответственности за преступление, предусмотренное ст. 229 УК РМ. Оригинальность полученных результатов состоит в исследовании самых спорных проблем науки и практики уголовного права относительно исследуемого преступления, параллельно выявляя законодательные несовершенства нормы ст. 229 УК РМ, а также в формулировке конкретных предложений по усовершенствованию законодательной базы в данной сфере.

Решённая важная научная проблема: состоит в конструкции ясного юридического механизма инкриминирования деяния по загрязнению воды, факта, который, как нам кажется, будет способствовать устранению несовершенств, конфузий и противоречий, существующих до недавнего времени при толковании и применении данной уголовно-правовой нормы.

Теоретическое значение и практическое значение работы: в результате проведенного научного исследования установлены наличие некоторых правовых несовершенств, а также недостаточность исследований в сфере экологических преступлений. Работа способствует устранению выявленных недостатков, представив научному сообществу, правоохранительным органам, законодателю, ряд выводов и предложений, которые способствовали бы, совершенствованию правовой базы в исследуемой сфере.

Внедрение научных результатов имеет своей целью их применение в процессе обучения студентов, мастерандов, аспирантов высших учебных заведений юридического профиля, различных форм обучения, они могут быть полезны при разработки научных публикаций, а также в практической деятельности правоохранительных органов.

ANNOTATION

Boşcaneanu Marcel, „Criminal liability for water pollution”, PhD’s thesis in law at the specialty 554.01 – Criminal law and enforcement law, Chişinău, 2018

Thesis structure: Introduction, four chapters, general conclusions and recommendations, bibliography of 255 titles, 158 text base pages. The results obtained are published in 8 scientific papers.

Key-words: criminal offense, pollution, water pollution, pollutants, contamination, drinking water, environment, environmental damage, danger, ecological balance.

Field of study: the paper focuses on one of the most current and complex issues in the special part of criminal law: criminal accountability for water pollution, specifying that environmental offenses are the object of the preoccupations at the intersection of criminal law with environmental law.

Objectives: legal-criminal analysis of the objective and subjective constituent elements of the investigated crime of the art. 229 PC RM; identifying technical-legislative deficiencies that determine ineffectiveness of functioning mechanism of criminal accusation of water pollution deeds and making recommendations with the title of *lege ferenda* that will contribute to improvement of the discussed standards, as well of some related provisions.

The purpose of the thesis: is to carry out a thorough investigation of the incriminating legal framework of the water pollution offense, the complex analysis and interpretation of the norm stipulated in art. 229 PC RM, revealing and solving the problems faced by law enforcement bodies in the legal framing of the investigated offense, as well as optimizing, formulating some proposals of *lege ferenda* (lex ferenda) for increasing the quality of regulations in the field.

Scientific novelty and originality of the obtained results: the novelty of the work is determined by the fact that changes are introduced on the issue of criminal liability for water pollution. Within it are proposed notions, theses, conceptions, which put in a new light some of the most controversial issues related to the application of the responsibility for the offense stipulated in art. 229 PC RM. The originality of the obtained results consists in the investigation of the most controversial problems of the science and practice of the criminal law referring to the investigated offense, while at the same time being highlighted the technical-legislative deficiencies from which suffers the norm stipulated in art. 229 PC RM and the formulation of concrete proposals for improving the incriminating framework in the matter of.

The important scientific problem solved: lies in the legal organization of a clear mechanism of accusing of the water pollution deed, which will help to eliminate the difficulties, confusions and contradictions that have been encountered until recently in the interpretation and application of the concerned criminal law. In this way, is solved the issue of right penal accusing and qualification of the facts that threaten the integrity of water resources by eliminating the duplication of norms, the clear delimitation between different similar components, both crimes and offences, in order to contribute to the efficiency of the criminal liability for pollution water.

Theoretical significance and applicative value of the work: the scientific research carried out revealed the existence of imperfections of normative origin, as well as the insufficiency of research activity in the field of environmental crimes. This situation prevents the correct application and interpretation of the stipulations of art. 229 PC RM. In order to overcome these deficiencies, through the present paper, we present to the scientific community, to the law enforcement bodies, to the legislator a series of conclusions and recommendations meant to contribute to the improvement of the normative framework in the field.

The implementation of the scientific results: pursues the goal of their application in the process of training students, master students, doctoral law students in higher education institutions, with any form of education, useful to develop scientific publications, as well as in their activity of the law enforcement bodies.

LISTA ABREVIERILOR

alin.	– alineat
an.	– anul
art.	– articol
lit.	– literă
nr.	– număr
pct.	– punct
p.	– pagină
sec.	– secol
secț.	– secțiunea
Cap.	– Capitol
CP	– Codul penal
CP RM	– Codul penal al Republicii Moldova în redacția din 2002
CP FR	– Codul penal al Federației Ruse
C.Civ.	– Codul civil
C.Contr.	– Codul contravențional
CPP	– Codul de procedură penală
CSJ	– Curtea Supremă de Justiție
CSI	– Comunitatea statelor independente
CtEDO	– Curtea Europeană a Drepturilor Omului
CE	– Consiliul European
HG RM	– Hotărârea Guvernului Republicii Moldova
MAI	– Ministerul Afacerilor Interne
RM	– Republica Moldova
RSSM	– Republica Sovietică Socialistă Moldovenească
RSSU	– Republica Sovietică Socialistă Ucrainească
URSS	– Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
UE	– Uniunea Europeană

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei abordate. Cea mai evidentă și actuală îngrijorare a omenirii, sesizată și mediatizată disperat în ultimele decenii pe scară largă, este și va rămâne încă pentru multe generații înaintea starea degradată a mediului. În aceste împrejurări, indicele principal care de fiecare dată semnalizează neîntârziat diminuarea calității vieții pe Terra este întruchipat de starea degradată a apei – componentă ce determină existența viului și a tuturor proceselor ce-l mențin.

Deși conștientizată destul de târziu, problema poluării apei a devenit un subiect de mare preocupare pentru doctrina postmodernă, încercând a se căuta prin cercetare mecanisme juridice eficiente de luptă contra faptelor de orice natură ce atentau nestingherit la integritatea unor noi categorii de relații sociale, mai puțin apreciate de către om – cele legate de protecția factorilor de mediu prin folosirea lor rațională. La rândul lor, toate aceste considerente au determinat și autoritățile să recurgă la măsuri mult mai represive pentru contracararea conduitelor reproșabile la adresa mediului, măsuri care aparțin cu preponderență dreptului penal și care constituie o serioasă garanție în asigurarea respectării normelor imperative impuse prin legislația de mediu.

Pe cale de consecință, dreptul penal, după cum era și firesc să se întâmple, ca reacție la noile necesități, a fost determinat să ia sub protecția sa și componentele de mediu, fapt care s-a întâmplat în an. 2002, odată cu consacrarea unui capitol aparte infracțiunii ecologice în care se regăsește și infracțiunea de poluarea apei (art. 229 CP RM).

Cu toate acestea, în pofida deciziei îndrăznețe și oportune pentru acele timpuri, legiuitorul moldovean nu s-a grăbit să pătrundă și în esența specificului pe care îl prezintă componentele de mediu, legitățile sale deosebite de funcționare care impun considerarea unor valori ce formează un alt compartiment al protecției penale, distinct de valorile sociale ce aparțin persoanei, deși la nivel declarativ, prin textul art. 2 alin. (1) al CP RM, se spune că scopul legii penale este de a apăra contra infracțiunii nu doar *persoana*, ci și *mediul*. Drept consecință, s-a atribuit majorității infracțiunilor contra mediului, inclusiv celei de la art. 229 CP RM, un caracter material, considerându-se consumate din momentul survenirii consecințelor de rezultat fără a fi sesizat faptul că concepția la care s-a recurs este total inefficientă și incompatibilă cu exigențele și specificul materiei de mediu. Prin adoptarea unei asemenea concepții, efectul scontat al reglementărilor la care se așteptau autoritățile, din nefericire, nu s-a produs nici până în ziua de azi, și asta din cauza particularității consecințelor care de multe ori sunt insesizabile, difuze, cu efecte în timp, fapt ce determină o imposibilitate a stabilirii legăturii de cauzalitate între acțiuni și efecte. Or, nu putem să credem că din acel moment nu s-au mai săvârșit fapte de acest gen, odată ce ne-am pomenit în fața paradoxului potrivit căruia starea apelor în RM este dezastruoasă,

în timp ce toate statisticile în domeniul documentării și sancționării faptelor de poluarea apei aproape că nu înregistrează săvârșirea unor asemenea infracțiuni.

Din nefericire, nici doctrina penală autohtonă nu s-a grăbit să identifice problema, deși a sesizat și discută „în culise” că ceva nu merge, că ar exista un impediment ce stă în calea eficienței în aplicarea normelor penale pentru fapte contra mediului. De la adoptarea CP RM în an. 2002, după 16 ani de existență, chiar și mai devreme, de la declararea independenței, infracțiunea de poluarea apei prevăzută la art. 229 CP RM nu a constituit obiectul de cercetare a nici unei teze de doctorat, articol științific sau altă lucrare cu caracter științific, nemaivorbind de alte componente de infracțiuni prin care se atentează la calitatea apei. Cu atât mai mult, nici legiuitorul nu s-a grăbit de la adoptarea CP RM să facă modificări ale dispoziției normei de la art. 229 CP RM cu excepția modificării sancțiunii.

Constituind un subiect încă „neexplorat științific” în pofida încercărilor noastre de a scoate în evidență absolut toată problematica, oferirea unor soluții reale și viabile în materia incriminării penale a faptei de poluare acvatică, recunoaștem că subiectul cercetat rămâne a fi unul actual și important în toate timpurile, odată ce omenirea este sortită prin definiție să evolueze continuu și necondiționat, aducând cu sine noi și noi modalități și mijloace ce favorizează diversificarea faptelor contra mediului.

Practica judiciară actuală simte necesitatea stringentă de recomandări și comentarii științifice fundamentate, destinate soluționării aspectelor discutabile cu referire la aplicabilitatea prevederilor art. 229 CP RM. Această cercetare științifică este dictată de necesitatea determinării limitelor juridico-penale ale legalității, de elaborarea unor concluzii, recomandări științifico-practice privind aplicarea și realizarea cu succes a respectivei norme de drept. Anume aceste circumstanțe evidențiază actualitatea și importanța științifico-practică a acestei probleme prin prisma necesității realizării unui astfel de studiu.

Scopul și obiectivele tezei. Scopul tezei constă în realizarea unei investigații profunde a cadrului juridic incriminator al infracțiunii de poluarea apei, în analiza și interpretarea complexă a normei prevăzute la art. 229 CP RM, în identificarea și soluționarea problemelor cu care se confruntă organele de drept la încadrarea juridică a infracțiunii cercetate, precum și optimizarea, formularea unor propuneri *de lege ferenda* menite să amelioreze calitatea reglementărilor în domeniu.

Pentru atingerea scopului propus, au fost trasate următoarele *obiective ale cercetării*:

- studierea doctrinei autohtone, precum și a celei străine, pe segmentul analizei infracțiunii de poluarea apei;

- analiza experienței pozitive a altor state în vederea identificării asemănărilor și deosebirilor în raport cu modelul de reglementare a răspunderii pentru infracțiunile ce atentează la resursele de apă;

- identificarea și formularea textului ce are să definească clar și inconfundabil noțiunea de poluare a apei;

- analiza juridico-penală a elementelor constitutiv-obiective și subiective ale infracțiunii prevăzute la art. 229 CP RM;

- identificarea deficiențelor tehnico-legislative ce determină ineficiența funcționării mecanismului de incriminare penală a faptelor de poluare a apei;

- explicarea modului de operare a distincției dintre contravenția și infracțiunea de poluare a apei, precum și sintetizarea deosebirilor și asemănărilor cu infracțiuni conexe;

- stabilirea deficiențelor tehnico-juridice existente în dispoziția de la art. 229 CP RM și formularea recomandărilor cu titlu *de lege ferenda* care să contribuie la perfecționarea acestei dispoziții, precum și a unor dispoziții conexe.

Metodologia cercetării. Întru atingerea obiectivelor stabilite, pe căi eficiente și productive în domeniul cercetării, au fost utilizate următoarele metode: metoda istorică (aplicată în paragraful dedicat studierii evoluției cadrului normativ incriminator al infracțiunii de poluarea apei); metoda comparativă (utilizată în cadrul realizării studiului științific, în vederea analizei aspectului comparativ între diferite materiale științifice referitoare la infracțiunea de poluarea apei și a reglementărilor specifice legislațiilor penale ale altor state în materia răspunderii pentru infracțiunea de poluarea apei); metoda deductivă (utilizarea acestei metode va face posibilă obținerea unor concluzii, o viziune nouă asupra infracțiunilor de mediu, în special cea de poluarea apei); metoda prospectivă (a fost aplicată pentru a studia gradul de aplicabilitate și funcționalitate a noilor dispoziții normative ce vor asigura aplicarea eficientă a infracțiunii de poluarea apei), precum și cea sistemică (utilizată în procesul examinării în ansamblu a actelor juridice naționale și internaționale ce se referă la infracțiunea analizată).

Noutatea științifică a rezultatelor obținute. Pe lângă abordarea multidimensională, în premieră absolută la nivel național s-a efectuat o analiză a cadrului juridic incriminator ce a făcut posibilă identificarea, fundamentarea și argumentarea științifică a necesității introducerii în CP RM a unei noi componente de infracțiune ce atentează la calitatea apei. Rezultatele inovatoare obținute se mai particularizează și prin formularea unui cadru juridico-penal absolut nou de incriminare a faptei prevăzute la art. 229 CP RM, având la bază o concepție distinctă, generată și impusă de exigențele actuale ale materiei de mediu. În acest sens elementul de noutate științifică se mai identifică și prin:

- formularea unui nou text ce definește noțiunea de poluare a apei cu luarea în considerare a exigențelor și regulilor actuale impuse prin legislația de mediu, fapt care permite o uniformizare a sensului acesteia, asigurându-se astfel o conexiune mai bună cu alte materii extrapenale, fiind excluse, pe această cale, divergențele de interpretare și aplicare;
- fundamentarea științifică a necesității consacrării legislative a unui nou conținut al normei de la art. 229 CP RM;
- argumentarea oportunității de a introduce în CP RM, la Cap. VIII „Infrațiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale”, a unei noi componente de infracțiune prin art. 215¹ – Contaminarea apei potabile;
- completarea art. 21 al CP RM cu un nou alin. (3²) care să prevadă tragerea la răspundere penală a entităților ce nu dispun de personalitate juridică după principiile răspunderii aplicabile persoanelor juridice;
- introducerea unor noi sancțiuni penale ce urmează a fi aplicate persoanelor juridice pentru infracțiunea de poluarea apei;
- argumentarea necesității de a opera unele modificări la norma contravențională ce incriminează fapta de poluarea apei.

Problema științifică importantă soluționată rezidă în construcția juridică a unui mecanism clar al incriminării faptei de poluare a apei, fapt ce va contribui la excluderea dificultăților, confuziilor și contradicțiilor sesizate până nu demult la interpretarea și aplicarea normei penale în cauză. Pe această cale se soluționează problema incriminării și calificării penale corecte a faptelor ce atentează la integritatea resurselor acvatice prin excluderea dublării de norme, delimitarea clară între diferite componente similare, atât de infracțiuni, cât și de contravenții, concretizarea semnelor laturii obiective proprii și caracteristice doar infracțiunii de poluarea apei, distingerea între intensitatea și gravitatea consecințelor generate de fenomenul poluării apei, fapt ce permite o gradare a mărimii sancțiunilor ce urmează a fi aplicate. Conturarea și propunerea unei modalități optime de expunere juridico-penală asupra infracțiunii de poluarea apei va face să corespundă esenței, individualității acestei infracțiuni, precum și va contribui la unificarea terminologiei materiei de mediu cu cea a dreptului penal.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. În plan teoretico-conceptual, lucrarea prezintă o importanță incontestabilă în circumstanțele în care lipsește o bază științifică diversificată în expunerea asupra problemei la nivel național. În teză sunt relevate aspectele care au fost cercetate doar tangențial sau care au fost neglijate totalmente de doctrină, ceea ce face ca lucrarea de față să exprime bazele conceptuale ale ulterioarelor studii în materia răspunderii pentru infracțiunea prevăzută la art. 229 CP RM. Prin urmare, studiul de față pune la dispoziția

doctrinei un nou concept ce va sta la baza reglementării normelor de protecție penală nu numai a apei, dar și a celorlalte componente naturale, fiind mult mai adaptat la exigențele legislației de mediu, dar și la necesitățile practice de încadrare juridică și aplicare.

Valoarea aplicativă a tezei este determinată de originalitatea ideilor și conceptelor doctrinare expuse în cadrul lucrării cu ocazia analizei juridico-penale a infracțiunii de poluarea apei. În acest sens, concluziile și recomandările științifice înaintate vor prezenta interes și utilitate în activitatea de interpretare a normei prevăzute la art. 229 CP RM de către știința dreptului penal național, iar pentru legislatorul RM, va reprezenta un suport științific valoros în exercițiul legiferării și perfecționării legii penale în domeniu. Rezultatele obținute pot constitui baza de referință a celor ce înfăptuiesc justiția, a autorităților preocupate de supravegherea respectării normelor de drept și de protecție a mediului, fapt ce va forma o viziune unanimă asupra problematicii aplicării legislației penale la contracararea criminalității de mediu. Pentru instituțiile de învățământ cu profil juridic de orice nivel, cu orice formă de învățământ, opiniile și conceptele expuse în cadrul lucrării, precum concluziile și recomandările științifice vor putea fi utilizate în activitatea de predare a disciplinei drept penal și dreptul mediului.

Aprobarea rezultatelor. Concepțiile, concluziile și recomandările de bază ale tezei au fost materializate în cadrul a 8 publicații științifice. În același timp, unele idei și concluzii teoretice, constituind rezultatul cercetării, au fost prezentate în cadrul mai multor conferințe științifice.

Sumarul compartimentelor tezei. Prezenta lucrare se compune din compartimente cum ar fi: introducere, patru capitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie, lista abrevierilor și cuvintele-cheie.

Introducerea – reflectă esența actualității, noutății științifice, importanței teoretice și valorii aplicative a rezultatelor obținute prin cercetare. Tot în acest compartiment sunt identificate obiectivele, scopul și metodologia cercetării, precum și problema științifică de importanță majoră soluționată.

Capitolul 1, intitulat „**Analiza situației existente în domeniul răspunderii pentru infracțiunea de poluarea apei**”, prezintă studiul asupra parcursului dezvoltării normelor de incriminare penală a faptei de poluare a apei, studiu prin care se urmărește scoaterea în evidență a evoluției reglementărilor în acest sens pentru a urmări problematica ineficienței ce a determinat perfectarea cadrului incriminator în domeniu. Tot aici se prezintă analiza situației existente a gradului de reglementare și cercetare a infracțiunii de poluarea apei atât la nivel național, cât și internațional. Ca rezultat, am stabilit că gradul de investigație a temei și aportul științific pe care îl implică cercetările doctrinare ce abordează problema răspunderii penale pentru poluarea apei este unul foarte mic.

Capitolul 2, intitulat „**Obiectul infracțiunii de poluarea apei**”, este consacrat evidențierii particularităților obiectului infracțiunii de poluarea apei nu înainte de a clarifica unele aspecte definitorii ale infracțiunii de poluarea apei, fiind de părerea că poluarea apei trebuie să fie definită după aceiași parametri în toate formele răspunderii juridice, fapt care nu trebuie să fie străin materiei penale, doar cu adăugirea sensului și regulilor impuse de dreptul penal. A doua parte a capitolului prezintă obiectul juridic și obiectul material al infracțiunii de poluarea apei, atât din perspectiva interpretărilor actuale, cât și din cea a argumentării necesității reconsiderării multor opinii susținute de doctrina penală.

Capitolul 3, intitulat „**Latura obiectivă a infracțiunii de poluarea apei**”, se impune în clarificarea problemelor de ordin incriminator după semnele laturii obiective, încercându-se a argumenta necesitatea dezicerii de conceptul actual al considerării infracțiunii de poluarea apei. În context, se recurge și la evidențierea trăsăturilor delimitatorii ale infracțiunii de poluarea apei de alte infracțiuni și contravenții conexe. Urmare la acestea se identifică necesitatea consacării unei noi componente de infracțiune prin încorporarea ei în conținutul CP RM, componentă care să prevadă un obiect distinct de atentare în jurul și cu ocazia căruia se formează relațiile sociale de protecție.

Capitolul 4, intitulat „**Elemente constitutiv-subiective ale infracțiunii de poluarea apei**”, reflectă trăsăturile esențiale ale elementelor subiective specifice infracțiunii de poluarea apei cu indicarea particularităților de incriminare după semne subiective. Pentru o mai bună structurare și cercetare, compartimentul de față se divizează întru examinarea aspectului subiectiv al persoanei fizice, precum și cel manifestat de persoane juridice separat. Latura subiectivă nu rămâne nici ea în umbră, fiind examinată după toate regulile la care se supune analiza juridico-penală a tuturor infracțiunilor, urmărind scopul identificării tuturor trăsăturilor constitutiv-subiective manifestate la săvârșirea infracțiunii de poluarea apei.

Concluzii generale și recomandări sunt realizate în mod sumar pentru a face posibilă evidențierea celor mai importante și esențiale rezultate ale cercetării, prezentând recomandările de rigoare necesare îmbunătățirii cadrului de reglementare și celui interpretativ în materia răspunderii penale pentru poluarea apei.

1. ANALIZA SITUAȚIEI EXISTENTE ÎN DOMENIUL RĂSPUNDERII PENTRU INFRAȚIUNEA DE POLUAREA APEI

1.1. Evoluția cadrului normativ incriminator al infracțiunii de poluarea apei

Ascensiunea neconținută pe calea dezvoltării tuturor domeniilor considerate prioritare pentru existența umană, și în același timp, agresivă, nefavorabilă, amenințătoare asupra funcționalității în condiții prielnice a componentelor de mediu, a determinat în ultimele decenii necesitatea recurgerii la măsuri categorice din partea tuturor statelor. Acestea din urmă au drept obiectiv principal protejarea componentelor de mediu afectate prin degradarea și ameliorarea lor din contul sancțiunilor aplicate în cazul în care s-a admis o vătămare susceptibilă de prejudicii [30, p. 34].

Una din componentele abiotice ale mediului, care adesea are de suferit în urma tuturor activităților umane cu impact negativ și care, prin natura ei, influențează în aceeași măsură funcționalitatea celorlalte componente ale mediului natural, dependente de aceasta, inclusiv omul, o constituie apa. O resursă naturală regenerabilă, vulnerabilă și limitată, element indispensabil pentru societate, materie primă pentru activități productive, sursă de energie și cale de transport, fiind un factor determinant în menținerea echilibrului ecologic, pentru existența vieții și îndeplinirea tuturor activităților umane [142, p. 161]. După cum se mai afirmă în același context și pe drept cuvânt, poluarea apei nu este specifică unui continent sau altuia, ci este un fenomen de răspândire generală. Ceea ce diferă este numai coeficientul de poluare.

Într-adevăr, această din urmă problemă nu privește doar statele înalt industrializate, ci în aceeași măsură și statele aflate la începutul drumului ce duce spre dezvoltarea social-economică și tehnologică.

O frază celebră care aparține observatorului Jonathan Raban și care vine să exprime același înțeles, confirmând, de altfel, constatările noastre, spunea: „*Într-o țară slab dezvoltată e preferabil să nu bei apă, iar într-o țară superdezvoltată ar fi mai bine să nu respiri*” [144, p. 10].

Deci, dincolo de preocupările omului, dar deopotrivă și de cele ale autorităților, avute față de relațiile de proprietate, conviețuire, securitate și liniște publică, odată cu intensificarea degradărilor asupra mediului ce aveau să degeneze mai târziu în catastrofe de proporții, lista acestora a început a se extinde, cuprinzând astfel și îngrijorările față de calitatea mediului, factor indispensabil existenței pe pământ. Evident, la începuturi, atunci când și normele destinate ocrotirii celor mai importante valori considerate de om nu se bucurau de mare eficiență și calitate, printre ele, într-o manieră destul de răzleață, au început să-și facă loc și unele norme ce în mod indirect urmăreau scopul ocrotirii celor mai importante și frecvent exploatate componente ale mediului: apa, solul, aerul atmosferic, culturile silvice sau resursele subsolului.

În consecutivitatea respectivă a expunerii, fiind de părerea că inițierea oricărui studiu în materie juridică trebuie să înceapă cu elucidarea caracterului evolutiv al normelor în domeniul cercetat, în cazul nostru al protecției resurselor acvatice, intenționăm a arăta prin textul ce urmează consecutivitatea trecerii de la spectrul normelor generale de protecție a apelor la cele cu caracter penal, mult mai represive, dar totodată eficiente sub aspect preventiv, ținând cont de vasta gamă a funcțiilor pedepsei penale.

Considerând-o extrem de necesară, abordarea cronologică a evoluției reglementărilor în materie nu se limitează sub aspect spațio-temporar la teritoriul RM, ci în mod necesar la nivel global, ținându-se cont de experiența statelor care cu veacuri în urmă au pus fundamentul și au edificat în mod constant și incontestabil sistemul dreptului de care beneficiem și astăzi. Deși actualmente se consideră că normele de protecție a mediului prin măsuri de drept penal au fost elaborate nu demult cu ocazia adoptării la 4 noiembrie 1998 a Convenției cu privire la protecția mediului prin măsuri de drept penal, nici pe departe nu înseamnă că resursele acvatice, și alte componente ale mediului nu au beneficiat până atunci de protecție juridică. Anume în subiectul de față ne vom referi la evoluția normelor privitoare la răspunderea pentru fapte de poluare a apei, inclusiv a normelor cu caracter penal aplicabile la nivel mondial, dar în special și la nivel național până în an. 1998.

Așadar, din varietatea reglementărilor arhaice în domeniul protecției resurselor naturale ce le cuprind și pe cele acvatice și care la prima vedere sunt de ordin general, se desprind și unele norme cu caracter penal care, într-o măsură sau alta, evoluând și afirmându-se în timp, au format bazele reglementărilor actuale. Ba mai mult, chiar până a intra în „zona juridică” a interdicțiilor de degradare a mediului, înseși regulile de conviețuire de nivel cutumiar conțineau unele prevederi sancționabile social, dacă nu juridic, care urmăreau scopul creării unui anturaj favorabil existenței omului de atunci și care aveau un caracter asemănător pedepselor penale [30, p. 35].

În contextul dat, potrivit unor relatări [76, p. 381], reglementările juridice privind apa din Roma antică s-au format într-o perioadă de aproape o mie de ani, de la regalitate (500 î.e.n.) și până la sfârșitul imperiului (565 e.n.). Însăși legea celor 12 table (488-451 î.e.n.) conține prima referință la dreptul utilizatorilor de apă, iar Lex Agraria (către anul 112 î.e.n.) arată influența regimului juridic al terenurilor asupra celui al apei. Ulterior, în timpul principatului (27 î.e.n. - 286 e.n.) apare conceptul de „curs de apă public” (*flumen publicum*) prin raportare la cursurile de apă perene în opoziție cu cele care nu sunt publice (*flumina terrentia*) și rămân private, ceea ce pare pertinent într-un regim hidrografic de tip mediteranean. Mai târziu, dincolo de reglementările juridice în domeniul apelor descrise mai sus care, de fapt, manifestă un pronunțat

caracter de legiferare a modului folosirii lor în scopuri private, apar și unele reglementări cu un vădit caracter protector. Anume, așa-zisele drepturi de apă erau protejate prin sistemul numit „*interdicta*”, care presupunea cererea părții care se considera lezată a unei joncțiuni a judecătorului competent împotriva autorului tulburării vizând să determine încetarea pagubei și revenirea la *statu-quo-ante*.

Alte *interdicta* aveau ca obiect asigurarea conservării albiei, malurilor și debitului cursurilor de ape publice navigabile, a libertății de navigație pe cursurile de ape și lacuri, garantarea drepturilor pentru riverani de a se proteja contra inundațiilor etc.

După cum observăm, fiind în acele timpuri mai puțin conștientizată necesitatea protecției apelor, poate din cauza unui spectru mai îngust de activități și acțiuni cu efect vătămător asupra lor, evident din lipsă de tehnologii, activități industriale de anvergura celor de azi, normele analizate prezentau un caracter general, de prevenție care au ținut locul celor de natură civilă, administrativă, contravențională sau penală chiar. Totuși de normele vizate s-a făcut uz până în momentul în care perfecționarea lor a fost impusă de diversificarea căilor de atenare și înrăutățire a stării cantitativ-calitative a resursei avute în discuție.

După cum se afirmă în literatura de specialitate [142, p. 161], evoluția fenomenelor de poluare a apei, schimbările care au loc cu privire la diversificarea surselor de poluare și gradul sporit de nocivitate a lor au condus la o evoluție în privința mijloacelor și metodelor juridice de combatere a acestei „boli” a civilizației moderne. Prin urmare, deja începând cu sec. al XIV-lea, civilizația de pe întregul glob pământesc a recurs la elaborarea unor norme mult mai represive decât cele anterioare ce aveau drept obiectiv protecția componentelor de mediu, în principal a resurselor de apă ca o componentă vitală și indispensabilă vieții.

Astfel, începutul evoluției reglementărilor în materia protecției apelor, aplicate în spațiul carpato-danubiano-pontic, este marcată de apariția „braniștilor” odată cu întemeierea Țării Românești în sec. al XIV-lea. Braniștile erau locuri oprite sau rezervate, în care nimeni n-avea voie să intre spre a tăia lemne, a cosi fân, a vâna, a prinde pește sau a culege fructele pădurii, fără voia prealabilă a stăpânului. Cei care nu respectau această lege erau sancționați, pedeapsa variind de la confiscarea obiectelor personale (a securii, a uneltelor sau a hainelor) până la pedeapsa corporală sau chiar spânzurătoare [85, p. 55]. Deși aceste legi nu erau îndreptate nemijlocit spre protejarea apelor contra poluării, totuși prin interdicțiile impuse, apropo cu caracter penal odată ce stabilesc pedepse corporale sau pedeapsa cu moartea, în mod indirect prin limitarea accesului în aceste zone aveau de beneficiat și componentele respective, dar și vietățile ce coabitau în mediu acvatic sau depindeau vital de acesta [177, p. 15].

Deci în vechiul drept românesc sunt identificate primele legiuri scrise în domeniul apelor: „Cartea românească de învățătură” (1646) a lui Vasile Lupu și „Îndreptarea legii” (1652) a lui Matei Basarab. Cu toate acestea, abia în Codul lui Calimah (1817) și în Legiuirea Caragea (1818) apele cunosc o reglementare detaliată [76, p. 381]. Tot în această parte a Terrei, prin a doua jumătate a sec. al XIX-lea, mai exact la 30 octombrie 1869, pe timpul domniei lui Cuza Vodă a fost promulgat Codul penal român. Actul vizat a fost pus în aplicare la 1 mai 1865 și prevedea în art. 368 interzicerea otrăvirii peștilor în bălți, heleștee ori havuzuri [84, p. 282; 91].

Aproximativ în aceeași perioadă, normele ce încercau a se impune prin interdicții clare urmărind scopul protecției juridice a apelor se regăsesc și în legislația altor țări ale lumii. Prin urmare, una dintre cele mai vechi dispoziții, caracterizată de aspectul mult mai represiv pentru acele timpuri, care interzicea poluarea apei se găsea în textul Codului Suediei din an. 1734. Aceasta se referea la faptul că proprietarul unui fereștrău mecanic trebuia să vegheze astfel ca rumegușul de lemn să nu stăvilească cursul de apă și să nu fie dus de apă pe câmpii și terenuri agricole [142, p. 164].

În accepțiunea unor doctrinari [82, p. 262; 250, p. 10], din punct de vedere istoric, normele penale sunt considerate printre primele care au fost utilizate pentru protecția mediului. Astfel, ca reacție a unor efecte majore ale revoluției industriale, în sec. al XIX-lea, o serie de acte normative din țările Europei, printre care se numără și Legea apelor din Spania din an. 1879, au stipulat prevederi sancționatorii penale vizând combaterea consecințelor diverselor contaminări ale mediului acvatic asupra sănătății publice.

Făcând o incursiune în trecutul legislației Rusiei țariste, constatăm că pe la an. 1762 existau acte ce conțineau un șir de norme cu caracter „administrativ-polițienesc”, printre care se impun și unele reguli cu privire la protecția obiectivelor acvatice amplasate pe teritoriul orașelor împotriva poluării, fapt pentru care se stabileau sancțiuni sub formă de amenzi, pedepse corporale sau arest. În an. 1803, împăratul Rusiei Alexandru I, în urma unei expediții realizate pe teritoriul întregului Imperiu, la data de 2 august emite un ordin prin care obliga conducătorii poliției din toate orașele să supravegheze modul de respectare a curățeniei, iar prin intermediul pct. 6 ordonă ca râurile și izvoarele care trec prin orașe să nu fie poluate cu deșeuri [225, p. 19].

Cu câteva decenii mai târziu, începând cu an. 1858, tribunalele penale franceze au început să folosească tot mai frecvent prevederile dreptului penal, mai ales în vederea respectării reglementărilor în domeniul utilizării și protejării apelor. Efectul acestor dispoziții legislative erau limitate, obiectivele ecologice fiind obținute în mod indirect, principalele ținte fiind reprezentate de sănătatea publică și salubritate [82, p. 262].

De altfel, caracterul indirect al protecției resurselor acvatice, inclusiv prin măsuri de drept penal, este specific majorității statelor lumii în acele perioade, indiferent de forma de guvernare, nivel de industrializare sau dezvoltare economică, aspirații de consolidare a cadrului legislativ etc. Singura explicație a acestui fapt consta în predominanța unui grad redus de conștientizare a pericolului ce-l putea genera acțiunile omului asupra componentei în discuție, nefiind cunoscut mecanismul de repercutare a influenței apelor degradate tot asupra lui.

Anume reticența în a recurge la norme mai represive destinate protecției apelor nu este determinată de spectrul redus al activităților dăunătoare, ci mai degrabă de insuficienta conștientizare a pericolului lipirii de beneficii oferite de respectiva componentă naturală. Or, cunoaștem că în acea perioadă Franța se afla în plin curs al dezvoltării industriale, mecanizării și la începutul dezvoltării ideii de automatizare a diverselor activități ce aveau mai târziu să reducă implicația omului. Pe cale de consecință, genul respectiv de pericol social, dar și vital într-un fel sau altul, a fost sesizat mai târziu, în secolul următor, fapt distins din îngrijorările ce nu le puteau ascunde cadrul legislativ al statelor înalt industrializate din acea perioadă. Este și cazul SUA, gigantul ce nu accepta nici un fel de concurență în procesul industrializării și exploatarei resurselor naturale extrem de necesare atingerii obiectivelor descrise.

Astfel, în „câmpul juridic de răspundere” al SUA, răspunderea penală pentru infracțiuni de poluarea apei își face loc prin adoptarea unui șir de legi federale ce reglementau sfera protecției mediului. Printre acestea se numără Legea purității apei (Clear Water Act) din an. 1972 cu modificările din an. 1977 și respectiv an. 1987, fiind o lege cu caracter general îndreptată spre protecția apei contra poluării și garantarea calității ei. Pe lângă aceasta, răspunderea penală pentru asemenea infracțiuni se impune prin elaborarea unui șir de legi speciale: Legea din an. 1972 cu privire la interzicerea aruncării în ocean a materialelor și bunurilor (Ocean Dumping Ban Act), Legea cu privire la prevenirea poluării apei mărilor de către nave (Prevention of Pollution From Ships Act), Legea din an. 1988 cu privire la siguranța apei potabile (Safe Drinking Water Act), Legea râurilor și a porturilor care a fost aplicată începând cu an. 1899 și până în prezent [194, p. 124].

Deci, după cum este observată și de doctrină [87, p. 71], reacția socială la aceste fenomene periculoase este cvasiunanimă în a solicita intervenția legiuitorului penal pentru incriminarea faptelor care atentează la calitatea factorilor de mediu, adică pentru a opera transferul axiologic de la aprecierea criminologică la aprecierea juridico-penală.

Dezvoltarea și afirmarea normelor cu caracter penal în materia incriminării faptelor de poluare a apei la nivel național

Vorbind despre parcursul afirmării legislației penale în materia răspunderii pentru infracțiuni ce atentează la resursele acvatice, aplicabilă în teritoriul actualei RM, ne vom referi nemijlocit la perioada de după an. 1812, ținând cont de faptul că această perioadă coincide cu începutul conștientizării și reacționării prompte, prin măsuri cu caracter penal, la pericolul social al faptelor contra mediului, dar și de faptul că în acea perioadă pe teritoriul Basarabiei de atunci începe a se aplica pe larg legislația Rusiei țariste [30, p. 35].

Așadar, în mai 1826 este emis și anunțat Ordinul cu privire la strămutarea din orașe a unităților industriale ce generează insalubritate. Însă, după cum se afirmă în literatura rusă de specialitate [221, p. 12], acest act normativ nu prevedea sancțiuni pentru ignorarea prevederilor impuse. Din aceste considerente, în perioada imediat următoare, în mod fragmentar și cazuistic a început a se consolida legislația penală cu privire la protecția resurselor acvatice. Această din urmă mobilizare vine ca reacție la creșterea potențialului industrial, a exploatării resurselor naturale, poluării râurilor care a avut loc cu precădere în a doua jumătate a sec. al XIX-lea, fapt care a determinat elaborarea în subsidiar a peste 300 de acte normative cu privire la protecția resurselor naturale [214, p. 3-4]. În pofida acestui fapt, legislația aplicabilă în domeniu nu era în stare să răspundă pe deplin necesităților identificate în practică, astfel, drept garanție a respectării normelor impuse prin legile respective, urmau să servească reglementările cu caracter penal ce stabileau sancțiuni concrete pentru abaterile înregistrate.

Așadar, după cum spuneam mai devreme, normele cu caracter penal ce aveau drept obiectiv responsabilizarea pentru fapte contra mediului, în special asupra calității apei, își au începutul odată cu modificarea în an. 1885 a conținutului art. 836 al Ordinului din an. 1826 ce prevedea sancționarea celor ce construiesc fabrici și manufacturi de-a lungul cursului râurilor.

Prin urmare, incriminarea deja penală a faptei ce avea drept suport prevederile art. 863 a Ordinului din an. 1826 în redacția din an. 1885 a constituit o reală garanție a respectării prevederilor legislației de mediu subsidiare celei penale. Potrivit normei respective, dacă cineva construiește o fabrică sau manufactură recunoscută de lege dăunătoare calității apelor, în oraș sau în afara orașului, de-a lungul cursului de apă, acesta este obligat să demoleze construcția pe cont propriu și urmează să suporte sancțiune sub formă de arest pe o perioadă de la 7 zile la 3 luni sau amendă în mărime ce nu depășește suma de 300 ruble [229, p. 19]. Respectiv, norma imediat următoare, cea de la art. 864 al aceleiași legi, incrimina faptele ce se săvârșeau prin aruncare în ape a unor substanțe otrăvitoare sau puternic dăunătoare și periculoase cu intenția de a cauza decesul persoanei.

Ulterior acestei perioade, iar mai concret la data de 22 martie 1903, în Rusia a fost adoptat un act legislativ, similar unui Cod penal care a dezvoltat esențial prevederile cu caracter penal ale legislației anterioare și care conținea câteva norme destinate protecției apelor. Astfel, potrivit art. 220 al actului respectiv, cu arest pe termen de o lună de zile sau amendă în mărime ce nu depășea suma de 100 ruble erau sancționați cei vinovați de poluarea apei prin acțiuni de aruncare sau scurgere a substanțelor ce făcea apa improprie pentru utilizare în consumul uman sau adăpare. Pedepsa era mai mare pentru săvârșirea aceluiași acțiuni care au făcut apa să devină dăunătoare pentru sănătatea persoanelor, adică amendă în mărime ce nu depășește suma de 500 de ruble. De asemenea, art. 385 prevedea răspunderea penală pentru scoaterea și îndreptarea țevilor de evacuare a apelor reziduale în râuri sau canale acolo unde se interzicea sau nu era prevăzută deversarea [225, p. 21].

Deci, analizând conținutul normei de la art. 220 a actului legislativ enunțat, observăm, printre altele, că infracțiunea de poluarea apei avea un caracter formal, odată ce se aplica pentru acțiuni de aruncare sau scurgere în ape a unor substanțe dăunătoare, fără a fi necesară stabilirea daunei, iar în cazul în care această daună era sesizată, sancțiunea se aplica în baza dispoziției următoare care constituie o agravantă față de cea dintâi.

Revoluția bolșevică din an. 1917, urmată de războiul civil, a pus pe prim-plan chestiuni de ordin politic, social, siguranță alimentară, fapt care a dus la o pronunțată stagnare a dezvoltării normelor juridico-penale cu privire la protecția resurselor acvatice. După decretul din 17.12.1917 cu privire la abrogarea tuturor legilor adoptate până atunci pe teritoriul Imperiului Rus, cadrul legislativ a început a fi construit de la început, iar în rândul noilor reglementări nu s-au mai regăsit și normele juridico-penale cu privire la protecția factorilor de mediu.

După adoptarea unor noi decrete, în textul lor, despre protecția apelor nu se mai pomenește nimic, considerându-se aceste categorii de resurse ca lipsite de valoare economică, fapt pentru care nici nu au nimerit în cercul intereselor protejate de statul sovietic. Deși neavând aplicabilitate deja pe teritoriul Basarabiei, codurile penale ale RFSSR (Republica Federativă Sovietică Socialistă Rusă) din an. 1922 și cel din an. 1926, de asemenea, nu conțineau norme concrete care să incrimineze faptele de poluare a apei. Pentru cazurile de poluare a apei se aplica norma de la art. 108 care prevedea răspunderea pentru distrugerea intenționată a patrimoniului sau cea de la art. 197 ce incrimina încălcarea regulilor de siguranță pe căile navale [225, p. 23].

Deja trecând sub o altă jurisdicție, pe teritoriul Basarabiei de după an. 1918 s-a aplicat prevederile CP al României din an. 1865, promulgat și publicat la 30 octombrie 1864, în vigoare până în an. 1936. Deci, în concret, după an. 1918 asupra Basarabiei a fost extins CP din Vechiul Regat. Însă, pe atunci, s-a abordat și chestiunea privind întocmirea unui nou cod. Elaborarea

acestui a început în an. 1920, însă adoptarea a fost amânată până în an. 1936. Codul respectiv a intrat în vigoare în an. 1936 [12, p. 11]. Paralel, în aceeași perioadă, mai exact la 27 iunie 1924, pe teritoriul României a fost adoptată prima lege specială în domeniul apelor, este vorba despre Legea regimului apelor, care declară bunuri publice toate apele ce pot produce forță motrică, ca și pe cele ce pot fi utilizate în interes obștesc [76, p. 382]. Deci, având în vedere că legea respectivă nu prevedea sancțiuni cu caracter penal pentru încălcarea regimului de protecție și gospodărire a apelor, revenim la CP al României din an. 1865 care în acele timpuri incrimina un șir de fapte ce atentau la resursele acvatice în titlul al IV-lea, „Crime și delictes în contra particularului”, Cap. II, „Crime și delictes în contra proprietăților”.

Astfel, potrivit art. 368 din capitolul enunțat, cel ce va otrăvi cu voință peștii în bălți, eleștaie ori havuzuri, se va pedepsi cu închisoare de la o lună până la doi ani și cu amendă de la 26 până la 100 lei. În temeiul art. 376 al aceluiași capitol, acela care cu voință va distruge sau va distruge șosele, poduri, apeducte, stăvilare, ieși, zăgazuri, iazuri, sau alte lucrări hidraulice ori de siguranță, acela care împiedică navigațiunea pe râuri, pe gârle sau pe canale navigabile, se va pedepsi cu închisoare de până la șase luni sau cu amendă de la 26 până la 2000 lei.

Iar dacă din asemenea acte se va compromite sănătatea sau viața vreunei persoane, pedeapsa va fi închisoarea de la o lună până la doi ani, sau amendă de la 100 până la 5000 lei.

Dacă actul a cauzat leziuni corporale grave unei persoane, pedeapsa va fi doi ani închisoare, iar dacă va fi cauzat moartea vreunei persoane, pedeapsa va fi reclusiunea [50].

După cum se observă, dispozițiile conținute în CP al României care s-au aplicat fără nici o rezervă pe teritoriul Basarabiei din an. 1918 până în an. 1940, deși nu consacra infracțiunilor de mediu un capitol aparte și nici nu are în vedere incriminarea expresă a faptelor de poluare a apei, totuși a constituit un mare avantaj pentru categoria respectivă de resurse, protejându-le prin măsuri categorice contra activităților cu impact negativ, efectele cărora puteau repercuta în direcția persoanei și bunurilor sale. Pentru asemenea fapte se impuneau pedepse destul de dure, în considerarea caracterului economic sau privativ de libertate. Spectrul larg al agravantelor vorbește despre o dezvoltată și complexă tehnică de reglementare pentru acele timpuri, fapt ce sporește esențial gradul de protecție a apelor contra acțiunilor vătămătoare.

Odată cu semnarea la 14 septembrie 1940 a Decretului Sovietului Suprem al URSS privind aplicarea provizorie a legislației RSSU pe teritoriul RSSM, aici devin aplicabile deja prevederile CP al RSSU din an. 1927.

Începând cu an. 1961, odată cu intrarea în vigoare la data de 24.04.1961 a CP al RSSM, faptele penale contra resurselor acvatice sunt pedepsite în temeiul art. 235 „Impurificarea bazinelor de apă și a aerului” conținut în Cap. al XI-lea din respectiva Lege. Potrivit normei

menționate, impurificarea râurilor, lacurilor și altor bazine și surse de apă cu ape de scurgere neepurate și nedezinfectate, cu resturi sau deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și altele, dacă aceasta a cauzat sau a putut să cauzeze daune fie sănătății oamenilor, fie producției agricole, fie rezervelor de pește, precum și impurificarea aerului cu deșeuri ale producției industriale ce sunt dăunătoare pentru sănătatea oamenilor – se pedepsește cu amendă în mărime de până la cincizeci de salarii minime [43].

Aceleași fapte care au cauzat o daună substanțială sănătății oamenilor sau producției agricole ori au avut ca urmare pieirea în masă a peștelui – se pedepsește cu privațiune de libertate până la cinci ani.

Analizând stilul și tactica reglementării normei incriminatorii citate, fiind tentați de a veni cu o ușoară polemică alimentată de „calitatea” acesteia, ne încumetăm a spune că în conținutul acesteia poate fi identificat doar un singur aspect pozitiv, anume cel ce se referă la considerarea faptei de poluare a apei odată cu crearea situației ce a putut să cauzeze daune, enunțând astfel un pronunțat caracter formal al acesteia, ceea ce este demn de apreciat și binevenit în procesul calificării unor asemenea categorii de fapte. În rest, faptul că legiuitorul incriminează în același articol fapta de impurificare a apei cu cea de impurificare a aerului arată deja calitatea proastă de abordare a problematicii în materie de mediu, deoarece fiecare componentă are specificul ei de funcționare, interacțiune, regenerare, de impact asupra omului etc. Cu atât mai mult, în alin. (2) al normei caracterizate nu se vorbește nimic despre acțiunile ce duc la poluarea aerului, respectiv despre sancțiunea aplicabilă pentru această faptă. De asemenea, art. 171 localizat în alt capitol și anume în Cap. VI ce prevede infracțiunile economice, deși titlul normei se referă la îndeletnicirea ilegală cu pescuitul sau alte exploatări ale apelor, în conținutul ei legiuitorul se rezumă doar la a descrie acțiunile condamnabile ce atentează la resursele piscicole, fără a vorbi despre careva acțiuni ilegale de exploatare a apei. Tot în textul legii avute în discuție nu se identifică un capitol aparte care să prevadă șirul normelor ce urmează să incrimineze toate faptele cu caracter penal ce atentează la factorii de mediu. De fapt, cea din urmă problemă este specifică majorității statelor lumii, unele din ele nici până azi nu au consacrat un capitol aparte infracțiunilor contra mediului, deși încă în an. 1977, CE al Dreptului Mediului, organizație neguvernamentală, în rezoluția nr. 5 a recomandat consacrarea în CP, alături de alte infracțiuni, să includă și unele infracțiuni săvârșite prin acțiuni de poluare, degradare sau vătămare a mediului, care să fie distincte și încorporate într-un compartiment aparte [254, p. 22-23]. Evident, aceasta nu este singura recomandare dată la nivel comunitar european în vederea sporirii calității reglementărilor de drept penal în materie de mediu. Bunăoară, la 28 septembrie 1977, prin rezoluția Comitetului de Miniștri al CE privind contribuția dreptului penal la protecția

mediului, s-a recomandat majorarea sumelor obținute prin amendă aplicată pentru încălcări ale regimului juridico-ecologic și alocarea lor pentru conservarea mediului, excluderea aplicării amnistiei pentru fapte de mediu și introducerea în anumite cazuri a responsabilității penale distincte pentru persoanele juridice [87, p. 85].

De asemenea, în cadrul celui de-al VIII-lea congres de la Havana din an. 1990, prin rezoluția adoptată s-a subliniat necesitatea intensificării măsurilor cu caracter penal la nivelul statelor pentru contracararea infracționalității de mediu și refacerea funcțiilor componentelor de mediu afectate. Tot astfel, conferința miniștrilor europeni de justiție de la Istanbul din același an aprobă rezoluția nr. 1/1990 vizând aceeași problematică [82, p. 262].

În această ordine de idei, urmărind evoluția evenimentelor de până și după 4 noiembrie 1998, atunci când se adoptă Convenția de la Strasbourg privind Protecția Mediului prin Dreptul penal, observăm că la nivel global devine conștientizată necesitatea unei abordări distincte și speciale a problemei generate de poluarea mediului. Faptul dat impune a recurge la măsuri mai represive instituite prin intermediul legislației penale a statelor față de faptele prejudiciabile sau cel puțin pasibile de a aduce prejudicii mediului, deși actualmente în doctrină se mai identifică încă opinii care susțin caracterul unitar al dreptului penal [70, p. 13-14].

Analizând situația RM la compartimentul dat, constatăm cu mare mândrie și înaltă apreciere că, deși nu este membră a UE și nu a ratificat respectiva convenție, încă în an. 2002 legiuitorul nostru decide să consacre un capitol aparte în CP RM care incriminează faptele ce atentează la componentele de mediu, printre care se regăsește și infracțiunea de poluarea apei (art. 229 CP RM).

1.2. Gradul de cercetare a fenomenului poluării apei în doctrina juridică națională

Deși este cunoscută legislației penale autohtone încă din an. 2002, necesitatea studiului orientat spre evaluarea gradului de cercetare în plan doctrinar a cadrului legislativ cu privire la infracțiunea de poluarea apei astăzi este determinată de misiunea identificării cauzelor funcționării inadecvate, respectiv ineficiente a mecanismului contracarării faptelor penale ce atentează la categoria componentei vizate. Această constatare se impune în circumstanțele în care practica raportează o rată scăzută a condamnărilor pentru asemenea fapte, în timp ce, pe de altă parte, se înregistrează o scădere semnificativă a calității apei din cauza creșterii concentrațiilor de poluanți identificați în sursele de apă de suprafață și subterane de pe teritoriul RM [98].

Trecând peste acestea și urmărind în textul anterior evoluția reglementărilor la nivel național a normelor de protecție a apelor prin măsuri de drept penal, intenționăm, în cele ce urmează, să prezentăm situația actuală, în mod detaliat, la compartimentul interpretărilor, a polemicii doctrinare în materia incriminării penale a faptelor ce atentează la calitatea apei.

Am decis a începe cu descrierea situației doctrinare la nivel național, fiind indignați, într-un fel sau altul, de faptul că preocupările de nivel științific care s-ar fi evidențiat prin studii complexe în materia infraționalității de mediu, în special a infracțiunii de poluarea apei, lipsesc cu desăvârșire. Oricât ar fi de banal, infracțiunea de poluarea apei nu a constituit obiectul de cercetare a nici unei teze de doctorat din RM de după adoptarea CP din an. 2002 și consacrarea legislativă a acesteia în conținutul art. 229 CP RM. Cu atât mai mult, nu există nici materiale cu caracter științific, articole, monografii sau alte comunicări în cadrul conferințelor științifice de nivel național care să abordeze problematica răspunderii penale pentru poluarea apei.

Totuși, având în vedere acestea, nu ne încumetăm și nici nu suntem în drept a spune că nu există alte materiale cu caracter științifico-didactic, științifico-practice sau interpretativ care au temă de discuție componenta respectivă de infracțiune. Cu atât mai mult, studiul doctrinar al acestei infracțiuni este un demers interdisciplinar, deoarece înțelegerea acesteia, în complexitatea sa, necesită atât cunoștințe juridice, cât și cunoașterea unui limbaj specific materiei de mediu.

Realizând o investigație amplă a materialelor (lucrărilor științifice care în mod superficial ori tangențial au analizat problema poluării elementelor de mediu, în special apă), în ordine cronologică, vom începe cu lucrarea elaborată în an. 2003 sub redacția lui A. Barbăneagră [14]. (comentarea art. 229 CP RM îi aparține lui X. Ulianoschi).

În opinia acestui autor, obiectul juridic principal al acestor infracțiuni îl constituie relațiile ce atentează la condițiile normale de folosire a resurselor de apă din RM; de asemenea, un obiect de atentare al infracțiunii îl constituie relațiile sociale privitoare la sănătatea publică prin menținerea igienei, purității și securității surselor și a rețelelor de apă, ca folosirea lor să fie posibilă fără nici o primejdie pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor.

Nu pot fi trecute cu vederea nici definițiile noțiunilor surse de apă, rețele de apă, în special, definiția noțiunii „infectarea sursei sau rețelei de apă” este formulată de o manieră care permite delimitarea acesteia de definiția noțiunii de „impurificarea apelor”.

Drept urmare, putem concluziona că în opinia autorului obiectul material îl constituie sursele sau resursele de apă asupra cărora se răsfrânge activitatea ilicită a subiectului infracțiunii și chiar le exemplifică (izvor, fântână, rezervoare, conducte, bazine etc.).

Sunt demne de remarcat și eforturile altor doctrinari ai RM care în aceeași perioadă și-au dat toată osteneala, după adoptarea noului CP din an. 2002, să consolideze baza științifică,

interpretativă și de cunoaștere a particularităților de săvârșire, calificare și condamnare a faptelor ce atentează la integritatea și calitatea resurselor de apă. Printre aceștia se numără și autorul I. Macari, autorul lucrării [135] ce prezintă o analiză juridico-penală detaliată a infracțiunii de poluarea apei. În cercetările sale cu referire la infracțiunea de poluarea apei, autorul începe de la a releva starea generală a calității apelor din RM, încercând să atragă atenția asupra faptului că aproape 70% din fântâni sunt infectate, extenuate sau poluate cu ape uzate sau cu diferite deșeuri. În acest context, obiectul infracțiunii examinate îl constituie raporturile sociale și juridice ce țin de protecția mediului și a apei ca izvor al vieții. O distinctă viziune a autorului poate fi identificată și în privința considerării laturii subiective a infracțiunii de poluarea apei, din care se distinge ideea că atitudinea psihică a făptuitorului este diferită față de acțiune și față de consecințele prejudiciabile de pericol, precum și cele de rezultat. Potrivit acestuia, latura subiectivă se caracterizează prin vinovăție intenționată (intenție directă). Deci persoana își dădea seama că săvârșește o faptă prejudiciabilă. În ce privește urmările prejudiciabile, persoana în unele cazuri admite (intenție indirectă) sau crede ușuratic că acestea nu vor surveni sau că vor putea fi ușor înlăturate.

În cazul temei cercetate, o contribuție esențială în constituirea bazei științifico-interpretative a normei penale ce incriminează acțiunile de poluarea apei este adusă prin lucrările [21; 14], regretatului autor și întemeietor al școlii de drept penal a RM Al. Borodac, profesor universitar, expert al primului comentariu la CP RM din an. 2002. Prin lucrările sale cu caracter științific, autorul nu a ezitat să acorde o atenție deosebită și infracțiunilor contra mediului, acestea constituind o categorie nouă pentru dreptul penal actual. În special, despre infracțiunea de poluarea apei, autorul susține că aceasta constă în alterarea proprietăților fizice, chimice sau biologice ale apei, produsă direct sau indirect prin activitatea umană, care face ca apele să devină improprie folosirii normale în scopurile în care lucrul acesta era posibil înainte de a surveni alterarea. Tot acesta apreciază, după părerea noastră, corect că latura subiectivă a infracțiunii poate fi realizată prin imprudență sau prin două forme de vinovăție, iar poluarea apei în scopul slăbirii bazei economice a statului nu constituie altceva decât o infracțiune de diversiune.

Continuitatea studiului inițiat în acea perioadă este asigurată de lucrările semnate de profesorul A. Barbăneagră. În an. 2005 vede lumina tiparului un alt comentariu, sub coordonarea aceluiași autor, A. Barbăneagră, realizat în colaborare cu V. Berliba, C. Gurschi, V. Holban și alții [15].

În continuare urmează a fi menționată o altă sursă teoretică cu o incontestabilă utilitate practică în domeniul cercetat, care iese de sub tipar în an. 2009, avându-i ca autori pe A. Barbăneagră, Gh. Alecu, V. Berliba și alții [16]. În această versiune a comentariului, Cap. IX al

Părții Speciale a Codului penal, în care se regăsește și infracțiunea de poluarea apei, este supus analizei de marele doctrinar X. Ulianovschi. Ideile principale sunt similare celor expuse în comentariile anterioare, însă acestea se completează cu concepte și tratări noi. Spre exemplu, această sursă consacră mai mult spațiu caracterizării laturii obiective, ne referim aici și la procesul definirii și delimitării între *sursele de apă și rețelele de apă*, precum și la modul explicit și clar de interpretare a considerării intenției la săvârșirea infracțiunii avute în discuție. Relevantă este și constatarea autorului asupra direcției de acțiune negativă a faptelor condamnabile ce atentează la calitatea și starea normală a apelor, aceasta constituind obiectul principal de atentare. Potrivit lui, infracțiunea prevăzută la art. 229 CP RM atentează la condițiile normale de folosire a resurselor de apă din RM. De asemenea, un obiect de atentare al infracțiunii îl constituie relațiile sociale privitoare la sănătatea publică prin menținerea igienei, purității și securității surselor și a rețelelor de apă, ca folosirea lor să fie posibilă fără nici o primejdie pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor.

Cu studii de nivel doctrinar în materia infracționalității contra mediului se impun și alți autori [146], având a releva că răspunderea penală intervine numai asupra faptelor care au ca rezultat o poluare gravă a mediului, provocând o serioasă amenințare a intereselor oamenilor, plantelor și animalelor, a bunurilor materiale. Răspunderea penală se aplică, în acest sens, ca ultimă măsură și are ca sarcină protejarea relațiilor sociale de mediu prin reprimarea infracțiunilor ecologice.

Cercetări cu caracter științifico-didactic, mai recente, ale componentei infracțiunii de poluarea apei sunt realizate și de un alt grup de autori [1], coordonat de Airapetean A. care menționează despre infracțiunea de poluarea apei ca fiind săvârșită cu vinovăție intenționată sau din imprudență. Tot aceștia definesc infectarea sursei sau rețelei de apă în sensul răspândirii în apă a unor substanțe ori microorganisme dăunătoare pentru oameni, animale sau plante. Ea constă într-o alterare, schimbare a compoziției apei de folosință publică, indiferent de mijloacele prin care se realizează fapta incriminată.

De studiul infracțiunii de poluarea apei s-au preocupat nu numai doctrinarii, ci și un număr impunător de practicieni, personalități care de câteva decenii încoace înfăptuiesc justiția în RM. Este vorba de Poalelungi M., Dolea I., Vîzdoagă T., autori ai manualului judecătorului pentru cauze penale [155]. În lucrarea lor, se apreciază, pe drept cuvânt, că obiectul juridic special al infracțiunii de poluarea apei are un caracter complex: obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la prevenirea poluării apei: obiectul juridic secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la biodiversitatea regnului animal sau vegetal ori resursele piscicole,

activarea în condiții de normalitate a domeniilor silviculturii și agriculturii, la sănătatea populației ori viața persoanei.

Deși cele menționate de autori constituie adevăruri greu de combătut, totuși considerăm că trebuie privit obiectul juridic al infracțiunii examinate ca unul complex, fapt ce depășește cadrul actual de considerare a gravității faptelor contra resurselor acvatic.

Din an. 2005 până în an. 2015, într-un ritm științific continuu, dezvoltat și foarte argumentat cu o distinctă contribuție asupra dezvoltării cadrului interpretativ-doctrinar, se regăsește și infracțiunea de poluarea apei, ce le aparține autorilor S. Brînză și V. Stati care prin textul lucrărilor ce le aparține [35; 37; 38] au reușit într-o manieră destul de originală și cuprinzătoare să cerceteze particularitățile infracțiunii de poluarea apei, expunând în mod detaliat toate interdicțiile impuse prin legislația de mediu, ignorarea cărora dă temei a le califica drept infracțiuni. O specială și deosebită viziune a autorilor este observată și în contextul descrierii trăsăturilor laturii subiective a infracțiunii de poluarea apei, considerând că aceasta poate fi săvârșită prin intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă și prin imprudență față de urmările prejudiciabile. Deși constituie o viziune contradictorie altor opinii exprimate în literatura de specialitate, această variantă urmează a fi analizată și experimentată prin detaliate examinări și a cadrului doctrinar autohton corelat cu cel internațional, pentru a vedea dacă această poziție are o susținere proeminentă și unanimă.

De asemenea, atrage atenția punctul de vedere enunțat de S. Brînză și V. Stati vizavi de obiectul juridic special al infracțiunii specificate la art. 229 CP RM unde este unul complex: obiectul juridic principal îl formează relațiile sociale cu privire la prevenirea poluării apei; obiectul juridic secundar îl constituie relațiile sociale cu privire la biodiversitatea regnului animal sau vegetal ori a resurselor piscicole, activarea în condiții de normalitate a domeniilor silviculturii și agriculturii, la sănătatea populației ori viața persoanei.

În cadrul acestor lucrări este identificat și descris într-un mod foarte clar obiectul material al infracțiunii prevăzute la art. 229 CP RM, ce constă într-un caracter complex, și anume: 1) obiect material principal îl constituie apele de suprafață și subterane; 2) obiect material secundar îl reprezintă regnul animal sau vegetal, resursele piscicole sau corpul persoanei.

Aceste lucrări, avându-i ca autori pe S. Brînză și V. Stati, după modalitatea și esența cercetării elementelor componente de infracțiune (art. 229 CP RM), pot fi ridicate la un grad net superior celor cercetate mai sus. Avantajele cercetării sunt multiple, printre care putem evidenția: determinarea și caracterizarea obiectului juridic principal și a celui secundar, descrierea amănunțită și argumentată a laturii obiective și nu în ultimul rând a elementelor constitutive subiective.

O interpretare destul de complexă și multidimensională a componenței de infracțiune prevăzute la art. 229 din CP RM se identifică în textul ce comentează lucrarea realizată de un colectiv de autori ce s-au remarcat de-a lungul timpului prin șirul de lucrări științifice incontestabile și de mare importanță pentru domeniul dreptului penal. Menționăm aici personalitatea dl-ui X. Ulianovschi care a contribuit în mare parte la dezvoltarea unui spectru larg de opinii și idei noi pentru doctrina penală autohtonă, oferite cu ocazia interpretării Cap. IX din Codul penal printre care se găsește și textul art. 229 CP RM – poluarea apei.

Deși în mod tangențial, dar cu proeminente incursiuni în studiul asupra materiei ce vizează infraționalitatea de mediu se face remarcat același autor prin lucrarea sa cu caracter științific ce-și are drept obiect de studiu, noțiunea și caracterizarea infracțiunilor ecologice [179], precum și lucrarea în care cercetează particularitățile infracțiunii săvârșită prin tănuirea de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea aerului [181]. Ceea ce considerăm demn de apreciat în conținutul aceleiași lucrări a autorului este faptul că acesta explică diferența dintre poluare și impuritate, care aceste noțiuni în vorbirea comună, se confundă. În acest sens, simpla prezență a unor elemente străine față de componența normală a mediului înconjurător nu este de natură să provoace efecte nocive sau nedorite decât în cazul în care, prin natura lor, concentrația în care se găsesc și timpul cât acționează produc asemenea consecințe. De fapt, această situație este valabilă și pentru resursele acvatice, cu atât mai mult cu cât apa după componența ei chimică și biologică niciodată nu este absolut pură, dar în același timp nici improprie folosirii ei în condiții normale pentru consum sau alte utilități casnice.

Este demn de apreciat faptul că, actualmente, și în conținutul unor lucrări metodico-didactice extrapenale se încearcă a polemiza în jurul problematicii legate de poluarea apei. Cu această ocazie menționăm manualul pentru inspectorii de stat de mediu [185] care se impune prin definirea fenomenului într-o manieră destul de inspirată pentru acele timpuri. Potrivit textului, poluarea apei semnifică acțiunile de deversare sau introducere prin alte metode a substanțelor nocive în obiectivele de apă, care duc la înrăutățirea calității ori influențează negativ starea lor, a terenurilor aferente – acțiuni interzise sau limitate special de actele normative acvatice.

După părerea noastră, având în vedere că infracțiunile de mediu constituie un compartiment complex al materiei penale, examinarea lor, în mod inevitabil, implică necesitatea cunoașterii și a altor materii, cum ar fi cea a dreptului mediului care, pe lângă regimul juridic de folosire, protecție, conservare și dezvoltare a factorilor de mediu, se preocupă și de problematica specifică a atentărilor de orice natură la integritatea și buna funcționare a componentei vizate, inclusiv a celor cu caracter penal.

În mod evident, studiul asupra infracționalității de mediu, care tinde în ultimul deceniu a se concentra și încorporează în conținutul unei noi ramuri a dreptului-dreptul penal al mediului, se află la confluența altor două ramuri ale dreptului de mult afirmate, dreptul penal și dreptul mediului. După cum menționa într-o lucrare a sa Profesorul M. Duțu [82, p. 268], legăturile întreținute de dreptul penal cu disciplinele juridice extrapenale se manifestă sub o dublă fațetă, după cum acesta îndeplinește un rol de „urmăritor”, ori de „pilot” amândouă întâlnite, într-o anumită măsură și în privința raporturilor cu dreptul mediului. Din aceste considerente se cere a fi arătată și contribuția doctrinarilor din RM ce s-au preocupat în mod constant și au insistat, prin studii și cercetări profunde, a identifica mecanisme adecvate repunerii persoanei în situația de care beneficia până la săvârșirea la adresa ei, prin intermediul factorilor de mediu degradați, a faptelor prejudiciabile, inclusiv cele cu caracter penal.

O contribuție destul de relevantă asupra dezvoltării domeniului răspunderii de mediu în general, dar cu pronunțate extensiuni și influențe asupra domeniului răspunderii penale pentru fapte de poluare, îi aparține conf. univ., dr. I. Trofimov, fapt demonstrat prin numeroasele și distinsese sale lucrări cu caracter științific [42; 88; 170; 171; 172; 173; 174; 175]. Una din lucrările sale este consacrată exclusiv problemelor legislației penale în materia protecției apelor. Aici autorul se pronunță în detalii asupra răspunderii penale a persoanei juridice pentru infracțiunea de poluarea apei, avansând ideea imputării faptelor respective persoanelor juridice în funcție de interesul urmărit de făptuitor. Astfel, dacă prin deversarea reziduurilor de producție sau menajere s-a cauzat poluarea unui bazin acvatic sau au fost poluate sau a fost creat pericolul poluării apelor subterane, atunci se va considera că această faptă a fost săvârșită de către o persoană juridică, dacă prin aceste acțiuni s-a asigurat un interes al acesteia. Într-o altă lucrare a sa [176], elaborată încă în an. 2004, autorul se impune prin argumentarea ideii succesiunii răspunderii penale prin dezicerea de unele principii ale răspunderii penale. Unul din ele ar fi principiul individualizării pedepsei și răspunderii personale, reguli de considerare a calității de subiect al răspunderii, fapt care ar necesita nașterea unui comportament special al dreptului penal și procesual penal. O problemă actuală, în viziune sa, o constituie și evaluarea daunei cauzate prin acțiunile poluatorii.

Un alt autor care s-a remarcat prin lucrările sale [156; 157; 159] în materie de mediu, având pronunțate tangențe cu răspunderea penală pentru poluarea resurselor acvatice, este și persoana dl-ui V. Poleacov. Într-o lucrare a sa [158] autorul definește noțiunea de „resurse acvatice” ca totalitate de rezerve de apă, care după natura lor s-au format prin puterea acțiunii fenomenelor naturale sau prin activitatea umană și care le compun, apele subterane și apele de suprafață.

Un rol proeminent pentru doctrina noastră în considerarea pericolului social al infracționalității de mediu, dar cu preponderență a celor care atentează la integritatea resurselor de apă, îl are și dr., conf. univ. P. Zamfir, care a fost determinat de anumite împrejurări în a recurge la propovăduirea prin lucrările [184; 185] sale la mecanismul mult mai funcțional al sancționării unor asemenea fapte.

Printr-o analiză profundă și plină de înțeles a problematicii răspunderii penale pentru daune la adresa mediului se fac remarcări autorii I. Trofimov, G. Ardelean, A. Crețu [177] care identifică cele mai sensibile aspecte legate de incriminarea și responsabilizarea penală a acțiunilor ce atentează la integritatea și funcționalitatea în condiții normale a factorilor de mediu. Printre altele, deși sunt mai mult preocupați de ramura dreptului mediului, autorii menționați sunt printre primii în RM care au sesizat ineficiența aplicabilității normelor penale pentru fapte de poluare în varianta actuală, cauza căreia o constituie atribuirea majorității infracțiunilor contra mediului a caracterului material. În contextul dat, autorii consideră că soluția în asemenea caz este consacrarea caracterului formal al componentelor de infracțiuni contra mediului, unde indicele principal va fi crearea pericolului de cauzare a unui prejudiciu, iar existența unui prejudiciu să fie constatată drept varietate a componenței de infracțiune.

Tot autorul G. Ardelean în conținutul tezei sale de doctorat [7; 8] face referință la eficiența combinării normelor de răspundere penală cu cele ale răspunderii de mediu pentru sporirea calității responsabilizării pentru prejudiciul ecologic repercutat în direcția persoanei de către factorii de mediu degradați prin poluare, extinderea zonei de incriminare a faptelor neprevăzute actualmente de legea penală, obiectivizării răspunderii pentru asemenea categorii de fapte etc. De asemenea, autorul se impune și prin alte lucrări ale sale [2; 3; 4; 5], care în mod expres abordează problematica prevenirii infracțiunilor din sectorul forestier, descriind în acest context, cu lux de amănunte, particularitățile prejudiciului ecologic, noțiunea „daunei de mediu”, cauzele și condițiile care le generează, mecanismul săvârșirii categoriilor respective de infracțiuni, precum și cel al răspunderii pentru faptele avute în discuție. Cu această ocazie, autorul chiar propune crearea unei subdiviziuni în cadrul MAI a unei structuri specializate în combaterea infracțiunilor contra mediului, cu atribuții distincte, speciale și eficiente în materie.

1.3. Analiza doctrinei de specialitate străină cu privire la infracțiunea de poluarea apei

Pentru a înțelege esența, direcția, tendința și conceptele ce au stat la baza formulării cadrului legislativ al altor state în materia incriminării faptelor de poluarea apei, considerăm

necesar să realizăm un studiu aprofundat și asupra doctrinei internaționale în scopul identificării gradului de cercetare și preocupare față de problema vizată, fiind una comună tuturor națiunilor.

Pentru început, vom demara studiul preconizat asupra doctrinei statelor vecine, ținând cont de sistemul comun al dreptului la care a aderat statul nostru, de tradițiile și aspirațiile legislative, de specificul și principiile comune împărtășite la elaborarea legii penale, de sursa ce a inspirat legiuitorul nostru la elaborarea majorității normelor penale din care face parte și cea prevăzută la art. 229 CP RM.

Astfel, analizând și estimând gradul de cercetare științifică a infracțiunii de poluarea apei vom începe a relata despre contribuția doctinarilor români în dezvoltarea și talmăcirea materiei ce are în vedere particularitățile incriminării penale a infracțiunii de poluarea apei.

Înainte de toate, se cere a fi precizat că în actualul CP al României, după structura și tactica de reglementare utilizată, din an. 2009 nu mai încorporează în conținutul său normele de incriminare a infracțiunii de poluarea apei. Măsurile de sancționare penală, acțiunile reproșabile necesare considerării infracțiunii de poluarea apei, precum și a majorității infracțiunilor, se identifică în conținutul legilor speciale, în cazul poluării componentei avute în discuție, în Legea apelor nr. 197/1996, art. 92.

Așadar, de la început, trebuie să mai precizăm și faptul că, asemănătoare situației din RM, activitatea științifică privind abordarea problemei poluării apei sub aspect de incriminare penală nu a prea interesat nici doctinarii români, în special pe cei preocupați de materia răspunderii penale. Aici aproape că nu există lucrări științifice a căror obiect de cercetare teoretico-juridică să-l constituie infracțiunea de poluarea apei. Ca și în cazul statului nostru, problematica incriminării penale a acțiunilor ce atentează la calitatea și starea apelor a preocupat mai mult doctinarii specializați în materia răspunderii de mediu, care în mod tangențial au abordat și chestiuni de responsabilizare penală pentru infracțiuni contra mediului, printre care este pomenită și infracțiunea de poluarea apei.

Menționăm aici pe profesorul E. Lupan, care la nivel științific [129; 132; 133] s-a preocupat în mod constant de studiul particularităților răspunderii pentru fapte de poluare, a definit cu această ocazie noțiunea de „prejudiciu ecologic”, a descris particularitatea dreptului la indemnizație a victimei poluării, a explicat legitățile și etapele transformării efectelor poluării în prejudicii ecologice la adresa persoanei, a clasificat și definit categoriile de poluanți etc.

Tot acesta, prin intermediul unui șir de lucrări științifico-didactice, s-a expus de fiecare dată asupra conținutului normelor penale de incriminare a faptelor de poluare acvatică [128; 130; 131; 134] asupra specificității consecințelor poluării asupra omului, dar și pericolul social pe

care îl poate genera în viitor, fapt ce a determinat și legiuitorul penal să adopte o cu totul altă poziție în considerarea și aprecierea respectivelor categorii de consecințe prejudiciabile.

Un deosebit aport la dezvoltarea și adaptarea la exigențele de mediu a mecanismului juridico-penal de responsabilizare pentru fapte contra mediului îi aparține autoarei D. Marinescu, insistând a arăta prin conținutul valoroaselor sale lucrări [139; 140; 142; 143] că încorporarea în codurile penale ale statelor lumii a unui nou fascicul de norme care să se preocupe de sancționarea celor vinovați de poluarea mediului constituie o prioritate a doctrinei și legislației viitoare.

Într-o altă lucrare a sa [141], autoarea avea a spune că actualmente s-a ajuns la o „îmbogățire” a fenomenului criminalității cu un nou sector de fapte socialmente periculoase, și anume „infrațiunile ecologice” care pot și trebuie să fie studiate dintr-o perspectivă sectorială, dar cu o viziune globală când este vorba de aprecierea pericolului acestor infrațiuni și a strategiilor de prevenire și contracarare a lor.

Deși abordează tangențial problema incriminării penale a faptelor de poluarea apei, dar cu un impact extrem de pozitiv și perspective destul de vorbitoare pentru știința dreptului penal al mediului, se impune și autoarea M. Gorunescu prin studiul monografic al infrațiunilor contra mediului [87]. În conținutul lucrării menționate se identifică un spectru larg de soluții pentru îmbunătățirea cadrului de reglementare în materia juridico-penală de mediu, insistându-se asupra necesității reconsiderării rolului legii penale în activitatea de protejare a mediului, a diversificării mijloacelor de intervenție prin măsuri de drept penal în curmarea infraționalității de mediu, precum și deschiderea spre o reconsiderare a conceptului de răspundere penală a persoanei juridice pentru fapte de mediu.

Nu poate fi trecută cu vederea și implicația profesorului M. Duțu în dezvoltarea ideilor și regulilor de aderență a materiei dreptului penal la cea a dreptului mediului pe segmentul ce are menirea a se preocupa de mecanismul responsabilizării penale pentru fapte contra mediului. De-a lungul a câtorva decenii, în calitatea sa de promotor al valorilor de mediu ce urmau a fi protejate prin măsuri juridice de orice fel, a reușit să se impună cu rezultate desăvârșite în domeniul științei juridice, fapt demonstrat prin numeroasele sale lucrări cu caracter științific [78; 79; 80; 81] și didactic [74; 75; 76; 77]. Într-o lucrare recentă [82], autorul constată că pentru a depăși handicapul tot mai inacceptabil, legislația penală a trebuit să cunoască mutații semnificative la nivelul condițiilor de incriminare, al pedepselor aplicabile și al mijloacelor procesuale de realizare a răspunderii penale. Cu această ocazie, doctrina română nu întârzie a-și aduce criticile sale asupra tacticii actuale de reglementare a normei penale ce are să incrimineze fapta de poluare a apei.

După cum mai susține același autor român într-o altă lucrare a sa [82, p. 335-336] despre existența scurtă a normei de incriminare a faptei penale în conținutul Codului penal (2004-2009), inițial progresul era aproape inexistent, fiind vorba de o simplă preluare din legislația existentă, reproducerea *tale quale* și amplasare într-un articol și capitol al CP, în lipsa unui efort creator semnificativ, și, lucrul cel mai important, fără crearea unui cadru comun specific, a unui regim juridic incriminator și sancționator „de interes public major”, a unei incriminări-tip și specifice domeniului și a unei panoplii de infracțiuni care să exprime penal specificitatea protecției mediului și în absența unei dispoziții coerente, corelate și adecvate, în context propriu, și cel al titlului și materiei generale a unui cod penal post modern și european.

În contextul dat, în ce privește contribuția doctrinarilor români preocupați de materia penală, aceasta este aproape invizibilă, poate din cauza faptului că domeniul respectiv nu prezintă prea mare interes pentru știință sau nu este conștientizată pe deplin problematica și pericolul social al unei asemenea categorii de fapte ori poate din cauza faptului că actualul CP al României nu prevede o astfel de infracțiune. Totuși, oprindu-ne asupra celei din urmă presupunerii, menționăm că CP al României din perioada 2004-2009 încorporează în Cap. V (Crime și delikte contra mediului înconjurător) dispoziții de incriminare a infracțiunii de poluarea apei prin încălcarea regulilor privind protecția apelor (art. 396) [52].

În pofida acestui fapt, unii doctrinari ai timpului respectiv în lucrările [63] lor au caracterizat infracțiunea ce astăzi se intitulează „poluarea apei”, ținând cont de particularitatea cu caracter strict penal a acesteia. Menționăm că astăzi este intitulată drept infracțiune de poluarea apei, deoarece anterior fapta era reglementată de codul penal românesc sub denumirea de „încălcarea regulilor privind protecția apei”. Deci în lucrarea menționată penalistul H. Diaconescu oferă o descriere detaliată a componentei respective de infracțiune, începând cu descrierea obiectului de atentare, constituind după sine fasciculul de relații sociale care se formează și dezvoltă cu privire la apărarea și menținerea apei, element esențial al naturii, al mediului înconjurător, al oricărei forme de viață, al societății. Un aspect destul de interesant este elucidat de autor și în direcția subiectului respectivei infracțiuni, atunci când îl divizează în subiect nemijlocit și cel mijlocit, fiind persoană juridică, fapt ce incită la ulterioare discuții și controverse în doctrina de specialitate, dar și pentru ulterioara noastră cercetare. Același autor, menționează latura obiectivă a infracțiunii ca fiind multitudinea faptelor care pot periclita calitatea apei a determinat-o și pe cea a celor care alternativ pot constitui elementul material al laturii obiective a infracțiunii în modalitățile normative ale acesteia.

În ultimul timp, cu o puternică implicație în materia răspunderii penale pentru fapte contra mediului, se afirmă și un grup de specialiști mai tineri ai domeniului, care prin lucrările lor de

doctorat [136; 145] sau alte lucrări cu caracter științific [73; 138; 151] încearcă să sensibilizeze, să dezvolte mecanismul răspunderii penale prin adaptarea sa la exigențele de mediu, asimilarea și contracararea infracționalității ce atentează nemilos, în ultimii ani, la integritatea și funcționalitatea în condiții prielnice a componentelor mediului. Prin lucrarea sa, autorul C. Manta încearcă să descrie sub aspect comparativ acțiunea legii penale europene asupra conduitelor reproșabile la adresa mediului și, în special, la adresa resurselor de apă, accentuând importanța și tactica reglementărilor penale prin faptul expunerii asupra conținutului normelor ce sancționează chiar tentativa de poluare a apei. Într-o altă lucrare a sa [137], generalizând opiniile doctrinei franceze despre infracțiunile contra mediului, arată că aceasta se referă la infracțiunile ecologice ca la niște „fapte periculoase prin săvârșirea cărora se aduce atingere relațiilor sociale, a căror ocrotire este condiționată de apărarea elementelor naturale și antropice ale mediului, atingeri care se concretizează din punctul de vedere al consecințelor într-o pagubă adusă persoanelor fizice și juridice care le dețin în proprietate și le administrează, în crearea de pericol pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor, pagube economice etc. De fapt, aceste ultime expuneri ale autorului sunt susceptibile de interpretare, fiind din start contrazise de noi, având în vedere că prin specificul lor de multe ori aceste consecințe nu sunt sesizate de către om, cu atât mai mult, nu pot fi sesizate nici în viitor, însă acest fapt nu dă temei pentru a ignora acțiunile unora care în mod sigur vor genera un dezechilibru în dauna omenirii.

O încercare reușită de a contribui la dezvoltarea cadrului doctrinar în materia cercetării infracțiunilor contra mediului, este sesizată de autoarea Hanciu O.M. prin lucrarea sa de doctorat [93] în care constată că o serie de fapte considerate infracțiuni, dacă sunt de natură să pună în pericol viața sau sănătatea umană, vegetală sau animală, pedeapsa putând îmbrăca forma închisorii și/sau amendă penală.

Un alt autor român, polemizând în jurul eficienței reglementărilor penale în materia combaterii criminalității de mediu, pune în discuție două eventuale soluții. Prima s-ar referi la o adaptare totală a cadrului penal incriminator la cerințele materiei de mediu, iar cea de-a doua soluție, pentru care autorul optează, este cea a optimizării răspunderii penale pentru fapte contra mediului [161].

Trecând la analiza gradului de cercetare sub aspect doctrinar a infracțiunii de poluarea apei în spațiul CSI, putem afirma că spectrul lucrărilor științifice ce abordează problematica infracționalității în domeniul vizat este mult mai impunător, în special a lucrărilor de doctorat ce au ca obiect de cercetare faptele penale ce atentează la categoria componentei de mediu avute în discuție. Este de menționat aici autorul tezei de doctorat A. Romanov [225], care cercetează sub aspect multidimensional infracțiunea de poluarea apei prevăzută în CP FR. În lucrarea sa autorul

tratează într-o manieră destul de originală, inspirată și inovativă evoluția reglementărilor cu caracter penal în domeniul protecției apelor la nivel internațional, specificul obiectului infracțiunii de poluarea apei, latura obiectivă, subiectul și latura subiectivă a infracțiunii examinate. Cu remarcabile cercetări și sugestii pentru îmbunătățirea cadrului de reglementare în materia infracționalității contra resurselor acvatice vine prin lucrarea sa de doctorat [221] și autorul rus Popov I. Studiul său axat pe problematica responsabilizării pentru fapte de poluarea apei în baza legislației penale a Siberiei și regiunii Ural, aduce un „plus valoare” doctrinei ruse prin șirul ideilor, pozițiilor inedite și concepțiilor bine argumentate asupra specificului calificării acțiunilor degradante asupra apelor, consecințele cărora vizează sănătatea persoanei, calitatea vieții, dezvoltarea fizică și durabilă a unei națiuni.

Autorul rus Filanenco I., în lucrarea sa de doctorat [229], evidențiază cele mai stringente probleme ale considerării acțiunilor periculoase îndreptate asupra calității apei, iar pe cale de consecință, asupra omului. De asemenea, cu o specială atenție este tratată problema identificării punctului de delimitare între caracterul penal și cel contravențional al faptelor ce au dus la poluarea apei. Tot acesta vine cu o inspirată sugestie de a diviza sancțiunile pentru acțiunile de poluare a apei în funcție de categoriile de prejudicii aduse componentelor mediului sau vieții și sănătății omului, de categoria subiecților ce au admis sau săvârșit acțiuni de poluarea a apei, de frecvența acestor acțiuni, precum și de zona sau întinderea efectelor.

Un relevant aport la dezvoltarea ideologică, științifico-juridică și criminologică a cadrului doctrinar rus în materia incriminării infracțiunii de poluarea apei poate fi atribuit autorului Gurbanov R., care prin voluminoasa și consistenta sa cercetare cu caracter științific [201] a reușit să pună bazele conștientizării pericolului social al faptelor avute în discuție, a metodelor juridico-penale de luptă contra lor, dar și al cunoașterii trăsăturilor subiectului ce a săvârșit sau este tentat a săvârși asemenea categorii de fapte. Printre promotorii valorilor de mediu ce necesită a fi protejate prin măsuri de drept penal, în special cele ce pretind a fi considerate în legătură cu folosirea rațională, conservarea și dezvoltarea resurselor de apă, se numără și autoarea Ovcearenko E.V., încumetându-se încă prin an. 1997 să evidențieze în lucrarea sa de doctorat [217] cele mai principale probleme în domeniul răspunderii penale pentru fapte de poluarea apei.

O contribuție deosebită a doctrinei ruse la capitolul cercetării infracțiunii de poluarea apei este relevată și prin activitatea științifică a autorilor Bukarelova L. și Șveigher O. care în scopul dezvoltării cadrului de cercetare recurg la examinarea comparată a legislației penale ruse în materia poluării apei cu cea a statelor Asiei Centrale. Deci, examinând normele penale ce reglementează responsabilitatea pentru poluarea apei, autorii observă că majoritatea lor nu

prevăd în CP norme de incriminare a unor astfel de fapte. Această lipsă se identifică în CP al Japoniei, Thailandeii și Coreei, explicația fiind că aici se pune accent mai mult pe protecția apei potabile, alimentare, iar prin măsurile impuse împotriva degradării calității ei, în mod indirect vor avea influență și asupra apei aflate în mediul natural. O altă motivare ar fi că legislația de mediu a Japoniei, spre exemplu, este aplicată după un mecanism desăvârșit și extrem de eficient care face să nu se mai ajungă la măsuri represive impuse de legislația penală [195].

Evident, după părerea noastră, o asemenea abordare nici pe departe nu poate fi acceptată atâta timp cât scopul pedepsei penale, inclusiv pentru fapte de poluare, este unul de prevenție a eventualelor activități cu caracter nociv asupra apelor, iar dacă acestea nu se săvârșesc, sau se comit, însă foarte rar, nu dă temei legiuitorului a se abține de la reglementare. Existența acestora în afara necesității de aplicare nu poate fi considerată un dezavantaj sau o deficiență de reglementare. Or, surplusul de norme niciodată nu a fost criticat, evident, cu excepția cazurilor în care acestea se dublează.

Dintre doctrinarii ruși care s-au remarcat prin contribuțiile lor la dezvoltarea cadrului doctrinar de incriminare și interpretare a infracțiunii de poluarea apei sunt și autorii Vetrov N.I. și Leapunova Iu.I., care s-au manifestat în domeniul cercetării infracțiunii de poluarea apei prin manualul de drept penal [197] ce le aparține cu drept de autor. Demn de apreciat în lucrarea lor este maniera după care au explicat esența obiectului de atentare prin săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, menționând într-un mod clar și neechivoc faptul că acesta îl constituie apele de suprafață în acea parte a izvoarelor și fântânilor, ghețarilor, precum și apelor subterane. Pentru a face diferență între alte categorii de obiecte tangente celui de poluarea apei, ei descriu și obiectul de atentare în cazul poluării apei mărilor. Autorii susțin că poluarea mediului marin stabilește în calitate de consecință de pericol social obstacolele de folosire a apelor mării din cauza pătrunderii în ele a substanțelor petroliere din apele apropiate acestora sau de pe malurile ei. De fapt, prin aceste referințe, autorii constată corect că surse ale poluării nu constituie doar substanțele aruncate nemijlocit în apa mărilor, dar și cele depozitate în adiacent, precum și apele râurilor care au scurgere finală în apa mării.

Într-o lucrare a autoarei Timošenco Iu.A. [226], se pune problema dacă infracțiunea de poluarea apei poate fi considerată doar în prezența faptei săvârșite sau, în mod obligatoriu, și a existenței consecinței. Analizându-se în detaliu opiniile doctrinare cu privire la aceste două puncte de vedere, dar și a opiniei practicienilor (procurorilor din Procuratura Generală a FR) constată că 64% din aceștia sunt de părerea că infracțiunea de poluarea apei poate fi calificată doar în prezența consecințelor, iar 25% că infracțiunea de poluarea apei poate fi calificată atât în baza faptei, cât și a consecințelor prejudiciabile. Acest fapt ne arată că o parte a practicienilor

ruși admit caracterul formal al infracțiunii de la art. 250 CP FR, odată ce consideră că poluarea apei constituie un efect al acțiunii prejudiciabile, fără a mai fi necesară arătarea consecințelor.

Lista autorilor ruși care s-au preocupat de problema poluării apei nu se încheie aici. Autorii Latîpov R.M. și Altînșin A.G., într-o lucrare monografică [211], descriu actualitatea problemei de poluare a apei, legând acest fenomen de înrăutățirea bruscă a calității apei de pe teritoriul FR, dar și lipsa cercetărilor complexe în materie doctrinară a infracțiunii de poluarea apei. Una din soluțiile propuse de autori în vederea îmbunătățirii cadrului juridic de reglementare, precum și a tendinței de cercetare continuă a fenomenului, o constituie adoptarea măsurilor stricte ce presupun stoparea fenomenului prin sistarea activităților cu impact negativ asupra apei sau reprofilarea activității lor, izolarea lor în teritorii îndepărtate de locurile populate de oameni, așa cum prevede și legislația în domeniul protecției mediului.

De o examinare detaliată a problemei poluării apei în doctrina rusă beneficiază și aspectul internațional, acolo unde șirul autorilor [194; 200] examinează evoluția reglementărilor în domeniul protecției și incriminării penale a faptelor de poluare a apei la nivel internațional, principiile, caracterul și particularitățile răspunderii și documentării unor asemenea fapte, tendințele actuale și noile necesități de incriminare, spectrul normelor incriminatorii sistematizate în funcție de anumiți factori și relații sociale protejate. Un aspect destul de interesant este descris de autorul rus Golubev S. asupra particularităților răspunderii penale federale pentru infracțiunea de poluarea apei, atunci când prin fapta prejudiciabilă s-a adus atingere unui interes ce cuprinde diferite state ale aceleiași țări, norme care nu pot fi aplicate uniform atunci când poluarea apei afectează concomitent teritoriul a două sau mai multe state.

După cum este specific raporturilor juridico-penale de mediu ce au ca punct de legătură responsabilizarea penală pentru fapte ce atentează la factorii de mediu, pentru o complexă și multidimensională abordare se cere în mod necesar și contribuția doctrinarilor preocupați nemijlocit de studiul asupra mecanismelor de protecție și supraveghere a folosirii lor raționale. Este cazul și interferenței ideilor și sugestiilor prezentate de doctrinarii ruși în domeniul mediului în concurs cu cele identificate și corelate de penaliști, personalități cu o bogată experiență în materie penală. Dintre personalitățile ce s-au interesat în mod constant de problematica în materie de mediu, iar cu această ocazie au abordat în mod tangențial și problematica responsabilității penale pentru fapte ce atentează la resursele acvatice, se numără autorii: Bogoliubov S.A. [191], Erofeev B.V. [204], Petrov S. [218], Golicencov A.K. [199], Brinciuk M.M. [193], Misnik G.A. [213], Reșetnikov G.I. [224] ș.a. Aceștia din urmă, cu ocazia editării lucrărilor în domeniul protecției mediului, nu au scăpat din vedere nici pentru un minut să descrie într-un compartiment aparte caracteristica răspunderii penale pentru fapte de poluare a

apei, fiind considerată de ei forma cea mai eficientă de răspundere, din toate punctele de vedere, promovând funcții represive și preventive în mod combinat și simultan.

Examinând doctrina statelor CSI și a celor europene în materia responsabilizării pentru fapte de poluare a apei, nu vom trece cu vederea nici cadrul doctrinar al celorlalte state de pe mapamond, încercând a sesiza străduințele și aspirațiile diverse ce au stat la fundamentul răspunderii penale pentru asemenea fapte.

În unele lucrări ale autorilor italieni [232] se evidențiază ideea centrală a reglementărilor penale în domeniul protecției apelor prin relevarea faptului că o prioritate deosebită se acordă celor ce înfăptuiesc justiția, de a aprecia când este necesară și utilă intervenția răspunderii penale pentru asemenea fapte și când nu. În acest sens se susține că în cazul în care pârâtul a săvârșit o faptă ce ar genera o situație în care materiile poluante s-ar răspândi, să constituie temei în care judecătorii ar putea lua în considerare dacă acest act sau eveniment ar trebui să fie privit ca un fapt normal al vieții sau ceva extraordinar.

În doctrina penală braziliană [231] se susține că termenul de „mediu” în sens penal trebuie să adopte un sens larg, mai global, potrivit căruia mediul cuprinde nu numai resursele naturale, dar și relația omului cu aceste elemente, în vederea păstrării calității vieții lor. Evident, cu acest fapt suntem de acord și noi, precizând că omul în nici un caz nu trebuie exclus din formula răspunderii penale. Or, acesta poate apărea în calitate de victimă prin rigoșeu, iar în altă ipostază în calitate de făptuitor, acțiunea sa îndreptându-se nemijlocit asupra mediului, iar efectul acțiunii poate fi respins însăși în direcția omului. Adică există o legătură indisolubilă între mediu și om, legătură văzută din optica relațiilor pur naturale și nu juridice, pentru că mediul nu este subiect de drept, condiție necesară constituirii relațiilor juridice. Atentarea la un factor de mediu presupune atentarea în mod automat și la integritatea persoanei, a valorilor sociale unanim recunoscute, însă, având în vedere că de multe ori omul nu sesizează legătura dintre exploatarea irațională a mediului și pericolul socio-natural generat, considerând că atentează la o valoare a sa, dreptul penal trebuie să pună accentul în cursul reglementărilor sale, pe protecția factorilor de mediu, distinct de valorile sociale, conferindu-i pe această cale un statut de obiectiv major, de interes public, net superior celui personal (privat).

Lucrări ce tratează tangențial problema poluării apei prin abordarea aspectului de protecție juridică a apei sunt semnate și de alți autori brazilieni [233] care susțin că în lumina drepturilor omului, măsurile de protecție a apelor sunt urgente și foarte importante, prin educație și diseminarea instrumentelor internaționale ratificate de statele prin intermediul proceselor legislative interne și externe. Autorul mai susține că în contextul dreptului internațional și constituțional comparat, apa ar trebui să fie considerată drept cea mai fundamentală, având în

vedere necesitatea urgentă de protecție. Legea publică internă și externă necesită o integrare pentru protecția vieții, sănătății și bunurilor, existența și continuitatea proceselor de viață ale persoanelor fizice, corporații și activitățile lor economice.

De asemenea, în doctrina penală braziliană identificăm argumente interesante în favoarea avansării tezei răspunderii penale obiective pentru poluarea apei. Autorul acesteia [252] susține că recunoașterea capacității delictuale corporațiilor, o constituie un punct de vedere crucial, și anume: stabilirea răspunderii penale obiective în caz de poluarea apei, așa cum se întâmplă deja în dreptul civil. Or, interesul legal de a fi protejată este de o importanță fundamentală pentru supraviețuirea speciei umane, precum și a florei și faunei. Autorul mai precizează că atunci când este vorba de răspundere penală obiectivă, este necesar să se dezbrace stigmatul de părtinire că simpla referire la această teorie ar aduce imediat inechitate. Un singur lucru trebuie luat în considerare în aceste circumstanțe, faptul că publicul (societatea) este beneficiarul unor asemenea standarde penale de protecție a apei, în cazul în care există predicția de răspundere strictă.

Un alt autor brazilian [234], fiind preocupat în mare parte de răspunderea penală a persoanei juridice pentru fapte contra mediului, susține fără echivoc că răspunderea penală a persoanelor juridice trebuie să fie văzută și bazată pe responsabilitate socială, și nu punctul de vedere tradițional că numai acțiunea umană poate fi pedepsită penal. În acest sens, blocarea posibilității de responsabilizare penală a persoanelor juridice pentru infracțiuni de mediu constituie un impediment în realizarea principiilor și valorile constituționale care apără mediul înconjurător.

Doctrina franceză în domeniul cercetării infracțiunii de poluarea apei și, în general, a tuturor infracțiunilor contra mediului, dispune de un bogat areal de lucrări științifice ale doctrinarilor de renume. Din unele lucrări ale autorilor francezi [251] deducem cu precizie că tehnica incriminării infracțiunilor contra mediului după caracterul material al faptei este periculoasă, în timp ce prin incriminarea pericolului abstract de daune are drept rezultat crearea unor bariere, numite „delicte-obstacole”, ce au rolul de a asigura apărarea anticipată a unei anumite valori, fiind un factor mai eficient în comparație cu reprimarea unui delict deja consumat.

Din conținutul lucrărilor științifice franceze, în doctrina contemporană și în dreptul pozitiv străin desprindem tot mai frecvent ideea răspunderii penale pentru fapta altuia, considerându-se că în sens larg și participația penală este considerată o formă a răspunderii penale pentru fapta altuia. Spre exemplu, instigatorul răspunde pentru fapta care din punct de vedere material a fost săvârșită de altul [87, p. 110].

Așadar, cercetând lucrările de specialitate ale statelor Europei Centrale, deopotrivă cu cele ale altor state din afara Uniunii Europene, constatăm cu claritate că tendințele dezvoltării legislației penale pe segmentul responsabilizării faptelor contra mediului, manifestă un pronunțat caracter novator, întemeiat pe ideea riscului și garanției că orice faptă contra mediului va fi sancționată cu orice preț și în orice împrejurări, recurgându-se cu această ocazie la cele mai netradiționale metode și mecanisme juridice, combinate cu normele legislației civile care permite aplicarea răspunderii pe principii obiective, răspunderii subsidiare pentru fapta altuia, succesiunii răspunderii penale în partea ce prevede sancțiunea penală cu caracter patrimonial etc., riscând a fi contrazise multe din principiile dreptului penal, de dragul și în favoarea viului pe Terra, a generațiilor viitoare, a bunăstării și siguranței omenirii.

1.4. Concluzii la Capitolul 1

Studiul realizat în compartimentul întâi al lucrării care, de fapt, încearcă să prezinte aspectul doctrinar, dar și cel de reglementare a materiei responsabilizării penale pentru fapte de poluare a apei, fără îndoială, permite a scoate în evidență cele mai principale carențe, deficiențe ce stau în calea funcționării adecvate a mecanismului avut în discuție. Acestea din urmă ne și determină să căutăm prin cercetare noi soluții și pârghii de reprimare a comportamentelor reproșabile la adresa mediului și, în special, a resurselor de apă-componentă determinantă și indispensabilă vieții pe pământ, iar toate acestea formează direcțiile și obiectivele principale ale cercetării pe mai departe.

Deci, inițiind studiul cu examinarea evoluției reglementărilor în domeniul responsabilizării pentru fapte de poluarea apei, constatăm:

1. O dezvoltare destul de lentă a normelor de incriminare penală a faptelor de poluare a apei pe întreg mapamondul, cauzele principale fiind:

- gradul redus de conștientizare a pericolului ce poate fi generat de asemenea fapte;
- cazurile extrem de rare ale poluării apei;
- lipsa activităților de amploare cu impact negativ asupra apelor;
- inexistența tehnologiilor amenințătoare la adresa respectivelor categorii de componente ale mediului etc.

2. Necesitatea intensificării măsurilor de protecție a apelor, inclusiv prin intermediul celor cu caracter penal, este sesizată destul de târziu, abia pe la mijlocul sec. al XX-lea, atunci când majoritatea guvernelor recurg la elaborarea unui șir de norme de interdicție și penalizare a

activităților responsabile de modificarea negativă a compoziției apei, calificate mai târziu infracțiuni de poluarea apei.

3. Deși spre sfârșitul sec. al XX-lea reglementările cu caracter penal în materia responsabilității pentru faptele de poluare a apei înregistrează o ascendență calitativ-cantitativă în toate statele lumii, acest lucru nu se întâmplă și în plan doctrinar.

4. Actualmente, potențialul științific al unor state, în special, al RM, ezită a se implica în procesul identificării prin cercetare a unor noi teze, ideologii și concepte desăvârșite pentru a fundamenta și reconsidera concepția cu privire la incriminarea faptelor de poluare a apei, atât de necesară și indispensabilă actualmente procesului de reglementare în domeniu.

5. Mecanismul actual de responsabilizare penală pentru poluarea apei este unul defect, odată ce se înregistrează o discrepanță considerabilă între calitatea apei și numărul nejustificat de scăzut, aproape inexistent al condamnărilor pentru infracțiuni prin care se generează această stare.

6. În legislația statelor cu experiență demonstrată (Franța, Germania, Brazilia, Ungaria, Cehia, România etc.) în materia reglementării normelor de incriminare penală a faptelor de poluare a apei se identifică construcția unui mecanism după o concepție cu totul diferită față de cea adoptată de legiuitorul nostru, fiind inspirat de legislația rusă, mai puțin adecvată și adaptată particularităților ambientale.

2. OBIECTUL INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI

2.1. Precizări conceptuale și definiții asupra noțiunii de poluare acvatică

După cum s-a observat în capitolul anterior, calitatea reglementării în domeniul protecției apelor pe calea aplicabilității măsurilor de responsabilizare cu caracter penal este, prin esență, diminuată de lipsa conlucrării între domeniile dreptului, cel penal cu cel al mediului care se impune tot mai insistent în ultima perioadă prin particularitățile sale.

De fapt, până a trece la identificarea prin cercetare a cauzelor și condițiilor ce determină ineficiența actuală a normelor penale în materia incriminării faptelor contra mediului, printre care se află și infrațiunea de poluarea apei, considerăm necesar a explica că anume cauza principală constă în lipsa unui concept clar care urma a fi identificat încă prin an. 2002, atunci când s-a formulat conținutul noului CP RM și a luat în „custodia” sa categoriile de infracțiuni în discuție. Adică, ținându-se cont de faptul că valorile apărute împotriva infracțiunilor ce atentează la mediu, în materie de protecție, se află la „intersecția” dintre două ramuri ale dreptului (dreptul mediului și dreptul penal), urma ca și rolurile între acestea două să fie împărțite în misiunea lor comună. Cu toate acestea, cum e și firesc, după obiectul lor de studiu, principii și metode de reglementare, specificul valorilor apărute etc., doar una din aceste ramuri ale dreptului trebuia să prevaleze în formarea conceptului juridico-penal de apărare, în primul rând, a mediului, apoi a relațiilor sociale constituite cu ocazia protejării valorilor generate de acesta. În mod evident, ramura care trebuia să impună anumite reguli după care acestea două să se conducă în misiunea lor de apărare a factorilor de mediu contra conduitelor umane ilicite este dreptul mediului și nu dreptul penal. Or, acesta din urmă stă în serviciul dreptului mediului, ca și în serviciul altor ramuri ale dreptului: dreptul constituțional, dreptul civil, atâta timp cât ele sunt responsabile de a formula, reglementa și transpune esența drepturilor fundamentale ale omului, regimul relațiilor și raporturilor juridice în care se implică datorită existenței sale, apără aceste drepturi, iar în cazul în care categoriile de fapte depășesc limitele cadrului propriu de reglementare, se recurge la a indica dreptului penal să ia măsuri, mai represive după natura lor, pentru ignorarea normelor prescrise de ele. Prin urmare, dreptul penal este un garant al respectării normelor stabilite de ramura dreptului mediului, de aceea, pentru a înregistra eficiență, dreptul penal trebuie să se conformeze exigențelor și specificului normelor de mediu, care l-a rândul lor s-au format ținându-se cont de legile naturii, sunt obiective, independente de voința omului și care prin esența lor le depășesc pe cele inventate de om. Punctăm aceste din urmă realități, atrăgând atenția că dreptul penal, de veacuri, și-a format și dezvoltat cadrul juridic-incriminator punând accentul pe apărarea persoanei și valorilor sale contra faptelor ilicite săvârșite împotriva lor, tot de semenii lor, fapt ce exclude din aria sa de preocupare și mediul cu valorile și specificul său.

Prin urmare, dreptul penal în varianta sa actuală dispune de un mecanism juridic bine format și util doar pentru reprimarea conduitelor ilicite la adresa persoanei, dar nu și la adresa mediului, iar ce e paradoxal, acțiunea omului se îndreaptă împotriva componentei de mediu, omul poate și să nu sesizeze în mod direct o vătămare a intereselor sale. Astfel s-a întâmplat că în an. 2002 dreptul penal a luat sub protecția sa și factorii de mediu, însă nu s-a grăbit să-și adapteze și mecanismul răspunderii penale la exigențele și specificul componentelor de mediu ce formează un nou obiect de protejare, distinct de persoană. De aceea multe norme din partea generală a CP RM sunt inaplicabile documentării faptelor ce atentează la integritatea componentelor de mediu din partea specială. Astfel, concepția potrivit căreia dreptul penal are în calitate de obiect de apărare persoana și relațiile sociale constituite cu ocazia protejării valorilor sale astăzi este depășită. Toate aceste constatări nu sunt de prisos, ci indispensabile procesului de cercetare pe mai departe, deoarece perfectarea conținutului normei de incriminare a faptei penale ce atentează la calitatea apei nu are nici un rost fără clarificarea problemelor de concept, mai ales că lucrarea de față este prima în țara noastră care pune în discuție problematica răspunderii penale pentru fapte contra mediului.

Deci ajungem să constatăm această problemă de concept în condițiile în care dreptul la apă potabilă și la salubritate se înscrie printre noile drepturi fundamentale, emergente ale omului, cu un aspect special și autonom al dreptului la mediu [82, p. 69].

În aceste împrejurări, stabilirea regulilor de incriminare a faptelor ce atentează la valorile de mediu, cu inevitabile repercusiuni asupra persoanei și bunurilor sale, ar fi de neconceput fără o definire a fenomenului cu luarea în considerare a prescrierilor date de știința și legislația în domeniu. Evident, încercarea științei penale autohtone de a defini și califica „unilateral” fenomenul poluării, în special al apei, s-ar justifica prin faptul că la acel moment (în an. 2002), legislația în domeniul protecției apelor [45] nu definea noțiunea de „poluare acvatică”. Cu toate acestea, ne frământă întrebarea, din ce cauză celelalte norme speciale în domeniu protecției apelor, care la acel moment defineau expres noțiunea de poluare a apei, printre altele, destul de calitativ pentru timpurile de atunci, nu au fost luate în considerare. Bunăoară, metodologia provizorie de estimare a prejudiciului cauzat prin încălcarea legislației apelor [99], definea poluarea apei ca fiind *modificarea proprietăților apei (chimice, fizice și biologice), în urma activității antropice în comparație cu cele naturale, care fac această apă total sau parțial improprie pentru utilizare*. Printre altele, observăm aici că prin poluare se are în vedere simpla modificare a compoziției apei în urma căreia devine improprie utilizării în condiții normale, adică fără a prezenta anumite riscuri, pericole pentru mediu sau persoană. Evident, aceasta nu este o poluare în sens penal, ci în sensul legislației de mediu, civilă chiar, acordând dreptul

persoanei prejudiciate să ceară pe calea acțiunii civile repararea prejudiciului ecologic. Or, aceasta este definită de un act normativ extrapenal, ce reglementează pur materia de mediu, iar poluarea fiind o consecință sancționabilă deja contravențional sau penal.

De fapt, o noțiune asemănătoare este oferită și de altă lege [110] în domeniu, adoptată și mai devreme, încă în an. 1995. Or, nu existau suficiente surse care să arate legiuitorului nostru stilul de interpretare a fenomenului poluării apei. Aceeași situație este atestată și în doctrină care exact în acea perioadă definea în mod expres și explicit, inclusiv la nivel național, noțiunea de poluare a apei [171, p. 127], iar deja din an. 2011 și de noua lege a apelor (art. 2) [119], fenomen pasibil de răspundere penală.

Cu atât mai mult, în perioada adoptării CP RM, un alt act normativ [148] definea noțiunea de poluare a apei chiar în sens penal, prin a o distinge de alte fapte, referindu-se la întrunirea indicilor ce califică starea apelor drept excepțională sau dezastruoasă. Evident, această prevedere a ținut să fie racordată la caracterul material al componenței de infracțiune de la art. 229 CP RM în varianta deja adoptată. Potrivit noțiunii, prin poluarea apei se înțelege un *proces ce modifică componența chimică, microbiologică și proprietățile apelor receptoare în rezultatul (urma) evacuărilor de poluanți, precum și de ape fierbinți (poluate termic). Dacă în rezultatul (urma) acestor evacuări gradul de depășire a conținutului real maximal de poluanți raportat la valorile admisibile ale apei receptoare corespunde prevederilor tabelului nr.1 din anexa la metodică, starea ecosistemelor acvatice este considerată ca stare ecologică excepțională sau ca dezastru ecologic*. Fiind, și acesta din urmă, un act normativ al materiei de mediu, observăm că deja definește poluarea acvatică drept acțiune ce are un oarecare grad de risc, odată ce impune considerarea ei din momentul identificării unui conținut mai ridicat de substanțe nocive, fapt ce-i conferă un statut de veritabilă poluare. În aceste împrejurări, s-ar înțelege că simpla tulburare, murdărire (după sensul etimologic a termenului „poluare”), modificare a compoziției apei nu constituie o poluare.

În pofida acestor realități, nici până astăzi doctrina penală nu și-a pus întrebarea dacă poziția adoptată atunci cu ocazia definirii noțiunii de poluare a apei la nivel de infracțiune este una corectă, nu este contradictorie celei împărtășite de știința mediului sau de legislația în domeniu, odată ce în practică ceva nu merge cu incriminarea penală a categoriilor de fapte avute în vedere. Ori, nu se mai săvârșesc infracțiuni de poluarea apei, de ce atunci toate statisticile și strategiile de dezvoltare durabilă a componentei vizate arată compoziția alterată a apelor de pe teritoriul RM?

În consecință, toate aceste considerente, dar și cele ale faptului că însăși legislația apelor cunoaște anumite contradicții în definirea fenomenului poluării, determină astăzi o consolidare a

eforturilor ce urmează a fi îndreptate spre a avea o viziune unanimă asupra fenomenului poluării apei, cu mici diferențe văzute din optica acțiunilor, mijloacelor de săvârșire, gradului de pericol generat, precum și gradului de influență negativă a consecințelor poluării. În caz contrar, nesupunerea normelor de incriminare penală a faptelor de poluare acvatică la cerințele și exigențele pe care le impune materia de mediu, impusă, la rândul ei, a se conforma unor legități obiective de funcționare a factorilor protejați, nu are decât să avantajeze pe cei tentați de îmbogățire pe seama poluării resurselor de apă (ex. deversarea fără autorizație a apelor menajere sau cu nerespectarea condițiilor stabilite etc.).

Revenind la necesitatea revizuirii conceptului ce a stat până nu de mult la baza definiții noțiunii de poluare acvatică, insistăm asupra cercetării multidimensionale a fenomenului în discuție cu intenția explicării particularității lui, distingerii de alte fenomene asemănătoare, actualmente confundabile, iar ulterior sugerării legiuitorului în a ține cont de esența noțiunii la reformularea pe mai departe a conceptului de poluare acvatică în materie penală.

Înainte de toate, ținem să amintim că termenul poluare este folosit și trebuie să fie folosit doar cu ocazia descrierii acțiunilor de degradare, alterare, viciere sau, altfel spus, acțiunii ce face să devină nocivă o componentă sau alta a mediului. Deși este sinonim cu termenii a murdări, a profana, a infecta, a impurifica, aceștia din urmă sunt utilizați în contexte și împrejurări diferite, pentru a descrie o stare similară, dar caracteristică altor categorii de bunuri, altele decât cele de mediu (factori de mediu: apă, sol, aer, floră sau faună etc.). Or, atunci când este murdărit, pângărit sau profanat un bun oarecare (automobil, sacou, casă etc.) nu vom putea spune că acestea au fost poluate, iar remedierea lor se face pe alte căi, după reguli și mijloace altele decât cele specifice depoluării apei.

Toate aceste precizări, considerăm noi, sunt obiective și adecvate, făcând posibilă distincția între diferite domenii sau mecanisme de responsabilizare, dar și de percepție și exprimare corectă sub aspect stilistic și semantic.

În pofida faptului că etimologic cuvântul poluare vine din latinescul *polluero*, *-ere* înseamnă a murdări, a pângări, a profana, după cum afirmă și unii autori [134, p. 7] consacrați domeniului, acesta desemnează o acțiune prin care se degradează *mediul*. Deci, după cum se observă din conținutul frazei citate, autorul pune accentul pe *acțiunea prin care se degradează mediul*, aparținând omului, și pe bună dreptate. Or, așa cum se menționează în aceeași lucrare, poluarea constituie, în primul rând, opera omului, el însuși element structural de importanță capitală a mediului, care beneficiază de rezultatele pozitive ale activității sale, dar suportă și calitățile negative ale acesteia.

După părerea noastră, anume activitatea omului și consecințele sale prezintă interes pentru justiție, mai ales în materie penală, deoarece această activitate poate fi și naturală, ca un fenomen al poluării (vulcani, furtuni, producerea unor deșeuri ale activității vitale a diferitor specii, viermi, paraziți etc.), dar care sunt fenomene natural-obiective, independente de implicația omului. Pe această cale trebuie de distins și între noțiunile de *poluant* și *poluator*. Doar cel din urmă poate fi responsabilizat prin măsuri juridice de constrângere, fiind omul ce a determinat prin activitatea sa modificarea negativă a unei componente de mediu, a influențat negativ asupra echilibrului ecologic, fapta căruia a generat sau cel puțin este susceptibilă de a genera în viitor o daună ecologică, adesea ireversibilă și iremediabilă. Prin urmare, poluantul poate fi atât de origine naturală (vulcan, furtună), cât și de origine umană (unități de transport, întreprinderi), pe când poluator poate fi considerat doar omul prin acțiunile sale.

Deci, până a trece nemijlocit la definirea noțiunii de poluare acvatică, considerăm necesar a face referință și la primele formulări ale acesteia cu intenția de a arăta specificul fenomenului din perspectiva delimitării lui de alte efecte care de multe ori sunt consecutive și datorate poluării.

Încă în an. 1961, Conferința internațională de la Geneva privind situația poluării apelor din Europa, a definit poluarea apei ca fiind „modificarea, directă sau indirectă, a compoziției sau stării apelor unei surse oarecare, ca urmare a activității omului, în așa măsură încât ele devin mai puțin adecvate tuturor sau numai unora din utilizările pe care le pot căpăta în stare naturală”. Ulterior, s-au făcut propuneri de completare a acestei definiții, cu precizări privind folosințele afectate și aspectele extraeconomice, degradarea peisajului, stânjenirea pescuitului etc [141, p. 164]. Oprindu-ne pentru o scurtă interpretare a sensului noțiunii enunțate, este important să punctăm că aceasta are în vedere orice activitate a omului, desfășurată prin orice metode sau cu orice fel de mijloace fără a se limita la a le enumera pe unele sau altele, care au modificat doar compoziția sau starea apelor în așa fel încât acestea au devenit mai puțin adecvate unor sau tuturor utilizărilor. Această categorie a poluării fiind una extrapenală, odată ce se limitează doar la modificarea compoziției apei în măsura în care devine neadecvată unor utilizări, însă în același timp nu prezintă pericol pentru mediu sau om. Tocmai de la acest prag, poluarea cade sub incidența legii penale. De menționat că legislația actuală de mediu recunoaște poluarea apei doar starea alterată a apelor ce poate genera riscuri la adresa mediului sau persoanei, iar în lipsa acestor categorii de consecințe, care sunt de pericol, nu se poate vorbi despre o poluare, ci despre o simplă modificare, inofensivă, de altfel, a componentei acvatice.

Așadar, se consideră poluarea apei, în sensul legislației de mediu, doar acțiunile ce au generat consecințe de pericol pentru viața și sănătatea omului, chiar dacă acestea nu sunt în stare

să-i dăuneze omului dacă se va abține de la folosința apei. Deci considerarea poluării nu este legată în nici un fel de daunele aduse mediului sau omului, nefiind necesare pentru a o califica. Cu atât mai mult, nici poluarea în general nu se supune cerinței de a fi însoțită de daune asupra mediului sau persoanei, acest lucru fiind clar și unanim recunoscut încă prin an. 1982 în documentele internaționale cu privire la poluare, intitulate „Regulile de la Montreal”. Potrivit acestora se spune că poluarea este „orice introducere de către om în mediu, direct sau indirect” a unor substanțe sau energii cu efecte vătămătoare, *de natură să pună în pericol sănătatea omului, să prejudicieze resursele biologice, ecosistemele și proprietatea materială, să diminueze beneficiile sau să diminueze alte utilizări legitime ale mediului* [177, p. 56].

Printre altele, și doctrina autohtonă, recent, a ales să adere la noțiunea de poluare acvatică definită în sensul acțiunii de modificare a componentelor naturale prin prezența unor componente străine, numite „poluanți”, ca urmare a activității omului, și care provoacă prin natura lor, prin concentrația în care se găsesc și prin timpul cât acționează, *efecte nocive asupra sănătății, creează disconfort sau împiedică folosirea unor componente ale mediului, esențiale vieții* [146, p. 143].

Din această manieră a definirii, observăm că se adaugă doar consecințele de natură să creeze disconfort, să pună în pericol integritatea componentelor de mediu sau sănătatea omului, fără a specifica și obligativitatea existenței daunei pentru ca poluarea să fie considerată.

Deci, ulterior perioadei enunțate mai sus, conținutul textelor prin care s-a definit noțiunea de poluare a apei a cunoscut o evoluție specifică de la stat la stat sau chiar de la doctrină la stil și tactică de reglementare. Spunem aceasta pentru a scoate în evidență discrepanțele între tehnica definirii noțiunii în cauză de către doctrina națională și cea a reglementării prin intermediul textelor unor legi (de mediu sau penale). Cu atât mai mult, divergențele se identifică nu numai între doctrină și legislație, ci chiar între doctrinarii autohtoni, precum și în legislație între unele legi speciale ale domeniului, între acestea și cele penale ce incriminează faptele de poluare acvatică. Mai mult decât atât, nici jurisprudența nu se grăbește în a uniformiza viziunea asupra fenomenului poluării apei în procesul de interpretare și aplicare a legii. Deci, așa cum spuneam, există o diferență însemnată între textul Legii apelor a RM nr. 272/2011 ce definește noțiunea de poluare a apei și cel al art. 229 CP RM ce incriminează aceeași faptă, adică poluarea apei, nemaivorbind de alte legi speciale în domeniu (art. 2) [110]. Potrivit primei, poluarea acvatică înseamnă *introducerea directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a unor substanțe sau a căldurii în aer, în apă ori sol care poate prezenta riscuri pentru sănătatea umană sau pentru calitatea ecosistemelor acvatice ori a ecosistemelor terestre, ce depind în mod direct de*

ecosistemele acvatice, care duc la deteriorarea bunurilor materiale sau care dăunează ori afectează negativ serviciile și alte folosințe legale ale mediului.

În același timp, CP RM [44], art. 229 definește poluarea apei drept acțiunea de *infectare sau altă impurificare a apelor de suprafață ori subterane cu ape uzate sau cu alte deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și de altă natură, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile regnului animal sau vegetal, resurselor piscicole, silviculturii, agriculturii sau sănătății populației ori a provocat decesul persoanei.*

Prin urmare, din textul noțiunilor prezentate se observă o diferență esențială atât de formulare, cât și de concept, ceea ce nu ar trebui să se întâmple, evident cu excepția diferențierii prin adăugirea sensului penal, doar în partea ce impune condiția generării de daune considerabile mediului sau persoanei, cu toate că și aceasta este o chestiune ce incită la discuții.

Da, se înregistrează și în legislația altor state o discrepanță între modul de definire a noțiunii generale de poluare a apei și a celei așa numite speciale, odată ce se referă la un domeniu aparte, adică cel penal – infracțiunea de poluare a apei, însă nu atât de pronunțată, aceasta rezumându-se doar la mici diferențe legate de descrierea acțiunilor condamnabile și a gradului de pericol al consecințelor poluării pentru mediu sau om.

Așadar, potrivit pct. 51 din anexa nr. 1 la Legea apelor a României [126], *poluarea apei înseamnă introducerea directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a unor substanțe, sau a căldurii în aer, apă sau pe sol, care poate dăuna sănătății umane sau calității ecosistemelor acvatice sau celor terestre dependente de cele acvatice, care poate conduce la pagube materiale ale proprietății, sau care pot dăuna sau obstrucționa serviciile sau alte folosințe legale ale mediului.* La rândul ei, noțiunea *infracțiunii de poluare a apei* este definită prin art. 92 al aceleiași legi, care presupune *evacuarea, aruncarea sau injectarea în apele de suprafață și subterane, în apele maritime interioare sau în apele mării teritoriale de ape uzate, deșeuri, reziduuri sau produse de orice fel, care conțin substanțe, bacterii sau microbi în cantitate sau concentrație care poate schimba caracteristicile apei, punând în pericol viața, sănătatea și integritatea corporală a persoanelor, viața animalelor, mediul înconjurător, producția agricolă sau industrială ori fondul piscicol, constituie infracțiune.*

După cum se observă din compararea textelor din legea apelor a României și cea a RM ce definesc noțiunea de poluare a apei, cea din legislația de mediu a țării noastre este inspirată în mare parte din legislația României datorită aceluiași tendințe, credem noi, de armonizare cu cea a CE: nr. 2000/60/CE din 23 octombrie 2000 privind stabilirea unui cadru de politică comunitară în domeniul resurselor de apă [65]. Astfel, textul noțiunii în cauză este preluat de doctrina

autohtonă, regăsindu-se deja din an. 2014 în diferite lucrări cu caracter metodico-didactic [103, p. 74]. Din păcate, același lucru nu se întâmplă la nivel de reglementare.

Deci, dincolo de problema neconcordanței între textele din legile naționale ce definesc noțiunea de poluare a apei, mai constatăm o divergență de opinii sau, mai bine zis, de inspirație și prezentare a noțiunii de poluare a apei de către doctrinari în diferite materiale cu caracter didactic sau științific. Bunăoară, un grup de autori [185, p. 157], cu ocazia elaborării materialului metodic destinat inspectorilor de mediu, definește noțiunea de poluare a apei drept *acțiunile de deversare sau introducere prin alte metode a substanțelor nocive în obiectivele de apă, care duc la înrăutățirea calității ori negativ influențează starea lor, a terenurilor aferente – acțiuni interzise sau limitate special de actele normative acvatice*. Un alt autor [21, p. 290] definește noțiunea de poluare a apei în sensul alterării proprietăților fizice, chimice sau biologice ale apei, produsă direct sau indirect prin activitatea umană, care face ca apele să devină improprie folosirii normale în scopurile în care lucrul acesta era posibil înainte de a surveni alterarea. După cum recunoaște autorul, această din urmă definiție a poluării apei este cea mai reușită, fiind citată din Legea apelor a României din an. 1974 (art. 10, alin. (2)) [124] care a păstrat acest conținut și în pct. 20 din anexa nr. 1 a Legii apelor a României din an. 1996 [126], potrivit căruia poluarea apei înseamnă *orice alterare fizică, chimică, biologică sau bacteriologică a apei, peste o limită admisibilă stabilită, inclusiv depășirea nivelului natural de radioactivitate produsă direct sau indirect de activități umane, care o fac improprie pentru o folosire normală în scopurile în care această folosire era posibilă înainte de a interveni alterarea*. Observăm și aici că anterior legislația de mediu recunoștea poluarea ca pe o simplă modificare a compoziției apei devenind improprie folosirii în condiții normale, fără a cere și prezența pericolului pentru mediu sau om. După an. 2006, această concepție a fost modificată prin a include și consecințele de pericol sau cele care pot prezenta un pericol în viitor, actualmente regăsindu-se în conținutul art. 51 din anexa nr. 1 la Legea apelor a României, cu textul citat mai sus. Calitatea definirii respective este sesizată și de alți autori autohtoni [169, p. 24], chiar în timpurile mai actuale, agreând și citând în lucrările lor aceeași noțiune.

În ce privește poziția celor ce înfăptuiesc justiția asupra esenței și conținutului noțiunii de poluare a apei, constatăm că aceasta în genere nu se conformează uniformității, aderând prin intermediul adoptării unor hotărâri explicative (la pct. 27) [100] la o noțiune mai veche, formulată încă în an. 1961 în cadrul Conferinței de la Geneva privind situația apelor din Europa.

După o amplă analiză a conținutului și sensului textului ce definește infracțiunea de poluarea apei la nivel național, ne permitem să distingem conceptul ce a stat la baza formulării conținutului normei de incriminare penală a faptei ce o caracterizează. Evident, este un concept,

după părerea noastră greșit, ce are ca punct de reper gravitatea consecințelor poluării apei asupra mediului și persoanei, deși însuși titlul infracțiunii se rezumă la sintagma „poluarea apei” fără a cuprinde și daunele considerabile, ceea ce ne face să credem că ar fi fost mai corect. În acest caz, dispăreau toate nedumeririle și pretențiile asupra conținutului normei de la art. 229 CP RM, fiind în drept a fi intitulată „Cauzarea de daune în urma poluării apei”, iar infracțiunea de poluarea apei urma să fie prevăzută de o normă aparte, care să prevadă o altă sancțiune, mai blândă în comparație cu prima. Cu toate că varianta înscenată nu e una din cele mai reușite, totuși pare a fi una mult mai inspirată decât actuala. Prin urmare, modelul după care a fost formulat textul actualei norme poate crea serioase confuzii, dând temei de a înțelege că poluarea apei este aceeași daună de mediu, odată ce sunt reglementate printr-o singură normă, respectiv sunt supuse aceleiași pedepse.

Deci, în împrejurările în care ne-am pomenit, ne vedem obligați să explicăm că deși poluarea descrie starea degradată a unor factori de mediu, aceasta nici pe departe nu este echivalentul daunei de mediu. Poluarea constituie un dezechilibru, o stare de nesiguranță, o disfuncție a componentelor de mediu generată prin simpla vătămare, atingere neesențială ce se poate restabili, reechilibra fără intervenția omului chiar. În același timp, starea de poluare reprezintă o sursă de pericol la adresa mediului ce riscă să se transforme în daune atunci când nu reușește să se reechilibreze fără intervenția omului, fapt ce presupune deja cheltuieli necesare a fi suportate de autorități pentru depoluare, deci, poluarea este cauza daunei care, de regulă, o precede. De aceea ea (poluare, pericolul de daune) constituie temeiul declanșării răspunderii penale, cu reale pârgii de responsabilizare, mult mai represive, dar și mai eficiente în procesul prevenirii daunei.

După cum afirma autorul român M. Duțu într-o lucrare a sa din an. 1996 [74, p. 120], *modificarea unui echilibru nu este în mod necesar o sursă de prejudiciu (daună): poate fi vorba de o situație tranzitorie, prealabilă formării unui nou echilibru. Prejudiciul ecologic presupune o atingere care lasă sechele de durată, permanente chiar.*

Într-adevăr, după cum afirmam și alți autori mai devreme [61, p. 87], *echilibrul ecologic reprezintă o stare de balanță între componentele mediului și procesele ce contribuie la existența îndelungată a sistemelor naturale și artificiale sau la dezvoltarea succesivă a acestora, pe când dezechilibrul ecologic în mediu este considerat drept stare anormală, stare de poluare.* Or, după cum susțin și alți autori [129, p. 163], poluarea constă din acțiuni care pot produce ruperea echilibrului ecologic, altfel spus, pot genera o situație de pericol.

Drept exemplu, vom prezenta o situație care va face clară, sperăm noi, consecutivitatea evenimentelor, faptelor și consecințelor ce urmează a fi calificate diferit. Aruncarea deșeurilor

într-un iaz proprietate publică, acțiune în urma căreia se va modifica culoarea, compoziția apei neesențial, fiind posibilă a fi utilizată fără a crea anumite consecințe, se va considera *poluare* (dezechilibru ecologic). Aceasta fiind posibilă de remediere fără intervenția omului chiar, în mod natural, dar care deschide dreptul la acțiune contravențională sau penală față de cel ce a cauzat-o. În cazul în care poluarea respectivă nu poate fi remediată în mod natural și prezintă un risc iminent pentru alte ecosisteme naturale legate de cel acvatic, pentru viața și sănătatea organismelor vii, limitează posibilitatea exercitării folosinței componente în cauză, se consideră deja *daună de mediu* [7, p. 40].

O altă cauză ce afectează calitatea noțiunii de poluare a apei din perspectivă infracțională, iar pe cale de consecință face difuză percepția unei atare componente o constituie, credem noi, însăși tehnica formulării textului ce definește fenomenul poluării apei atât în legea specială, cât și în doctrină. La prima vedere pare a fi neimportantă constatarea de față, însă claritatea cu care trebuie să vină legislația în materie de mediu asupra unor fenomene specifice ei este determinantă în formularea pe mai departe a conținutului și sensului noțiunilor din alte legi care au misiunea de a califica corect și incrimina faptele descrise. Cheia succesului trebuie căutată mai degrabă în simplitate, decât în descrierea exagerată a șirului de acțiuni, mijloace și consecințe care să ducă la considerarea infracțiunii în discuție. Așa, de fapt, s-a procedat la formularea textului actual al art. 229 CP RM, odată ce enumeră șirul acțiunilor (infectarea și impurificarea), al categoriilor de substanțe (ape uzate sau deșeuri), al surselor de la care provin (instituții, organizații, întreprinderi....), precum și al categoriilor de obiecte la care se atentează. Or, nu devine mai confuz și neclar, pasibil de interpretare în interese meschine, textul prin care legiuitorul se limitează la a numi doar unele acțiuni, substanțe sau surse, excluzându-le astfel pe toate celelalte.

Dacă e să analizăm cu atenție, sub incidența legii penale în textul actual al art. 229 CP RM nu vor cădea cei care au aruncat în ape substanțe toxice (carburanți, detergenți sau pesticide), deoarece aceasta cere pentru considerarea infracțiunii doar impurificarea apelor cu ape reziduale sau deșeuri. Și chiar dacă actualmente Legea privind deșeurile [122] îl definește ca orice substanță sau obiect pe care deținătorul îl aruncă sau are intenția ori obligația să îl arunce, aceasta nu rezolvă pe deplin problema, având în vedere că poluarea apei poate avea loc și prin alte metode decât aruncarea deșeurilor în apă. Bunăoară, în cazul poluării apei pe cale indirectă (depozitare, înhumarea unor substanțe în sol) cu toate că un obiect sau substanță va polua apa subterană, acesta nu va putea fi inclus în categoria de deșeu, atâta timp cât legea cere expres ca acesta să fie aruncat și nu depozitat sau înhumat. Același lucru se întâmplă și în cazul enumerării surselor de la care acestea provin (întreprinderi, instituții etc.), creându-se impresia că poluarea

apei cu substanțele ce provin de la alte surse deținute de entități juridice sau persoane fizice nu se referă la infracțiunea descrisă. Tot astfel, deși considerând-o cu mult mai calitativă, noțiunea definită prin textul de la art. 2 al Legii apelor a RM [119] rămâne și ea a fi una „greoaie” și nesistematizată odată ce se enumeră căile de poluare (direct sau indirect), metodele (prin introducerea) sau în detalii categoria obiectelor de atentare (în aer, apă sau sol).

Drept urmare la cele constatate și sugerate în textul de mai sus, propunem un nou text care să definească noțiunea de bază în materie de mediu a fenomenului poluării, care urmează să constituie punctul de reper prin a fi preluată la formularea textelor normelor diferitor domenii de incriminare.

Deci prin poluarea apei urmează să se înțeleagă *modificarea, pe orice căi sau cu orice mijloace, a compoziției apei, ca rezultat al activității umane, devenind astfel improprie utilizării în condiții normale, poate prezenta pericol pentru mediu, viața și sănătatea omului.*

În acest context, având în vedere că în unele legi se operează cu termenul „risc ecologic” trebuie accentuat că noțiunile de „risc” și „pericol” nu exprimă același înțeles. Chiar și în unele acte legislative [115] noțiunile de risc și pericol sunt definite separat, iar DEX-ul [165] definește riscul ca fiind o posibilitate de a ajunge într-o primejdie (pericol posibil), iar pericol îl definește ca primejdie [154]. Deci riscul ecologic nu este un pericol ecologic, ci probabilitatea, eventualitatea acestuia.

După cum se observă, noțiunea recomandată este una generală și sistematizată, explicită și a tot cuprinzătoare, nelăsând loc de interpretare, fără a omite anumite acțiuni, căi sau mijloace odată ce se referă la absolut toate. Pe această „platformă” ar fi binevenită construcția pe mai departe a noțiunii prin care urmează a fi definită și infracțiunea de poluarea apei prin adăugirea descrierii acțiunilor condamnabile, a concentrației poluanților necesare a fi întrunite pentru conferirea caracterului penal, adică, infracțiunea considerându-se consumată din momentul realizării acțiunii de introducere în ape a poluanților în cantități și concentrații periculoase pentru mediu sau om. S-ar putea chiar de mers după modelul normei ce incriminează fapta de poluarea apei din CP al Germaniei, care se rezumă doar la a menționa acțiunea care a determinat poluarea și sancțiunea pentru aceasta. Potrivit acesteia, *orice persoană, care cu intenție și fără a avea o autorizație valabilă, poluează apa sau îi alterează calitatea, va fi pedepsită cu închisoare de până la 5 ani.* Evident, mai departe norma respectivă urmează doar a fi coroborată cu cea din legea specială în materie (legea apelor) care explică ce înseamnă poluarea apei.

De fapt, această tehnică a reglementării normelor penale este agreată și apreciată de mult timp de către doctrina penală. Încă prin an. 1969, autoarea N. Kuznețova menționa într-o lucrare a sa [210, p. 117] că legea penală trebuie să fie cât mai laconică, iar după volum cât mai

restrânsă. În același timp, excesul de sistematizare poate deveni chiar mai dăunător pentru înțelegere și distingere a obiectului nemijlocit al infracțiunii, dar și latura obiectivă prin care se exprimă esența căilor de atentare.

Deci, pentru a ne încadra în limitele rezonabilului impuse de tehnica legiferării, pentru a garanta o comoditate mai avansată celor ce urmează a o aplica și pentru a nu lăsa loc de interpretare, considerăm a descrie în textul normei de incriminare a faptei penale de poluarea apei, componența ei în întregime.

Prin urmare, la etapa de față, am vedea noțiunea infracțiunii de poluarea apei definită în sensul *acțiunii de introducere în ape pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru mediu și om.*

2.2. Obiectul infracțiunii de poluarea apei

De la prima apariție a normelor penale s-a considerat că cunoașterea esenței obiectului infracțiunii este indispensabilă procesului de calificare a acestora, delimitării unei infracțiuni de alta [221, p. 37], delimitării relațiilor sociale ocrotite de legea penală de relațiile neapărate de ea, precum și determinării limitelor acțiunii penale [22, p. 113]. Urmând aceste considerente, credem de cuviință că până a trece la expunerea asupra particularității obiectului infracțiunii de poluarea apei, este necesar a face cunoscută, înainte de toate, poziția noastră în ce privește esența și considerarea obiectului infracțiunii în general.

Deci doctrina națională [22, p. 108; 33, p. 130], cea rusă [209, p. 151; 215, p. 4; 219, p. 62; 221, p. 40; 222, p. 8], precum și cea română de specialitate [26, p. 22; 72, p. 12; 166, p. 12; 167, p. 12], se expun unanim asupra faptului că obiect al infracțiunii se consideră totalitatea relațiilor sociale vătămate sau periclitate de faptele infracționale sau valorile sociale, numite și valori juridice, înțelese ca valori sociale. Cu toate acestea, deși sensul general subînțeles prin definirea obiectului infracțiunii indică relațiile sociale și valorile sociale vătămate, este necesar de precizat, așa cum, de fapt, o fac și majoritatea doctrinarilor români, că acestea nu au unul și același înțeles, prin urmare nu sunt echivalente, primele fiind determinate de necesitatea apărării ultimelor. Conform opiniei autorului român V. Dongoroz [71, p. 7], obiectul infracțiunii poate fi definit ca valoare socială și relație socială formate în jurul și datorită acestei valori. La rândul lor, valorile sociale reprezintă bunurile și interesele prețuite de către întreaga societate [72, p. 12; 166, p.12]. Autorul rus B. Nikiforov vine să concretizeze că obiect al infracțiunii constituie doar interesul public împotriva căruia este îndreptată fapta și care determină dreptul penal a lua sub protecția sa acest interes [215, p. 65]. Valorile sociale proprii nu constituie relații sociale apărute

de legea penală. Or, poate fi obiect al infracțiunii atentarea la averea proprie?, bineînțeles că *nu* [22, p. 113].

Iată, tocmai aici sesizăm particularitatea obiectului infracțiunii de poluarea apei, atunci când ne punem aceeași întrebare în circumstanțele săvârșirii unei infracțiuni contra mediului: poate fi calificată drept infracțiune atentarea la un bun de mediu (poluarea propriului iaz) ce-ți aparține cu drept de proprietate? Răspunsul este diametral opus, *da*, fapt ce nu este specific și celorlalte cazuri, când bunul propriu la care atentează însuși proprietarul este un bun material, altul decât cel de mediu (automobil, casă, corpul persoanei). În privința acestor bunuri proprietarul poate face orice, prin a decide de unul singur soarta lor. Adică, le poate distruge, incendia, lăsa în paragină etc. Or, prin aceste acțiuni proprietarul, în primul rând, nu afectează nici un interes public, iar în al doilea rând, își exercită dreptul de folosință și de dispoziție asupra bunului său în limitele stabilite de legislația civilă. Bunăoară, exercitarea dreptului de folosință, în calitate de atribut al dreptului de proprietate are drept consecință degradarea calităților sale, fapt care se poate realiza și prin distrugerea lui, ambele activități încadrându-se în limitele legalului, cu condiția că prin aceasta nu se încalcă drepturile altora.

De regulă, dreptul de folosință include și posibilitatea persoanei de a nu folosi bunul. Însă poate fi instituită prin lege obligația de folosire dacă nefolosirea bunului ar contraveni intereselor publice [6, p. 28]. Anume acest lucru se întâmplă în cazul bunurilor de mediu (spre exemplu, în cazul solului, apelor etc.), avându-se în vedere că neprelucrarea lor pot exercita influențe negative asupra altor bunuri ce aparțin altor persoane sau întregii colectivități chiar. Neîngrijirea unui iaz poate duce în caz de precipitații torențiale la distrugerea barajului, generând astfel pericolul prejudicierii terenurilor adiacente în cazul deversării apelor. Evident, în acest caz proprietarul va fi sancționat prin impunerea la a repara prejudiciul cauzat proprietarilor de terenuri fără a fi tras și la răspundere penală, deși s-ar cere și o sancțiune penală pentru fapta săvârșită prin inacțiune, având în vedere că pericolul poate fi destul de mare pentru societate. Alta însă este situația atunci când proprietarul va arunca în iazul său pesticide, făcând astfel apa improprie utilizării normale de către toți cetățenii, având în vedere că potrivit legislației în domeniu (art. 5) [119] apa este un bun al domeniului public.

Astfel, prin degradarea calității apelor din obiectivul acvatic ce-ți aparține cu drept de proprietate, are loc afectarea unui interes public, iar după cum spuneam mai sus, acest interes public nu reprezintă altceva decât o valoare socială – obiect al infracțiunii prin care s-a atentat la ea. Un alt argument al faptului că prin atentarea la bunul de mediu propriu în mod inevitabil se atentează și la interesul public este că aceste categorii de bunuri prezintă un specific aparte dictat de legitățile deosebite de funcționare care sunt obiective și de multe ori independente de voința

omului. Aceste din urmă bunuri îndeplinesc diverse funcții în comparație cu celelalte, iar una dintre ele este funcția ecologică, cea care fiind afectată implică considerarea atentării la două categorii de valori în același timp – una economică și alta ecologică [40, p. 110; 186, p. 200; 187, p. 255]. Anume ultima constituie puntea de legătură între valoarea de mediu și cea socială, conferindu-i în mod obligatoriu calitatea de valoare socială, un interes public ce aparține tuturor subiecților de drept. Așa se face că datorită acestei funcții consecințele degradării unui bun de mediu se răsfrânge asupra întregii colectivități. Or, introducerea unor poluanți în apa din obiectivul acvatic al particularului, prin evaporarea ei, deplasarea maselor de aer și căderea pe terenul altuia sau pe un teren public sub formă de precipitații (ploi acide) ce va conține aceiași poluanți, este inevitabilă. Tot astfel, prin aruncarea pesticidelor peste limita admisă sau depozitarea deșeurilor pe un teren proprietate privată se poate aduce un prejudiciu apelor subterane (poluarea apei subterane), respectiv contaminarea apelor din pânza freatică ce ulterior va fi consumată de cetățeni din izvoare sau fântâni, cauzându-le astfel daune sănătății.

Deci aceste categorii de bunuri în mod inevitabil contribuie la conductibilitatea efectelor negative ale unor activități particulare asupra unor bunuri particulare către întreaga societate beneficiară de funcția acestora, anume cea ecologică.

De aceea actualmente distrugerea bonității solului proprietate privată prin arderea pe suprafața sa a resturilor vegetale sau neprelucrarea lui, sau alte activități umane este sancționată contravențional [49] sau penal [44] indiferent de regimul proprietății sub care este plasat, public sau privat. Anume această tehnică de reglementare se încadrează perfect în limitele dispozițiilor din legea fundamentală [56], unde în art. 46 alin. (5) se menționează că *dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.*

Acestea fiind menționate și precizate, urmează să trecem la caracterizarea obiectului infracțiunii de poluarea apei, începând cu definirea sa, iar ulterior cu distingerea categoriilor ce-l caracterizează sub toate aspectele. Având în vedere că relațiile sociale reglementate de normele juridico-penale capătă caracterul unor raporturi numite juridico-penale [22, p. 111-112] și că valorile de mediu afectate sunt apărute concomitent și de normele juridice de drept al mediului, prin care vom defini obiectul juridic al infracțiunii de poluarea apei, făcând uz și de regulile ce stau la baza raportului juridic de drept al mediului.

Potrivit unei opinii [128, p. 153] unanim recunoscute de doctrina în materie de mediu, raportul juridic de drept al mediului este relația socială formată între persoane în legătură cu prevenirea poluării, refacerea mediului poluat și îmbunătățirea condițiilor de mediu. Cu toate

acestea, specifică ramurii de drept al mediului, dar totodată tangentă cu cea a dreptului penal este în mod prevalent doar funcția de protecție a diferitor valori sociale, printre care și cele legate de dreptul la un mediu sănătos. Prin urmare, având la îndemână toate aceste clarificări și elemente, putem defini *obiectul infracțiunii de poluarea apei* ca fiind *valoarea ecologică (de mediu) în jurul și cu ocazia căreia se formează relațiile sociale ce solită protecție din partea legii penale contra vătămării sau punerii în pericol prin săvârșirea de fapte „anti eco-sociale”*.

Deci am început cu formularea unei noțiuni a obiectului infracțiunii de poluarea apei, intenționând a arăta că prin definirea și reglementarea acestuia i se conferă statutul de obiect juridic. După cum susțin și alți autori [72, p. 37; 166, p. 12], ocrotirea unei valori sociale, prin normele dreptului penal, conferă obiectului infracțiunii caracterul de obiect juridic. Obiectul juridic, sau obiectul propriu-zis al infracțiunii, îl constituie valoarea socială împotriva căreia se îndreaptă acțiunea sau omisiunea incriminată, și relațiile sociale corespunzătoare acesteia [33, p. 150]. În cazul infracțiunilor contra mediului, valoarea socială este determinată și strict dependentă de valoarea de mediu proprie ei, similară celei sociale, dar totodată distinctă de aceasta, pe care o reclamă prin intermediul cerințelor de existență și conviețuire umană.

Pentru o mai bună consecutivitate a expunerii, despre această distincție urmează să vorbim detaliat în textul de mai jos.

Așadar, în mod tradițional, doctrina penală oferă o formulă după care are loc divizarea obiectului oricărei infracțiuni în categorii aparte, identificându-se în funcție de specificul valorilor și intereselor apărute. În aceste împrejurări, infracțiunea de poluarea apei nu rămâne nici ea străină de regulile în cauză, conformându-se exclusiv formulei propuse. Astfel se face că și infracțiunea de poluarea apei este susceptibilă de caracterizare juridico-penală după criteriile unanim recunoscute, deși în speță acest procedeu este cu mult mai complicat și mai specific în comparație cu toate celelalte categorii de infracțiuni.

2.2.1. Obiectul juridic

Pornind de la caracterizarea *obiectului juridic general* al infracțiunii de poluarea apei vom preciza, înainte de toate, că potrivit opiniei actuale unanime, această instituție a dreptului penal are în vedere totalitatea relațiilor sociale ce constituie bazele ordinii de drept și care sunt formate cu ocazia incriminării și sancționării unei fapte ce prezintă un pericol social pentru o anumită valoare protejată. În acest sens, obiectul juridic general este comun fiecărei infracțiuni, odată ce valoarea distinctă apărută, până la urmă constituie parte integrantă a ordinii de drept.

Cu toate acestea, în doctrina penală autohtonă, mai nou se identifică ideea dezicerii în a considera obiectul general al oricărei infracțiuni ca fiind ordinea de drept comună tuturor infracțiunilor [10, p. 6]. Astfel, autoarea G. Cojanu în lucrarea sa de doctorat menționează că deși legiuitorul RM operează în alin. (1) art. 2 CP RM cu noțiunea „ordinea de drept” pentru a desemna valorile sociale ce constituie obiectul general al infracțiunii, în mod practic prin săvârșirea actelor de diversiune se aduce atingere *anumitor relații sociale referitoare la o valoare sau la un fascicul de valori concrete* [54, p. 39].

De fapt, o asemenea abordare s-ar cere și în cazul examinării obiectului nostru de studiu, unde obiectul general al infracțiunii de poluarea apei ar constitui un fascicul de valori, altele decât cele specifice ordinii de drept, anume valori ale mediului, prin atentarea la care s-ar leza ordinea, legitățile de funcționare în condiții normale a întregului ecosistem natural. Deși legea penală a RM în art. 2 recunoaște mediul ca obiect de protejare contra oricărei atentări alături de persoană, conceptul ce a stat la baza formulării și sistematizării întregului mecanism de protecție juridico-penală are în vedere doar persoana și valorile sociale ce și le atribuie doar ei, lăsând la o parte așa-zisele valori universale prin a considera că acestea aparțin tot ei. Deci s-a recurs la un concept antropocentrist, ce are în vizor doar persoana, fapt care în doctrina de mediu actuală este dur criticat. Același lucru este constatat și de alți autori ai domeniului încă prin an. 2002, perioadă ce coincide cu momentul adoptării CP RM în vigoare. Potrivit acestora [170, p. 39], problema dreptului penal este generată de faptul că toate reglementările se axează pe ideea potrivit căreia interesele lezate prin cauzarea de daune mediului poartă un caracter social în timp ce acestea, de facto, poartă un caracter universal. De fapt, fără a merge prea departe, însăși legea penală a RM în art. 4 (*principiul umanismului*) recunoaște că întreaga reglementare juridică are menirea să apere, *în mod prioritar, persoana ca valoare supremă a societății, drepturile și libertățile acesteia*.

Așadar, stabilim că obiectul juridic general al infracțiunii de poluarea apei îl constituie totalitatea valorilor și relațiilor sociale protejate de legea penală a RM, formând într-o finalitate o ordine de drept. Acest fapt, reiese chiar din art. 2 alin. (1) CP RM - legea penală apără, împotriva infracțiunilor, persoana, drepturile și libertățile acesteia, proprietatea, mediul înconjurător, orânduirea constituțională, suveranitatea, independența și integritatea teritorială a RM, pacea și securitatea omenirii, precum și întreaga ordine de drept.

Vorbind despre conținutul reglementărilor actuale, constatăm că doctrina consideră unanim că **obiectul generic** al infracțiunii de poluarea apei coincide, ca și în cazul tuturor infracțiunilor, cu valoarea apărută prin însuși capitolul din care face parte, adică valoarea și relațiile sociale constituite cu prilejul protecției mediului, deși capitolul este denumit „*infracțiuni ecologice*”.

Facem această remarcă pentru a puncta că în doctrina de mediu se face diferență între mediu și ecologie, respectiv dreptul mediului și dreptul ecologic sau mai corect spus, ecologie.

Prin urmare, ultima este o știință ce studiază interacțiunea organismelor vii cu mediul lor de existență, fapt ce o determină să conțină instituții ale științei biologiei, geologiei etc., pe când obiectul de studiu al dreptului mediului constituie relațiile sociale formate în legătură cu folosirea rațională, protecția, conservarea și dezvoltarea factorilor de mediu (naturali și artificiali). Ecologia este o știință ce studiază doar aspectul eco-biologic al interacțiunii organismelor vii cu mediul lor de existență, organisme ce constituie componenta biotică a mediului (flora și fauna), respectiv, doar o parte a mediului natural, pe când mediul este absolut tot ce ne înconjoară, mediul natural și artificial cu toate componentele sale (biotice, abiotice și antropice), protecția prin norme juridice a cărora formează obiectul de studiu al ramurii „Dreptul mediului”.

Revenind la cele menționate mai sus, obiectul juridic generic al infracțiunii de poluarea apei este definit în literatura de specialitate [21, p. 272] drept *ordinea ecologică, adică ordinea de utilizare rațională a resurselor naturale, de conservare a mediului calitativ favorabil pentru om și alte vietăți și ordinea de asigurare a securității ecologice a populației*.

Prin urmare, considerăm că obiectul generic al infracțiunii de poluarea apei trebuie să se refere la relațiile sociale constituite în legătură cu *protecția factorilor abiotici*, acestea din urmă constituind un capitol al eventualului titlu denumit în varianta propusă mai sus: „Infracțiuni contra mediului natural”. Or, diversele infracțiuni ce atentează la calitatea și integritatea resurselor acvatice care, de fapt, ar trebui să se regăsească într-un număr mult mai mare în capitolul actual, sunt omogene după natura și categoriile de consecințe generate, fiind distincte și particulare de alte infracțiuni contra mediului, fapt ce presupune că ele nu se pot afla în una și aceeași grupă cu alte infracțiuni contra mediului. Cu atât mai mult și doctrina penală actuală „simte” necesitatea divizării grupului de infracțiuni ecologice în subgrupe mai mici atunci când le caracterizează. Aducem aici exemplul lucrării scrise de autorii S. Brînză și V. Stati [38, p. 1201], care divizează toate infracțiunile ecologice în subcapitole după cum urmează: Infracțiuni prin care se încalcă obligațiile ce revin reprezentanților autorităților publice, persoanelor fizice sau juridice, în legătură cu activitățile economice și sociale cu impact asupra mediului (art. 223-226 CP RM); infracțiuni prin care se aduce atingere protecției resurselor naturale (227-230 CP RM); infracțiuni prin care se aduce atingere biodiversității faunei (art. 232, 233 CP RM). Mai devreme, prin an. 2005, un alt grup de autori [35, p. 388, 396] divizau infracțiunile ecologice în infracțiuni ecologice cu caracter general și infracțiuni ecologice cu caracter special. Deși nefiind

destul de reușită această divizare, totuși tendința afirmării ei se face tot mai observată în doctrina penală autohtonă.

Observăm deci încă o dată că infracțiunea de poluarea apei necesită a avea obiectul ei generic distinct de cel al altor componente ale mediului, chestiunea de omogenitate a acestora rămânând valabilă în limita resurselor acvatice. Acest fapt poate fi confirmat, prin deducție, și de afirmațiile unor autori [22, p. 115] consacrați domeniului, atunci când menționează că în cazul unor infracțiuni, obiectul juridic generic și cel nemijlocit (special) pot coincide. Cu atât mai mult, concepția doctrinară este unanimă [33, p. 152] în a considera că obiectul generic (de grup) al infracțiunii este prezentat de totalitatea valorilor sociale din unul și același domeniu (domeniul apelor) și a relațiilor sociale care s-au creat în jurul acestor valori și datorită lor (protecția apelor).

Cât privește *obiectul juridic nemijlocit* al infracțiunii de poluarea apei, e prea puțin spus atunci când se susține că are un caracter complex, acesta, după părerea noastră, fiind unul multiplu, aparent cu două sau mai multe obiecte principale de atentare (obiect juridic multiplu [166, p. 164]).

Așadar, în literatura juridică de specialitate, infracțiunea de poluarea apei se particularizează prin obiectul ei juridic nemijlocit, mai fiind numit și *special cu caracter complex*.

În general, aproape unanim se consideră că obiectul special este format din obiectul juridic principal și obiectul juridic secundar, mai fiind denumit și adiacent [166, p. 161; 167, p. 284], alternativ [24, p. 118], facultativ sau suplimentar [22, p. 116]. Prin urmare, se mai consideră că *obiectul special principal* al infracțiunii de poluarea apei îl formează relațiile sociale cu privire la prevenirea poluării apei, iar cel *secundar* îl constituie relațiile sociale cu privire la biodiversitatea regnului animal sau vegetal sau a resurselor piscicole, activarea în condiții de normalitate a domeniilor silviculturii și agriculturii, la sănătatea populației ori la viața persoanei [38, p. 1262].

După părerea noastră, ar fi mai corect a-l numi obiect nemijlocit cu *caracter multiplu* prin care se aduce atingere mai multor valori de aceeași importanță, indiferent că unele din ele sunt principale (apa), iar altele secundare (regnul animal, vegetal, viața, sănătatea sau proprietatea). După opinia exprimată de autoarea N. Beleaev, în cazul imposibilității distingerii priorității unei valori din două concurente, amândouă aceste relații sociale constituite cu ocazia protejării lor trebuie recunoscute ca obiecte juridice speciale având aceeași valoare [190, p. 226].

Totodată, infracțiunea trebuie considerată cu obiect nemijlocit complex sau multiplu indiferent de faptul dacă valorile sociale au fost lezate printr-o singură acțiune sau mai multe, dacă cele două valori afectate constau din consecințe de ordin material (valori materiale) sau

punerea în pericol a aceluiași valori materiale. Este cazul, aici, și al infracțiunii de poluarea apei, deoarece odată cu săvârșirea acțiunii de poluare sunt puse în pericol două sau mai multe valori materiale (apa, flora și fauna, viața și sănătatea omului, culturile agricole etc.).

De fapt, după cum se observă, această infracțiune, considerată de noi una de pericol (formală), are un obiect juridic multiplu (obiect cu mai mult de două valori periclitate sau afectate prin infracțiune) ce constă în afectarea multiplelor valori materiale prin punerea lor în pericol.

Astfel, dacă prin acțiunea de poluare a apei au fost puse în pericol multiple valori, sau a cauzat decesul animalelor, resurselor piscicole, persoanelor, numărul valorilor lezate nu se apreciază în funcție de numărul acțiunilor săvârșite, ci de consecințele prejudiciabile survenite (valori afectate), acțiunea fiind una singură (introducerea în ape a unor substanțe ce au alterat-o, i-au schimbat compoziția). Anume acestea din urmă valori afectate constituie obiectul infracțiunii de poluarea apei, toate fiind importante, adică principale (infracțiune cu obiect multiplu), dar care rămâne a fi incriminată până la urmă drept infracțiune de poluarea apei, deoarece aceasta descrie esența faptei (poluarea) și legătura de cauzalitate dintre ea și toate celelalte categorii de valori afectate. Venim cu astfel de precizări, fiind determinați de împrejurările în care astăzi doctrina autohtonă mai promovează unele idei confuze, eronate pe alocuri, despre obiectul juridic special al infracțiunii de poluarea apei, mai ales atunci când se încearcă a demonstra că acesta este un obiect multiplu. Am vrut aici să spunem că deși este multiplu, argumentarea nu este pe potrivă. În opinia unor autori [35, p. 401], obiectul special al infracțiunii în discuție este multiplu, deoarece obiectul special principal îl constituie relațiile sociale constituite în legătură cu nepoluarea apei, iar obiectul special secundar este format din relațiile sociale cu privire la sănătatea publică prin menținerea igienei, securității și purității resurselor și a rețelelor de apă, ca folosirea lor să fie posibilă fără nici o primejdie pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor.

În primul rând, relațiile sociale nu se formează prin abstențiune, sau așa cum s-a spus, prin nepoluare. Relațiile sociale se formează în legătură cu implicația tuturor în realizarea măsurilor de prevenire a poluării apei.

În al doilea rând, autorii se referă la obiectul special secundar al altei infracțiuni, anume a infracțiunii de contaminare a apei potabile (alimentare), aflată în rețelele de aprovizionare cu apă și care nu are nici o legătură cu mediul natural atâta timp cât a fost extrasă din acesta. Infracțiunea respectivă având un alt obiect de atentare, anume sănătatea publică, distinct de cel al infracțiunii de poluarea apei, așa cum se face distincție în legislația penală a României și a altor

state. Probabil autorii au confundat infracțiunea de poluarea apei cu cea de infectare a apei din CP al României, prima fiind reglementată prin lege specială, Legea apelor.

În al treilea rând, la infracțiunea cu obiect juridic multiplu, numărul valorilor la care s-a atentat este în mod obligatoriu mai mare de două. Aceasta se întâmplă, spre exemplu, în cazul infracțiunii „diversiunea”, considerându-se [22, p. 116] că se atentează concomitent la patru obiecte juridice nemijlocite. Este și cazul infracțiunii de poluarea apei, prin săvârșirea căreia se atentează concomitent la câteva obiecte (valori), care pot forma în parte obiectul câtorva infracțiuni distincte.

Deci prin infracțiunea de poluarea apei se atentează (se pun în pericol), în primul rând, la resursele de apă aflate în mediul natural, ca valoare de mediu ce aparține întregului ecosistem.

În al doilea rând, prin săvârșirea infracțiunii de poluarea apei se atentează la:

- resursele piscicole care viețuiesc în ea, acestea fiind inseparabile după natura lor de apă, și care constituie patrimoniul persoanei (au valoare de piață) căreia îi aparține obiectivul acvatic poluat (art. 197 CP RM);

- integritatea (sănătatea și viața) resurselor regnului vegetal și animal (art. 234 CP RM) în deletnicirea cu alte exploatări ale apelor, cu utilizarea substanțelor explozive și otrăvitoare sau a altor mijloace de nimicire în masă a faunei);

- sănătatea (îmbolnăvirea în cazul consumului apei poluate-vătămarea gravă ori medie a integrității corporale sau a sănătății cauzată din imprudență – art. 157 CP RM) și viața persoanei (în caz de deces ca urmare consumului apei poluate – lipsirea de viață din imprudență – art. 149 CP RM).

Totodată, aceste consecințe care constituie rezultatul atentării la obiectul nemijlocit al infracțiunii de poluarea apei nu trebuie confundate cu obiectul nemijlocit al infracțiunii prevăzute la art. 343 CP RM-diversiune, deoarece acțiunea de poluare a apei nu este realizată cu intenție față de consecințele enumerate mai sus. Și chiar în cazul în care se urmărește scopul prejudicierii prin poluarea apei a culturilor agricole, resurselor piscicole, sănătății persoanei căreia îi aparține obiectivul acvatic aceasta nu va fi calificată drept diversiune, atâta timp cât nu se urmărește scopul slăbirii bazei economice a statului sau a capacității de apărare.

2.2.2. Obiectul material

Cât privește **obiectul material** al infracțiunii, doctrina actuală îl definește ca fiind lucrul, bunul sau persoana fizică contra sau împotriva căreia s-a îndreptat acțiunea sau inacțiunea

incriminată [33, p. 132]. Tot aici se mai afirmă aproape în unanimitate că obiectul material este întâlnit numai la infracțiunile materiale.

Consultând aceste din urmă opinii, prima observație care se cere a fi făcută este că nu trebuie confundat *obiectul material* care constituie obiectul lumii materiale și de care se leagă valoarea sa materială (obiect al infracțiunii) cu *rezultatul (consecința) materială* al atentării la bun. Chiar dacă bunul la care s-a atentat nu a fost distrus, adică nu există un rezultat sesizat, dar sesizabil, existând pericolul că din cauza atentării va pieri în viitor sau nu va funcționa în limitele parametrilor normali, specifici lui, de asemenea constituie o consecință ce pune în pericol integritatea bunului material. Consacratul penalist S. Brînză afirmă într-o lucrare a sa [36, p. 137], și pe drept cuvânt, că vătămarea, efectivă sau potențială, a valorilor sociale și a relațiilor sociale corespunzătoare, ocrotite de legea penală, are loc prin influențarea asupra obiectului material al infracțiunii. După acesta, calitățile obiectului material al infracțiunii sunt modificate sau el le pierde completamente (încetează activitatea vitală a organismului, este poluat mediul). Și autorul Al. Borodac susține că anume consecințele reale sau crearea primejdiei de a cauza o anumită daună determină semnul esențial material al tuturor infracțiunilor în dreptul penal [22, p. 164].

Astfel, se întâmplă că atât infracțiunile de rezultat (materiale), cât și cele de pericol (formale) au un obiect material care a fost vătămat materialmente prin infracțiune sau este pus în pericol (primejdia) de a fi afectat în viitor. Spunem aceasta pentru a contrazice afirmațiile identificate în literatura de specialitate, precum că infracțiunile de pericol nu au obiect material. Ne punem întrebarea atunci, oare infracțiunile formale atentează doar la o valoare abstractă, nematerială (securitate, demnitate, ordine, etc.)? Cum se face dar că unele infracțiuni, formal-reduce chiar, să fie considerate din momentul săvârșirii doar a acțiunii prin care se încearcă a sustrage un bun mobil (art. 192 CP RM-*Pungășia, adică acțiunea în scopul sustragerii bunurilor altei persoane din buzunare...*). Or, această din urmă acțiune nu este îndreptată spre lezarea unei valori materiale similare furtului, adică sustragerea bunului, care nu a generat un rezultat material prejudiciabil, ci a pus în pericol exercitarea în condiții normale a dreptului de posesie asupra bunului (fiind aceeași entitate materială). Dar obiectul material nu există la orice infracțiune (trădare de patrie, calomnie etc.), ci numai la acelea la care *valoarea socială ocrotită consta sau se exprima într-o entitate materială și nu numai* [29, p. 150].

În cazul infracțiunii de poluarea apei, amenințarea sau vătămarea valorilor are loc prin lezarea acestei entități, care este *obiectul material al infracțiunii* [147] (*apa fiind o entitate materială*) și nu rezultatul faptei trebuie să fie material, acesta poate consta și într-o consecință

încă nematerializată. De aceea se mai spune în literatura de specialitate că toate infracțiunile ecologice au un obiect material sau imaterial [38, p. 1204].

Astfel se întâmplă și în cazul infracțiunii de poluarea apei, deși rezultatul material nu este sesizat prin realizarea acțiunilor interzise de poluare, acesta este sesizabil, chiar inevitabil, odată ce este pusă în pericol iminent și ireversibil integritatea culturilor agricole, resurselor piscicole, florii și faunei (bunuri materiale ce îndeplinesc o funcție economică – au valoare patrimonială), viața și sănătatea regnului animal, precum și cea a omului. Prin urmare, susținem fără nici un fel de rezervă că și unele infracțiuni formale (de pericol) pot avea obiect material de atentare.

Urmare la cele afirmate, prin *obiect material* al infracțiunii trebuie înțeles entitatea materială (bun existent în prezent sau chiar în viitor), precum și cea nematerială (bunuri necorporale) care dă *valoare materială* relațiilor sociale, protecția căreia este garantată prin incriminarea faptelor ce le pun în pericol de vătămare sau le-a vătămat efectiv.

La prima vedere, observăm că felul respectiv de definiție a obiectului material al infracțiunii ar risca să ne ducă, prin interpretarea sa ulterioară, din zona materialului (obiectul material) în zona juridicului (obiectul juridic), în condițiile în care doctrina penală de veacuri atenționează că nu trebuie confundat obiectul juridic al infracțiunii cu obiectul ei material.

Anume condițiile înalt de dezvoltare a lumii materiale și cele virtuale din ultimul timp, ne impun să reconsiderăm multe din ideile ce au stat la baza fundamentării instituțiilor dreptului, chiar cu renunțarea definitivă la unele din ele. Pe această cale, îndrăznim a spune că astăzi nu mai este veritabilă nici ideea că obiectul material al infracțiunii este strict lucrul, bunul sau corpul persoanei. Percepția actuală despre obiectul material al infracțiunii, mai ales a autorilor care leagă considerarea obiectului material al infracțiunii de prejudiciul material cauzat prin infracțiune, ne dă temei să considerăm că astăzi ne aflăm doar la nivelul cunoașterii *obiectului de rezultat material al infracțiunii* sau, altfel spus, la *obiectul infracțiunii materiale* legate strict de daunele cu caracter material. Pe această cale, condițiile în care actualmente trăim și care tind cu insistență a se dezvolta, ne impune la o altfel de abordare a problemei legate de obiectul material al infracțiunii, prin a lua în calcul și importanța *obiectului acțiunii (atentării)*, nemaivorbind de *obiectul influențării negative (infracționale)* asupra valorificării sau posibilității de punere în valoare a unor bunuri de orice fel, inclusiv cele nemateriale.

Doctrina penală germană, face diferența între obiectul acțiunii și obiectul material al infracțiunii încă de prin anii 1980, considerând că lezarea obiectului protejat constă în nesocotirea interesului vital al comunității, care își materializează expresia în obiectul acțiunii [247, p. 146]. Tot autorul Hermann Blei susține, și pe bună dreptate, că deși obiectul juridic al infracțiunii, ca valoare socială, este o entitate ideală, ea include totuși ca expresie materializată

obiectul acțiunii. Într-adevăr, valoarea materială poate exista, iar prin urmare poate îmbrăca forma unei entități materiale incluzând-o prin coincidență pe cea corporală în calitate de componentă organică, dar nefiind identică cu ea. Deși această idee încă mai este contrazisă de unii autori [36, p. 138], văzând în obiectul material doar influența negativă asupra unei valori corporale, tot aceștia recunosc în cele din urmă că specificul obiectului material al infracțiunii consistă în aceea că, *în majoritatea cazurilor*, infracțiunea nu-i cauzează vreo vătămare acestei valori corporale (în cazul furtului bunul sustras nu suferă nici o modificare a valorii sale) [36, p. 141]. Anume prin această afirmație, însoțită de exemplificare, se aduce justificare ideii că atentarea la o valoare corporală nu prezintă atâta interes, cât prezintă valoarea materială afectată sau pusă în primejdie, în cazul de față, blocarea posibilității de valorificare a bunului sustras. Or, observăm aici că influențarea infracțională nu s-a produs față de entitatea materială, ci față de valoarea materială a acesteia, *deci prima fără ultima nu prezintă nimic*, iar lipsirea de aceasta poate și să nu fie calificată drept infracțiune.

E absurd să sancționezi sustragerea peștelui mort, sau a deșeurilor. Acestea din urmă, deși potrivit doctrinei [82, p. 93-94] și legislației [127] de mediu constituie o categorie a bunurilor mobile, deci sunt bunuri corporale, nu prezintă o valoare corporală, atâta timp cât deținătorul intenționează să se debaraseze de ele.

Observăm de aici că nu este suficient de a lega *obiectul material al infracțiunii* doar de *obiectele lumii materiale* ce reprezintă materia, *corpus*, ci de valoarea materială pe care o prezintă aceasta, prin urmare de valoarea dreptului asupra ei. Nu în zadar, legislația civilă atunci când definește noțiunea de bun nu se limitează doar la elementul *corpus*, ci atribuie calitate de bun și drepturilor patrimoniale care reprezintă nu altceva decât o abstractizare a materiei (lucrurilor), dar care prezintă valoare materială similară însuși bunului. Or, după cum se mai afirmă în literatura de specialitate, lucrurile materiale nu prezintă pentru jurist nici un interes prin ele însele, în simpla lor calitate de bunuri și independent de persoana omului [36, p. 150]. Lucrurile nu interesează pe jurist decât în măsura în care fac obiectul unor drepturi ale omului” [91, p. 521].

Deci, potrivit art. 285 C.Civ., bunurile sunt toate lucrurile susceptibile apropierii individuale sau colective și *drepturile patrimoniale* [47]. Astfel, valoarea materială a bunului constituie o chestiune intermediară între *valoarea socială materială* care constituie obiectul juridic al infracțiunii și însuși valoarea materială a bunului ce aparține individului până a se angaja cu ea în raporturi sociale. Or, prin sustragerea unui bun nu se afectează nici integritatea bunului ca materie (el rămânând cu aceeași calitate și în mâna uzurpatorului) și nici dreptul de proprietate (care este un drept patrimonial) al acestuia atâta timp cât cel deposedat rămâne a fi

considerat în continuare proprietarul bunului, ci dreptul de posesie asupra lui ce constituie doar unul din atributele dreptului de proprietate. Obiectul material constă în atentarea la valoarea materială a bunului sustras, prin blocarea posibilității de a valorifica bunul în condiții normale în cazul în care s-ar afla în mâna proprietarului. Tot astfel se întâmplă și în cazul poluării apei, cel care beneficia direct de obiectivul acvatic poluat nu pierde prin acțiunea de poluare nici dreptul de proprietate asupra lui și nici stăpânirea de fapt a acesteia, ci pierde posibilitatea de a valorifica efectiv calitățile și caracteristicile apei din cauza poluării (nu poate admite scăldatul, activitatea în domeniul piscicol, nu poate iriga cu apa poluată etc.) [29, p. 152].

Deci acesta este obiectul material la care se atentează în cazul infracțiunii de poluarea apei, anume imposibilitatea de a valorifica în viitor componenta respectivă din cauza degradării, fapta rămânând a fi o componentă formală.

Pe lângă aceasta, o importanță deosebită pentru identificarea cu precizie a esenței obiectului material al infracțiunii îi revine și fenomenului influențării infracționale care pe lângă obiectul acțiunii este decisivă pentru considerarea obiectului material.

Dincolo de aceste precizări, ținând cont de realitățile timpului, dar și de experiența doctrinară a statelor dezvoltate, testată în timp și împrejurări deosebite, credem că actualmente se impune cu acuitate necesitatea considerării *obiectului material al infracțiunii* valorile materiale generate de bunurile corporale și cele necorporale, prezente și viitoare la care se atentează odată cu realizarea obiectului acțiunii. În acest caz, prin referirea la obiectul material al infracțiunii vom depăși, în primul rând, actuala limitare doar la a considera rezultatul material al faptei prejudiciabile (sustragerea, distrugerea, limitarea circuitului civil al bunurilor), iar în al doilea rând, referirea doar la bunurile corporale în calitate de obiect material al infracțiunii. Or, însăși starea materială a bunului nu prezintă prea multă importanță în comparație cu folosul material de care a fost privată persoana din cauza sustragerii, distrugerii sau, în cazul nostru, poluării.

După cum am subliniat mai sus, nu faptul modificării compoziției apei prin poluare este cea mai mare problemă, pentru că aceasta se poate purifica și în mod natural, fără intervenția omului, ci lipsirea persoanei de posibilitatea obținerii anumitor avantaje, inclusiv financiare, în cazul în care nu avea loc poluarea sau cheltuielile suportate cu ocazia depoluării. Toate aceste valori materiale proprii și diferite de la om la om până a se transforma în valori sociale, constituind astfel obiectul juridic al infracțiunii, trebuie să formeze obiectul material al atentării cu caracter penal. Prin urmare, obiectul material al infracțiunii constituie calea care duce la cauzarea sau probabilitatea cauzării unui prejudiciu material prin intermediul afectării valorii bunurilor materiale, precum și celor ale lumii nemateriale (bunuri necorporale). Ar deveni o parte a structurii componentei de infracțiune ce va cuprinde atât sensul de materie la care se

atentează, cât și cel economic, patrimonial, arătând opusul celui ce semnifică moral, personal, nepatrimonial, spiritual chiar.

Fundamentarea unei asemenea poziții doctrinare în materia considerării obiectului material al infracțiunii trebuie să înceapă în mod prioritar de la socotirea regulilor și realităților de care se conduce de veacuri și legislația civilă în promovarea și apărarea prin reglementare a valorilor de natură patrimonială ce abordează și aspecte legate chiar de corpul persoanei în raport cu ea însăși (eul ei). Am ales să mergem după acest model, având în vedere că cele mai complexe probleme de înțelegere a esenței obiectului material al infracțiunii se identifică anume pe segmentul legăturii între „lucru-bun-patrimoniu și valoare materială (patrimonială)”, iar răspunsurile pot fi identificate ușor în materia dreptului civil pe segmentul respectiv [29, p. 154].

Deci, după cum s-a subliniat mai sus, obiectul material al infracțiunii îl reprezintă bunul material sau cel nematerial, care constituie o valoare economico-materială, formând în consecință obiectul valorii materiale lezate prin distrugerea, lipsirea sau limitarea accesului la acel bun și care prin coincidență, ulterior constituie și parte a valorilor sociale.

În acest context, după cum observă și alți autori [36, p. 141], noțiunea de obiect material al infracțiunii este strâns legată de noțiunea de obiect al relațiilor sociale, deși nu se confundă. Între bunurile lumii materiale, valorile materiale și relațiile sociale există o legătură indisolubilă. Rupt de oameni și de relațiile sociale, obiectul material, deși asocial prin substanța sa, nu poate exista [36, p. 143]. Da, obiectul material al infracțiunii nu mai este o relație socială, ci elementul ei constitutiv [147]. Însă acest lucru nu e specific oare și valorii materiale care depășește cu mult valoarea corporală și care deopotrivă formează obiectul relației sociale?

Anume această legătură se face prin intermediul valorii materiale a bunului asupra căruia s-a acționat negativ prin infracțiune. Or, nu în zadar se vine cu concretizarea în literatura mai recentă de specialitate [87, p. 104] că *obiectul material al infracțiunilor* va consta, de fiecare dată când acest lucru este posibil, în *materializarea valorii* sau a uneia dintre valorile sociale protejate prin norma de incriminare. În această ipostază se pot afla *numeroase tipuri* de bunuri (fără a face excepție și bunurile necorporale) împotriva cărora este îndreptată acțiunea sau inacțiunea care prezintă elementul material al infracțiunii, prin intermediul lor fiind vătămate sau doar periclitate calitățile importante ale mediului. În caz contrar, apare întrebarea, cum rămâne cu apărarea valorilor materiale generate de bunurile lumii nemateriale (necorporale)?, care se „înghesuie” tot mai multe ca număr în lista ce le cuprinde și care generează valori materiale deopotrivă cu cele corporale.

Deci, pentru o soluție optimă sugerată științei dreptului penal, ar fi ca să se renunțe la a face legătură categorică între valoarea materială și materialitatea bunului. Și bunurile nemateriale

(inesesizabile) pot constitui obiectul material al infracțiunii. Spre exemplu, în materia de mediu mai actuală și-a făcut loc în categoria bunurilor cotele de emisie de gaze cu efect de seră (GES). Prin legislația de transpunere a directivei 2003/87/CE din 13 octombrie 2003 odată cu stabilirea unui sistem de schimb de cote de emisie de gaze cu efect de seră, s-a introdus în dreptul român o *nouă categorie de bunuri*: cotele de emisie de GES [82, p. 94], acestea fiind nu altceva decât bunuri inesesizabile (necorporale). Tot astfel, în ultimul timp se consideră că și spațiul aerian îndeplinește funcția de bun, deși este o entitate nematerială, nesusceptibilă apropierii individuale. Asupra spațiului aerian statul poate exercita atribuțiile dreptului de proprietate [6, p. 26], exercitarea unor astfel de drepturi fiind absolut posibilă.

Astfel, concesiunea acestui bun prin acordarea licențelor de zbor reprezintă un act de administrare specific dreptului de proprietate publică. De asemenea, supravegherea, apărarea sau paza spațiului aerian moldovenesc de către instituțiile statului ne confirmă faptul că spațiul aerian este un bun [20, p. 36].

Printre altele, dreptul de autor, deși semnifică o chestiune abstractă, ce ține mai mult de intelect, în spiritul legislației actuale a domeniului se constituie atât din drepturi personal nepatrimoniale, cât și din drepturi patrimoniale [118] care până la urmă prezintă valori materiale. În acest caz nu putem spune că prin încălcarea dreptului de autor și a drepturilor conexe (art. 185¹ CP RM) nu se aduc prejudicii de ordin material acestuia. Or, art. 180 din CP FR prevede răspunderea penală pentru fapta al cărei *element material* se exprimă în folosirea ilegală a mărcii de avertizare în raport cu marca de produs sau denumirea de origine a produsului, care nu este înregistrată în Federația Rusă. La rândul său, prin produse ale dreptului de autor nu trebuie înțeles doar operele literare în forma lor materializată (cărți, broșuri, articole etc.), ci însăși *creația intelectuală cu dreptul patrimonial asupra ei*. Cărțile constituind doar suportul care face posibilă exteriorizarea creației. Dacă o altă persoană va plagia textul și se va da drept autorul acestuia, iar prin urmare va beneficia de rezultatul patrimonial și extrapatrimonial generat de acesta, evident în locul adevăratului autor, fapta se va considera infracțiune atâta timp cât s-a atentat la o valoare ce aparține autorului, fiind pus în imposibilitatea de a-și valorifica el dreptul asupra creației sale. Or, dacă autorul unei cărți va fi deposedat de aceasta, făptuitorul nu va atenta la dreptul de autor, ci la un drept patrimonial, deci va fi sancționat potrivit art. 186 CP RM și nu a art. 185¹ CP RM. Prin urmare, observăm că și infracțiunile contra dreptului de proprietate intelectuală au un obiect material, deși acestea nicidecum nu se leagă de existența unui bun corporal.

Deci în cazul infracțiunilor ce atentează la dreptul de autor acțiunea făptuitorului se îndreaptă spre o valoare materială considerată în legătură cu un drept și nu cu un bun concret,

însă până la urmă leziunea rămâne a fi cu caracter material. Prin infracțiune, victima, adică beneficiarul acestui drept, a fost privată de posibilitatea obținerii în viitor a unui bun (bani) prin valorificarea dreptului său patrimonial. Așadar, ca și în cazul legislației civile, legea penală ar trebui să ia sub protecție și proprietatea asupra bunurilor viitoare, nemaivorbind de proprietate intelectuală sub aspect patrimonial.

Totuși este necesar aici a ține cont și de anumite limite, prin a specifica că, de regulă, obiect material al infracțiunii îl pot forma bunurile materiale și cele nemateriale (necorporale) care, la rândul lor, pot forma doar obiectul valorilor materiale la care se atentează. Astfel se face că valorile nemateriale (onoare, cinste, demnitate) nu pot constitui obiect material al infracțiunii, cu toate că compensarea lor în cazul lezării se face în majoritatea cazurilor prin echivalent bănesc.

H. Otto menționează în acest sens că bunul juridic (interesele vitale ale societății, cărora dreptul penal le asigură ocrotirea prin sancționarea celor care pot să le periclitizeze ori să le lezeze grav) este o realitate spirituală, o plăsmuire ideală care nu poate fi în mod material vătămată. Însă pe lângă toate acestea mai există o chestiune care trebuie clarificată în context. Nu tot timpul obiectele lumii materiale constituie valori materiale. Am spus obiectele lumii materiale având în vedere corpul uman, organele și țesuturile de organe, care nu au calitate de bunuri și nici nu prezintă valori materiale. Evident, este inacceptabil a considera că corpul uman constituie un bun. Cu atât mai mult, potrivit legislației civile, chiar și animalele nu mai sunt considerate lucruri, nemaivorbind de bunuri.

În contextul dat, observăm că corpul uman nu trebuie considerat în general bun, nemaivorbind de bun corporal, dar nici valoare materială, corpul acestuia nu are preț, respectiv valoare patrimonială. Tot astfel nu poate constitui nici obiect al dreptului de proprietate.

Considerăm în acest caz celebră afirmația prin care se susține că „*eu nu sunt proprietarul corpului meu din momentul ce corpul meu sunt eu*” [13, p. 63].

Însă potrivit legislației penale, prin derogare de la regula generală, corpul uman este considerat obiect material al infracțiunii, cu toate că în general acesta prezintă o valoare nematerială, ceea ce și ne-a determinat mai sus să ne exprimăm prin sintagma „de regulă”, atunci când vorbeam că legea penală ocrotește doar valorile materiale. Corpul uman ar constitui în acest caz o valoare corporală, însă plasată în afara valorilor materiale, neabsorbită de aceasta, constituind în același timp și o valoare nematerială (viața și toate valorile spirituale legate de aceasta). În caz contrar nu ar fi fost posibil a fi luate sub protecție un șir de infracțiuni [29, p. 156].

Din această cauză poate autorul rus Novosiolov G.P., intenționând a răsturna concepția tradițională a obiectului material al infracțiunii prin înaintarea tezei care încerca să aducă argumente în sprijinul afirmației că obiectul infracțiunii „este format întotdeauna din oameni, persoane aparte sau grup de persoane și numai din aceștia”, iar valorile lor materiale sau nemateriale constituie obiectul material al infracțiunii [208, p. 133].

2.3. Concluzii la Capitolul 2

1. Noțiunea de poluare a apei definită în sensul legislației penale prin textul de la art. 229 CP RM este una contradictorie celei împărtășite de legislația în materie de mediu, fapt care generează confuzii la înțelegerea și considerarea fenomenului poluării în concurs cu alte stări similare.

2. Termenul „poluare” este folosit și trebuie să fie folosit doar cu ocazia descrierii stării de degradate, alterare, viciere sau, altfel spus, acțiunii ce face să devină nocivă o componentă sau alta a mediului.

3. Fenomenul poluării, inclusiv a apelor, nu trebuie considerat în strânsă legătură cu daunele aduse mediului sau omului, altfel spus, poluarea în general nu se supune cerinței de a fi însoțită de daune, deci nu este echivalentul daunei de mediu, ci doar de modificare a compoziției chimice, fizice sau biologice a apei, devenind improprie utilizării în condiții normale și care poate prezenta pericol pentru mediu sau persoană.

4. Prin poluarea apei în sens penal trebuie înțeles acțiunea de introducere pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități și concentrații ce prezintă pericol pentru mediu și om. Prin urmare, infracțiunii în cauză urmează a i se atribui componentă formală.

5. Obiectul infracțiunii de poluarea apei, ce constă din valoarea de mediu la care se atentează, este unul specific în fața obiectului tuturor categoriilor de infracțiuni din următoarele considerente obiective:

- dacă în cazul tuturor infracțiunilor obiectul la care se atentează poate constitui o valoare proprie, în afara valorilor sociale (în cazul deteriorării propriului bun, sinuciderii etc.), atunci în cazul poluării apei nu putem vorbi despre aceasta ca valoare proprie, fapta fiind calificată drept infracțiune de fiecare dată, chiar dacă obiectivul acvatic poluat aparține însuși proprietarului-infractor;

- dacă în cazul celorlalte infracțiuni persoana poate apărea atât în ipostază de victimă, cât și în cea de infractor, atunci factorii de mediu pot avea doar calitate de victime și niciodată de

infractori atâta timp cât nu se subordonează „legilor scrise”, ci doar celor „naturale”. Pe cale de consecință, în materie de aplicabilitate, unele norme penale devin inaplicabile atunci când la săvârșirea infracțiunii au concurat influențele mediului (schimbările climatice) prin care s-a cauzat un prejudiciu ecologic. Astfel, nu va putea fi aplicată norma de la art. 76 alin. (1) lit. g) din Codul penal-*ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei, dacă ele au provocat infracțiunea;*

- dacă toate bunurile lumii materiale sau nemateriale prezintă o valoare economică pentru persoană datorită funcției economice pe care o îndeplinește, atunci bunurile de mediu (apa, solul, aerul etc.) pe lângă funcția lor economică îndeplinesc și o funcție ecologică de interes public.

6. În doctrina penală actuală tot mai accentuată devine necesitatea divizării grupei de infracțiuni ecologice în subgrupe mai mici. Prin urmare, infracțiunea de poluarea apei necesită a avea obiectul ei generic distinct de cel al altor componente ale mediului, chestiunea de omogenitate a acestora rămânând valabilă în limita resurselor acvatice.

7. Obiectul nemijlocit al infracțiunii de poluarea apei este multiplu atâta timp cât prin săvârșirea ei se atentează concomitent la câteva obiecte (valori), care pot forma în parte obiectul câtorva infracțiuni distincte.

CAPITOLUL 3. LATURA OBIECTIVĂ A INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI

3.1. Caracteristica semnelor laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei

Consecutivă obiectului infracțiunii în descriere, latura obiectivă în calitate de element constitutiv obiectiv și semn distinct al tuturor componentelor de infracțiune prezintă o însemnătate aparte în calificarea unor fapte drept infracțiuni, distingerea acestora între ele, precum determinarea gradului prejudiciabil al faptei săvârșite. Evident, este inutilă și neîmplinită prezentarea importanței și a semnelor proprii laturii obiective a infracțiunii, fără a defini, înainte de toate, instituția respectivă pentru a înțelege de la început semnificația și esența juridico-penală a acesteia.

Fiind unul din cele mai importante semne ale componentei de infracțiune care, de fapt, descrie toate condițiile impuse de norma de incriminare a oricărei fapte penale, de-a lungul istoriei evoluției dreptului penal, acesteia i-a fost adaptate și consacrate un șir de noțiuni.

Unii autori definesc latura obiectivă drept activitate a persoanei fizice care prin urmările ei periculoase vatamă sau pune în pericol anumite relații sociale apărute de normele dreptului penal [24, p. 125]. Unica și principala observație pe care o aducem neîntârziat noțiunii citate este aceea că prin referirea la activitatea persoanei fizice și urmările ei prejudiciabile se exclude în mod nejustificat și activitatea persoanei juridice, care în cazul infracțiunii de poluarea apei este mai mult specifică ei.

Alte definiții [22, p. 128; 166, p. 187], formând majoritatea, se expun asupra faptului că latura obiectivă constituie aspectul exterior al conduitei prejudiciabile, care se caracterizează printr-un ansamblu de semne indicate de legea penală care prejudiciază sau amenință efectiv relațiile sociale ocrotite de lege.

Dintre toate acestea, ne vom opri la noțiunea considerată de noi cea mai succintă și în același timp atotcuprinzătoare care exprimă ideea că prin *latura obiectivă a infracțiunii trebuie înțeles totalitatea condițiilor cerute de norma de incriminare privitoare la actul de conduită pentru considerarea existenței infracțiunii* [64, p. 190].

Într-adevăr, întreaga structură a normei juridico-penale de incriminare a unei fapte sau alta are ca puncte de reper toate semnele laturii obiective, fiind obligatorii în considerarea faptei drept infracțiune. Iată de ce doctrina divizează semnele laturii obiective în semne obligatorii și facultative. Deși poartă un caracter convențional, această clasificare este utilă din considerentul că reflectă importanța juridică și greutatea specifică a semnelor laturii obiective la construcția componentelor de infracțiuni concrete și la individualizarea răspunderii penale și pedepsei penale.

La semnele obligatorii ale laturii obiective se referă circumstanțele incluse de legiuitor în orice componență de infracțiune, adică acele semne fără de care nu poate exista nici o infracțiune.

Acum este important de a cunoaște care din semnele componenței de infracțiune sunt obligatorii și care sunt facultative. Unii autori [166, p. 188], atunci când caracterizează semnele laturii obiective ale infracțiunii, se referă în principal la: faptă (săvârșită prin acțiune sau inacțiune), urmarea periculoasă și legătura de cauzalitate, iar despre celelalte semne spun că *conținutul obiectiv mai include și alte componente (locul comiterii, timpul, metodele, modul și mijloacele folosite la săvârșirea infracțiunii)*, lăsând astfel să se înțeleagă că acestea din urmă sunt facultative. Această poziție este susținută și de alți autori [64, p. 195], atunci când menționează că dacă între acțiunea sau inacțiunea făptuitorului și rezultatul produs nu există o legătură de cauzalitate, înseamnă că în sarcina făptuitorului nu se poate reține săvârșirea infracțiunii.

Ținem însă să nu fim de acord cu aceste din urmă păreri, având în vedere faptul că pentru considerarea unor infracțiuni (cele formale) nu prezintă interes legătura de cauzalitate între faptă și consecință, existența celor două fiind suficientă pentru considerarea infracțiunii drept consumată, chiar dacă ultima este prevăzută sau nu în dispoziția normei penale. Este și cazul infracțiunii de poluarea apei, intenționând a arăta în textul ce urmează că acesteia urmează a i se atribui un caracter formal. Faptului că atunci când ne exprimăm cu sintagma „acțiune prejudiciabilă” se subînțelege deja și existența *consecințelor* negative generate de acțiunea săvârșită sau inacțiunea admisă, este altceva. Astfel, enumerarea consecințelor faptei pe lângă celelalte semne facultative ale componenței de infracțiune, desprinsă din prejudiciabilitatea faptei face să se înțeleagă că între acestea două există diferență. Poate de aceea unii autorii leagă caracterul material al infracțiunii de existența urmării (consecinței prejudiciabile) atunci când menționează că în funcție de faptul dacă urmarea este sau nu prevăzută în norma de incriminare se clasifică infracțiunile în materiale sau formale [68, p. 159]. Evident, o asemenea abordare este greșită. Or, în cazul infracțiunilor formale nu există consecințe prejudiciabile. Există, chiar dacă acestea nu au un caracter material, adică nu s-au materializat în daune, nu cer existența unui pericol înscris în conținutul normei, dar constituie un pericol social subînțeles, atâta timp cât pun în primejdie (blochează) desfășurarea în condiții normale a relațiilor sociale constituite în legătură cu valorile sociale amenințate.

Prin urmare, orice acțiune sau inacțiune prevăzută de legea penală generează o consecință (urmare), fie cauzarea unei daune (consecință materializată – infracțiune de rezultat), fie crearea condițiilor favorabile producerii acesteia (nematerializată, dar posibilă și probabilă de a se

produce – infracțiune de pericol), fapt ce periclitează desfășurarea unor relații sociale în condiții normale. Și în primul și în al doilea caz, consecințele sunt prejudiciabile, ambele fiind pasibile de calificare drept prejudiciu, mai ales că în materie de mediu, răspunderea reparatorie pentru prejudiciile aduse mediului au în vedere atât daunele efective, cât și pericolul iminent de producere a unor daune [149].

Așadar, până a trece direct la caracterizarea laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei, din intenția pregătirii câmpului favorabil de expunere, ținem de cuviință să mai clarificăm și problema generată de contradicțiile actuale între utilizarea termenului „*faptă prejudiciabilă*” și „*fapta socialmente periculoasă (pericol social)*”. Deși în doctrina română [24, p. 22] și în doctrina rusă se operează cu termenul de pericol social, iar în același timp și doctrinarii autohtoni ai domeniului [36, p. 15-16] optează pentru revenirea la acest termen, considerăm totuși că trebuie să rămânem la termenul de *faptă prejudiciabilă*. După părerea noastră este un termen mai universal, ce depășește descrierea amenințării valorii strict sociale proprii doar omului.

În context, *fapta prejudiciabilă* s-ar referi și la acțiunile negative asupra mediului și valorilor sale proprii și distincte de cele ale personalității ce vizează doar socialul.

Deci, fiind clarificate toate aceste probleme și reiterând faptul că semnele obligatorii ale laturii obiective trebuie considerate doar *fapta* (acțiune sau inacțiune), iar consecințele prejudiciabile, pe lângă celelalte semne facultative, adică necesare doar unor categorii de infracțiuni (inclusiv celor cu caracter material), în cele ce urmează ne vom referi nemijlocit la latura obiectivă a infracțiunii de poluarea apei, nu înainte de a prezenta textul actual al normei de incriminare penală a acesteia. Potrivit art. 229 CP RM, se consideră infracțiune de poluarea apei, *infectarea sau altă impurificare a apelor de suprafață ori subterane cu ape uzate sau cu alte deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și de altă natură, dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile regnului animal sau vegetal, resurselor piscicole, silviculturii, agriculturii sau sănătății populației ori a provocat decesul persoanei*.

Totodată, ținând cont de faptul că norma penală, în general, constituie o garanție a respectării normelor cu privire la protecția apei, în cele ce urmează vom începe de la enunțarea interdicțiilor impuse prin conținutul diferitor legi cu caracter general sau special, hotărâri de guvern, instrucțiuni sau regulamente.

Deci însăși legea-cadru [108] cu privire la protecția mediului menționează prin conținutul art. 44 că este supus protecției întregul potențial acvatic al RM-apele subterane cu biocenozele lor, apele de suprafață (cursurile de apă, lacurile naturale și de acumulare, zonele umede aferente acestora) împreună cu resursele lor naturale, cu biocenozele lor specifice și cu zonele sanitare și

de protecție a apelor. În această consecutivitate a reglementării, art. 45 din aceeași lege stabilește și unele interdicții în scopul protecției resurselor acvatice, care se referă la:

a) deversarea în apele de suprafață, în canalele de irigare și de desecare a apelor uzate neepurate, a celor poluate termic și radioactive, a apelor contaminate cu germeni patogeni și paraziți, a produselor sau reziduurilor petroliere și a altor poluanți;

b) deversarea în apele de suprafață, depozitarea în albiile acestora sau în zonele de protecție a apelor a deșeurilor de orice natură, a dejecțiilor, a moluzului rezultat din construcții, a altor reziduuri și pesticide, precum și introducerea de explozibile, otrăvuri, narcotice și alte substanțe de acest fel;

c) spălarea în apele naturale, în preajma lor și în alte locuri neautorizate a vehiculelor, a utilajelor și a ambalajelor.

În cazul poluării apei ca rezultat al nesocotirii respectivelor interdicții, coroborarea normelor legislației de mediu cu cele ale legislației penale pe segmentul responsabilizării este realizată prin art. 89 al Legii privind protecția mediului încojurător nr. 1515/1993 (încălcarea prevederilor prezentei legi atrage după sine răspunderea, după caz, penală) care ține locul de „punte (platformă)” de pe care are loc „predarea-preluarea” misiunii de responsabilizare. Această formulă este specifică și celorlalte legi de mediu, unde acțiunile poluatorii a celor ce nu au ținut cont de normele de protecție a apei pe timpul utilizării, gestionării sau exploatării ei și care au generat un risc iminent de daune sau chiar înseși daune asupra mediului sau persoanei, urmează a fi dați pe „mâna justiției penale”, iar „escortarea lor” către răspunderea penală urmează a se face printr-un canal de conexiune (norme ce prevăd expres forma răspunderii aplicabile) între aceste două. Pentru exemplificare, vom încerca să arătăm cum funcționează mecanismul respectiv conținut și în textul Legii apelor a RM [119]. Prin urmare, în baza prevederilor de la art. 21 alin. (2) lit. b) utilizatorii de apă sunt obligați să întreprindă măsuri pentru protecția apelor împotriva poluării, iar potrivit art. 34 alin. (1), deversarea, introducerea de poluanți într-un corp de apă de suprafață, într-un corp de apă subterană, în terenurile fondului de apă sau în terenurile din care este posibilă scurgerea într-un corp de apă de suprafață sau într-un corp de apă subterană sunt interzise.

În consecință, indicatorul care arată răspunderea aplicabilă pentru încălcarea sau neexecutarea legislației în domeniul apelor servește dispozițiile art. 58 al aceleiași legi, menționând în aceste cazuri că nesocotirea interdicțiilor impuse atrage răspunderea civilă, contravențională sau penală, în condițiile legii, în cazul nostru, în condițiile art. 229 CP RM. Tot așa se întâmplă și în cazul Legii nr. 440/1995 [110], unde în art. 13 sunt arătate activitățile interzise ce ar putea cauza poluarea apei, nerespectarea cărora urmează a fi sancționată prin

aplicarea legislației în ordinea stabilită la art. 17, unde spre marel nostru regret nu se regăsește și răspunderea penală pentru poluarea apei, odată ce la art. 13 se operează cu acest termen, termen utilizat și la intitularea art. 229 al CP RM.

Aceeași situație este întâlnită și în conținutul altor acte normative [94; 95; 96; 97] ce stabilesc un șir de interdicții subiecților care exploatează și utilizează resursele de apă în diferite scopuri, nerespectarea cărora determină aplicarea răspunderii penale, evident dacă ignorarea acestora au condiționat poluarea apei.

Trecând pe lângă toate aceste observații asupra conexiunii dintre norme care, de fapt, reflectă tactica reglementării mecanismului protecției apei, textul normei penale (art. 229 CP RM) conține preponderent semnele obligatorii ale laturii obiective: *acțiunea* de infectare și impurificare a apelor de suprafață ori subterane, *consecințele* dacă aceasta a cauzat daune în proporții considerabile regnului animal sau vegetal etc. Tot aici este sesizată o insuficiență a semnelor facultative ce sunt indispensabile descrierii detaliate și complete a respectivei infracțiuni, și anume căile (metodele) prin care se realizează acțiunea de poluare a apei.

În acest context, ținând cont de noțiunea formulată și atribuită infracțiunii de poluarea apei în compartimentul anterior, dar și de specificul acesteia, vom încerca să caracterizăm semnele laturii obiective ale infracțiunii de poluarea apei după formula identificată în literatura de specialitate [22, p. 126]: *acțiunea sau inacțiunea, comise într-un anumit timp, loc, împrejurări, prin anumite metode sau cu anumite mijloace*, precum și posibile *consecințe prejudiciabile* ale faptei de poluare a apei, atât pentru mediu, cât și pentru om.

Ținând cont de intenția conferirii caracterului formal al infracțiunii ce constituie obiectul cercetării noastre ne vom expune nemijlocit asupra inacțiunii și acțiunii (introducerea) realizată pe cale: *directă* (aruncare, descărcare, deversare, sau injectare a unor obiecte sau substanțe de orice natură) sau *indirectă* (depozitarea, înhumarea în sol a unor obiecte sau substanțe oarecare, emisia în aer a unor substanțe toxice).

Clarificând consecutivitatea expunerii, în cele ce urmează vom continua cu descrierea și caracterizarea semnelor laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei începând cu evidențierea deficiențelor existente și înaintând spre argumentare eficienței eventualelor soluții propuse.

▪ **Acțiunea de poluare a apei**, potrivit textului actual al normei de incriminare, constă în activitatea de *infectare* și *impurificare* a apei. Citând acțiunile prevăzute în conținutul art. 229 CP RM, nu avem decât să începem de la expunerea criticilor aduse legiuitorului nostru pentru maniera, mai puțin inspirată, cu care a formulat textul incriminării faptei în discuție. Șirul acestora derulează însăși de la nepotrivirea celor două acțiuni (infectarea și impurificarea) cu

esența consecinței pe care o generează (poluarea), acestea nefiind, la prima vedere, specifice domeniului științei ecologia, în special ramurii de drept al mediului.

În primul rând, termenul „infectare” ales pentru a descrie acțiunea prin care are loc poluarea apei, din punct de vedere semantic, este mai puțin adecvat contextului dat, chiar impropriu fenomenului poluării. Acesta pare a fi un termen mai mult specific domeniului biologiei sau medicinei chiar, fiind sinonimă cu infecția, molipsirea, definită de dicționarul explicativ al limbii române [82, p. 272] ca proces rezultat din pătrunderea și dezvoltarea în organism a unor agenți patogeni (paraziți, microbi sau viruși) și din reacția țesuturilor la acest atac, manifestată prin inflamații, supurații, cangrene etc.

Deci infectarea înseamnă molipsire (a te molipsi de ceva, a te infecta cu ceva, a contamina), noțiune ce deja nu mai este caracteristică materiei de mediu. De cealaltă parte, fenomenul poluării reprezintă un termen mai mult specific științei ecologia și în special dreptului mediului. Or, dacă termenul infectare s-ar echivala prin a descrie și el acțiunea specifică poluării, ar însemna că această combinație de termeni ar fi posibil de folosit și în sens invers. Prin urmare, am putea spune că persoana s-a poluat cu o boală venerică? Evident că nu.

Vedem deci că termenul infectare nu-și are locul potrivit în descrierea stării de poluare. Cu atât mai mult, infectarea descrie rezultatul unor acțiuni deja realizate, numai că se referă la alte împrejurări decât poluarea, asemănătoare acestora doar după conținut (conținutul alterat al apei). Ultima este specifică doar materiei de mediu, care constituie rezultatul introducerii unor poluanți (substanțe toxice, deșeuri etc.) în mediu. În caz contrar, dacă acești doi termeni ar exprima același sens, ar rezulta că textul art. 229 CP RM se referă la „poluarea prin poluarea (infectarea) apei....”. Or, termenul de poluare este în special utilizat la descrierea stării degradate a unei oarecare resurse naturale (apă, sol, aer etc.), fiind strâns legat de scopul definerii stării respective, special ales pentru a o face distinctă de altele.

Acest din urmă fenomen (poluarea) constituie rezultatul acțiunii condamnabile de introducere în ape a unor deșeuri, substanțe nocive sau energii ce-i denaturează compoziția. Prin urmare, textul ce descrie orice infracțiune trebuie să se refere în mod prioritar la acțiunile prin care se săvârșește acea infracțiune, dar să nu descrie fapta deja (infracțiunea), doar sub un alt titlu ce aparține altui domeniu așa cum, de fapt, se întâmplă în art. 229 CP RM.

Referindu-ne la alt domeniu, avem în vedere că termenul de infectare ar descrie aceeași stare de alterare a apei, dar nu a celei ce are calitate de *resursă naturală*, ci a celei scoase din circuitul natural, altfel spus, din mediul natural, constituind un *produs alimentar (apă potabilă)*, depozitată în sistemele și rețelele de alimentare a populației.

Toată această demonstrare pare a fi o întreagă filozofie, care aparent nu-și are locul în subiectul discutat, însă o atare abordare pregătește câmpul delimitării conceptuale între infracțiunea de *poluarea apei* și cea de *contaminare a apei*, faptă ce atentează la o altă categorie de valori, cea legată de sănătatea publică.

De altfel, această tactică de reglementare este folosită și de țările înalt dezvoltate (Turcia art. 185 CP [249], Slovenia art. 336 CP [239], România art. 356 CP [243]) care încrimează deja de câteva decenii infracțiunea de infectare a apei, paralel cu cea a poluării apei, ele fiind distincte sub toate aspectele. Printre altele, o asemenea distincție este observată deja și în plan național [1] de un grup de autori care, descriind latura obiectivă a infracțiunii de poluarea apei (art. 229 CP RM), definesc sub un alt aspect infectarea apei, referindu-se special la *infectarea sursei sau rețelelor de apă* ca acțiune de răspândire în apă a unor substanțe sau microorganisme dăunătoare pentru oameni, animale sau plante. Ea constă într-o alterare, schimbare a compoziției apei de *folosință publică*, indiferent de metoda, mijlocul prin care se realizează fapta incriminată.

Deci, revenind la ideea de mai sus, deși sunt foarte apropiate după conținut, în sens juridico-penal, infectarea nu poate fi echivalată nici semantic și nici faptic cu poluarea sau considerată cauza ei, deoarece ultima adesea poate avea loc în mod natural (cu poluanți naturali – bacterii, paraziți în urma ploilor), ceea ce nu se întâmplă în cazul infectării.

De altfel, și noțiunile de poluant și poluator nu sunt identice. Poluantul poate fi atât natural, cât și artificial, creat de om, însă poluatorul este doar omul prin acțiunile sale, natura nu poate avea calitatea de poluator. În același context, dacă termenul de infectare presupune tot timpul o acțiune și rezultatul ei, cum atunci se va considera infectarea prin inacțiune? Tot aici trebuie văzut cum operează termenii ce se referă la remedierea situațiilor descrise, adică a dezinfectării și depoluării.

În primul caz, termenul dezinfectare nu este specific reversibilității calității apei poluate aflate în mediul natural. Se dezinfectează o încăpere, anumite bunuri, instrumente, apa din rezervoare, iar potrivit DEX, prin dezinfectare se înțelege distrugerea germenilor patogeni din afara organismului, pentru a împiedica orice contaminare sau a distruge microorganismele animale și vegetale producătoare de boli [62].

De cealaltă parte, prin depoluare se înțelege purificarea apei aflate în mediul natural pentru a o readuce la proprietățile sale normale avute anterior poluării. Prin urmare, dezinfectarea apei și depoluarea ei sunt activități total diferite, apa poate fi dezinfectată prin nimicirea microbilor pentru a o face proprie consumului chiar dacă aceasta nu este poluată.

De asemenea, prin expresia „...sau altă impurificare” se lasă de înțeles că există mai multe categorii de impurificare, iar ținând cont că fraza continuă cu expresia „sau cu alte deșeuri”,

aceasta și mai mult complică sensul ce urmează a fi înțeles, creând ideea existenței a mai multor categorii de fapte prevăzute în aceeași normă: „...sau altă impurificare...cu alte deșeuri...”.

Cu atât mai mult, fiind utilizat în același context sau alături de termenul „infectare”, s-ar crea impresia că acestea două sunt sinonime, ceea ce nu e corect. Deși „impurificarea” pare a fi un termen mai apropiat de cel al poluării, totuși aceasta constituie o simplă tulburare a conținutului pur, cristalin al apei, fapt care nici pe departe nu se echivalează cu poluarea. De fapt, despre o utilizare inadecvată a termenului „impurificare a apelor” în calitate de sinonim cu cel de „poluare” în a descrie aceeași stare a apei, se vorbește în literatura autohtonă de specialitate încă prin an. 2003 [173, p. 95], fără a se veni cu o clarificare în acest sens nici până astăzi.

Totuși, până la urmă, nu atât aspectul filologic al problemei sesizate este cel mai important, cu toate că și acesta poate influența mult sensul și înțelesul reglementărilor, cât faptul că prin enumerarea în mod exhaustiv a activităților și mijloacelor prin care se realizează acțiunea de poluare a apei (*infectarea sau altă impurificare a apelor de suprafață sau subterane cu ape uzate sau cu alte deșeuri ale întreprinderilor,...*).

Astfel, descrierea strictă a substanțelor care pot polua (ape uzate sau alte deșeuri), precum și a surselor de la care provine, de asemenea este dezastruoasă, anume din aceeași cauză descrisă mai sus. Șirul criticilor continuă și atunci când legiuitorul impune pentru considerarea infracțiunii de poluarea apei existența urmărilor prejudiciabile cu caracter material, fapt ce vine în contradicție cu principiile, aspirațiile și exigențele materiei de mediu. Tot astfel, nu pare a fi logică și adecvată punerea pe același cântar a consecințelor poluării asupra florei, faunei, agriculturii, resurselor piscicole cu cele ce se răsfrâng asupra omului, mai ales cu cele ce duc la decesul persoanei. Evident, expunerea prin a caracteriza problematica reglementărilor în materie poate continua, însă ținând cont de anumite reguli ale consecutivității în cercetare, găsim de cuviință să ne referim în compartimentele ce urmează.

În contextul dat, se propune o soluție mult mai optimă, din punctul nostru de vedere, prin a descrie acțiunea prejudiciabilă acea acțiune de *introducere* pe cale directă sau indirectă în ape, a poluanților (obiecte sau substanțe) în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru mediu și om. În cazul de față, acțiunea de introducere prezintă un înțeles universal subînțelegând toate căile, metodele și mijloacele care au determinat prezența particulelor dăunătoare în apă.

Drept urmare, pentru mai multă precizie și eficiență, trebuie doar concretizat căile prin care se realizează acțiunea de poluare, însă și acestea sub aspect general fără a recurge la o enumerare exhaustivă a lor, de altfel riscăm a face aceeași gafă. Or, dezvoltarea în ritm accelerat a tuturor tehnologiilor au adus cu sine și fenomenul diversificării căilor și mijloacelor prin care se pot

manifesta toate activitățile infracționale, mai ales cele îndreptate contra mediului. Din aceste considerente, la descrierea căilor pasibile de incriminare penală prin care se realizează acțiunea de poluare a apei, urmează doar a fi precizate căile *directe* și cele *indirecte*, fiind considerate în prezența oricăror metode și mijloace de realizare, inclusiv cele mai puțin cunoscute omului sau cele nebănuite, adaptate, nespecifice realizării scopului infracțiunii în discuție. Or, un asemenea stil de expunere asupra componenței unei fapte penale nu este contradictoriu tehnicii de reglementare. În aceste cazuri, se mai spune că legiuitorul permite să considerăm în calitate de acțiuni prejudiciabile orice acțiune care poate provoca consecințele cerute de lege [22, p. 132].

Astfel, săvârșirea infracțiunii de poluarea apei prin *introducerea* pe cale *directă* în ape a poluanților (obiecte sau substanțe) de orice fel se va avea în vedere: *aruncarea, descărcarea, deversarea, injectarea sau alte acțiuni* prin care poate avea loc introducerea în apă a poluanților (obiecte sau substanțe) de natură să-i modifice proprietățile (chimice, fizice sau biologice).

La rândul lor, unele din acțiunile menționate mai sus ce au în vedere introducerea directă în ape a poluanților sunt definite de alte norme speciale în domeniul protecției apelor, nemaifiind necesar să venim cu alte detalii. Bunăoară, potrivit metodicii provizorii de estimare a prejudiciului cauzat prin încălcarea legislației apelor [99], prin *deversare* se înțelege orice acțiune sau proces efectuat de utilizatorul de apă, indiferent de modalitatea care a cauzat nimerirea poluanților în obiectivul acvatic. La deversări se referă orice scurgeri, evacuări, pompări, injectări în stratul acvifer. Prin *introducere* pe cale *indirectă* urmează a se avea în vedere: *depozitarea, înhumarea* pe suprafața solului a unor obiecte ori substanțe periculoase de natură să modifice prin pătrundere sau scurgere compoziția apelor subterane, precum și *eliminarea în atmosferă* a unor substanțe sau particule dăunătoare.

În acest context, am găsit de cuviință ca atunci când ne referim la acțiunea de introducerea în *ape* a poluanților (obiecte sau substanțe) periculoși, să nu enumerăm categoria apelor ce pot constitui obiectul acestei infracțiuni (de suprafață sau subterane), având în vedere prin aceasta toate apele, inclusiv cele din atmosferă, iar prin termenul general „ape” lasă să se înțeleagă toate apele. În acest caz, textul de la art. 228 lit. b) CP RM, *poluarea apelor subterane, creând pericol pentru sănătatea populației*, urmează a fi exclus, deoarece va dubla norma de la art. 229 CP RM în varianta propusă, odată ce vorbim de introducerea în ape (toate apele, inclusiv cele subterane) a poluanților, pe cale directă sau indirectă (*depozitarea, înhumarea...*).

În cazul de față, atât noțiunea de poluare acvatică, cât și noțiunea laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei vor conține toate semnele obligatorii și facultative ce vor descrie fenomenul poluării, mult mai adaptat la exigențele legislației de mediu. Or, noțiunea de poluare a apei definită de legislația penală sau contravențională, după esență și conținut ar trebui să fie

coordonată și să reiasă din cea formulată de legislația în domeniul mediului, fiind una specială, cunosătoare a specificului și a idealurilor comune pe care tinde a le promova prin protejare.

De asemenea, la încadrarea juridică a faptei prejudiciabile de poluare a apei nu prezintă importanță *consecințele de pericol, metodele, mijloacele* prin care are loc introducerea poluanților în apă, fapt ce determină a se evita enumerarea lor.

În context, se observă corect în unele studii de specialitate [14, p. 479] că poluarea apei constă într-o alterare, schimbare a compoziției ei, indiferent de metodele prin care se realizează fapta incriminată. Acestea se consideră fie în prezența instalării unor țevi îndreptate spre corpul de apă de suprafață sau îngroparea lor în pământ, transportarea cu orice mijloc de transport sau fără acestea, prin scufundarea unei nave petroliere sau găurirea unei conducte de petrol sau alte reziduuri toxice.

Deci anume acestea din urmă trebuie considerate drept *mijloace* prin care se realizează acțiunea de introducere în apă a poluanților și nu înșiși poluanții (apele uzate sau alte deșeuri) așa cum interpretează practica judiciară [60]. Acestea pot fi raportate, mai degrabă, la altă categorie de semne facultative ale laturii obiective, și anume la împrejurările săvârșirii infracțiunii, mai ales că în textul normei în discuție sunt enumerate și sursele de la care pot proveni poluanții respectivi.

Astfel, mergând mai departe cu studiul asupra conținutului normei de incriminare penală a faptei de poluare a apei, intenționăm a ne expune asupra unor *împrejurări, în calitatea lor de semne facultative ale laturii obiective*, nu înainte de a prezenta criticile noastre referitoare la enumerarea poluanților și a surselor de la care aceștia provin în conformitate cu legislația actuală (art. 229 CP RM).

Astfel, în spiritul actualei norme de incriminare a infracțiunii de poluarea apei, infectarea sau altă impurificare a apei se realizează *cu ape uzate sau cu alte deșeuri ale întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale și de altă natură*.

În contextul respectiv, nu întârziem a ne expune asupra faptului că prin enumerarea categoriilor de poluanți în prezența cărora se consideră poluarea (...cu ape uzate sau cu alte deșeuri...) legiuitorul admite, neintenționat poate, că aruncarea sau introducerea în ape a unor substanțe, particule, obiecte, bunuri, materii, altele decât cele ce constituie ape *uzate* și *deșeuri*, nu constituie poluare. Cum va fi calificată oare acțiunea de aruncare în apa râului a unui sac cu pesticide, atâta timp cât el nu poate fi atribuit nici la categoria de ape uzate și nici la cea a deșeurilor, iar norma de incriminare cere prezența anume a acestor categorii de poluanți în apă care odată ce o infectează sau impurifică pune în funcțiune mecanismul răspunderii penale pentru asemenea fapte?

De aceea la descrierea acțiunii prin care are loc poluarea apei trebuie să se pună accentul pe introducerea în ape a substanțelor toxice sau de altă natură, indiferent de categoria obiectelor, substanțelor sau materialelor în care acestea se conțin. În tot cazul, trebuie operat cu o noțiune generală, *de poluant*, iar potrivit actelor normative în domeniu [148], prin poluant se înțelege orice *materie* care poluează aerul, apa, solul, mediul de viață.

De altfel, prin enumerarea exhaustivă a câtorva categorii de substanțe sau deșeuri de natură să modifice compoziția apei se riscă a le exclude pe altele care, de asemenea, pot duce la modificarea compoziției apei, iar faptul că nu se vor regăsi în lista legiferată prin formularea conținutului normei de incriminare, autorul se poate eschiva de la răspundere.

De asemenea, faptul că sunt enumerate întreprinderile, instituțiile și organizațiile industriale, agricole, comunale și de altă natură în calitate de surse sau subiecți ai poluării constituie o altă deficiență serioasă în reglementare. Ne punem întrebarea în acest caz, cum vor fi calificate acțiunile unei persoane ce a aruncat în apele unui râu 70 de litri de motorină sau un sac cu substanțe chimice (pesticide sau erbicide)? Atâta timp cât motorina aruncată, respectiv substanțele toxice nu constituie o apă uzată sau deșeuri așa cum, de fapt, cere norma de incriminare (art. 229 CP RM) și, cu atât mai mult, nu provin de la entitățile descrise în textul ei. Astfel, se creează impresia că norma respectivă incriminează doar acțiunile persoanei juridice ce constau în deversarea sau introducerea pe alte căi sau cu alte mijloace doar a apelor uzate și deșeurilor, ceea ce este în detrimentul instituției protecției mediului. Cu atât mai mult, dacă activitatea cu impact negativ asupra mediului desfășurată de persoanele juridice este supusă unui grad sporit de supraveghere prin sistemul autorizării de mediu, atunci cele desfășurate de persoanele fizice în perimetrul gospodăriei comunale (casnice), iar mai cu seamă celor din afara lor, nu beneficiază de o asemenea supraveghere, sau, mai bine-zis, sistem de supraveghere. Or, nu toate casele de locuit, în special cele din zona rurală, dispun de sisteme centralizate sau descentralizate de canalizare și stocare a apei uzate. Însă aceste ape pot afecta serios calitatea apei subterane, fapt ce impune măsuri legislative, atât în domeniul urbanistic, de amenajare a teritoriului, gospodărire a apelor etc., cât și în domeniul penal sau contravențional.

Din toate aceste considerente, soluția cea mai optimă, credem noi, este cea a renunțării legiuitorului nostru la a se referi în textul normei de incriminare a faptei de poluare a apei la enumerarea surselor de la care provin poluanții și a activităților care îi generează, lăsând astfel să se înțeleagă că sunt condamnabile acțiunile ce au generat introducerea în ape a poluanților proveniți de la orice surse (întreprinderi, automobile, materiale de construcții, echipamente, activități particulare, casnice sau de altă natură etc.).

▪ **Inacțiunea (omisiunea)** ce determină poluarea apei constituie cealaltă fațetă ce caracterizează fapta infracțională, fiind însă independentă una față de alta. Nu constituie infracțiune de poluarea apei prin inacțiune abținerea făptuitorului în realizarea acțiunii de prevenire a efectelor acțiunilor sale ilicite săvârșite anterior, cele dintâi fiind calificate deja drept infracțiune de poluarea apei săvârșită prin acțiune.

În al doilea rând, nu va fi calificată drept infracțiune de poluarea apei omisiunea unei persoane în a întreprinde măsuri de lichidare a efectelor poluării apei de către alte persoane, aceasta nefiind o obligație a ei, fapt ce impune a nu confunda scopul normei de la art. 31 din Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515/1993 prin instituirea obligațiunii generale a locuitorilor republicii de a proteja mediul cu infracțiunea de poluarea apei prin inacțiune [108].

Alta este situația atunci când obligația de a întreprinde măsuri revine unui cetățean în virtutea unei autorizații de folosință specială a apei, unde nerealizarea lor atrage răspunderea penală pentru inacțiunea ce a dus la poluarea apei.

Astfel, în temeiul art. 21 alin. (2) din Legea apelor nr. 272/2011, utilizatorii de apă sunt obligați [119]:

b) să întreprindă măsuri pentru protecția apelor împotriva poluării.

Tot astfel, potrivit art. 28 alin. (2) lit. b) și c) a aceleiași legi, autorizația de mediu pentru folosința specială a apei obligă titularul să respecte următoarele condiții generale:

b) prevenirea poluării apei;

c) instalarea echipamentelor de măsurare a volumului de apă folosită.

Din păcate, unele acte legislative în domeniul protecției apelor [110], care sunt de mare importanță și necesitate, nu prevăd răspunderea penală pentru degradarea zonelor menite să protejeze apele râurilor prin acțiune sau inacțiune, această manieră de reglementare devine dezastruoasă prin faptul că limitează câmpul de acțiune a legii penale pentru asemenea fapte.

Deci, în cazul în care neîndeplinirea măsurilor ce-i revin a condus la poluarea apei, fapta se consideră a fi săvârșită prin inacțiune. De regulă, subiecți ai infracțiunilor de poluarea apei prin omisiune sunt agenții economici, persoanele ce dețin o autorizație de folosință specială a apei sau persoanele cu funcție de răspundere. Astfel se face că în temeiul art. 229 CP RM se sancționează inacțiunea ce constă în eschivarea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană cu funcție de răspundere ori de către o persoană care gestionează o organizație comercială, obștească sau altă organizație nestatală, precum și de către o persoană juridică, a obligațiilor de lichidare a consecințelor încălcărilor ecologice.

Tot aici amintim că în temeiul art. 71 lit. c) din Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515/1993 [108], agenții economici, indiferent de forma de proprietate, sunt

obligați să creeze condiții necesare pentru prevenirea poluării accidentale a mediului cu substanțe chimice de orice fel, iar în caz de poluare a acestuia să lichideze urgent consecințele și să repare prejudiciul cauzat.

Prin urmare, inacțiunile acestora ce constau în neîndeplinirea obligațiilor ce le revin, adică de prevenire, atrage răspunderea penală în temeiul art. 229 CP RM în cazul în care prin aceasta s-a admis modificarea compoziției apei, generând un risc la adresa mediului sau persoanei.

În context, este esențial de subliniat că neîndeplinirea atribuțiilor de serviciu ce le revin unor funcționari publici obligați să acționeze în cazul depistării unor acțiuni de poluare a apei (art. 50, lit. b)), inclusiv polițiștii [123], deși nu vor fi sancționați penal pentru infracțiunea de poluarea apei săvârșită prin inacțiune, aceștia urmează a fi trași la răspundere penală în temeiul altor norme penale, cum ar fi art. 329 CP RM, potrivit căruia *neîndeplinirea sau îndeplinirea necorespunzătoare de către o persoană publică a obligațiilor de serviciu ca rezultat al unei atitudini neglijente sau neconștiincioase față de ele, dacă aceasta a cauzat daune în proporții mari intereselor publice sau drepturilor și intereselor ocrotite de lege ale persoanelor fizice sau juridice.*

Însă există și situații când infracțiunea prevăzută la art. 229 CP RM să fie săvârșită în concurs cu cea de la art. 329 CP RM. Drept exemplu, amintim decizia CSJ [60] care susține decizia instanței de apel privind menținerea sentinței în partea condamnării inculpatului H. Ibrîșim în baza art. 329 alin. (2) lit. b) CP RM și art. 229 CP RM. Aceasta din urmă, a reținut corect că inculpatul, cunoscând faptul că la 10 mai 2007, în urma defecțiunilor tehnice la pompa principală a Î.M. „Sud-Canal”, care evacua apele uzate și nepurificate din camera de primire a stației de pompare și le direcționa spre instalația de purificare, fiind responsabil, în calitate sa de manager al întreprinderii și având posibilitatea reală de a da indicații urgente pentru remedierea situației apărute, nu a îndeplinit în mod corespunzător obligațiunile sale de serviciu. Drept urmare a inacțiunilor sale, ce au constat în nerealizarea măsurilor necesare cu privire la reparația de urgență a pompei de evacuare a apelor reziduale, neorganizarea reparației de urgență a acestei pompe, apele reziduale s-au revărsat în râul Ialpug, iar mai apoi în lacul Congaz, iar ca urmare a pierit pește în cantitate de 47 250 kg la un preț de 945 000 lei și puiet de pește în cantitate de 6340 kg, la preț de 132 800 lei, în total 1 077 800 lei.

După cum observă corect și subiecții împuterniciți a aplica norma de la art. 229 CP RM, infracțiunea de poluarea apei poate fi săvârșită și prin inacțiune care se exprimă prin neluarea de măsuri în vederea protejării locurilor de purificare a apei, neluarea de măsuri în vederea purificării apelor uzate sau a deșeurilor întreprinderilor, instituțiilor și organizațiilor industriale, agricole, comunale, neluarea măsurilor în vederea protejării locurilor (bazinelor) în care se află

stocate aceste ape și deșeuri împotriva unor eventuale inundații, în urma cărora aceste ape se scurg în sursele de apă (râuri, lacuri, canale etc.), contaminându-le. Cu toate acestea, la calificarea faptei de poluare a apei prin inacțiune, trebuie să se țină cont de posibilitatea fizică a persoanei responsabile de a acționa. Or, cazul imposibilității fizice de a acționa poate consta în lipsa pentru moment a aptitudinilor fizice, tehnice mai bine zis, de a săvârși acțiuni în vederea executării obligației de prevenire a poluării apei [177, p. 115].

Cât privește consecințele prejudiciabile ale infracțiunii de poluarea apei, acestea nu sunt necesare a fi dovedite pentru considerarea infracțiunii, deoarece ea se consideră consumată din momentul realizării acțiunii de introducere în apă a poluanților, a cantităților și concentrațiilor care după natura legităților de mediu, sunt periculoase pentru mediu și om. Or, pentru atribuirea ei la categoria infracțiunilor formale sau materiale nu este suficient doar elementul „consecință” atâta timp cât orice fel de acțiune în mod obligatoriu generează o consecință, fie că aceasta constă în faptul că a modificat substanța lucrului sau valorii materiale asupra căreia se exercită influența infracțională, fie că generează condiții favorabile materializării pericolului prin modificarea acesteia în viitor ori creează un obstacol în calea dezvoltării anumitor relații în condiții normale (ex. imposibilitatea exercitării dreptului la apă pură pentru scăldat, agrement sau pescuit etc.).

Aici observăm deja că consecințele unei acțiuni sau inacțiuni capătă înfățișări diferite, devenind susceptibile de clasificare, iar drept urmare atrag după ele și necesitatea clasificării infracțiunilor în funcție de categoria consecinței pe care au produs-o. Așa se face că componentele de infracțiune se clasifică în formale (de pericol) și materiale (de rezultat). Sau după cum se menționează în literatura de specialitate [22, p. 139], doctrina penală recunoaște două categorii de consecințe prejudiciabile: 1) consecințe- rezultat, care produc schimbări prejudiciabile în obiectul infracțiunii, ocrotit de legea penală, și 2) consecințe-urmări, care nu produc schimbări în obiectul infracțiunii, dar produc schimbări în realitatea obiectivă legată de obiectul infracțiunii, schimbări ce se echivalează cu primejdia reală de a produce modificări prejudiciabile în obiectul infracțiunii, situație specifică și infracțiunii de poluarea apei.

Infracțiunile formale se disting de cele materiale prin faptul că se consideră consumate din momentul periclitării anumitor valori, fie materiale sau nemateriale [22, p. 139], fără a fi sesizat un prejudiciu concret (patrimonial sau extrapatrimonial) aflându-se în faza de pericol de a se transforma în asemenea daune, dobândind deja statutul de pericol natural și social.

După cum afirmă autorii ruși, însăși posibilitatea survenirii consecințelor prejudiciabile constituie tot o consecință prejudiciabilă specială [192, p. 98; 209, p. 98].

Deci modificarea compoziției apei prin introducerea în ea a unor poluanți care nu prezintă un pericol esențial prin cantitate și concentrația lor (ex. un litru de motorină într-un iaz cu o suprafață de câteva zeci de hectare) urmează a fi sancționată contravențional, deoarece și ea prezintă un oarecare grad de pericol, dar care are un grad prejudiciabil mai redus.

Revenind la analiza textului de la art. 229 CP RM, pentru a identifica categoria de componență din care actualmente face parte, observăm că aceasta este o infracțiune materială.

Cu această ocazie ne dăm seama că lista erorilor în reglementare se completează cu faptul că considerarea infracțiunii de poluarea apei este strâns legată de survenirea consecințelor prejudiciabile cu caracter material, adică daune considerabile, ceea ce contravine în totalitate scopurilor și menirii răspunderii de mediu, răspundere ce pune accentul mai mult pe prevenire decât pe responsabilizare, inclusiv cu caracter penal, aceasta constituind ultima soluție.

E mult mai rațional să responsabilizezi pentru acțiunile ce au determinat schimbarea compoziției, afectarea calității apei (poluare), fapt care generează un risc, pericol iminent de daune, decât pentru daunele deja cauzate, ținând cont de ireversibilitatea factorilor de mediu degradați. În caz contrar, se ajunge la concluzia că titlul normei (poluarea apei) nu corelează cu conținutul textului la care se referă, odată ce fapta se consideră consumată din momentul cauzării de daune. În acest caz, infracțiunea trebuia denumită altfel, spre exemplu: „Cauzarea de daune considerabile în urma poluării apei” și nu poluarea apei, aceasta din urmă constituind o infracțiune distinctă, deoarece nu în tot cazul poluarea degenerează în daune, ea fiind considerată un dezechilibru, o disfuncționalitate a unui ecosistem natural, cu pericol iminent de daune și care se poate reechilibra fără intervenția omului chiar.

Totodată, poluarea poate constitui doar una din cauzele ce pot aduce daune considerabile mediului. Deci pot fi aduse daune considerabile apei și prin acțiuni altele decât cele poluatorii. Spre exemplu, detonarea dinamitei lângă barajul în spatele căruia există o acumulare a apelor de suprafață (iaz), fapt care a determinat deversarea lor, epuizarea, prin urmare dispariția iazului, de asemenea constituie o daună considerabilă adusă apei direct și nu prin acțiuni de poluare. Extragerea excesivă a apei dintr-un obiectiv acvatic pentru irigare, fapt care a determinat secarea lui, iar pe cale de consecință moartea peștilor, resurselor vegetale, de asemenea constituie daune considerabile, dar care nu au fost aduse pe calea poluării apei. Stăvilirea apei unui râu în scopul punerii în funcțiune a unei hidrocentrale. Drept exemplu elocvent, în acest sens, poate servi cazul râului Răut în zona localității Căzănești, r-nul Telenești, unde din cauza stăvilirii apei pentru punerea în funcțiune a hidrocentralei amplasată pe cursul superior, au scăzut nivelul apei, fapt ce a dus la moartea peștilor și altor vietăți din mediul acvatic respectiv, imposibilitatea irigației, prin

urmare pierderea producției agricole etc., faptă ce nu se califică drept infracțiune de poluare, deși a generat aceleași consecințe similare poluării.

Astfel, poluarea apei trebuie văzută din optica unei consecințe prejudiciabile distincte, iar fapta săvârșită prin acțiune sau inacțiune care a generat starea respectivă (de poluare), care este una extrem de periculoasă, mai întâi pentru echilibrul ecologic, iar mai apoi pentru buna desfășurare a tuturor relațiilor sociale, trebuie să fie pasibilă de răspundere penală fără a se mai aștepta sesizarea pericolului, deși în sine deja există, ca și în cazul oricărei infracțiuni, nemaivorbind de daune. Însăși modificarea compoziției apei deja constituie o consecință prejudiciabilă de pericol, deși nefiind necesară dovada ei, ci doar a gravității acțiunii de aruncare a poluanților, măsurată în funcție de mai mulți parametri: cantitatea poluanților, concentrație, suprafața poluată etc., fapt necesar pentru delimitarea infracțiunii de contravenție sau alte delict. Or, prin modificarea compoziției sau proprietăților apei (poluare) trebuie înțeles prezența în conținutul apei a unor compuși chimici, toxici ce o fac să devină alterată, altfel spus, improprie utilizării în condiții normale, de natură să pună în pericol culturile agricole sau alte resurse vegetale dependente de aceasta, viața și sănătatea faunei sălbatice, domestice sau a persoanei ce au întrebuințat această apă în diferite scopuri.

Deși toate aceste mențiuni, în aparență indică limitarea noastră doar la a descrie consecințele neprejudiciabile, în esența lor acestea, fără nici o rezervă, pot fi trecute la categoria de consecințe prejudiciabile de pericol, echivalente chiar cu prejudiciul eventual ce constă din pericolul real și inevitabil al transformării lor în prejudiciu efectiv.

Pericolul în acest sens, urmează a avea rol determinativ la calificarea infracțiunii de poluarea apei. Or, după cum susține și autorul X. Ulianovschi [180, p. 13] atunci când analizează unele infracțiuni contra mediului cu caracter formal, conținutul pericolului constă în posibilitatea cauzării de daune esențiale sănătății populației, prin care se înțelege, minimum, cauzarea unei daune periculoase pentru viața și sănătatea persoanei (îmbolnăvirea, cauzarea de vătămări corporale de diferite grade etc.). Un element obiectiv, care confirmă existența unui asemenea pericol, îl constituie înaltul grad de probabilitate a survenirii consecințelor periculoase, a cauzării de daune esențiale sănătății populației sau mediului, care în alte împrejurări n-ar fi existat. Acest pericol constă în existența unor situații și împrejurări care puteau cauza apariția unor consecințe dăunătoare sănătății populației sau mediului. Existența pericolului iminent e apreciată de către organele de anchetă penală sau de către instanța de judecată având la bază raportul de expertiză și evaluare a pericolului conform metodicii de evaluare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător în rezultatul încălcării legislației apelor.

Faptul că ulterior aruncării deșeurilor în apă nu au murit peștii, deoarece aceștia de mult nu mai populează mediul acvatic respectiv, tot din cauza acțiunilor anterioare de poluare, nu prezintă o scuză, cu atât mai mult, o garanție că nu va produce efecte negative pentru viitor asupra mediului sau omului. Or, actualmente este destul de cunoscută și mediatizată situația râului Bâc. Apa din acesta este într-atât de poluată încât deja de aproape un deceniu nu mai există condiții de viață în el. Și acum, dacă în el s-ar arunca anumite deșeuri, evident nu ar fi sesizabilă dauna cerută de norma de la art. 229 CP RM pentru a considera acțiunea respectivă drept poluare, deoarece nu vor muri pești sau alte viețuitoare, resurse vegetale etc., pentru că ele acolo de mult nu mai sunt, nu va afecta producția agricolă, pentru că nu se va mai iriga cu apa acestuia, nu va afecta direct, să spunem așa, sănătatea și viața omului, pentru că va evita aici scăldatul, nemaivorbind de pescuit, dar există un pericol ce urmează a se materializa în viitorul apropiat sau chiar cel îndepărtat.

Din aceste considerente, deoarece este deosebit de dificilă demonstrarea vinovăției pentru acțiunile ce au generat un risc la adresa mediului, în condițiile în care apa deja era poluată cu mult timp înainte, fapta trebuie considerată a fi penală din momentul săvârșirii acțiunilor, fără a mai interesa efectul lor eventual, acesta fiind unul vădit prejudiciabil și ireversibil asupra mediului, dacă nu imediat atunci în mod sigur efectul său va fi resimțit peste decenii și în diferite puncte ale globului.

După cum se afirmă și în literatura rusă de specialitate [221, p. 64], prejudiciul îndepărtat cuprinde o arie mai extinsă atât în timp, cât și în spațiu, iar particularitatea lui mai constă în faptul că acesta este unul real. Specificul categoriei respective de prejudiciu constă în manifestarea acțiunii negative în viitor, capabil să aducă modificări mediului în limitele sau în afara limitelor cunoștințelor medicale, biologice și ale altor ramuri ale științei [220, p. 60-61].

Printre altele, din aceste cauze legislația națională de mediu de ceva timp impune pe cei ce deversează poluanți cu ape reziduale la o plată anterioară, fiind catalogată drept sancțiune anticipată pentru o eventuală poluare a apelor. Astfel, potrivit art. 9 alin. (1) lit. a) din Legea privind plata pentru poluarea mediului [112], *plata pentru deversările de poluanți cu ape reziduale în obiective acvatice și sisteme de canalizare se percepe de la subiecții ce admit deversări de poluanți în limitele normativelor stabilite.*

Deci toate aceste realități, dar și cele pe care intenționăm a le arăta în textul ce urmează, ne dau temei să constatăm că concepția actuală prin care se atribuie infracțiunii de poluarea apei caracter material este cu mult depășită, deviată de la exigențele și idealurile legislației de mediu, promovate de legislația europeană și cea a statelor înalt dezvoltate deja de câteva decenii. Astfel se face că necesitatea consacării caracterului formal infracțiunii de poluarea apei, deși cu

întârziere, actualmente este impusă de necesitatea racordării legislației penale în domeniu la prioritățile și exigențele legislației de mediu.

În consecutivitatea respectivă vom începe argumentarea poziției noastre de la evidențierea principalelor deficiențe, semnale ce indică funcționalitatea neadecvată a mecanismului actual de responsabilizare penală pentru fapte de poluare a apei. Acestea, de fapt, vor constitui spectrul **argumentelor contra** caracterului material al respectivei componente de infracțiune.

În primul rând, după cum am arătat și în capitolul întâi al lucrării, în timp ce toate datele statistice despre calitatea apei în RM indică valori negative, practica judiciară raportează doar câteva cazuri de aplicare a legislației penale pentru fapte de poluare a apei. Decalajul nejustificat de mare între starea apei și intensitatea redusă a faptelor cu caracter penal înregistrate și sancționate, ne dau temei să credem că problema principală stă anume în mecanismul responsabilizării penale pentru poluarea apei, construit după o concepție greșită. Acesta nu funcționează adecvat din cauze obiective-legități specifice de existență și funcționare a componentei respective, care nu permit sesizarea imediată, detectarea și fixarea consecințelor de ordin material. Din această cauză devine inaplicabilă răspunderea penală, considerente care nu au fost luate în calcul de legiuitorul nostru la elaborarea normei de la art. 229 CP RM.

Alte cauze care ne impun actualmente să renunțăm la considerarea infracțiunii de poluarea apei doar în prezența daunelor, cu atât mai mult, a daunelor considerabile, ar fi:

➤ **Caracterul difuz și diluat al daunei de mediu** constituie una din cele mai deosebite particularități ale acesteia, fiind determinată de structura funcțională a componentelor de mediu care nu permit fixarea și izolarea efectelor în locul în care s-a produs acțiunea de poluare [5, p. 40].

În cazul deversării într-un râu sau mare a câtorva tone de apă uzată, motorină sau alte substanțe, din cauza capacității sporite de dispersare a acestora, diluare altfel spus, în câteva ore ele nu vor mai fi identificate în acel loc, fapt care nu va atrage răspunderea penală din cauza lipsei consecințelor, însă aceste acțiuni producându-se în mod repetat pot genera un dezechilibru esențial al funcționalității respectivului ecosistem, poate crea pericolul dispariției anumitor specii de pești sau plante. Poziția noastră este susținută și de unii autori ruși [221, p. 64] care menționează că la elaborarea normei de incriminare penală a faptei de poluare a apei, legiuitorul nu a ținut cont de faptul că în urma poluării sistematice, resursele biologice sunt nimicite treptat, adică are loc dereglarea funcției reproductive în urma căreia nu mai are loc reproducerea.

Așadar, situația descrisă poate implica, la rândul ei, alte dificultăți majore:

- *Imposibilitatea localizării cu precizie a daunelor*, iar prin urmare a făptuitorului în cazul multiplilor actori. Spre exemplu, dacă în cazul aruncării deșeurilor pe cursul unui râu de către

mai multe întreprinderi amplasate de-a lungul lui, daunele au fost localizate mai aproape de ultima sau în mare, nu va fi posibil de stabilit vinovăția unuia sau altuia de săvârșirea infracțiunii de poluarea apei. Tot această situație constituie esența următoarei cauze, și anume:

- *Imposibilitatea stabilirii legăturii de cauzalitate dintre acțiune și consecințe.*

Astfel, se consideră că caracterul difuz al prejudiciului ecologic este generat de manifestările lui (aer, radioactivitate, poluarea apelor), ceea ce face ca legătura cauzală între faptă și prejudiciu să fie mult mai laxă [17, p. 239]. Din aceste motive, actualmente se cere renunțarea la obligativitatea stabilirii legăturii de cauzalitate în calitate de semn al laturii obiective ce caracterizează infracțiunile formale, în special cele contra mediului.

- *Imposibilitatea evaluării caracterului considerabil al daunei de mediu în sensul legislației penale.* Având la bază ideea și realitatea precum că componentele mediului constituie patrimoniul comun al umanității, iar dauna adusă prin vătămarea acestora este una colectivă, la stabilirea caracterului considerabil al daunei aduse prin infracțiunea de poluarea apei devine imposibil de aplicat norma penală destinată clarificării situațiilor respective. Or, potrivit art. 126 alin. (2) CP RM, caracterul considerabil sau esențial al daunei cauzate se stabilește luându-se în considerare valoarea, cantitatea și însemnătatea bunurilor pentru victimă, starea materială și venitul acesteia, existența persoanelor întreținute, alte circumstanțe care influențează esențial asupra stării materiale a victimei. Ne punem întrebarea aici, cât de aplicabilă va fi norma citată în cazul în care, potrivit legislației de mediu, apa constituie un bun al domeniului public, iar obiectivul acvatic poluat, chiar cu generarea în daune (nemicirea resurselor vegetale, regnului animal, resurselor piscicole) aparține statului, respectiv întregii colectivități?

După cum se mai afirmă [82, p. 270], infracțiunile ecologice propriu-zise vizează atingeri aduse nu atât intereselor indivizilor, bunurilor și drepturilor lor, cât unor interese colective. Sunt protejate deci elementele naturale independent și fără a fi necesară o vătămare evidentă suferită de victime identificabile. Evident, aici nu poate fi apreciat caracterul considerabil al daunei în raport cu starea materială a unui colectiv de subiecți afectați și nici a statului, cu atât mai mult cu venitul acestuia sau alte valori, atâta timp cât prin cauzarea acestor daune se aduce o atingere însuși mediului, iar pe cale de consecință se afectează interesul public. Or, dauna de mediu trebuie privită doar sub aspect material atunci când este vorba despre evaluare? Cu atât mai mult, cum va fi aplicată în acest caz și partea a doua a dispoziției de la art. 126 alin. (2) CP RM prin care se menționează că în cazul prejudicierii drepturilor și intereselor ocrotite de lege, trebuie să se țină cont de *gradul lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului*, dacă nu există un sistem de referință după care să fie apreciate gradele de leziune *a dreptului la un mediu sănătos*?

- *Lipsa unui responsabil din contul căruia urmează a fi depoluată apa imediat* constituie o altă cauză ce pune la îndoială funcționalitatea caracterului material al infracțiunii de poluarea apei. Doar este recunoscut unanim în doctrina de mediu că orice stare de dezechilibru în mediul natural este susceptibilă de a se transforma în daune de proporții fără o intervenție promptă din partea omului în scopul izolării, limitării accesului la apa poluată și realizării măsurilor de urgență în vederea depoluării. În caz contrar, survenirea daunelor considerabile este de neevitat atâta timp cât fenomenul respectiv poate declanșa o reacție în lanț odată ce constituie o componentă indispensabilă vieții.

În acest sens, numirea unui responsabil din contul căruia urmează a fi realizate măsurile de prevenire, cheltuielile de depoluare nu pot avea loc eficient decât prin incriminarea faptei la nivel penal, cu declanșarea paralelă a acțiunii civile în procesul penal în condițiile art. 219 CPP [46].

De fapt, această tactică de reacționare promptă este specifică mai tuturor acțiunilor în repararea unui prejudiciu, fie și celui civil, posibilă de aplicat pentru eficientizarea măsurilor de prevenție a daunei de mediu prin normele dreptului penal ce vor impune a se recurge chiar din momentul săvârșirii acțiunii de introducere în ape a poluanților în cantități și concentrații ce prezintă pericol pentru mediu și om.

➤ *Caracterul imprevizibil al prejudiciului ecologic* dictează esența particularității cu care acesta se manifestă, reieșind din confuzia cunoașterii subiecților în direcția cărora se îndreaptă, a utilităților (comodităților firești) de care aceștia vor fi lipsiți, momentului producerii, dar și cel al încetării efectelor negative, a măsurilor de izolare și readucerii componentelor de mediu afectate la starea anterioară producerii prejudiciului [5, p. 40].

Actualmente nici știința nu este în stare să prevadă cu o maximă precizie care este raportul dintre acțiunile poluatorii și efectele acestora asupra mediului, cu atât mai mult, nu cunoaște momentul declanșării lor, locul unde vor fi identificate, subiecții ce se expun influenței negative etc. Cert este doar faptul că poluarea sistematică a apelor constituie cauza principală a ploilor acide, calității proaste a apei, secetei sau altor „anomalii” ce se înregistrează tot mai frecvent în ultimele decenii.

Din aceste considerente, legislația europeană, ținând cont de lumea incertitudinii și imprevizibilității în care trăim a recurs la consacrarea unui nou principiu în materie de mediu, numit principiul precauției. După cum apreciază autorul G. Ardelean în lucrarea sa de doctorat [7, p. 127], consacrat la început în scopul atenționării și impunerii la considerarea prudenței în luarea deciziilor cu impact negativ asupra mediului, *principiul precauției* s-a afirmat de-a lungul existenței sale, deși una relativ scurtă, prin configurarea și fundamentarea unor noi concepții în planul responsabilității de mediu. Inclus pentru prima dată sub nr. 15 în conținutul Declarației

Conferinței ONU de la Rio de Janeiro din an. 1992, prin textul atribuit principiului precauției se afirmă că, în caz de risc de pagube grave ori inevitabile, absența certitudinii științifice absolute nu poate servi ca pretext pentru a amâna adoptarea de măsuri efective privind prevenirea degradării mediului. Printre altele, cu titlu de apreciere, autorul ține a menționa că principiul în discuție se regăsește și în conținutul legislației de mediu a RM, consacrat legislativ prin art. 6 lit. c) din Legea apelor care stipulează că în cazul în care există riscuri de prejudiciere gravă sau ireversibilă a *resurselor de apă*, lipsa certitudinii științifice totale nu poate fi folosită ca justificare a evitării luării de măsuri.

➤ ***Intervalul mare între acțiune și efect (rezultat)*** ceea ce face să favorizeze făptuitorul, acordându-i o șansă în plus de a scăpa de răspundere penală din cel puțin două motive principale și evidente:

Primul constă în faptul că dacă substanțele toxice au fost aruncate în apă de o persoană, modificându-i-se esențial compoziția, iar consecințele nu au survenit imediat (din cauza că nu existau pești sau alte vietăți în obiectivul acvatic sau alte condiții climaterice favorabile), ceea ce se întâmplă adesea în natură, faptele ulterioare săvârșite de alți actori individuali vor „acoperi”, exclude, altfel spus, răspunderea penală a celui dintâi. Și aceasta se întâmplă, deoarece consecințele survin într-un timp mai apropiat de fapta ultimilor (au fost introduși pești sau a avut loc o deviere bruscă de temperatură, fapt ce a înrăutățit starea apei), cu toate că substanțele aruncate de primul au contribuit la moartea peștelui sau au fost mai periculoase decât cele introduse de ultimii.

În al doilea rând, făptuitorul poate scăpa de răspundere din cauza expirării termenului de prescripție în condițiile art. 60 alin. (1) lit. b) CP RM. Anume, ținând cont de faptul că în majoritatea cazurilor distanța dintre acțiunea de poluare și survenirea consecințelor este destul de mare, imposibil de prevăzut chiar, și de faptul că infracțiunea de poluarea apei este una mai puțin gravă, la apariția consecințelor după cinci ani de la săvârșirea acțiunilor, făptuitorul va fi liberat de răspundere datorită expirării termenului de prescripție de 5 ani. Or, potrivit alin. (2) al normei avute în vedere, prescripția curge din ziua *săvârșirii infracțiunii* și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată. Astfel, rezultă că dacă făptuitorul a fost identificat după 6 ani de la săvârșirea infracțiunii, acesta va fi scutit de răspundere penală. Ce să mai vorbim atunci de infracțiunea care și-a produs efectul după 5 ani de la săvârșire (cazul infracțiunii de poluarea apei)? Nici nu se mai pune problema căutării acestuia în scopul tragerii la răspundere penală. La prima vedere, o soluție a problemei, evident pe lângă cea a atribuirii caracterului formal infracțiunilor de mediu, ar fi ca termenul de *prescripție să curgă din momentul identificării făptuitorului și până la data rămânerii definitive a hotărârii instanței de judecată*,

însă, după cum se observă, în acest caz intrăm în zona *termenului rezonabil* al judecării cauzei, fapt ce constituie o instituție a dreptului procesual penal, cu totul distinctă de cea a *termenului de prescripție* ce aparține dreptului material.

Totuși o alternativă reală credem noi, ar fi ori extinderea termenului prescripției tragerii la răspundere penală, ținându-se cont și de specificul infracțiunilor ecologice în planul manifestării consecințelor în timp sau renunțarea în general la termenul de prescripție prin completarea alin. (8) al art. 60 CP RM cu sintagma „*Infracțiuni ecologice*”.

➤ **Caracterul ireversibil al daunei de mediu.** Deci, în ultimă instanță, ceea ce e mai rău, prejudiciul ecologic nu este reparabil în natură (atingerile ireversibile ale echilibrului natural), fie că este diluat astfel încât nici o reparație nu este posibilă și că sursa de poluare este prea imprecisă pentru a identifica autorul [76, p. 241].

Din acest considerent, sancționarea penală a făptuitorului ulterior cauzării daunei de mediu nu constituie o prioritate pentru răspunderea de mediu, atâta timp cât majoritatea daunelor de mediu nu pot fi reparate în natură, adică sunt ireparabile. Ba mai mult, riscul-pericolul de daune, de asemenea este ireversibil și potențial, cu o probabilitate sporită de a degenera în daune. De aceea răspunderea penală se cere a fi aplicată pentru intensificarea sau, mai binezis, înăsprirea măsurilor de protecție, funcția acesteia având un pronunțat scop, atât de prevenție, cât și de sancționare a comportamentelor deviante îndreptate în direcția factorilor de mediu.

O constatare asemănătoare este realizată și de autorul I. Trofimov, care într-o lucrare de-a sa [171, p. 40] avea să puncteze că dacă instituția răspunderii pentru dreptul penal constituie pârgă principală în reglementare, același lucru nu se întâmplă și în cazul răspunderii de mediu, accentul fiind pus pe prevenție.

Autoarea M. Gorunescu [87, p. 277] menționează într-o altă ordine de idei că victimele infracțiunilor de mediu sunt uneori nu indivizii, ci societatea în ansamblul său. Acest aspect trebuie să conducă la o reconsiderare a politicii penale în domeniu, optându-se în majoritatea cazurilor pentru incriminarea unor fapte de simplu pericol, întrucât acestea sunt cele care corespund mai bine necesităților acestui domeniu în care este cu mult mai important să poți proteja decât să poți să sancționezi cu orice preț.

➤ **Caracterul incert al daunei de mediu.** Pericolul iminent al daunei de mediu, fiind considerat în doctrina de mediu un prejudiciu viitor, incert, pentru o mai bună prevenție pe calea aplicării răspunderii de mediu, recent se observă o tendință tot mai accentuată de a se renunța la considerarea certitudinii daunei drept condiție necesară a declanșării răspunderii, în favoarea certitudinii producerii acesteia în viitor. Aceași părere o împărtășește și autorul [80, p. 26] care susține că admiterea și promovarea acestei teorii în materia răspunderii privind dauna ecologică

ar profita (ar fi în favoarea) mai ales victima unei vătămări corporale de mediu, cauzată, de exemplu, de inhalarea sau de ingestia unei substanțe toxice produse de unități industriale, precum azbestul sau dioxina. Evident, în condițiile în care prejudiciul ecologic comportă anumite specificități de manifestare, detectare și evaluare, pentru garantarea unei reparări adecvate și echitabile, astăzi nu mai este nevoie de certitudine, intervenția se impune chiar din momentul sesizării primelor „simptome” – pericole. Acest lucru este valabil și pentru răspunderea penală în materie de mediu, având în vedere că aceasta de mult cunoaște mecanismul incriminării faptelor de pericol. De aceeași părere sunt și autorii români M. Duțu, A. Duțu [82, p. 433], care, referindu-se la răspunderea fără daună, pornesc de la exemplul dreptului penal unde se admite pedepsirea infracțiunilor de pericol, admițându-se și riscul abstract, fiind pus accentul pe faptul că, în asemenea situații, în ciuda absenței oricărei daune, existența a însuși unui pericol abstract pentru obiectul juridic nu împiedică incriminarea comportamentului potențial periculos.

Actualmente, odată cu consacrarea principiului precauției la nivel european, în materie de mediu, doctrina își redirecționează cercetările în vederea considerării și reparării prejudiciilor viitoare chiar și în prezența unor incertitudini ce privesc producerea și evaluarea lor ulterioară [7, p. 65]. După cum se observă, actualmente doctrina a devenit mai flexibilă, apreciind că un prejudiciu care nu s-a realizat poate justifica condamnarea actuală dacă realizarea lui în viitor este certă [86].

Prin urmare, în condițiile în care prejudiciul ecologic încearcă să descopere noi căi și modalități de manifestare, se impune cu acuitate promovarea unor noi mecanisme de reprimare ce ar admite o intervenție anticipată, iar ca rezultat ar descuraja sau cel puțin ar determina subiecții la acțiuni mai precaute odată ce vor fi sancționați penal pentru acțiunile lor periculoase.

Poziția legiuitorului european la atribuirea caracterului penal al faptei de poluare a apei. Considerând în mod firesc că normele penale autohtone în materie urmează a fi comparate și discutate amănunțit în capitolele ce urmează, vom prezenta în continuare și rezultatele studiului în domeniul reglementării infracțiunii de poluarea apei după legislația europeană penală și vom începe cu cea a României.

În general, legislația penală a statului în discuție a cunoscut un colorit aparte în ce privește incriminarea acțiunii de poluare a apei [11, p. 181]. Bunăoară, legea penală a României de până la 2004 [51], nu a conținut în nici o redacție norme de incriminare a infracțiunii de poluarea apei. Da, este prevăzută la art. 311 al CP din 1968 infracțiunea de infectare a apei, însă aceasta nu poate fi confundată cu infracțiunea de poluarea apei, deoarece se referă la cu totul altă faptă, are obiect diferit de atentare, fiind încorporată în Cap. II „Infracțiuni contra sănătății publice”. Potrivit textului acesteia, *infectarea prin orice mijloace a surselor sau rețelelor de apă, dacă*

*este dăunătoare sănătății oamenilor, animalelor sau plantelor, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 1 an sau cu amendă. Calificarea faptei de infectare a apei potabile ca infracțiune contra sănătății publice este specifică nu numai României, dar și altor state cum ar fi Slovenia (CP al Sloveniei art. 336), Turcia (CP al Turciei art. 185), precum și unor țări din Asia (CP al Japoniei art. 142-146, CP al Coreii art. 192-195, CP al Thailandeii art. 237) [195, p. 53]. Deja odată cu elaborarea CP Român din 2004 [52], în el este încorporat un nou Cap. V, intitulat: „Crime și delikte contra mediului înconjurător” unde la art. 396 – *Încălcarea regulilor privind protecția apelor, stabilește sancțiune pentru evacuarea, aruncarea sau injectarea în apele de suprafață sau subterane, în apele maritime interioare sau în apele mării teritoriale de ape uzate, deșeuri, reziduuri sau produse de orice fel, care conțin substanțe, bacterii sau microbi în cantitate sau concentrație care poate schimba caracteristicile apei, punând în pericol viața, sănătatea, integritatea corporală a persoanelor, viața animalelor, mediul înconjurător, producția agricolă sau industrială ori fondul piscicol, se pedepsește cu închisoare strict de la un an la 5 ani.**

Continuând studiul asupra legislației penale a statelor UE în materia încriminării faptelor de poluare a apei, urmărind un vădit caracter formal, considerată a fi mult mai eficientă și care, de fapt, a influențat semnificativ legislația penală a României din ultimii ani, ne vom referi în mod succint doar prin a cita textul normelor vizate conținute în codurile penale ale țărilor Europei Centrale.

Așadar, potrivit CP al Ungariei [238], Cap. XXIII – Infracțiuni penale împotriva mediului și a naturii, secțiunea 241, orice persoană este responsabilă de poluare prin orice mijloace a solului, aerului, apei, florei, faunei și componentele lor, cauzând:

- a) periclitarea lor;
- b) daune componentelor ce pot fi readuse în starea fizică anterioară numai prin intervenție;
- c) daune în măsura în care starea anterioară a componentelor afectate nu poate fi restabilită în întregime;

În temeiul art. 182 din CP al Poloniei [240], cel care poluează apa, aerul sau solul cu substanțe sau cu radiații ionizate în cantități sau într-o formă care poate pune în pericol viața umană sau sănătatea, diminuează semnificativ calitatea apei, aerului, solului, sau distruge regnul vegetal sau animal în proporții mari, se pedepsește cu închisoare de la 3 luni la 5 ani. Potrivit alin. (2), dacă consecințele descrise au fost generate prin acțiunile prevăzute la alin. (1) săvârșite în mod neintenționat, autorul se pedepsește cu amendă, penalitate de limitare a libertății sau închisoare de până la 2 ani.

În Germania [242], răspunderea penală în domeniul protecției apelor este instituită prin art. 324 CP. Potrivit acestuia, orice persoană, care cu intenție și fără a avea o autorizație valabilă,

poluează apa sau îi alterează calitatea va fi pedepsită cu închisoare de până la 5 ani sau cu amendă. Tentativa se pedepsește. Conduita neglijentă (culpa) face, de asemenea, obiectul de reglementare al legii penale, dar, în acest caz, pedeapsa este mai redusă (închisoare până la trei ani sau amendă) [138, p. 152]. În cazul prevenirii benevole a pericolului sau înlăturarea lui înainte de a surveni dauna, instanța poate reduce pedeapsa sau poate absolve făptuitorul de răspundere [221, p. 23].

Legislația penală a Turciei [249] în materia responsabilizării pentru fapte de poluare a apei poartă un caracter mai generalizat, identificându-se doar o singură normă în șirul celorlalte ce se referă la toate componentele mediului și care se află într-un singur articol (181).

Potrivit alin. (1), orice persoană care în mod intenționat a evacuat deșeurile în apă, sol sau aer cu încălcarea procedurilor tehnice stabilite prin actele normative și astfel provoacă o daună mediului, va fi condamnată la o pedeapsă cu închisoare pe un termen de la 6 luni la 2 ani.

După o tehnică deosebită de reglementare, legislația penală a Turciei stabilește circumstanțe atenuante într-o normă aparte (art. 182). Astfel, pentru aceleași acțiuni săvârșite din neglijență, pedeapsa constituie amendă. În cazul în care substanțele toxice introduse din neglijență în ape, sol sau aer indică probabilitatea de a rămâne în acestea o perioadă mai îndelungată, pedeapsa constituie închisoare de la două luni până la 1 an de zile.

CP al Cehiei [241], la art. 293, menționează că oricine contrar unor acte juridice internaționale aduce daune sau pune în pericol solul, apa, aerul, pădurea sau o altă componentă a mediului într-o măsură mai mare sau pe o suprafață mai mare, astfel încât acestea pot provoca daune grave sănătății sau deces, sau dacă pentru înlăturarea efectelor unui asemenea comportament sunt necesare costuri considerabile sau dacă cineva intenționat contribuie la sporirea sau agravarea efectelor daunei, va fi condamnat la închisoare de până la 3 ani sau la interzicerea desfășurării activității. Potrivit alin. (2) al aceleiași norme, va fi condamnat la închisoare pe un termen de la 1 an la 5 ani cel care:

- a) comite actele menționate la alin. (1) în mod repetat;
- b) normele de protecție sunt încălcate de către angajatul care ocupă o funcție, poziție importantă;
- c) provoacă daune permanente sau pe termen lung unei componente de mediu;
- d) lichidarea efectelor unui astfel de act impune cheltuieli mari;
- e) actele de poluare sunt săvârșite cu intenția de a obține profit pentru sine sau pentru o altă persoană.

După cum se observă din analiza normelor penale de incriminare a faptelor de poluare a apei prevăzute de legislația unor state ale Europei Centrale, în unanimitate este consacrat

caracterul formal al acestor infracțiuni, unde sancțiunea penală se impune din momentul realizării acțiunii de modificare a compoziției chimice a apei, fapt ce poate crea sau a creat un pericol de daune asupra mediului, fără a se mai aștepta producerea urmărilor cu caracter material la adresa mediului sau persoanei. Și chiar dacă s-au produs asemenea daune, indiferent că sunt considerabile sau ne semnificative, răspunderea penală se aplică ținându-se cont de considerarea lor drept circumstanțe agravante, clasificate și acestea în funcție de gradul consecințelor provocate mediului sau persoanei.

Totodată, de la stat la stat, sunt identificate și elemente noi, specifice fiecăruia cum ar fi pedeapsa tentativei de poluare a apei (România, Germania), stabilirea circumstanțelor atenuante pentru preîntâmpinarea consecințelor poluării, sesizarea autorităților, lichidarea efectelor acestora în cazul în care s-au produs (Ungaria, Germania) sau săvârșirea infracțiunii din neglijență (Turcia, Ungaria, Cehia) [11, p. 184].

În țara vecină Ucraina, răspunderea penală pentru poluarea apei este plasată la art. 242 CP [245]. Conform normei, răspunderea penală se aplică pentru încălcarea regulilor de protecție a apelor, dacă acestea au creat un pericol pentru viața și sănătatea oamenilor. Deci observăm că fapta se consideră consumată din momentul săvârșirii acțiunilor ce creează pericolul apariției consecințelor negative la adresa persoanei.

Un regim sancționar similar celui ucrainean în domeniul poluării apei este abordat de legislația penală a Belarusului [228]. Astfel, potrivit art. 272 CP al Belarusului construcția componentei de infracțiune la fel este una formală: pedeapsa se aplică persoanei care a poluat apa, fie prin înfundarea apelor de suprafață sau subterane, săvârșite în termen de un an după impunerea unei penalități administrative pentru aceeași încălcare.

Realizând studiul asupra legislației penale a Federației Ruse [227; 244], constatăm că aceasta conține un capitol aparte dedicat incriminării faptelor contra mediului. Anume Cap. XXVI – *Infracțiuni ecologice*, încorporează infracțiunea de *poluare a apei* (art. 250), menționând că poluarea, înnămolirea sau epuizarea apelor de suprafață sau celor subterane, surselor de alimentare cu apă potabilă, altă schimbare a caracteristicilor naturale, dacă aceste acțiuni au adus daune considerabile regnului animal ori vegetal, resurselor piscicole, gospodăriilor silvice sau agricole se pedepsește cu amendă în mărime de până la 8000 ruble sau echivalentul salariului sau altor venituri ale condamnatului pe perioada de până la șase luni, sau lipsirea de dreptul de a ocupa o anumită funcție sau desfășurarea unei activități pentru o perioadă de până la 5 ani.

Generalizând cele expuse mai sus, putem concluziona că infracțiunea de poluarea apei este incriminată în majoritatea legislațiilor penale studiate mai sus, cu diferențieri în ceea ce vizează sfera de incriminare, modalitățile normative și regimul sancționator aplicabil faptei [182, p. 203].

Deci, în urma analizei realizate asupra poziției legiuitorului european la atribuirea caracterului penal faptei de poluare a apei, observăm că aceasta pare a fi distinctă de cea a legiuitorului nostru, precum și de cea a legiuitorului multor țări din CSI care pune accentul pe existența daunelor considerabile. Evident, poziția legiuitorului unional european a fost puternic influențată, dacă nu impusă de șirul documentelor internaționale, unional europene care proclamă unanim caracterul formal al infracțiunilor contra mediului. Un rod deosebit de important în acest sens l-a avut Directiva nr. 2008/99/CE din 18 noiembrie 2008 privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal [67], influențată și determinată de alte documente internaționale anterioare [57].

Până la urmă, Directiva 2008/99/CE rămâne a fi actul normativ cel mai relevant prin care se impune statelor membre includerea în codurile penale a unui compartiment distinct care să sancționeze faptele contra mediului. În acest sens, Convenția consideră infracțiuni un anumit număr de fapte comise cu intenție sau din culpă, atunci când cauzează sau *pot să cauzeze daune durabile calității* atmosferei, solului și apelor, animalelor ori vegetalelor, ori de a antrena decesul sau producerea de grave vătămări persoanelor [82, p. 263].

De asemenea, un rol important în determinarea cursului reglementărilor în domeniul protecției apelor prin măsuri de răspundere, inclusiv cu caracter penal, îi revine Directivei 2000/60/CE din 23 octombrie 2000 privind stabilirea unui cadru de politică comunitară în domeniul resurselor de apă [65]. Indicațiile sale în privința considerării unor standarde comune de combatere a poluării apei sunt date prin intermediul art. 16 (Strategii de combatere a poluării apei). În acest sens se menționează că Parlamentul European și CE adoptă măsuri speciale împotriva poluării apelor cu poluanți individuali sau cu grupuri de poluanți care prezintă un risc important pentru sau prin intermediul mediului acvatic.

O altă sugestie a consacării caracterului formal infracțiunii de poluarea apei se identifică și în textul art. 2 pct. 33 al Directivei privind stabilirea unui cadru de politică comunitară în domeniul resurselor de apă ce definește noțiunea de poluare a apei în sensul introducerii directe sau indirecte de substanțe sau căldură în aer, apă sau sol ca rezultat al activității umane și care poate prezenta riscuri pentru sănătatea umană sau pentru calitatea ecosistemelor acvatice sau a ecosistemelor terestre care depind în mod direct de ecosistemele acvatice.

În dreptul german, referitor la infracțiunile de mediu, sancționează comportamente independent de leziuni imediate, în temeiul pericolului pe care acestea îl prezintă în viitor, exigență de natură să facă astfel ca respectivul pericol să varieze cu încriminările [82, p. 278].

Astfel se face că majoritatea țărilor europene, până și după adoptarea Convenției menționate, formulează textele ce aveau să incrimineze faptele contra mediului în codurile lor penale conducându-se de caracterul formal al acestora, fiind considerate chiar din momentul cauzării pericolului de daune asupra mediului, dar și asupra persoanei în mod indirect. Este cazul Ungariei, Germaniei, Sloveniei, Turciei, României, fapt sesizat chiar în conținutul CP, precum și al legilor speciale în domeniul protecției mediului etc. Drept exemplu putem aduce aici art. 84 din Legea protecției mediului a României din 1995 [125] care prevedea, în funcție de pericolul social generat, patru categorii de infracțiuni ce au produs pagube materiale sau au *fost de natură să pună în pericol* viața și sănătatea persoanei, regnul animal și vegetal.

Argumente și poziții doctrinare cu privire la consacrarea caracterului formal infracțiunilor contra mediului se identifică și la nivel național în lucrările unor distinși autori în materie de mediu [177, p. 62]. Potrivit acestora, faptul că toate componentele de infracțiuni ecologice reprezintă componente materiale constituie un mare regres în plan de asigurare a eficacității aplicării răspunderii pentru faptele penale cauzatoare de daune de mediu.

În acest sens trebuie să înțelegem că fenomenele naturale, deși se produc în timp, nu se supun limitelor de timp stabilite prin lege. Altfel spus, legea nu este pentru natură. Dimpotrivă, natura dictează anumite legi, reieșind din condițiile de mediu pe care le oferă. Astfel, unele fenomene naturale, inclusiv cele legate de producerea influențelor (daunelor) ca rezultat al actului de poluare, se produc în interval de timp diferit de intervalele de timp prevăzute de legislația penală.

În același context, legislația penală, stabilind și pentru infracțiunile de mediu (ecologice) aceleași reguli de calculare a termenelor de prescripție similare tuturor categoriilor de infracțiuni, face imposibilă aplicarea măsurilor de răspundere penală. Drept urmare a celor afirmate, autorii consideră că soluția în asemenea caz este consacrarea caracterului formal al componentelor de infracțiune de mediu (ecologice), unde indiciul principal va fi crearea pericolului de cauzare a unui prejudiciu (daune), iar existența unui prejudiciu să fie constatată drept varietate a componentei. După cum apreciază și doctrina română [82, p. 340], încă din an. 1995 multe din legile speciale care prevedeau răspunderea penală pentru poluare se refereau la infracțiuni de pericol, în sensul că infracțiunea s-a consumat atunci când prin faptele incriminate s-a creat o stare de pericol pentru viața ori sănătatea umană, animală ori vegetală, chiar dacă pericolul nu s-a

materializat. De asemenea, se mai instituia și o agravantă dacă prin faptele prevăzute de lege s-a cauzat moartea.

Părtașă a aceleiași poziții este și doctrina rusă, care se expune cu vehemență împotriva consacării caracterului material al infracțiunii de poluarea apei, considerând poziția legiuitorului rus ca fiind neîntemeiată [221, p. 64; 225, p. 75], limitând astfel sfera de influență a răspunderii penale pentru asemenea categorii de fapte [206, p. 89].

Doctrina franceză în materie de mediu susține că tehnica incriminării infracțiunilor contra mediului după caracterul material al faptei este periculoasă, în timp ce prin incriminarea pericolului abstract de daune are drept rezultat crearea unor bariere, numite „delicte-obstacole” ce au rolul de a asigura apărarea anticipată a unei anumite valori, fiind un factor mai eficient în comparație cu reprimarea unui delict deja consumat [251, p. 283].

De asemenea, în literatura de specialitate s-a mai subliniat că, pentru a corespunde mai bine necesităților de protejare a mediului, normele dreptului penal al mediului trebuie să consacre, în marea lor majoritate, infracțiuni de pericol [87, p. 11].

Deci, după cum se observă clar, doctrina optează deja de mult timp pentru consacarea caracterului formal majorității infracțiunilor contra mediului. Spunem majorității având în vedere că sunt și infracțiuni de mediu care se consideră consumate imediat, adică odată cu săvârșirea faptei, cum ar fi infracțiunile de incendiere a resurselor vegetale, defrișarea ilegală a vegetației forestiere etc.

Prin urmare, răspunderea pentru riscurile de daune generate prin activității umane capătă prioritate în fața celei ce se aplică în considerentul rezultatului prejudiciabil sesizat. Cu această ocazie a apărut și se află în curs de exprimare juridică ideea unei răspunderi pentru riscurile și daunele care ar putea surveni în viitor, printr-o considerare a dimensiunii spațio-temporale de cuprindere, cu implicații majore de ordin conceptual și procedural substanțial [81, p. 18].

Posibile efecte pozitive ale atribuirii componentei formale infracțiunii de poluarea apei sunt deja vizibile și resimțite de organele jurisdicționale ale statelor ce au adoptat de mult timp această poziție. Însă din toate acestea intenționăm a le menționa pe următoarele, pe care le credem destul de convingătoare pentru legiuitorul nostru în a-l determina la revizuirea poziției sale. Câteva argumente în acest sens ar servi:

➤ *Dispare necesitatea stabilirii legăturii de cauzalitate între faptă și consecințe*, atâta timp cât consecințele nu se cer a fi dovedite pentru considerarea infracțiunii de poluare a apei. În general și doctrina penală consideră, printre altele, că în cazul infracțiunilor formale nu este necesară stabilirea raportului causal între faptă și consecință, deoarece ea rezultă din însăși săvârșirea faptei [33, p. 134]. Astfel, în cazul infracțiunilor contra mediului, din cauza

caracterului difuz al consecințelor, stabilirea legăturii de cauzalitate între acțiune și consecință este destul de anevoios, aproape imposibil. Tocmai din această cauză, în jurisprudența franceză pentru a se elibera de povara probării legăturii de cauzalitate între faptă și prejudiciu s-a apelat la o tactică destul de ingenioasă, de altfel, prin avansarea ideii de „creare a unui risc” care în contextul unei activități periculoase este capabilă și suficientă să explice producerea prejudiciului [255, p. 286].

Din aceste motive, despre *raportul de cauzalitate* între acțiunea sau inacțiunea și consecințele acestora care au determinat modificarea compoziției apei vom evita să discutăm în lucrarea de față din simplul considerent că aceasta nu este necesară, sau altfel spus nu reprezintă un semn obligatoriu al laturii obiective pentru componentele formale, mai ales în cazul infracțiunii de poluarea apei, ținând cont de caracterul extins și difuz al daunelor generate de aceasta. Potrivit Directivei 2004/35/CE [66] se conchide că răspunderea nu constituie un instrument adecvat pentru cazul poluării cu caracter extins și difuz în care este imposibil să se stabilească o legătură între efectele negative asupra mediului și acțiunile sau lipsa acțiunilor anumitor actori individuali [82, p. 160].

➤ *Eliberarea organelor judiciare de sarcina probării existenței consecințelor*, cu excepția pericolului pe care îl prezintă poluanții introduși în apă (în funcție de cantitatea și concentrația lor). Ba mai mult, aceasta se inversează, prin garantarea dreptului celui acuzat de a aduce probe că acțiunile lui nu constituie cauza poluării, atunci când va pretexta că concentrația poluanților nu se datorează acțiunilor sale. În acest caz se va considera că simpla comitere a acțiunii sau a inacțiunii ce constituie element material al infracțiunii creează prezumția de periclitare a valorilor sociale protejate, odată ce însăși concentrația poluanților introduși prezintă pericol pentru mediu și om. Anume pericolozitatea acțiunii de introducere în ape a poluanților urmează a fi demonstrată de organele de drept, prin diferite expertize, în vederea stabilirii cantității și concentrației poluanților și nu a gradului de pericol generat de acestea.

În contextul dat, cităm opinia autoarei [87, p. 113], care susține că în cazul infracțiunii materiale organele judiciare trebuie să stabilească, în principal, că rezultatul descris de lege s-a produs în concret într-o dimensiune suficientă pentru ca fapta să fie considerată consumată. Într-o a doua etapă, trebuie dovedit că acțiunea sau inacțiunea făptuitorului este cea care a produs rezultatul anterior constatat.

Datorită acestor dificultăți de ordin probatoriu, în materie de mediu, domeniu recunoscut ca fiind de interes public, cele care corespund cel mai bine necesităților sunt incriminările care consacră infracțiuni formale. Cu atât mai mult, legislația Marii Britanii prevede că în materie de

mediu, marea majoritate a incriminărilor presupun o responsabilitate fără culpă (care nu cere proba nici a intenției și nici a culpei propriu-zise) [82, p. 179].

➤ ***Se dublează semnificația funcției (scopului) preventive a pedepsei penale.*** Este bine cunoscut faptul că una din cele mai importante funcții ale pedepsei penale, care coincide și cu scopul legii penale [44], este funcția preventivă (art. 2 CP RM). Anume scopul prevenției, mai ales cel al prevenției generale, se atinge prin influența nemijlocită asupra persoanelor instabile din teama pedepsei penale, deoarece există persoane care se abțin de a săvârși infracțiuni nu din cauza repulsiei (dezgust, oroare) față de astfel de fapte, ci din teama de a fi pedepsiți, din frică de pedeapsă [22, p. 379]. Evident, acest gen de temere funcționează și în cazul pedepsei aplicate pentru fapte de poluare a apei, numai că pe lângă faptul că se va preveni săvârșirea de noi infracțiuni din partea celor ce cândva le-au săvârșit (prevenție specială) sau intenționează doar (prevenție generală), în cazul consacării caracterului formal infracțiunii respective, prin aplicarea pedepsei pentru acțiunea sau inacțiunea prejudiciabilă, va fi posibil de prevenit survenirea acestor daune chiar din contul făptuitorului.

Observăm deci că odată cu atribuirea caracterului formal faptei penale discutate, funcția preventivă a pedepsei penale capătă o fațetă dublă. Pe de o parte, se previne apariția în viitor a daunei de mediu, iar pe de altă parte se asigură concomitent evitarea comiterii unor infracțiuni similare de către cei ce conștientizează efectele pedepsei penale. Cu atât mai mult, va crește și gradul de precauție din partea celor ce intenționează a desfășura activități cu posibil impact negativ asupra calității apelor, determinându-i să cântărească bine consecințele faptelor ce urmează a le întreprinde, situație care se încadrează perfect în limitele principiului precauției.

În doctrina de mediu se afirmă în acest sens că elementele definiției, novatoare ale acțiunii de prevenire, considerată ca o formă a răspunderii pentru mediu, constă într-o daună constituită din „amenințarea iminentă de producere a unei daune”, de „repararea” sa prin „măsuri preventive”, întreprinse printr-un mecanism special, preponderent de natură administrativă [81, p. 25].

Reieșind din cele invocate, observăm că prin considerarea faptei de poluare a apei ca fiind penală din momentul generării unui pericol de daune, se va considera și ignorarea a cel puțin trei principii de bază pe care se fundamentează și răspunderea de mediu în general:

- *principiul precauției în luarea deciziilor;*
- *principiul prevenirii riscurilor ecologice și a producerii daunelor;*
- *principiul conservării biodiversității.*

➤ *Devine posibilă extinderea răspunderii penale prin instituirea agravantelor* care, actualmente, nu sunt prevăzute de legislația penală (daune asupra sănătății persoanei, în special, cele ușoare cauzate prin poluare).

Până a discuta despre această din urmă facilitate a consacării caracterului formal al infracțiunii de poluarea apei, nu putem să nu exprimăm punctul nostru de vedere asupra tezei ce a stat la baza reglementării actuale a normei de la art. 229 CP RM.

Deci cu titlu de critică asupra modului de reglementare a infracțiunii în discuție se impune a menționa că legiuitorul nu face o delimitare între diferitele categorii de consecințe ale poluării apei, consecințe care, de fapt, se intensifică, devenind mai periculoase în funcție de obiectul concret la care se atentează. Prin urmare, nu trebuie echivalat daunele considerabile aduse agriculturii cu cele aduse regnului animal sau daunele considerabile aduse regnului animal cu cele aduse sănătății populației, cu atât mai mult cele ce au provocat decesul persoanei. Respectiv, acestea urmează a fi sancționate diferențiat, iar daunele considerabile aduse persoanei sau decesul ei trebuie să fie considerate circumstanțe agravante la stabilirea pedepsei. Or, cum poate legiuitorul explica faptul că decesul persoanei cauzat de consumul apei poluate se consideră o infracțiune mai puțin gravă, adică ce prevede o pedeapsă de până la 5 ani, în timp ce lipsirea de viață din imprudență a două sau mai multe persoane potrivit art. 149 alin. (2) CP RM constituie o infracțiune gravă și se sancționează cu închisoare de la 2 la 6 ani. Observăm că se admite astfel o inechitate atunci când cel ce a provocat moartea persoanelor prin poluarea apei poate fi sancționat cu închisoare de până la 5 ani (adică poate fi sancționată și cu un an sau doi, dar nu mai mult de cinci), iar lipsirea de viață din imprudență a aceluiași număr de persoane ca urmare a cauzării unui accident rutier va fi pedepsită cu închisoare de la 2 la 6 ani.

Printre altele, unele infracțiuni ce fac parte din aceeași categorie dispun de agravante în conținutul normei penale ce le reglementează (art. 224, 225, 227 CP RM).

Drept circumstanțe agravante ale poluării pot constitui daunele asupra regnului animal sau vegetal, precum și asupra sănătății persoanei. Având în vedere că doctrina penală definește daunele asupra sănătății persoanei, nu vom trece la prea multă polemică, ci vom face referire doar la unele, considerate de noi destul de explicite și suficiente în acest sens.

Prin *daune asupra sănătății populației* se are în vedere apariția unei boli sau a unui eveniment de sănătate care determină probabilitatea înaltă a unui număr mare de decese și/sau a unui număr mare de dizabilități în rândul populației afectate ori care determină expunerea largă la acțiune a unui agent biologic, chimic sau fizic ce poate cauza în viitor riscuri semnificative pentru un număr substanțial de persoane în mijlocul populației afectate [38, p. 1212].

Într-o altă sursă [35, p. 389], daunele sănătății populației pot fi exprimate prin vătămarea integrității corporale sau sănătății de orice grad, cel puțin a unei singure persoane sau îmbolnăvirea ei.

După o altă definiție, prin daune asupra sănătății se înțelege îmbolnăvirea persoanelor, cărora le-a fost provocată vătămarea integrității corporale sau a sănătății de orice grad: ușoară, medie sau gravă [21, p. 286]. Anume prin instituirea agravantelor la art. 229 CP RM se urmărește acoperirea faptei de poluare a apei care aduc după sine daune asupra sănătății persoanei de orice grad, inclusiv ușoară, fiind determinați de ideea că, actualmente, Codul penal sancționează doar faptele ce generează o vătămare medie sau gravă. Prin urmare, odată ce poluarea apei constă în acțiunea de introducere a poluanților în cantități și concentrații ce prezintă pericol pentru mediu sau sănătatea persoanei, fapta respectivă urmată de daune (ușoare) trebuie calificată potrivit eventualului alin. (3) al art. 229 CP RM, pentru că în lipsa acesteia vom fi nevoiți să calificăm fapta drept contravenție, ceea ce este inadmisibil.

De cealaltă parte, pentru a eficientiza mecanismul responsabilizării prin stimularea în legătură cu căința activă și pentru a realiza unele acțiuni depoluatorii din partea însuși a făptuitorului, este necesară actualmente și încorporarea în conținutul normei penale discutate a unor circumstanțe atenuante cu trăsături distincte față de cele instituite prin art. 57 CP RM, suplimentare chiar.

Unele din ele ar consta în: crearea unui obiectiv acvatic similar celui poluat sau care a generat epuizarea apei din cauza poluării, introducerea unor noi specii de pești, crearea unor zone de protecție a apelor, crearea unei alte componente a mediului (sădirea unei păduri, construcția unor zone de agrement etc.) Or, după cum este susținut și în literatura de specialitate, pentru a proteja cât mai eficient posibil mediul se consideră necesară stimularea infractorului – chiar după ce a comis infracțiunea – de a căuta impunitate prin împiedicarea apariției unui pericol ori a unui prejudiciu. În lumina efectului de protecție a normei, orice infracțiune contra mediului trebuie să fie examinată pentru a vedea dacă este posibil să se ofere făptuitorului un „bilet de întoarcere” spre impunitate [82, p. 254].

Actualmente un asemenea model se identifică expres în legislația penală a Ungariei. Potrivit secțiunii 241 alin. (3) din CP al Ungariei [238] în cazurile prevăzute la alin. (1) lit. a), făptuitorul nu se pedepsește, iar în cazurile prevăzute la alin. (2) lit. a) și b) pedeapsa poate fi redusă dacă acesta în mod voluntar înlătură dauna adusă mediului înainte de a fi pronunțată o hotărâre în primă instanță. Salutăm această tactică de reglementare expresă în dispoziția normei penale de incriminare a faptei de poluare a apei prevederea prin care ar stimula făptuitorul de a

renunța la continuarea acțiunilor de poluare, sesizarea autorităților, întreprinderea măsurilor imediate de izolare sau lichidare a consecințelor poluării din cont propriu.

Fiind considerate circumstanțe ale liberării de răspundere penală, deși unele din ele sunt prevăzute și de legislația penală a RM, urmează a fi stipulate expres în conținutul normelor ce incriminează unele fapte de poluare a mediului. Ori ca alternativă acestea ar putea să se regăsească și în conținutul normei actuale de la alin. (1) al art. 57 CP RM, urmând a fi completată prin sintagma „sau a întreprins alte măsuri destinate prevenirii sau compensării diferitor categorii de prejudicii în parte” pentru a lărgi astfel sfera de cuprindere a normei cu luarea în calcul și a specificului prevenirii pericolului, precum și compensării cheltuielilor suportate cu această ocazie. Or, potrivit acesteia, persoana care pentru prima oară a săvârșit o infracțiune ușoară sau mai puțin gravă poate fi liberată de răspundere penală dacă ea, după săvârșirea infracțiunii, s-a autodenunțat de bună voie, a contribuit activ la descoperirea acesteia, a compensat valoarea daunei materiale sau, în alt mod, a reparat prejudiciul cauzat de infracțiune.

Drept urmare a interpretărilor și precizărilor făcute în textul de mai sus asupra elementelor constitutiv-obiecte ale infracțiunii de poluarea apei, propunem consacrarea legislativă a unui nou conținut al normei de la art. 229 CP RM prezentat în textul ce urmează:

(1) Introducerea în ape pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru mediu și om, se pedepsește cu amendă în mărime de la 400 la 900 unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1500 la 3000 unități convenționale.

(2) Același faptă, urmată de daune provocate regnului vegetal sau animal, se pedepsește cu amendă în mărime de la 900 la 1500 unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3000 la 5000 unități convenționale.

(3) Fapta prevăzută la alin. (1), urmată de daune sănătății populației, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1200 la 2500 unități convenționale sau cu închisoare de la 4 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 unități convenționale.

(4) Fapta prevăzută la alin. (1) ce a provocat decesul persoanei din imprudență se pedepsește cu închisoare de la 5 la 9 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 8000 unități convenționale.

3.2. Delimitarea infracțiunii de poluarea apei de alte infracțiuni și contravenții conexe

După cum este specific materiei penale, există un șir de infracțiuni care după natura lor înregistrează tangențe cu una sau mai multe fapte penale, fie că fac parte din același grup de infracțiuni sau din grupe diferite, dar care împărtășesc semne comune, de obicei, semne constitutiv obiective. Este și cazul infracțiunii de poluarea apei care, după obiectul ei de atentare, valorile periclitare sau afectate, metodele și mijloacele de realizare prezintă trăsături comune cu alte infracțiuni, care fac parte din același grup (art. 234 CP RM) sau grupuri diferite (art. 136, 343, 278 CP RM) [31, p. 31].

Dacă e să vorbim despre similitudinile dintre infracțiunea de poluarea apei (art. 229 CP RM) și infracțiunea de îndeletnicirea ilegală cu pescuitul, vânatul sau cu alte exploatare ale apelor (art. 234 CP RM), atunci trebuie să începem de la faptul că acestea sunt omogene după valorile la care se atentează, adică cele de mediu. Mai au în comun și mijloacele utilizate la atingerea scopului infracțional prin care se aduce în mod evident atingere și resurselor acvatice în care își au existența resursele piscicole, precum și alte viețuitoare ale mediului acvatic, exact ca și în cazul infracțiunii de poluarea apei. Tot astfel, și obiectul de atentare este unul multiplu, iar componența de infracțiune este materială, considerată din momentul cauzării daunei ce depășește 200 u.c.

Totodată, în pofida multiplelor semne comune, între infracțiunile descrise există și semne distincte care le particularizează. Unul din ele ar fi faptul că pentru a fi considerată consumată, fapta de poluare a apei trebuie să cauzeze daune în proporții considerabile, iar în cazul infracțiunii prevăzute la art. 234 CP RM este suficientă doar dauna în mărime de minimum 200 u.c.

O altă deosebire, fiind cea mai esențială, între componența de la art. 234 CP RM și cea de la art. 229 CP RM constă în faptul că prima are obiect nemijlocit de atentare resursele piscicole și întregul regn animal și vegetal, iar ultima atentează nemijlocit la apă în calitate de componentă naturală. Dacă în cazul săvârșirii infracțiunii de poluarea apei nu au importanță metodele și mijloace prin care s-a modificat compoziția apei, atunci la săvârșirea infracțiunii prevăzute la art. 234 CP RM prezența acestora constituie un element esențial. Or, chiar în textul normei se dispune că infracțiunea se realizează prin acțiunea de îndeletnicire ilegală cu pescuitul, vânatul sau alte exploatare ale apelor, cu utilizarea substanțelor explozive și otrăvitoare sau a altor mijloace de nimicire în masă a faunei.

Infracțiunea de poluarea apei este distinctă și de alte infracțiuni similare ce atentează la alte categorii de valori ce formează relații sociale cu privire la menținerea păcii și securității omenirii.

Este vorba despre infracțiunea de ecocid (art. 136 CP RM) care constă în distrugerea intenționată în masă a florei și faunei, intoxicarea atmosferei ori a *resurselor acvatice*. Prin urmare, deși sunt asemănătoare după obiectul de atentare – intoxicarea resurselor acvatice, infracțiunea de poluarea apei se deosebește de ecocid prin gravitatea consecințelor marcate de întinderea acestora și aria de cuprindere a subiecților asupra cărora se răsfrâng. Or, prin atentarea la securitatea întregii omeniri, această crimă a obținut statut de crimă transnațională, urmările ei conducând univoc la consecințe distructive globale și ireversibile pentru natură și pentru ființa umană [16, p. 261]. De aceea se consideră [38, p. 76-77] că pentru calificarea distrugerii florei sau faunei în baza art. 136 CP RM este obligatoriu modul de distrugere în masă. Aceeași condiție este valabilă și pentru resursele acvatice, deoarece poluarea apei pe suprafețe extrem de întinse, ce poate cuprinde teritoriul a două sau mai multe state, nu se mai califică în baza art. 229 CP RM, ci potrivit art. 136 CP RM (ecocid). După cum susține și autorul citat, infracțiunea de ecocid absoarbe, practic, oricare dintre faptele care sunt specificate în Cap. IX din Partea specială. Drept urmare, aplicarea art. 136 CP RM exclude calificarea suplimentară în baza art. 223-235 CP RM. O altă deosebire între aceste două componente se referă la forma vinovăției cu care este săvârșită. Dacă infracțiunea de poluarea apei poate fi săvârșită din imprudență, în special, față de consecințe, atunci cea de ecocid în tot cazul se săvârșește din intenție față de consecințele de rezultat, fie pe timp de pace, fie pe timp de război [31, p. 32].

Deși infracțiunea de poluarea apei are tangență și cu infracțiunea de la art. 278 CP RM (actul terorist), odată ce prin această faptă se creează un pericol de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, daune esențiale proprietății sau mediului ori alte urmări grave, aceasta se deosebește prin faptul că actul terorist nu are ca obiect nemijlocit de atentare, resursele acvatice, ci la securitatea publică și ordinea publică, apa constituind un mijloc prin care se asigură atingerea scopului infracțional. Or, poluarea unei surse de apă, acapararea prin îngrădirea accesului la ea, de asemenea constituie o metodă de intimidare a populației, autorităților statului, impunerea acestora la a săvârși sau a se abține de la anumite acțiuni în schimbul creării accesului la sursa de apă acaparată ilegal. Diferența între aceste două infracțiuni este identificată și în afirmațiile unor specialiști în materie de mediu [82, p. 269] atunci când menționează că interesul din ultimul timp, tot mai accentuat față de factorii de mediu a adus după sine un șir de infracțiuni noi, de la simpla poluare intenționată a apelor până la terorismul ecologic.

În aceeași ordine de idei, mai spunem că infracțiunea de terorism se deosebește de cea a poluării apei prin faptul că prima este săvârșită tot timpul din intenție, urmărind un anumit scop,

pe când cea din urmă se comite și din intenție și din imprudență față de consecințe, neurmărind un scop anume.

Infracțiunea prevăzută la art. 343 CP RM – Diversiunea, în principiu, se deosebește pe segmentul acțiunilor de poluarea apei după semnele laturii subiective. Adică, dacă poluarea apei are loc din intenție și în scopul slăbirii bazei economice a statului, această faptă va fi calificată drept diversiune, iar sancțiunea fiind mai mare, în mod prezumptiv o absoarbe pe cea prevăzută la art. 229 CP RM, având în vedere că pe lângă slăbirea bazei economice a statului mai are loc și periclitarea resurselor acvatice ale acestuia.

Pentru delimitarea infracțiunii de poluarea apei de cea a contaminării apei potabile, ne vom opri cu mai multe detalii, din simplul considerent că între aceste două există cele mai numeroase similitudini, fapt care face să fie confundată de doctrinarii autohtoni, de cei care înfăptuiesc justiția și chiar de cei care au elaborat textul normei de la art. 229 CP RM prin a descrie realizarea laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei drept acțiunea de infectare, considerând-o echivalenta poluării.

Din aceste motive, poate CP RM nici nu cunoaște o asemenea componentă de infracțiune, cu toate că în legislația penală a numeroase state este recunoscută cu desăvârșire diferența dintre acestea. De aceea, anterior prezentării argumentelor în favoarea tezei de criminalizare a faptei de contaminare a apei potabile, vom propune textul acesteia după care vom arăta trăsăturile distinctive între acestea, nu din perspectiva realizării unei analize juridico-penale, deoarece nu putem analiza o infracțiune neprevăzută încă de CP RM, ci din perspectiva argumentării distincției față de poluarea apei, cu unele referiri și la legislația altor state ce cunosc de mult o asemenea componentă de infracțiune.

Deci, după cum spuneam, codul nostru penal nu prevede o normă ce ar incrimina fapta de contaminare a apei potabile sau de încălcare a cerințelor cu privire la apa potabilă, iar norma de la art. 229 CP RM nu este aplicabilă unor asemenea încălcări atâta timp cât are în vedere poluarea apei aflate în mediul natural (apele de suprafață, subterane sau atmosferice).

În același timp, intensificarea preocupărilor legate de necesitatea stringentă a omenirii de a beneficia de accesul la apă potabilă de calitate, inofensivă pentru viață și sănătate este sesizată și pe fondul presiunii în cadrul Comunității Europene, determinată de fenomenul creșterii continue a cererii de apă de *bună calitate* în cantități suficiente pentru toate tipurile de utilizări [164]. Or, actualmente este timpul să împrumutăm și noi din experiența statelor înalt dezvoltate care cu decenii în urmă au considerat de cuviință ca pe lângă normele incriminatorii ale faptelor de poluare acvatică să prevadă și norme sancționatorii pentru faptele de degradare a calității apei potabile, extrase deja din mediul natural și destinate consumului uman în calitate de produs

indispensabil vieții, alături de toate celelalte produse alimentare, periclitarea calității cărora să fie condamnată deopotrivă cu faptele ce atentează la sănătatea publică.

Este și cazul României care din an. 1968 [51] reglementează în art. 311 al CP infracțiunea de *infectare a apei*, distinctă de cea a *poluării apei* care a fost încorporată mai tot timpul în conținutul legii speciale ce aparține materiei de mediu [126].

Prin urmare, cea dintâi infracțiune se referă la cu totul altă faptă, are obiect diferit de atentare, fiind plasată în Cap. II „Infracțiuni contra sănătății publice”. Potrivit textului acesteia, *infectarea prin orice mijloace a surselor sau rețelelor de apă, dacă este dăunătoare sănătății oamenilor, animalelor sau plantelor, se pedepsește cu închisoare de la o lună la 1 an sau cu amendă*.

De-a lungul timpului, odată cu adoptarea ulterioarelor coduri penale ale României, situația pe acest segment nu s-a schimbat mai cu nimic, cu mici excepții privitoare la majorarea cuantumului sancțiunii. Astfel, CP în redacția din an. 2009 incriminează aceeași faptă la art. 356, stabilind inițial o sancțiune de la 6 luni la 3 ani sau amendă, iar ulterior de la 6 luni la 5 ani sau amendă [53; 243].

Și CP al Sloveniei [239] prevede în conținutul său (art. 336) infracțiunea de poluarea apei potabile, stipulând că *cine poluează apa folosită de oameni în calitate de apă potabilă cu orice agent nociv, determinând astfel un pericol pentru viață sau sănătate, se pedepsește cu închisoare de până la trei ani*. Aceeași normă mai prevede și agravante calificate separat în funcție de subiecții față de care sunt generate (animale sau oameni) consecințele prejudiciabile și gradul acestora (vătămrile corporale grave sau decesul).

CP al Cehiei [241] la art. 294 incriminând fapta ce a cauzat daune unei surse de apă menționează că *cel care din neglijență provoacă daune la o sursă de apă, astfel încât starea apei este esențial afectată, va fi condamnat la închisoare pe un termen de până la 2 ani*.

Deci, având ca punct de pornire argumentele aduse în favoarea necesității stringente de formulare a conținutului unei noi norme penale care să se preocupe de incriminarea faptei ce atentează la apa potabilă, distinctă de cea care actualmente se referă la poluarea apei, dar și modelul legislației penale străine, în cele ce urmează vom încerca să formulăm textul normei în discuție ținând cont și de prevederile legislației cu privire la apa potabilă [113].

Înainte de toate, ținând cont de faptul că prin acțiunea de contaminare a apei potabile se aduce atingere unui interes general, precum și se afectează cu preponderență starea sănătății populației, noua componentă ar trebui să se regăsească în Cap. VIII al CP RM „Infracțiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale”, iar numărul articolului prin care s-ar identifica, ținând cont de regulile consecutivității între faptele ce atentează la valori omogene, ar fi în opinia

noastră art. 215¹, imediat următor art. 215 (răspândirea bolilor epidemice). Or, într-un fel sau altul, consumul apei contaminate poate duce la răspândirea în masă a diferitor boli contagioase, deci acesta ar fi locul cel mai potrivit, credem noi.

În ce privește denumirea normei, considerăm că nu prezintă prea mare importanță, chiar dacă în legislația penală a diferitor state această componentă este intitulată diferit.

În CP al României, în toate redacțiile sale [51; 52; 53], aceasta a fost intitulată „Infectarea apei”. Codul penal italian, spre exemplu, o denumește „Otrăvirea apei”, iar cel al Portugaliei [236], „Delictul de contaminare a apei” [23, p. 3-4].

De fapt, și în proiectul legii privind calitatea apei potabile se operează cu termenul de contaminare a apei. Astfel, potrivit art. 1, prezenta lege reglementează calitatea apei potabile, având ca obiectiv protecția sănătății umane împotriva efectelor nefaste ale *contaminării apei potabile* prin asigurarea inofensivității și purității acesteia. Prin urmare, în scopul utilizării aceluiași termenii atât de legislația penală, cât și de cea a domeniului calității apei potabile, pentru a evita anumite confuzii, precum și a face să nu se creadă că sunt fapte diferite, ar fi binevenită recurgerea la a intitula viitorul art. 215¹ cu sintagma „contaminarea apei potabile”, însă, cunoscând că aceasta este sinonimă cu infectarea, nu vedem o problemă dacă aceasta va fi intitulată și „infectarea apei”.

Deci, având în vedere cele menționate, propunem ca norma de la art. 215¹ să prezinte următorul conținut:

Articolul 215¹. Contaminarea apei potabile

(1) *Introducerea în sistemele de alimentare cu apă potabilă, pe cale directă sau indirectă, a poluanților în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru sănătatea oamenilor, animalelor sau plantelor, se pedepsește cu amendă în mărime de la 400 la 900 unități convenționale sau închisoare până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1500 la 3000 unități convenționale.*

(2) *Aceeași acțiune care a dus la îmbolnăvirea persoanei sau moartea animalelor, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 unități convenționale sau închisoare pe un termen de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2500 la 5000 unități convenționale.*

(3) *Acțiunea prevăzută la alin. (1) care a dus la îmbolnăvirea în masă a oamenilor din imprudență se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 3000 unități convenționale sau cu închisoare de la 4 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 unități convenționale.*

(4) Acțiunea prevăzută la alin. (1) care a dus la decesul persoanei din imprudență se pedepsește cu închisoare de la 5 la 9 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 9000 unități convenționale.

Așadar, drept urmare a formulării și prezentării eventualului conținut al normei propuse, ne vedem obligați să venim și cu unele precizări ce vor scoate în evidență semnele distinctive între aceste două componente de infracțiuni.

Întru delimitarea componentelor în discuție nu ne vom referi la semnele laturii subiective, având în vedere că principalele deosebiri între aceste două categorii de infracțiuni se înscriu doar în limita semnelor constitutiv-obiective, subiecții și latura subiectivă a infracțiunii de contaminarea apei potabile nu presupun particularități esențiale.

Așadar, obiectul general al infracțiunii propuse va constitui ordinea de conviețuire socială apărută de legea penală contra acțiunilor de orice fel (ordinea de drept) orientate spre introducerea în apa potabilă a diferitor substanțe toxice de natură să pună în pericol sănătatea celor ce o consumă.

Deci, spre deosebire de valorile la care se atentează prin săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, fiind valori de mediu ce impun respectarea ordinii ecologice, valorile la care se atentează prin fapta de contaminare a apei potabile fac parte din categoria celor sociale de conviețuire ce vizează direct persoana, fără a genera repercusiuni asupra componentelor de mediu. Or, modificarea compoziției apei dintr-o fântână sau apeduct nu poate modifica și compoziția apei aflate în mediul natural, ceea ce în sens invers este posibil (poluarea apei subterane implică și denaturarea compoziției apei ce va izvorî în fântână sau va fi pompată într-un rezervor).

Obiectul generic al infracțiunii de contaminare a apei se constituie din totalitatea relațiilor sociale formate în jurul și cu ocazia ocrotirii sănătății publice prin a pune la dispoziția tuturor celor ce urmează să o consume apă potabilă de calitate, neprimejdioasă pentru viață și sănătate. Operăm cu termenul generic „tuturor” pentru a nu exclude consumatorii de apă, alții decât omul, referindu-ne aici și la plante, precum și la animalele domestice ce se adapă din sistemele publice de alimentare cu apă (izvoare și fântâni ce dispun de dispozitive special amenajate).

Din contextul dat, identificăm, de fapt, o altă deosebire între componența infracțiunii de poluarea apei și cea de contaminarea apei. În primul caz, victime ale infracțiunii de poluarea apei pot deveni atât animalele sălbatice, cât și cele domestice, în timp ce în cazul infracțiunii de contaminare a apei potabile pot suferi doar animalele domestice, cele sălbatice neavând acces la sistemele publice de alimentare, evident, cu excepția celor aflate în captivitate.

Obiectul juridic nemijlocit constă în relațiile sociale privitoare la calitatea apei potabile aflată în sistemele de captare și de distribuție către consumator pentru alimentare. Or, în

literatura română de specialitate aproape unanim [25, p. 594; 69, p. 505; 106, 516] este susținut că obiectul special (nemijlocit) al infracțiunii de infectare a apei se constituie din relațiile sociale privitoare la sănătatea publică prin menținerea igienei, purității și securității surselor și a rețelelor de apă, de așa natură încât folosirea lor să fie posibilă fără nici o primejdie pentru sănătatea oamenilor, animalelor și plantelor. După stilul expunerii doctrinarilor autohtoni, obiectul nemijlocit al infracțiunii de contaminare a apei ar putea fi divizat în obiect special principal: *relațiile sociale constituite în legătură cu ocrotirea sănătății publice*, în acest caz obiectul special ar coincide cu obiectul generic, și obiectul special secundar: *relațiile sociale privitoare la calitatea apei și bunăstarea sanitaro-epidemiologică a populației*. Până la urmă, rămânem de părerea că obiectul juridic nemijlocit al infracțiunii de contaminare a apei potabile trebuie să fie considerat unul ordinar, referindu-se doar la relațiile privitoare la menținerea calității apei potabile, iar așa-zisul obiect special secundar, fiind subînțeles, odată ce livrarea apei potabile de calitate și presupune bunăstarea sanitară a populației.

Deși în privința obiectului de atentare, în majoritatea legislațiilor se operează cu termenii „surse și rețele de apă”, avându-se în vedere prin surse izvoarele, fântânile, lacurile și rezervoarele și rețele – conductele, uzinele de filtrare, canalele, jgheburile etc. [23, p. 67], preferăm a opera cu termenul „sisteme de alimentare cu apă” pentru a face posibilă conexiunea cu normele legislației în domeniu [113] și pentru a ne referi la aceleași obiective (sisteme centralizate și necentralizate de alimentare cu apă potabilă sau sistem public de alimentare cu apă, așa cum îl numește Legea privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare nr. 303/2013 [121]).

Astfel, potrivit art. 1 din Legea cu privire la apa potabilă, prin *sistem centralizat de alimentare cu apă potabilă se înțelege ansamblul de construcții, instalații, acțiuni și operațiuni (procedee) prin care apa captată dintr-o sursă naturală este tratată, transportată, înmagazinată și distribuită consumatorului cu o presiune stabilă, conform normelor de cantitate și calitate în vigoare. Prin sistem necentralizat de alimentare cu apă potabilă se are în vedere instalații și construcții (fântână, izvor, sondă de foraj (fântână arteziană) cu/sau fără instalații de tratare etc.) de captare și potabilizare a apei fără distribuție la locul de consum. Aceeași lege definește și noțiunea de sistem autonom de alimentare cu apă potabilă care constituie instalațiile și construcțiile de captare și potabilizare a apei cu/sau fără distribuție la locul de consum, aflate în folosință individuală sau colectivă. Același obiectiv este definit și de proiectul legii privind calitatea apei potabile [163], fiind denumit „sistem casnic de distribuție” și prin care se înțelege totalitatea conductelor, garniturilor și dispozitivelor instalate între robinete de apă utilizată în mod normal pentru consumul uman și rețeaua de distribuție exterioară, dar numai atunci când*

acestea nu intră în responsabilitatea furnizorului de apă, în calitatea sa de producător și/sau distribuitor de apă, în conformitate cu legislația în vigoare.

De altfel, după cum menționam mai sus și Legea nr. 303/2013 privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare [121] operează cu sintagma asemănătoare de „sistem public de alimentare cu apă”, ceea ce înseamnă un ansamblu de instalații tehnologice, echipamente funcționale și dotări specifice prin care se realizează serviciul public de alimentare cu apă. Sistemul public de alimentare cu apă cuprinde următoarele componente: captări, aducțiuni, stații de tratare, stații de pompare cu sau fără hidrofor, rezervoare de înmagazinare, rețele publice de transport al apei, rețele publice de distribuție a apei.

Drept remarcă, ținem să menționăm că viitoarea lege cu privire la calitatea apei potabile nu păstrează termenul „sistem de alimentare cu apă potabilă”, constituind, după părerea noastră, un mare regres. Or, sursele de apă potabilă (izvoarele și fântânile) împreună cu rețelele de distribuție nu formează un singur sistem destinat alimentării cu apă potabilă, doar în ele se află aceeași apă, cu aceeași destinație, supusă aceluiași regim de reglementare etc.

De aceea considerăm că noua lege trebuie să păstreze în calitate de obiective de referință luate sub protecție sa toate categoriile de sisteme de alimentare cu apă potabilă, clasificate în funcție de capacitatea lor, regimul proprietății, titularii lor etc.

În ce privește consecințele acțiunilor care, de fapt, nu sunt obligatorii pentru considerarea infrațiunii de contaminarea apei potabile, ca și în cazul infrațiunii de poluarea apei, acestea se referă doar la concentrația poluanților ce prezintă pericol pentru persoane, animale sau plante de a se îmbolnăvi în urma consumului apei potabile contaminate.

Însă modul de evaluare a pericolului generat prin contaminarea apei este distinct de cel al poluării apei, fiind apreciat în baza metodologiei de evaluare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător în urma încălcării legislației apelor conform tabelului nr. 2 care prevăd indicii fizico-chimici în baza cărora se apreciază starea sanitaro-igienică a apei potabile și surselor de alimentare cu apă potabilă [148].

Cu toate acestea, infrațiunea descrisă (contaminarea apei) prezintă de asemenea, un caracter formal, fiind considerată consumată din momentul introducerii în apa potabilă a unor poluanți în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru sănătatea oamenilor, animalelor sau plantelor fără a fi necesară dovada pericolului generat, deoarece acesta poate și să nu survină într-un timp apropiat, iar legătura de cauzalitate, de multe ori, este imposibil de stabilit. De aceea, legătura causală dintre faptă și consecințe (de pericol), precum și mijloacele, dar și scopul săvârșirii infrațiunii de contaminare a apei potabile nu prezintă importanță pentru calificare, decât în cazul consecințelor de rezultat.

Printre altele, fără a intra în zona laturii subiective a infracțiunii discutate, aceasta în majoritatea cazurilor este săvârșită din intenție și imprudență, în special cele de rezultat, pentru că în cazul în care se urmărește slăbirea bazei economice a statului se va califica în temeiul art. 343 CP RM sau în temeiul art. 278 CP RM dacă se urmărește crearea pericolului de a cauza moartea ori vătămarea integrității corporale sau a sănătății, ori alte urmări grave, dacă această faptă este săvârșită în scopul de a intimida populația unui stat ori o parte din ea.

În argumentarea necesității de a distinge la nivel de reglementare între infracțiunea de poluarea apei și cea de contaminarea apei, vom începe a discuta de pe poziția că fiind un produs indispensabil vieții pe Terra, garantarea calității și accesului nestingerit tuturor vietăților la apă impune măsuri juridice de protecție ce se cer a fi realizate în orice fază a circuitului ei firesc, mai cu seamă în procesul trecerii din mediul natural către cel artificial spre a fi pusă la dispoziția omului. Prin urmare, dreptul la apă nu se limitează doar la cadrul *environmental*, ci îl depășește prin a se racorda la dreptul fundamental al omului la viață, care prin coincidență cuprinde și dreptul la un mediu sănătos, drepturi indisolubile după natura lor, dar care într-un final promovează valori distincte. Chiar mai mult, garantarea accesului la apă potabilă pură, actualmente constituie o prerogativă a respectării dreptului la viață privată. Aducem drept exemplu în acest sens, condamnarea recentă (25.01.2017) a RM la CtEDO pentru încălcarea prevederilor art. 8 din Convenție (dreptul la respectarea vieții private și de familie) în temeiul cererii nr. 22473/07, Odgon c. Moldovei [41].

Deci din conținutul cererii și materialelor prezentate de reclamantă, Curtea constată că autoritățile naționale se fac vinovate de afectarea integrității fizice în urma consumului de către aceasta a apei infectate de la robinet. În speță, acest fapt s-a întâmplat din cauza că în vecinătatea blocului în care se afla apartamentul reclamantului, conducta de canalizare care era defectă era situată deasupra conductei de apă, care s-a spart la 26 octombrie 2005, iar apele reziduale s-au infiltrat în conducta de apă potabilă [41]. Observăm deci din împrejurările descrise că nu mai suntem în prezența unei infracțiuni contra mediului (poluarea apei) săvârșită prin inacțiune de o autoritate publică, odată ce apa în calitate de obiect de atenție nu mai constituie o resursă naturală, altfel spus, o componentă a mediului, ci un produs destinat consumului uman (produs alimentar), extras din mediul natural care din perspectivă juridică trebuie să beneficieze de un alt regim de protecție.

În același context, mai observăm că CtEDO a apreciat corect încălcarea dreptului la viață privată atunci când a fost afectată sănătatea fizică în urma consumului de apă infectată din sistemul de alimentare, și nu violarea dreptului la un mediu sănătos, deși între acestea există o puternică legătură. Or, menționam în textul de mai sus că atunci când vorbim despre protecția

valorilor de mediu este necesar a face distincția între componentele de mediu, aflate în mediul natural și cele ce-și schimbă destinația, prin urmare, statutul juridic odată cu extragerea lor din mediul natural.

Acest fapt ne este confirmat și de art. 2 din Legea privind produsele alimentare nr. 78/2004 [115], potrivit căruia *produs alimentar este orice substanță sau produs, în stare naturală sau prelucrată, destinat consumului uman, inclusiv băuturile, apa potabilă și cea minerală îmbuteliată.*

Astfel, apreciind de pe această poziție diferența de regimuri juridice aplicabile protecției apei în funcție de destinația ei, importanța, influența și varietatea surselor ce o generează, a sistemelor prin care este pus la dispoziția omului acest „*elixir natural*”, dar și a valorilor distincte ce le generează pentru mediu sau om, studiul continuă evidențiind și mai mult distincția dintre infracțiunea de poluarea apei de o altă infracțiune similară – „Contaminarea apei potabile”. Drept urmare, insistăm a ne expune prin argumente asupra necesității introducerii ei în CP RM ca o nouă componentă de infracțiune.

Primul argument al faptului că noua componentă de infracțiune este necesară și indispensabilă procesului de garantare a dreptului la sănătate publică îl constituie perpetua preocupare a dreptului contemporan de a garanta accesul la apă potabilă de calitate în condițiile diminuării sporite a calității apelor din mediul natural care în ultimii ani a înregistrat cele mai înalte cote de poluare.

Deci, în condițiile aspirațiilor integraționiste manifestate constant de către statul RM, racordarea legislației naționale în domeniul garantării accesului la apă potabilă de calitate este inevitabilă. Amintim în acest sens că Directiva nr. 2000/60/CE [65] ce stabilește cadrul de politică comunitară în domeniul resurselor de apă impune regula potrivit căreia o bună calitate a apei va garanta aprovizionarea populației cu apă potabilă (pct. 24), iar aprovizionarea cu apă constituie un serviciu de interes general (pct. 15).

Această condiție, de fapt, construiește fundamentul celui de-al doilea argument al nostru în favoarea tezei ce impune necesitatea pregătirii spre noi dezbateri doctrinare a textului unei noi componente de infracțiune (contaminarea apei potabile) destinată încorporării în CP RM.

În principiu, acest fapt se impune și în contextul necesității de pregătire din partea legii penale a cadrului incriminator al faptei ce încalcă normele stabilite de viitoarea Lege a RM privind calitatea apei potabile [163]. Spunem viitoare, deoarece actualmente se află încă în faza de proiect, iar potrivit art. 12, *încălcarea prevederilor prezentei legi atrage răspunderea materială, civilă, disciplinară, contravențională sau penală, după caz.* Cu atât mai mult, s-ar acoperi prin aceasta și necesitățile impuse de actuala lege cu privire la serviciul public de

alimentare cu apă și canalizare [121], unde potrivit art. 38, încălcarea prevederilor legii menționate atrage răspunderea disciplinară, civilă, contravențională sau penală, după caz, în conformitate cu legislația în vigoare.

Problema delimitării infracțiunii de poluarea apei de contravenție este una de mare preocupare pentru specialiștii în domeniu, mai cu seamă atunci când se pune în discuție necesitatea conferirii caracterului formal componente în discuție. Evident, situația se complică atunci când infracțiunea de poluarea apei se cere a fi considerată din momentul săvârșirii acțiunii periculoase (introducerea în ape a poluanților), deoarece este destul de anevoios a distinge infracțiunea de contravenție după simpla acțiune. Da, înțelegem că e mult mai ușor a distinge infracțiunea de contravenție după gradul prejudiciabil al urmărilor de rezultat, spunând că atunci când se cauzează prin faptă daune considerabile suntem în prezența infracțiunii, iar atunci când se generează prejudicii, suntem în prezența contravenției.

Totuși, deși este complicată, această misiune nu este și imposibilă, fapt ce determină a se căuta prin cercetare soluții originale și viabile întru delimitarea faptelor penale în infracțiuni și contravenții contra mediului în special de poluarea apei. Pentru că în caz contrar, o determinare generică a mediului ca valoare juridică protejată, fără o anumită precizie, generează o altă problemă importantă, cea a tipificării conduitelor care, pentru atentarea la asemenea valori de o manieră relevantă, să fie considerate infracțiuni. Altfel spus, ce tipuri de agresiuni la adresa mediului trebuie să fie incriminate penal și ce criterii de determinare a pericolului social să se folosească. Soluțiile posibile sunt încă în faze de experimentare, iar o soluție tranșantă se lasă rezolvată [82, p. 260].

În mod evident, misiunea identificării unor soluții reale privind delimitarea infracțiunilor de contravențiile ce atentează la aceleași valori îi revine dreptului penal, iar această problemă nu se vede rezolvată doar prin simpla precizare că ea constituie fapta prejudiciabilă prevăzută de legea penală (art. 14 CP RM).

După cum se mai afirmă în doctrina română [87, p. 71], pentru a contribui efectiv la protecția mediului, dreptul penal trebuie nu numai să se adapteze mai bine și să proporționalizeze pedepsele cu prejudiciile ecologice, dar și să instituie o represiune a poluării care să nu poată fi confundată cu represiunea contravențiilor, caz în care se sancționează o simplă încălcare a unor prescripții administrative.

De cealaltă parte, dreptul contravențional pare a fi mai mult preocupat de problema delimitării faptelor contravenționale de cele penale. Această constatare se face evidentă atunci când analizăm conținutul art. 10 din C.Contr. atunci când se spune expres că contravenția este fapta ilicită cu un grad de pericol social mai redus decât infracțiunea [49].

Cu toate acestea, pentru a trece la delimitarea nemijlocită a infracțiunii de poluare a apei de contravenția ce are același obiect de atentate, considerăm, înainte de toate, să clarificăm anumite aspecte legate de neconcordanța atribuirii acestei categorii de faptă, în funcție de caracterul ei, la categoria de fapte penale sau administrative. Spunem aceasta, deoarece atribuirea contravenției la categoria faptelor cu caracter administrativ ar constitui, în principiu, un semn delimitator suplimentar la gradul prejudiciabil redus, în comparație cu faptul dacă am considera contravenția o faptă cu caracter penal.

Deci atât în literatura română de specialitate [102, p. 27; 178, p. 20; 183, p. 298-299], cât și cea rusă [189, p. 517-518; 203, p. 56-57; 212, p. 269], contravenția este atribuită la categoria faptelor cu caracter administrativ, considerând-o o formă a răspunderii administrative, respectiv faptă de natură administrativă. Deși până în an. 2009 doctrina [83, p. 30; 89, p. 16; 90, p. 4-5], dar deopotrivă și legislația autohtonă [48] includeau contravenția în sfera faptelor cu caracter administrativ, în acest sens chiar legea-cadru se intitula Codul contravențiilor administrative, după această perioadă ele au început să fie considerate fapte distincte de cele administrative. Or, poate fi considerată faptă contravențională nu doar abaterea de la dispozițiile cu caracter administrativ, ci și de la cele cu caracter economic, ecologic etc., sau de la reguli de conviețuire neprescrise prin norme, dar atentarea la care pot genera risc social.

De altfel, actuala normă de la art. 109 C.Contr. prevede răspunderea pentru încălcarea regimului prescris de legiuitor în vederea protecției apelor, iar art. 149 C.Contr. acțiunea de poluare a apei care a generat prejudicii, chiar dacă nu au fost ignorate anumite dispoziții legale. Observăm deci că legiuitorul, dar și doctrina națională a aderat unanim la ideea de a considera contravenția o faptă antisocială cu caracter *penal* care generează un pericol social mai redus decât infracțiunea, și nu unul administrativ. Și în general, regulile de încadrare juridică după semnele componenței de contravenție, de tragere la răspundere, de examinare și sancționare nu diferă cu nimic de cele aplicabile față de infracțiuni [31, p. 33].

O argumentare destul de reușită a tezei potrivit căreia contravenția trebuie privită ca o varietate a infracțiunii sau altfel spus, o mini-infracțiune, datorită emanării unui pericol social neesențial, mai redus decât infracțiunea, aparține autorului A. Crețu, realizată în conținutul lucrării sale de doctorat, făcând referire în mare parte la practica CtEDO. Potrivit lui [59, p. 43], dosarele contravenționale ale RM și ale altor țări, care identifică un drept contravențional separat de cel penal, sunt examinate prin prisma cerințelor valabile pentru faptele penale.

Altfel spus, legislația comunitară privește contravenția în esența sa ca o varietate a faptei penale, nu și în forma pe care i-o atribuie în mod subiectiv legiuitorul moldovean ca ceva diferit de fapta penală. Pentru exemplu, în cauza Öztürk c. Germaniei, CtEDO analizează caracterul

penal al contravenției și o identifică ca drept o eventuală faptă penală, fără a face distincție între contravenție și infracțiune. Curtea motivează în decizia sa că legislația internă a statelor semnatare ale Convenției nu poate avea ca efect scoaterea unei categorii de fapte din sfera de aplicare a art. 6 din CtEDO. Aceleași chestiuni au fost statuate și în cauza Kadubec c. Slovaciei, Salabiaku c. Franței, Telfner c. Austriei și Anghel c. României.

Astfel, referindu-ne la toate aceste argumente, susținem poziția potrivit căreia contravenția este nu altceva decât o faptă cu caracter penal, o varietate a infracțiunii, cu toate că de pe această poziție, complexitatea identificării semnelor delimitatorii între infracțiunea și contravenția de poluare a apei se intensifică.

Totuși, chiar și în asemenea condiții, identificarea unui mecanism adecvat după care cei ce înfăptuiesc justiția să delimiteze faptele ce se califică drept contravenție de infracțiuni care au același obiect de atentare reclamă o necesitate stringentă, mai ales în condițiile în care tindem a atribui infracțiunii discutate caracter formal, a o considera infracțiune de pericol.

În lipsa practicilor altor state în materia legiferării și sancționării faptelor contravenționale, vom încerca în cele ce urmează să identificăm un sistem de referință după care autoritățile să distingă între acestea două, pornind de la cantitatea sau concentrația poluanților introduși în apă, astfel încât cantitatea sau concentrația care prezintă pericol pentru mediu și om să constituie infracțiune, iar cea care nu prezintă pericol să fie considerată contravenție. Or, în esență, oricare poluanți sunt periculoși, însă gradul determinării pericolului pentru mediu, respectiv om, depinde de cantitatea și concentrația acestora.

Spuneam că legislația altor state nu dispune de o practică a delimitării între faptele penale și contravenționale, având în vedere că majoritatea din ele nu prevăd o formă de faptă cum ar fi contravenția. Spre exemplu, în dreptul spaniol și cel german, punerea în pericol (a mediului, persoanelor sau bunurilor) trasează frontiere între dreptul penal și dreptul administrativ, în sensul că în lipsa acesteia, fapta nu constituie infracțiune, ci abatere administrativă.

Legislațiile din Franța, Italia și Marea Britanie anticipează, în ceea ce le privește, mai mult represiunea penală prin instituirea unor delict-obstacole decât prin infracțiuni propriu-zise [82, p. 277-278]. Astfel, delimitarea între infracțiune și abatere administrativă devine inutilă, odată ce depinde de prezumția de impact mai puternic sau neesențial asupra mediului [246, p. 491].

Așadar, pentru a ne expune asupra delimitării între infracțiunea și contravenția de poluarea apei, este necesar înainte de toate să precizăm că, în contextul în care se trece la considerarea infracțiunii în cauză drept infracțiune formală în mod evident și contravenția de poluare a apei trebuie să îmbrace forma de componentă formală, ținând cont că actualmente și aceasta este una materială. Or, art. 149 C.Contr. prevede fapta de poluare a mediului (aerului atmosferic, a

bazinelor acvatice de suprafață și subterane, a terenurilor) cu deșeuri industriale, de construcție sau menajere, cu ape menajere, cu emisii de poluanți *ce au cauzat prejudicii* [31, p. 34].

Totodată, diferența între actuala componență de la art. 149 C.Contr. și cea de la art. 229 CP RM constă doar în categoria prejudiciului cauzat, prima prevede doar existența *prejudiciului*, iar ultima, *daune considerabile*. Cu toate acestea, în materie penală am renunțat la această idee considerând potrivită varianta în care poluarea apei să îmbrace forma de componență formală, iar daunele cauzate prin aceasta să constituie circumstanțe agravante ale aceleiași componente de infracțiune (art. 229 CP RM).

În acest caz, art. 149 C.Contr. urmează a fi exclus total sau cel puțin exclusă din text sintagma „*resursele acvatice (bazinele acvatice și subterane)*”, iar fapta de poluarea apei urmează a fi introdusă într-un articol aparte, sub nr. 109, având în vedere că această din urmă normă prezintă aceeași poluare a apei, dar în plan contravențional.

Prin urmare, art. 109 C.Contr. va fi intitulat: **Poluarea apei** și va avea următorul text:

(1) Introducerea în ape, pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități sau concentrații care nu prezintă pericol pentru mediu și om, se sancționează cu amendă de la 120 la 250 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 800 la 1000 de unități convenționale aplicată persoanei juridice.

Drept urmare a acestor modificări, actualul art. 109 C.Contr. va deveni art. 109¹ Încălcarea regimului de protecție a apelor, unde din conținutul alin. (1) în redacția actuală trebuie exclusă sintagma „*poluarea acestora*”. Alin. (3) art. 109 C.Contr. în redacția actuală de exclus, deoarece fapta prevăzută în dispoziția respectivă reprezintă un caz particular (modalitate specială) de poluare a apelor.

Alin. (5) art. 113 C.Contr. de exclus, deoarece fapta descrisă în dispoziția respectivă constituie, la fel, o poluare a apei.

Având în vedere că cauzarea prejudiciilor ca rezultat al poluării apei constituie deja agravantă la componența de infracțiune, considerăm că din dispoziția art. 149 C.Contr. trebuie exclus sintagma „*a bazinelor acvatice de suprafață și subterane*”.

Tocmai după operarea unor asemenea modificări la legea contravențională pe segmentul faptei de poluare a apei urmează să identificăm și mecanismul după care organele de drept să distingă între infracțiunea și contravenția de poluare a apei atunci când vor califica acțiunile de acest gen.

Fără a căuta prea mult, soluția cea mai optimă, după părerea noastră, o găsim în conținutul actelor normative, în compartimentul ce se preocupă de stabilirea concentrației poluanților în ape

în urma introducerii acestora prin acțiuni umane, în funcție de care organele de drept vor califica fapta (contravenție sau infracțiune).

Astfel, rămâne doar ca autoritățile care instrumentează cazurile de poluare acvatică să numească expertiza apelor poluate pentru a fi stabilită cantitatea sau concentrația poluanților, în funcție de care să aprecieze dacă aceasta prezintă pericol pentru mediu și om în baza rezultatelor expertizei. Ținem să amintim că legea apelor a RM în vigoare la art. 35 menționează că lista substanțelor prioritar periculoase care, din cauza naturii lor periculoase sau a riscului sporit pe care îl prezintă pentru mediu se abrobă, de către Guvern. Respectiv, în baza acesteia autoritățile de mediu responsabile de realizarea expertizei urmează să aprecieze gradul de pericol al poluanților identificați în apă.

3.3. Concluzii la Capitolul 3

Generalizând conținutul întregului studiu realizat în compartimentul prin care ne expunem asupra elementelor constitutiv-obiective ale infracțiunii de poluarea apei, intenționăm să evidențiem șirul concluziilor ce se impun a fi considerate:

1. Semnul obligatoriu ale infracțiunii de poluarea apei sunt acțiunea-inacțiunea de introducere a poluanților în cantități sau concentrații ce prezintă pericol pentru mediu și om, având în vedere că tindem prin cercetare a argumenta necesitatea consacrării caracterului formal infracțiunii de poluarea apei.

2. Sintagma „fapta prejudiciabilă” prezintă un sens universal în comparație cu cea de „faptă socialmente periculoasă”, fapt ce depășește descrierea amenințării valorilor strict sociale proprii doar omului. În context, fapta prejudiciabilă s-ar referi și la acțiunile negative asupra mediului și valorile sale proprii și distincte de cele ale personalității ce vizează doar socialul.

3. La încadrarea juridică a faptei prejudiciabile de poluare a apei nu prezintă importanță metodele, mijloacele sau alte împrejurări prin care are loc introducerea poluanților în apă, fapt ce determină a se evita enumerarea lor în textul de la art. 229 CP RM.

4. Ținându-se cont de specificul infracțiunilor ecologice în planul manifestării consecințelor în timp, făptuitorul poate scăpa de răspundere din cauza expirării termenului de prescripție în condițiile art. 60 alin. (1) lit. b) CP RM. Prescripția tragerii la răspundere penală în cazul infracțiunilor ecologice ar trebui să se excludă.

5. Descrierea semnelor laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei trebuie să fie făcută într-o manieră laconică atunci când se descrie acțiunea de poluare a apei, metodele și mijloacele prin care are loc săvârșirea acțiunii.

6. Legislația penală a RM nu prevede o componentă de infracțiune precum „contaminarea apei potabile” ce atentează la calitatea apei, nu a celei din mediul natural, ci a celei din sistemele de alimentare a populației, care odată cu extragerea ei dobândește un alt statut, prin urmare un alt regim de reglementare și protecție. Prin modificarea compoziției acesteia se atentează la alte valori decât cele de mediu, anume la sănătatea publică, fapt prevăzut de legislația majorității statelor europene.

7. Legislația actuală de mediu, dar deopotrivă și cea penală nu prevede un mecanism clar ce ar sta la baza delimitării între infracțiunea și contravenția de poluarea apei și, în genere, tactica de reglementare a tuturor contravențiilor în domeniu este defectuoasă, creând serioase confuzii prin stabilirea diferitor componente ce au același rezultat – poluarea apei.

4. ELEMENTE CONSTITUTIV-SUBIECTIVE ALE INFRAȚIUNII DE POLUAREA APEI

4.1. Subiectul infracțiunii de poluarea apei

Pe lângă celelalte semne ale componenței de infracțiune, cunoașterea particularităților, trăsăturilor, categoriilor, precum și esenței reglementărilor cu caracter penal despre subiectul infracțiunii de poluarea apei constituie o necesitate de neconceput în realizarea studiului propus.

De la început, până a prezenta în detaliu esența răspunderii persoanei fizice în calitatea sa de subiect al infracțiunii de poluarea apei, vom veni cu o precizare ce are menirea să pună la punct unele concepții despre destinația legii penale în raport cu subiecții destinatari.

Deci actualmente unanim este acceptată ideea că legea penală este destinată tuturor membrilor societății, aceștia fiind atât destinatari ai *obligărilor de conformare*, cât și beneficiari ai ocrotirii juridico-penale [22, p. 188]. Însă atunci când vorbim despre componentele de mediu, inclusiv apa, regula respectivă nu funcționează. Adică, dacă membrii societății în calitate de destinatari ai legii penale pot apărea în ipostaza de titulari ai obligațiilor de conformare, precum și a dreptului de a fi ocrotiți, atunci componentele de mediu pot apărea doar ca beneficiari ai ocrotirii penale (subiect pasiv) și nicidecum destinatari ai obligațiilor de conformare. Or, așa cum afirmam de fiecare dată cu ocazia descrierii particularităților răspunderii de mediu, natura nu se *conformează* regulilor impuse de om și nici nu poate fi stăpânită, altfel spus, manevrată de către acesta [32, p. 185].

Cu toate că și natura poate avea calitate de poluator, ea nu poate fi supusă regulilor de răspundere. Din acest considerent, doctrina penală distinge între pericolul social de cel natural pe care îl prezintă anumite fenomene ale naturii (cutremure, inundații etc.). Acestea chiar dacă sunt periculoase prin consecințele lor deosebite (vătămări, distrugerii, pierderi de vieți omenești) nu prezintă pericol social, ci doar pericol natural. Legea penală se referă numai la fenomenele care prezintă pericol social și care își au sursă în comportamentul uman. Numai conduitele ilicite umane prezintă pericol social, deoarece numai omul se află în relații sociale [104, p. 123-124].

Deci, revenind la faptul că legea penală face distincție între pericolul social și cel natural în funcție de cel care îl generează (pentru că nu putem numi natura subiect de drept), spunem că nu poți sancționa penal animalul care a distrus culturile agricole sau care a omorât un om, așa cum nu poți sancționa nici proprietarul lui, deoarece în tot cazul proprietar al animalelor sălbatice este statul (art. 3 din Legea regnului animal 439/1995 [111]). Și aceasta se întâmplă, deoarece știința dreptului penal modern de mult nu mai acceptă animalul sau lucrul în calitate de subiect al răspunderii. Amintim în acest sens că în Grecia antică a existat un tribunal special pentru

judicarea lucrurilor și a animalelor, numit Pritaneul, iar în Africa se crucificau leii care ucideau oamenii [167, p. 168].

În cele din urmă, deși animalele și lucrurile sau chiar natura nu pot fi supuse răspunderii penale, nu înseamnă că faptele prejudiciabile săvârșite cu utilizarea acestora în concurs cu acțiunile umane, sau altfel spus, cele aflate în mâna omului, stăpânite, gestionate și folosite de el în calitate de instrumente și mijloace la săvârșirea infracțiunii, nu pot fi pedepsite. Or, după cum se afirmă [22, p. 189], din punct de vedere juridico-penal, subiectul infracțiunii este persoana care săvârșește nemijlocit infracțiunea sau participă la săvârșirea ei, sau utilizează fenomenele naturii, animalele, ființele iresponsabile.

Prin urmare, considerăm că statutul de subiect al răspunderii penale îl poate deține doar persoana fizică responsabilă, evident alături de persoana juridică, în calitatea lor de subiecte de drept care sunt în capacitate juridică de a-și asuma obligații și de a-și exercita drepturile, chiar și pe timpul asumării răspunderii penale.

4.1.1. Persoana fizică

După diversele definiții atribuite subiectului infracțiunii de către doctrina penală, este lesne de înțeles că acesta reprezintă persoana pasibilă de răspundere penală pentru fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu intenție sau din imprudență [198, p. 75], sau după cum mai recent este definit-persoana care a săvârșit o infracțiune și care posedă toate calitățile cerute de lege, astfel încât să-și poată asuma răspunderea penală [188, p. 74], ori mai simplu, iar în același timp mai complet spus, persoana fizică sau juridică care săvârșește o infracțiune și urmează să răspundă penal [153, p. 126].

Deci, după cum se menționa mai sus, precum și reieșind din textele ce definesc noțiunea de subiect al infracțiunii, calitatea de subiect al infracțiunii de poluarea apei o poate avea doar omul ce acționează individual sau colectiv, manifestându-se negativ prin activitățile sale nocive asupra mediului, fie casnice sau industriale.

Totuși, până a-l descrie din perspectivă penală în ipostaza sa de subiect al infracțiunii, ținem să precizăm că în textul ce urmează, atunci când ne vom referi la subiectul infracțiunii vom avea în vedere persoana care a săvârșit infracțiunea, adică a acționat negativ asupra unor valori protejate de legea penală, fără a avea în vedere și persoana împotriva căreia a fost îndreptată acțiunea prejudiciabilă. Recurgem la aceste detalii, având în vedere că în ultimul timp în literatura autohtonă de specialitate se încearcă a se exprima cu sintagmele „subiect activ al infracțiunii” și „subiect pasiv” atunci când se vorbește despre subiectul infracțiunii. De fapt,

această „modă nouă” de exprimare este împrumutată din literatura română de specialitate, expresii ce le substituie pe cea de „făptuitor-subiect activ” și „victimă-subiect pasiv”.

În context, deși nu o considerăm incorectă, căci ea exprimă calitatea subiecților unui raport juridic penal, totuși considerăm că pentru a evita unele confuzii, este mai adecvat să ne exprimăm în același stil cu legiuitorul. Or, în art. 21 CP RM legiuitorul într-un mod indirect numește subiect al infracțiunii doar persoana care a săvârșit-o, iar cea împotriva căreia a fost săvârșită o numește „victimă”, fapt dedus din conținutul art. 76 alin. (1), lit. (g), art. 77 alin. (1), lit. (e) CP RM.

Deci, vorbind despre confuzii, credem că prin utilizarea termenului „subiect activ al infracțiunii” unii (cei cărora le este străină materia penală) ar putea înțelege că se are în vedere doar persoana care nemijlocit a acționat la săvârșirea faptei, deosebind-o astfel de ceilalți participanți la infracțiune (organizator, instigator sau complice). De aceea, chiar în doctrina română, se spune că o perioadă de timp ideea distingerii între subiectul activ și subiectul pasiv a fost abandonată, subiectul pasiv numindu-se victimă a infracțiunii. Cu atât mai mult, după cum susțin unii autori autohtoni [162, p. 102], din perspectiva acțională subiect este titularul acțiunii, adică cel care cunoaște, gândește și acționează; obiectul este cel asupra căruia sunt îndreptate gândul sau acțiunea subiectului. Din această perspectivă, nu ar fi adecvat să considerăm subiect pe cineva asupra căruia sunt îndreptate gândul sau acțiunea unui alt subiect. Cu atât mai mult, în caz de ilegalitatea sau imoralitatea acțiunilor victimei care au provocat infracțiunea (art. 76 alin. (1) lit. g) nu mai putem numi victima subiect pasiv, atâta timp cât suntem în prezența activității sale imorale, deci ea apare ca subiect activ, deși are calitate de victimă.

Da, poate ar fi mai perfect să ne exprimăm cu termeni care ar arăta explicit distincția dintre o categorie de subiecți ai infracțiunii de alta, termeni ce operează în raport de gen și specie. Astfel, termenul subiect al infracțiunii ar intitula genul, iar cel de infractor și victimă, specia din care fac parte. Însă utilizarea acestor termeni trebuie să fie acceptată, în primul rând, de legiuitor pentru a se ajunge ulterior la o unanimitate în exprimare.

Deci, revenind la persoana subiectului infracțiunii, precizăm că această calitate o poate avea omul (persoana fizică) sau entitatea, organizația, formată din două sau mai multe persoane fizice ori juridice (persoana juridică), deopotrivă cu alți participanți care au contribuit la realizarea intenției criminale. Ne referim aici la organizatori, instigatori și complici.

Cât privește condițiile pe care trebuie să le îndeplinească persoana (individul) pentru a i se putea atribui calitate de subiect al infracțiunii, acestea sunt prevăzute expres în conținutul art. 21 alin. (1) CP RM. Adică, vârsta (16 ani pentru infracțiunea de poluarea apei, având în vedere că este o infracțiune din categoria celor mai puțin grave) și responsabilitatea. În ce privește

responsabilitatea, potrivit art. 22 CP RM, aceasta reprezintă starea psihologică a persoanei care are capacitatea de a înțelege caracterul prejudiciabil al faptei, precum și capacitatea de a-și manifesta voința și a-și dirija acțiunile.

Și totuși, deși actualmente se consideră că problema identificării și desemnării calității de subiect al infracțiunii este una pe deplin rezolvată, examinând și alte detalii și realități impuse de accelerația dezvoltării dreptului, deopotrivă cu cea a societății, ne face să credem că această considerare nu este altceva decât o aparență. Spunem aceasta referindu-ne cel puțin la persoana fizică, pentru că în privința persoanei juridice mai rămân încă multe necunoscute de aflat în procesul rezolvării dilemei. Da, suntem de acord cu majoritatea textelor ce definesc noțiunea de subiect al infracțiunii, cu distingerea între persoana fizică și persoana juridică în calitate de subiecte ale răspunderii penale, însă nu putem fi de acord cu reticența și lipsa de interpretare doctrinară îndreptată spre a arăta distincția între persoana fizică în calitate sa de individ, de ființă umană, altfel spus, „statutul ei fizic” și cea creată în mod abstract, juridic (statut juridic al persoanei fizice), cu scopul de a se individualiza în cadrul desfășurării diferitor activități economice. Ne referim aici la întreprinderea individuală și gospodăria țărănească cărora legislația civilă [47] le recunoaște doar statutul juridic de persoană fizică. Or, analizând prevederile art. 26 alin. (1) din C.Civ., constatăm că legiuitorul pe lângă reglementarea statutului persoanei fizice, fiind omul privit individual ca titular de drepturi și obligații civile, a consacrat acest statut și întreprinderii individuale. Tot astfel spune și art. 14 alin. (20) al Legii cu privire la antreprenoriat și întreprinderi 845/1992 „*Întreprinderea individuală nu este persoană juridică și se prezintă în cadrul raporturilor de drept ca persoană fizică întreprinzător individual*” [107]. De asemenea, legiuitorul a atribuit statut de persoană fizică întreprinderii individuale prin aceeași lege specială [107], concretizând că aceasta este întreprinderea ce aparține cetățeanului, cu drept de proprietate privată, sau membrilor familiei acestuia, cu drept de proprietate comună.

Același fapt poate fi dedus și din conținutul art. 3 al Legii privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali 220/2007 [116], care stipulează expres că prezenta lege se aplică la înregistrarea de stat a persoanelor juridice, filialelor și reprezentanțelor acestora, și a *persoanelor fizice întreprinzători individuali*, dacă alte acte legislative nu prevăd altfel.

De asemenea, potrivit art. 3 alin. (1) din Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) nr. 1353/2000 privind gospodăriile țărănești (de fermier) [114], acestea au statutul juridic de persoană fizică, iar potrivit art. 2 alin. (1) gospodăria țărănească este o întreprindere individuală, bazată pe proprietate privată asupra terenurilor agricole având ca scop obținerea de produse agricole, prelucrarea lor primară, comercializarea cu preponderență a propriei producții agricole.

Deci, având în vedere că cele două forme de organizare, pentru că nu le putem numi entități juridice (în afară de gospodăria țărănească ce se compune din membrii unei familii, iar de rezultatul activității în comun dispun în mod egal toți membrii), desfășoară activitate de întreprinzător asemănătoare persoanelor juridice, ne apare întrebarea: după care reguli vor fi sancționate penal în cazul în care au comis infracțiuni? Ne punem asemenea întrebare, luând în calcul faptul că adesea infracțiunile de poluarea apei sunt săvârșite de aceștia pe timpul desfășurării activităților agricole, rezultatele cărora pot și sunt ulterior valorificate pecuniar ca și în cazul persoanei juridice. Or, formele de sancționare penală a acestora, precum și cuantumul lor, nu trebuie să fie și ele similare celor stabilite pentru persoanele juridice? În caz contrar, în privința acestora nu ar fi posibilă aplicarea aceleiași pedepse ca și persoanei fizice, tot astfel nu poate fi pedepsit doar unul din membrii familiei care a dat indicații la săvârșirea faptei prejudiciabile. Or, fapta a fost săvârșită în interesul tuturor, a celui care a săvârșit acțiunea, celui care a dat indicația, deopotrivă cu a celorlalți membri ai gospodăriei țărănești, toți în comun săvârșind părți din acțiunea prejudiciabilă.

Cu atât mai mult, nu este convenabilă aici individualizarea responsabilului, deoarece apar și alte riscuri. Bunăoară, acesta este mai puțin solvabil în comparație cu entitatea juridică și nici cu închisoarea nu poate fi sancționată o colectivitate, deoarece gospodăria țărănească desfășoară activitate individuală bazată pe munca personală a *membrilor unei familii (membri ai gospodăriei țărănești)*. Și apoi, în acest caz ajungem în situația specifică persoanei juridice față de care este inadmisibilă aplicarea pedepsei cu închisoarea.

Iată de ce spuneam mai devreme că problemele legate de considerarea persoanei fizice în calitate de subiect al răspunderii penale ca fiind persoana fizică responsabilă-omul (ființa) ca titulari de drepturi și obligații nu este suficientă. Vedem aici că persoana și omul, *de facto*, nu desemnează unul și același subiect în sens juridic, fapt ce creează mari dificultăți în materia răspunderii penale.

Deci o soluție este posibilă, și în acest caz ar trebui doar de completat în conținutul normei penale ce prevede statutul de subiect al infracțiunii (art. 21 CP RM), *precum că orice entitate alcătuită din două sau mai multe persoane în scopul desfășurării activității economice sau de altă natură în comun și sub orice formă de organizare, sunt asimilate persoanei juridice și poartă răspundere penală după aceleași principii*. Evident, formula respectivă de exprimare legislativă va avea în vedere și grupurile de persoane ce desfășoară activități în comun sub formă organizatorico-juridică de întreprindere individuală sau gospodărie țărănească, aceasta din urmă având și ea statut de întreprindere individuală (art. 2 alin. (1) din Legea privind gospodăriile țărănești (de fermier) 1353/2000) [32, p. 189].

4.1.2. Persoana juridică

Conceptul și esența răspunderii penale a persoanelor juridice

În funcție de interesul urmărit, profitul pe care îl pot genera acțiunile de poluare a apei pentru făptuitor, cu excepția cazurilor de poluare accidentală, dar și reieșind din practica documentării acestor categorii de infracțiuni la nivel global, faptele în discuție sunt săvârșite în mod preponderent de către persoanele juridice, în special cele cu scop lucrativ.

După cum se mai afirmă în literatura de specialitate [82, p. 347], nevoia reprimării penale a vătămărilor aduse mediului s-a numărat printre primele argumente formulate în favoarea admiterii principiului răspunderii penale a persoanelor juridice.

În acest context, problema a fost invocată în România încă din an. 1929 în cadrul Congresului Asociației Internaționale de Drept Penal desfășurat la București. Cu câteva decenii mai târziu, în an. 1978, Comitetul european privind problemele infracționalității al CE a recomandat legiuitorului să recunoască persoanele juridice ca subiecte ale răspunderii penale, în special, pentru *infracțiunile ecologice* [22, p. 191]. Anume aceste entități sunt tentate cel mai frecvent să neglijeze normele legislației de mediu, deopotrivă cu cele ale legislației penale.

Într-adevăr, amploarea și gravitatea daunelor ecologice, implicarea masivă a întreprinderilor și uzinelor în provocarea acestora și necesitatea unei reacții penale adecvate și eficiente, care să contribuie la protejarea mediului, au făcut ca răspunderea penală a persoanei juridice să reprezinte o problemă prioritară și importantă în domeniu [82, p. 347].

De menționat că necesitatea respectivă s-a născut și a luat amploare în condițiile în care, de veacuri, problema responsabilizării penale a persoanei juridice a constituit și, de fapt, mai constituie încă o problemă cu multe necunoscute. Din această cauză, până în sec. al XIX-lea, ideea sancționării penale a persoanei juridice nu a fost susținută de codurile penale ale multor state, fiind evitată din teama de a nu încălca principiul personalității pedepsei penale, fapt care determină și astăzi ca unele din ele să se abțină de la asemenea reglementări (Italia, Germania). Argumentele în acest sens au fost diverse. Unii considerau că pedepsele privative de libertate impuse persoanelor fizice sunt inaplicabile persoanei juridice, iar aplicarea lor către toți membrii ar lovi în persoane străine infracțiunii, fapt ce constituie o gravă încălcare a principiului personalității pedepsei, potrivit căruia pedeapsa trebuie aplicată doar față de cel ce a săvârșit infracțiunea [248, p. 43]. În plus, s-a mai susținut că din punct de vedere juridic este de neconceput să învinovățești o persoană juridică care este o abstracțiune, altfel spus, nu are o existență reală, voință, conștiință etc.

Abia în sec. al XX-lea, sub impactul realităților social-economice tot mai diverse și mai complexe, a început să fie acceptată ideea și consacrată juridic instituția răspunderii penale a

persoanelor juridice [82, p. 345]. În cele din urmă, s-a acceptat pe larg ca răspunderea penală să fie aplicată și față de persoanele juridice cu excepția celor de drept public, iar sancțiunile să fie distincte de cele aplicate persoanei fizice. Adică persoana juridică nu poate fi pedepsită cu închisoare, ci i se poate aplica o pedeapsă principală - amendă însoțită de una complementară, acestea din urmă fiind diferite de la stat la stat. Tot astfel, s-a acceptat în unanimitate că persoana juridică poate săvârși orice fel de infracțiune, evident cu excepția celor de viol sau dezertare și că nimic nu o împiedică să-i fie atribuită calitatea de instigator sau complice la săvârșirea unei infracțiuni [168, p. 70-71].

Dacă inițial nu era posibilă angajarea răspunderii penale a persoanei juridice pentru infracțiunea de omor sau pentru lovire și vătămare corporală comise cu intenție ori pentru agresiuni sexuale, ulterior aceste fapte au fost aduse în sfera de incidență a răspunderii analizate [101, p. 90]. Evident, prin săvârșirea infracțiunii de poluarea apei de către o întreprindere poate fi cauzat decesul din imprudență a persoanei care a consumat apa poluată, fiind în acest caz trasă la răspundere penală pentru poluarea apei ce a dus la decesul persoanei din imprudență.

Cu toate acestea, în pofida diverselor modalități și forme de sancționare a persoanelor juridice pentru săvârșirea infracțiunilor, inclusiv celor de poluare a apei, un lucru este cert. La stabilirea regulilor de răspundere penală aplicabilă persoanei juridice cu scop lucrativ, legiuitorul trebuie să aleagă cu o deosebită și specială atenție tactica de legiferare, ținând cont de un spectru mult mai larg de particularități, distincte de cele considerate la responsabilizarea făptuitorului persoană fizică.

Pe de o parte, la stabilirea formelor de sancțiuni și a cuantumului acestora trebuie să se facă posibilă obținerea la maxim a efectelor și scopului pedepsei, iar pe de altă parte, să nu fie afectată funcționalitatea și productivitatea pe mai departe în parametri normali ai acestora, ținând cont de interesul pe care îl prezintă pentru economia unui stat. Or, prin aplicarea unor sancțiuni exagerat de mari se poate crea o stare de insolvabilitate a persoanei juridice sancționate financiar, de asemenea sancțiunea sub formă de lichidare a persoanei juridice poate avea un efect negativ, disproporțional, pe alocuri, cu scopul pedepsei penale. Cu atât mai mult, după cum constată și distinsul autor R. Cojocaru, practica ultimului deceniu a demonstrat că nu mărirea exagerată a limitelor de pedeapsă este soluția eficientă pentru combaterea criminalității, iar pedepsele aspre nu pot justifica eficiența necesară activității de prevenire a criminalității [55, p. 59].

Problema considerării persoanei juridice raportată la momentul dobândirii calității de subiect al răspunderii penale și asimilării cu ea a altor entități fără personalitate juridică începe a fi sesizată, credem noi, încă din „leagănul” doctrinei și legislației civile, deopotrivă cu a celei comerciale. Anume acestea sunt ramurile dreptului care s-au preocupat în mod constant de

definirea entității respective, identificării trăsăturilor proprii, dar și de stabilire a „zilei ei de naștere”, altfel spus, a momentului în care dobândește personalitate juridică. Așa s-a făcut ca art. 55 din C.Civ. să definească persoana juridică drept organizația care are un patrimoniu distinct și răspunde pentru obligațiile sale cu acest patrimoniu, poate să dobândească și să exercite în nume propriu drepturi patrimoniale și personale nepatrimoniale, să-și asume obligații, poate fi reclamant și pârât în instanță de judecată.

Interesându-ne mai departe despre momentul considerării ei, observăm că potrivit art. 63 C.Civ., persoana juridică se consideră constituită în momentul înregistrării ei de stat. Iată aici apare și prima întrebare: ce statut deține entitatea respectivă sau organizația, așa cum o numește legislația civilă, din momentul semnării, iar în unele situații și autentificării notariale a actului de constituire, formării patrimoniului distinct etc. și până în momentul înregistrării ei de stat?

De fapt, interesul de a căuta un răspuns este provocat de cea de-a doua întrebare, mai directă și mult mai apropiată materiei penale: anume, după ce reguli va fi sancționată penal organizația care a săvârșit o infracțiune de poluarea apei până a fi înmatriculată în registrul de stat. Or, nu se exclude faptul că cu ocazia concentrării și depozitării bunurilor ce reprezintă eventualul patrimoniu al persoanei juridice să fie comisă o infracțiune de poluarea apei. Doar aceste bunuri pot fi de orice gen (materiale de construcție, substanțe toxice în cazul desfășurării activităților agricole etc.) care pot dăuna mediului acvatic subteran sau de suprafață. Cu atât mai mult, până la înregistrarea de stat a persoanei juridice, membrii fondatori pot recurge la desfășurarea unor anumite activități agricole în comun, neinterzise de lege, ce ar implica irigarea terenurilor, aplicarea pesticidelor, iar prin urmare pot afecta calitatea apei. După care norme penale vor fi sancționate activitățile poluatoarei ale acestora, având în vedere că fapta a fost săvârșită de o entitate alcătuită legal de două sau mai multe persoane în baza contractului de constituire a persoanei juridice, sau așa cum actualmente prevede legea, a eventualei persoane juridice? În acest caz, ar fi absurd să considerăm că infracțiunea de poluarea apei a fost săvârșită de un grup criminal organizat, cu atât mai mult de către o organizație criminală, sau chiar prin participație. Or, fiecare din ei săvârșesc părți ale acțiunii infracționale și nu li se poate atribui calitatea de instigator, complice sau organizator. Tot astfel nu poate fi pretinsă infracțiunea de practicare ilegală a activității de întreprinzător (art. 241 CP RM), atâta timp cât nu poate fi imputată obținerea de profit. De fapt, ne aflăm în aceeași situație în care, spre exemplu, un automobil există în natură, dar încă nu a fost înmatriculat. În acest caz, nu putem spune că acesta nu este automobil. Cu atât mai mult, el poate fi folosit în calitate de instrument (mijloc) la săvârșirea infracțiunii, chiar dacă nu a fost luat la evidență de către stat, iar fapta săvârșită cu

implicarea acestuia (art. 264¹, 265, 266 CP RM) precum cea care atentează la el (268 CP RM) chiar de nu este înmatriculat, constituie infracțiune.

Pentru a beneficia de mai multă credibilitate odată cu identificarea și evidențierea problemei în discuție, am decis să consultăm și pozițiile mai noi ale doctrinarilor domeniului privat.

Astfel, am constatat că potrivit unor opinii expuse mai recent de unii autori [9, p. 49-50], *de facto*, persoana juridică ia naștere din momentul încheierii contractului de constituire și nu din momentul înregistrării ei, așa cum actualmente prevede legislația, legiuitorul adoptând, în opinia lor, o concepție greșită despre momentul considerării persoanei juridice drept înființată. Autorul citat explică aceasta prin faptul că, deși în temeiul art. 63 alin. (1) din C.Civ. „*persoana juridică se consideră constituită din momentul înregistrării ei de stat*”, Legea nr. 220/2007 [116] operează cu o altfel de expresie „*Persoana juridică se consideră înregistrată la data adoptării deciziei de înregistrare*”, după părerea sa fiind mai adecvată, deoarece se lasă a se înțelege că decizia de înregistrare a persoanei juridice este adoptată de membrii fondatori odată cu semnarea actului de constituire.

Printre altele, însăși legea în cauză se numește „cu privire la înregistrarea persoanei juridice”, ceea ce înseamnă că ea se numea (avea statut) persoană juridică și anterior înregistrării. Prin urmare, entitatea formată prin voința membrilor fondatori dobândește calitatea de persoană juridică din momentul semnării acordului (contractului de constituire) care constituie și actul ei de naștere, dar și temeiul formării capitalului social prin contribuția membrilor, a patrimoniului ei, care sunt semnele caracteristice și obligatorii ale identificării persoanei juridice. Astfel, aceasta întrunește toate condițiile impuse de art. 55 C.Civ., obținând statut de *persoană juridică fără capacitate deplină de exercițiu*, sau „*persoană juridică neînmatriculată*”. Or, în calitatea pe care o atribuim noi entității în cauză (persoana juridică), aceasta dispune de un fel de capacitate de exercițiu restrânsă asimilată celei a persoanei fizice în care poate încheia doar anumite categorii de acte juridice (doar civile, nu și comerciale), în cazul de față, acte de liberalitate, împrumut necesare consolidării capacităților financiare care este indispensabilă maturizării sale (art. 55 C.Civ., *persoana juridică - este organizația care are un patrimoniu distinct...*), adică dobândirii capacității depline de exercițiu.

Toate aceste discuții ne aduc în fața circumstanțelor în care trebuie să recunoaștem personalitatea juridică a entităților formate în scopul dobândirii acesteia prin înregistrare de stat, încă din momentul semnării actului de constituire, pentru că acestea *de facto* o și dețin din acel moment prin calitatea lor de a fi titulari de drepturi, obligații și patrimoniu distinct, prin urmare, devin pasibile de a fi trase la răspundere penală pentru faptele sale. Celelalte entități, care se

formează cu scopul, altul decât cel de a constitui o persoană juridică (societățile civile, parteneriatele etc.), să fie asimilate persoanelor juridice pentru a putea fi responsabilizate penal pentru infracțiuni, făcând cu această ocazie distincție între persoanele juridice și celelalte entități fără personalitate juridică.

Spunem aceasta, fiind în contradicție cu opiniile autorilor [39, p. 77] care susțin fără nici o justificare că grupările care nu au personalitate juridică nu pot răspunde penal.

În aceste circumstanțe, suntem adepți ai poziției împărtășite și de alți autori [33, p. 190], care susțin că legiuitorul a admis o lacună atunci când a omis să prevadă răspunderea penală a întreprinderii individuale pentru infracțiuni. Aceștia mai susțin că subiectele care nu posedă personalitate juridică, dar care participă la relații sociale, sunt totuși capabile de a întreprinde anumite acte și, respectiv, de a comite infracțiuni în aceeași măsură ca și persoanele juridice, numai că nu dispun de personalitate juridică, în ciuda faptului că entitățile juridice în cauză au de asemenea organe capabile a exprima voința criminală și a o reproduce în realitate.

O situație cu caracter legislativ ce vine să consolideze și mai mult poziția noastră este întâlnită în legislația statului Muntenegru, unde potrivit art. 4.1. din Legea privind răspunderea penală a entităților juridice oferă o listă de entități (instituția publică, organizațiile neguvernamentale, fond de investiții, *parteneriatele*, partidele chiar etc. care dobândesc bunuri și dispun de ele în cadrul activităților lor) care sunt supuse răspunderii corporative. Unele din acestea, de fapt, coincid după structură și categorie cu persoanele juridice recunoscute și de legislația civilă a RM (asociația, fundația, instituția).

Cu toate acestea, se observă clar că în sensul legislației penale a Muntenegrului, termenul „entitate juridică” este mai larg decât conceptul general de „persoană juridică” [150, p. 30-31].

Într-adevăr, subiecții ce acționează în cadrul parteneriatului privat [117], de asemenea constituie o entitate juridică, alcătuită din două persoane juridice, una de drept public, iar cealaltă de drept privat care împreună desfășoară activități de interes public fără a constitui o persoană juridică. Și aici apare aceeași întrebare, cum va fi sancționată această entitate dacă în momentul activității sale a comis o infracțiune de poluarea apei?, ce sancțiune i se va aplica, dacă nu este persoană juridică?, iar art. 229 CP RM spune că *pentru poluarea apei persoanei juridice i se aplică amendă în mărime de la 2000 la 4000 unități convenționale*.

De asemenea, calitatea de entitate juridică o are și societatea civilă, deși nu deține personalitate juridică. Potrivit art. 1339 C.Civ., prin contract de societate civilă, două sau mai multe persoane (asociați, participanți) se obligă reciproc să urmărească în comun scopuri economice ori alte scopuri, fără a constitui o persoană juridică, împărțind între ele foloasele și pierderile. În timpul activității economice comune se poate săvârși o infracțiune de poluarea apei

fără a fi cunoscută partea din vinovăție a fiecărui membru. Or, nu poți sancționa liderul colectivității care a dat indicații, deoarece cei care au săvârșit fapta nu au acționat doar în interesul acestuia, dar și în interesul lor personal, sau al celorlalți membri care la acel moment nu au participat la acțiuni. În plus, entitatea respectivă este mult mai solvabilă decât fiecare membru privit individual, doar ea dispune de un patrimoniu distinct. Și în acest caz ar trebui să recurgem la responsabilizare după aceleași criterii aplicate și față de persoana juridică, deși legea expres prevede că acestea nu sunt persoane juridice. Prin urmare, observăm că entitatea juridică cu statut intermediar între organizație și persoană juridică poate crea serioase probleme procesului de calificare și incriminare a responsabilității penale.

Din acest considerent, credem că legea penală trebuie să prevadă în calitate de subiect al infracțiunii orice entitate juridică ce dispune sau nu de personalitate juridică ori fizică (întreprinderea individuală și gospodăriile țărănești), noțiune ce depășește aria de cuprindere a înțelesului de persoană juridică.

În acest caz, considerăm că soluțiile ar fi două:

După o primă parte a soluției, legislația civilă în primul rând, iar mai apoi cea penală ar trebui să recurgă la reconsiderarea conceptului despre persoana juridică în calitate de subiect corporativ al răspunderii prin considerarea ei din momentul asocierii și nu din momentul înregistrării de stat.

O a doua soluție ar fi ca răspunderea penală să se extindă asupra altor entități (colectivități) ce nu dispun de personalitate juridică, operând cu termenul de răspundere a unei entități sau răspunderea penală corporativă. Tot astfel, ar fi necesar ca această entitate să poarte răspundere de orice fel după principiile și regulile aplicabile față de persoana juridică, chiar dacă entitatea respectivă în momentul săvârșirii infracțiunii nu a fost înmatriculată, prin urmare, nu dispunea de personalitate juridică.

De aceea poate aria răspunderii corporative excede, de asemenea, aria persoanelor juridice în Letonia. Deși nu există o definiție de drept penal privind „entitatea juridică”, legea letonă prevede explicit că măsurile coercitive pot fi aplicate nu doar persoanelor juridice, dar și parteneriatelor, adică o entitate necorporativă fără personalitate juridică. Astfel de entități juridice sau asociații au capacitate juridică, chiar dacă le lipsește statutul oficial de persoană juridică [150, p. 30-31].

Tot astfel, în CP al Belgiei sunt asimilate persoanelor juridice și unele entități care nu au personalitate juridică, dar desfășoară activități de natură economică [87, p. 280].

În context, cea mai optimă soluție a problemei discutate ar fi completarea art. 21 CP RM cu un nou alineat, 3² care va avea următorul text: „*orice entitate formată din două sau mai multe*

persoane în scopul desfășurării activității economice sau de altă natură în comun și sub orice formă juridică de organizare, dar care nu dispun de personalitate juridică, sunt asimilate cu persoanele juridice și răspund penal după aceleași principii”.

Categorii de persoane juridice pasibile să răspundă penal pentru infracțiunea de poluarea apei. Reieșind din conținutul normei de la art. 21 alin. (3) CP RM, potrivit căreia o persoană juridică, *cu excepția autorităților publice*, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală, conchidem că toate categoriile de persoane juridice sunt responsabile penal în afară de cele de drept public.

Cu detalii despre ce reprezintă persoana juridică de drept public și cea de drept privat vine C.Civ. prin art. 57-59. Adică, sunt persoane juridice de drept public, statul și unitățile administrativ-teritoriale care participă la raporturile juridice civile pe poziții de egalitate cu celelalte subiecte de drept. Respectiv, persoanele juridice de drept privat se pot constitui liber doar în una din formele prevăzute de lege, pot avea scop lucrativ (societățile comerciale) și scop nelucrativ (fundația, instituția, asociația).

În context, o problemă aparte, credem noi, o constituie cea a faptului dacă pot fi supuse răspunderii penale întreprinderile de stat și întreprinderile municipale. Acestea din urmă au un regim juridic deosebit, odată ce sunt considerate persoane juridice cu scop lucrativ, iar prin urmare ținând cont de prevederile art. 59 alin. (2) C.Civ. sunt de drept privat, dar înființate de persoane juridice de drept public (statul și unitățile administrativ-teritoriale). Cu atât mai mult, potrivit art. 179 alin. (4) C.Civ. statul nu răspunde pentru obligațiile lor și invers, iar potrivit art. 13 alin. (2) lit. (d și alin. (3¹) din Legea cu privire la întreprinderea de stat nr. 146/1994 profitul obținut de acestea sunt virate la bugetul de stat [109].

Aici ne punem întrebarea, oare se va atinge scopul pedepsei penale atunci când prin forța coercitivă a statului se va aplica sancțiune sub formă de amendă entităților avute în discuție ce aparțin tot statului? Oare banii care urmează să ajungă în bugetul statului sub formă de amendă nu vor diminua veniturile care urmau să fie încasate tot de către stat?

De cealaltă parte, care va fi efectul sancțiunii față de întreprinderea de stat sau municipală, dacă ar achita statului, spre exemplu, 53 000 amendă pentru infracțiunea de poluarea apei, iar ce a mai rămas din venitul obținut în acel an, spre exemplu 350 000, va fi defalcat tot în bugetul de stat, când se putea în caz de nesancționare să transmită statului suma totală de 403 000 lei.

Deci observăm că răspunderea penală față de întreprinderile de stat și cele municipale în calitatea lor de persoane juridice de drept privat nu este rezonabilă și eficientă, fapt ce determină a se renunța la ideea sancționării lor penale alături de autoritățile publice.

De asemenea, în multe jurisdicții, legea penală nu se aplică în mod necesar tuturor categoriilor de persoane juridice. Cel mai frecvent, statul, subdiviziunile acestuia, și alte autorități publice sunt imune la răspunderea penală. Această abordare prevalează și printre țările Europei de Est și ale Asiei Centrale, unde aproape toate prevăd în legislație că statul, provinciile autonome, municipalitățile și alte autorități publice nu sunt supuse răspunderii penale. În anumite țări, organizațiile internaționale sau persoanele juridice care exercită funcții publice sunt adăugate la această listă.

Cu toate acestea, există legislații în care nu se face o delimitare strictă între subiecții persoane juridice de drept public sau privat pasibili de răspundere penală, existând o combinație de situații și împrejurări în care și autoritățile publice răspund penal.

În Croația și Macedonia, exceptarea privind guvernele locale acoperă doar infracțiunile comise în cadrul domeniului lor de activitate. Dacă este comisă o infracțiune cu depășirea autorității lor, guvernul local și unitățile sale sunt responsabile ca orice altă persoană juridică [150, p. 31]. Adică, o autoritate publică care nu are competențe în domeniul protecției mediului, dar a săvârșit o infracțiune de poluarea apei, aceasta va răspunde penal. Potrivit unor relatări [39, p. 78-79], în dreptul penal francez o autoritate publică poate fi trasă la răspundere penală și pentru, spre exemplu, infracțiuni ecologice, ceea ce reprezintă un imbold pentru doctrinarii români care cer lărgirea ariei în care se aplică răspunderea penală a persoanei juridice și a cercului de persoane.

În principiu, toate persoanele juridice pot fi judecate penal și pot suporta răspundere penală, cu excepția uneia, în speță, a statului. Astfel legiuitorul francez, așa cum și cel al majorității statului, a exclus aceasta statuând că nu este posibil a fi și judecător și parte; statul nu se poate pedepsi pe sine [101, p. 90].

Totuși există cazuri când și unele persoane juridice de drept public pot săvârși infracțiuni de poluarea apei, acestea fiind adesea comise din neglijența personalului logistic, însă nu trebuie să uităm că făptuitorii pot fi pedepsiți în mod individual, atât pentru infracțiunea de poluarea apei, cât și pentru neglijență în serviciu. Din aceste considerente, credem că persoanele juridice de drept public trebuie să fie exceptate de la răspunderea penală. De altfel, nu vedem prin aceasta posibilitatea atingerii scopului pedepsei atunci când amenda va fi achitată din contul bugetului public al autorității respective în contul bugetului autorității ce percepe amenda, care până la urmă rămâne a fi tot a statului.

Răspunderea penală a persoanelor juridice străine constituie un alt aspect distinct și special ce trebuie considerat la aplicarea răspunderii penale pentru poluarea apei.

În primul rând, trebuie menționat că potrivit legislației civile, persoanele juridice străine sunt asimilate, în condițiile legii, cu persoanele juridice ale RM (art. 56 C.Civ.). Prin urmare, toate regulile de înființare, funcționare, contribuție a persoanelor juridice autohtone, fie cu capital străin sau mixt, dar și de răspundere, inclusiv penală, sunt aplicabile și față de cele străine după aceleași principii. Cu atât mai mult, deși în alte ramuri ale dreptului legile pot fi divizate după sfera subiectelor asupra cărora ele sunt aplicabile (persoanelor fizice, persoanelor juridice și legi de aplicare generală) [19, p. 52], în dreptul mediului o atare clasificare este lipsită de necesitate, deoarece în fond toate actele normative ale lui sunt de aplicare generală, având în vedere că drept destinatari ai normelor legislației de mediu sunt atât persoanele juridice, cât și persoanele fizice, indiferent că sunt cetățeni ai RM, cetățeni străini sau persoane fără cetățenie [177, p. 54].

Totodată, potrivit art. 11 alin. (5) CP RM, infracțiunile comise în apele teritoriale și în spațiul aerian al RM se consideră săvârșite pe teritoriul RM. Persoana care a săvârșit o infracțiune pe o navă maritimă sau aeriană, înregistrată într-un port sau aeroport al RM și aflată în afara spațiului acvatic sau aerian al RM, poate fi supusă răspunderii penale în conformitate cu prezentul cod dacă în tratatele internaționale la care RM este parte nu se dispune altfel.

Dacă până aici lucrurile sunt clare și armonizate cu legislația civilă sau cea comercială pe segmentul răspunderii persoanei străine, acest fapt nu se întâmplă și în cazul legislației de mediu. Aici, fără doar și poate, trebuie să se țină cont și de regulile privitoare la aplicarea legislației de mediu în spațiu și asupra persoanei, ceea ce legiuitorul penal a evitat să o facă. Or, în temeiul art. 11 alin. (4) din CP RM, sub incidența legii penale nu cad infracțiunile săvârșite de reprezentanții diplomatici ai statelor străine sau de alte persoane care, în conformitate cu tratatele internaționale, nu sunt supuse jurisdicției penale a RM.

Astfel, se pune întrebarea: în baza legii cărui stat va fi sancționat un angajat al ambasadei unei alte țări care a comis o infracțiune de poluarea apei pe teritoriul RM? (evident, în afara cazurilor când statul ambasadei care îl reprezintă va răspunde după reguli de drept internațional), dar pe teritoriul ambasadei?

În primul, dar și în al doilea caz, considerăm că acesta trebuie să răspundă potrivit legislației penale naționale, deoarece prin aceasta s-a adus o atingere interesului RM. Această regulă ar trebui, de fapt, să se aplice chiar și față de făptuitorul care beneficiază de imunitate diplomatică, în pofida faptului că CPP în art. 5 spune că procesul penal în acest caz se efectuează în conformitate cu prevederile Convenției de la Viena cu privire la relațiile diplomatice, încheiate la 18 aprilie 1961 [46]. Or, așa cum normele dreptului mediului nu-și extind influența

asupra teritoriului ambasadelor RM în alte țări, tot astfel normele dreptului mediului al altor țări nu se aplică asupra teritoriului ambasadelor altor state în RM [177, p. 53].

Răspunderea penală a persoanelor juridice pentru poluarea apei în cazul în care acestea s-au reorganizat, diminuat intenționat patrimoniul ori s-au desființat constituie actualmente o altă problemă majoră pentru multe țări, nemaivorbind de RM, o problemă de mare actualitate, atât pentru doctrină, cât și pentru cei ce înfăptuiesc justiția. Deși încă nu s-a pus bine la punct mecanismul responsabilizării penale a persoanelor juridice pentru infracțiuni, iată că deja practica raportează noi impedimente în asigurarea aplicabilității depline și nelimitate a răspunderii penale față de toate persoanele juridice vinovate. Problema e că până a se pune în aplicare mecanismul discutat, entitățile respective au și găsit unele soluții de a se eschiva de la răspundere penală.

Una din aceste modalități de eschivare ar fi reorganizarea sub toate formele prevăzute de legislația civilă, adică prin fuziune (contopire și absorbție), dezmembrare (divizare și separare) sau transformare (art. 69 C.Civ.).

O altă posibilitate a persoanei juridice de a se eschiva de la răspunderea penală constă în diminuarea patrimoniului său prin acte juridice de înstrăinare, de regulă, simulate. În acest caz, pe lângă faptul că scapă de răspundere penală, mai și intră în insolabilitate, fapt care o facilitează atâta timp cât statul prin legislația sa, într-un fel sau altul, o ia sub protecție specială (Cap. III din Legea insolabilității nr. 149/2012 [120]), ajutând-o să depășească această stare, evident dacă nu va demonstra crearea intenționată a stării respective (art. 252 CP RM).

O a treia situație ar fi dizolvarea persoanei juridice în temeiul art. 86 C.Civ.

Într-adevăr, aceste trei situații descrise prezintă o problemă serioasă pentru cei ce înfăptuiesc justiția, dar deopotrivă și pentru legiuitor, atâta timp cât normele elaborate în scopul asigurării tragerii la răspundere penală a persoanelor juridice nu se bucură de finalitate. Or, după cum se afirmă în cadrul unor studii și, pe bună dreptate, într-un sistem eficient de răspundere corporativă, operațiunile corporative, cum sunt fuzionarea unei societăți cu altă societate, sau desprinderea unei părți a societății pentru a forma o nouă entitate, nu ar trebui să permită unei entități evitarea responsabilităților sale [150, p. 31].

Evident, în legislația națională efectul negativ al tuturor situațiilor descrise pentru creditorii, poate fi preîntâmpinat, evitat mai binezis, doar într-un singur compartiment din toate celelalte compartimente ale dreptului. Anume în domeniul legislației civile, atâta timp cât ea impune anumite restricții față de persoanele juridice care intenționează a se reorganiza ori soluții juridice pentru cei care vor avea de suferit de pe urma reorganizării acesteia. Bunăoară, art. 70 al C.Civ. reglementează succesiunea de drept în cazul reorganizării persoanei juridice. Aici, spre exemplu,

în temeiul alin. (2) al normei avute în vedere, în cazul absorbției unei persoane juridice de către alta, drepturile și obligațiile persoanei juridice absorbite trec la persoana juridică absorbantă în conformitate cu actul de transmitere. Însă același lucru nu este prevăzut și de legislația penală. Deci așa se întâmplă că în cazul în care o persoană juridică absorbită printr-o operațiune de fuziune a comis o infracțiune, persoana juridică absorbantă nu poate fi urmărită penal, deoarece fuziunea nu permite transmiterea responsabilității penale [39, p. 79].

Un alt aspect, observat în acest context, este cel al faptului că legislația noastră penală nu prevede răspunderea penală a succesorilor de drepturi patrimoniale, ceea ce în cazul persoanei juridice cu scop lucrativ ar fi admisibilă, atâta timp cât sancțiunea se rezumă doar la amendă. Astfel, cu toate că pe undeva se atentează la principiul personalității răspunderii penale, totuși această tactică de reglementare prevalează asupra intereselor pecuniare, mai ales în materie de mediu.

Printre altele, potrivit art. 107¹, paragraf 1, din CP al Georgiei [235], răspunderea penală se aplică entităților juridice comerciale și non-comerciale și *succesorilor legali ai acestora*. Însă viitoarea jurisprudență trebuie să clarifice dacă această prevedere permite guvernului central al statului să fie urmărit în instanță [150, p. 31], pentru că aici iarăși ne ciocnim de aceeași problemă, ineficiența pedepsei penale atunci când statul răspunde față de sine.

În această direcție, deși observăm că legislația procesual penală prevede ordinea succedării în drepturi a victimei unei infracțiuni, ea nu prevede și ordinea de succesiune a obligațiilor făptuitorului, evident doar a obligațiilor persoanei juridice pentru săvârșirea infracțiunii. Prin urmare, o asemenea completare a art. 81 din CPP care să prevadă și ordinea de succedare a făptuitorului persoană juridică pentru săvârșirea infracțiunii o vedem destul de reală și cu perspectivă, care ar avantaja factorii de mediu, ori de câte ori vor fi vătămați prin infracțiune. Pentru aceasta este necesar, înainte de toate, ca și art. 21 CP RM să încorporeze o asemenea prevedere, spre exemplu, într-un nou alineat 3³ cu textul „*succesorii persoanei juridice cu scop lucrativ vor răspunde penal pentru infracțiunile săvârșite de persoanele juridice în limita patrimoniului succedat*”.

Revenind la problema eschivării persoanei juridice de la răspundere penală prin intermediul metodelor arătate, considerăm că soluțiile trebuie căutate în legislația procesual penală, având în vedere că, de regulă, la normele ei se recurge în faza de urmărire penală. Spre exemplu, ar fi binevenită completarea listei măsurilor preventive prevăzute la art. 175 CPP cu un nou alineat 3¹ care să prevadă măsuri preventive aplicate în cursul urmăririi penale față de persoanele juridice care au săvârșit infracțiuni, cum ar fi:

- *interzicerea reorganizării sub orice formă sau dizolvării persoanei juridice;*
- *suspendarea reorganizării persoanei juridice dacă infracțiunea a fost săvârșită anterior inițierii procedurii de reorganizare;*
- *interdicția emiterii de cecuri pe perioada desfășurării urmăririi penale;*
- *interzicerea înstrăinării întreprinderii, transmiterii prin moștenire a capitalului social sau a unor părți din acesta;*
- *interzicerea încheierii actelor juridice cu orice titlu care ar diminua patrimonial persoanei juridice.*

Problema răspunderii penale autonome în cadrul răspunderii aplicate față de persoana juridică. În general, este acceptat faptul că răspunderea unei persoane juridice nu trebuie să excludă răspunderea unei persoane fizice pentru aceeași faptă ilicită, și viceversa: sancționarea unei persoane fizice nu trebuie să excludă punerea sub acuzare a unei corporații [150, p. 27].

Într-adevăr, dacă autorul infracțiunii de poluarea apei este o persoană juridică cu scop lucrativ, care a acționat prin intermediul angajatului său ordonându-i să neglijeze condițiile impuse de lege, acesta, de asemenea, trebuie sancționat penal, atâta timp cât legea îi garantează dreptul de a refuza executarea unui ordin. Or, potrivit alin. (2) al art. 40¹ CP RM, neexecutarea ordinului sau dispoziției vădit ilegale exclude răspunderea penală. În caz contrar, în temeiul primei părți a aceleiași norme, persoana care a comis intenționat infracțiunea în vederea executării ordinului sau dispoziției vădit ilegale ale superiorului său răspunde penal în temeuri generale.

Tot astfel, în temeiul art. 21 alin. (5) CP RM, răspunderea penală a persoanei juridice nu exclude răspunderea persoanei fizice pentru infracțiunea săvârșită. Spre exemplu, dacă angajatul X, din cauza neîndeplinirii corespunzătoare a atribuțiilor de serviciu a admis deversarea apei reziduale într-un obiectiv acvatic sau în sol, acesta va răspunde pentru infracțiunea de poluarea apei săvârșită prin inacțiune alături de persoana juridică. Or, acest fapt este posibil și în cadrul altor forme de răspundere. Vorbim aici despre răspunderea civilă a comitentului pentru fapta prepusului (art. 1403 C.Civ. – comitentul răspunde pentru prejudiciul cauzat cu vinovăție de prepusul său în funcțiile care i s-au încredințat), primul fiind întotdeauna solvabil în comparație cu ultimul.

În acest sens, deși legislația noastră penală nu prevede expres răspunderea penală pentru fapta altuia, în doctrina contemporană și în dreptul pozitiv străin, ideea răspunderii penale pentru fapta altuia este admisă, considerându-se că în sens larg și participația penală este considerată o

formă a răspunderii penale pentru fapta altuia. Spre exemplu, instigatorul răspunde pentru fapta care din punct de vedere material a fost săvârșită de altul [87, p. 110].

De altfel, în mod implicit și legislația penală națională prevede răspunderea pentru fapta altuia (angajatului). Or, potrivit art. 21 alin. (3) lit. c) „fapta a fost săvârșită datorită lipsei de supraveghere și control din partea persoanei împuternicite cu funcții de conducere”. În sens restrâns, răspunderea penală pentru fapta altuia presupune ca acea persoană să fi contribuit cu intenție la săvârșirea ei [253, p. 85]. Și până la urmă, în cazul poluării accidentale (scufundarea unei nave ce transportă petrol), responsabilitatea trebuie să fie pusă pe seama deținătorului izvorului de pericol sporit. Evident, ne referim aici doar la condițiile în care ne încadrăm în limitele sancțiunii monetare (pedeapsa sub formă de amendă). Or, aceasta din urmă, de asemenea joacă un rol compensator. Bani acumulați din amenzi în bugetul de stat urmează a fi repartizați la etapa actuală noului minister al agriculturii, dezvoltării regionale și mediului pentru realizarea programelor naționale de îmbunătățire a condițiilor de mediu. Cu această ocazie, ținem să menționăm că legislația de mediu anterioară (art. 84 din Legea privind protecția mediului înconjurător nr. 1515/1993 în redacția de până la 16.12.16) prevedea expres că sursele de formare a fondurilor ecologice sunt: plățile pentru poluarea mediului, *amenzile pentru încălcarea legislației cu privire la protecția mediului*.

Evident, modificarea respectivă o considerăm un mare regres pentru legislația de mediu actuală. Totodată, revenind la ideea de mai sus a poluării accidentale, spunem că în momentul în care angajatul a săvârșit fapta de poluare a apei din imprudență, pe timpul acesteia făptuitorul a acționat tot în interesul persoanei juridice la care era angajat. Chiar și atunci când făptuitorul persoană fizică acționează din intenție față de faptă, până la urmă aduce foleose întreprinderii, fiind neglijent chiar față de atribuțiile sale. Acesta profitând prin economisire de surse financiare ce urma să le cheltuiască cu ocazia construirii și întreținerii sistemelor de canalizare, depozitare și prelucrare a apei menajere.

Deci interesul urmărit poate consta în obținerea unui profit sau evitarea unei pierderi [105, p. 59]. În acest caz va putea fi vorba despre infracțiuni comise de însăși persoana juridică și despre infracțiuni comise în contul său [87, p. 280].

Astfel, potrivit unor opinii [150, p. 28], o asemenea abordare permite tragerea la răspundere a corporațiilor în cazul în care în urma investigației este stabilit faptul că fapta ilicită a fost comisă în interesul corporației, dar nu poate să determine cursul complet al evenimentelor.

De altfel, o asemenea abordare este insuflată de însăși legislația penală în vigoare, unde în art. 21 alin. (3) CP RM se menționează că o persoană juridică, cu excepția autorităților publice, este pasibilă de răspundere penală pentru o faptă prevăzută de legea penală dacă aceasta nu a

îndeplinit sau a îndeplinit necorespunzător dispozițiile directe ale legii ce stabilesc îndatoriri sau interdicții privind efectuarea unei anumite activități și se constată cel puțin una din următoarele circumstanțe:

a) fapta a fost săvârșită în interesul persoanei juridice respective de către o persoană fizică împuternicită cu funcții de conducere, care a acționat independent sau ca parte a unui organ al persoanei juridice.

Evident, ceea ce nu suntem de acord în conținutul normei citate e că și persoana fizică neîmputernicită cu funcții de răspundere poate acționa independent la săvârșirea unei fapte infracționale ce a cauzat poluarea apei. Spre exemplu, îndeplinind funcția de șofer al întreprinderii VSR, X pentru a economisi timp și motorină a deversat apa reziduală într-un iaz, atunci când trebuia să o transporte spre a o deversa într-un recipient destinat depozitării acesteia aflat la o distanță mai mare, fără ca timpul și motorina economisită să-l avantajeze cu ceva pe acesta. Da, în literatura de specialitate încă mai există păreri contradictorii cu privire la statutul persoanei fizice acțiunile căreia să fie considerate fapte ale persoanei juridice.

Autorul român L. Pop [160, p. 227-228] consideră că drept fapte ale persoanei juridice pot fi considerate doar faptele persoanelor ce îndeplinesc funcții de conducere.

În același timp, alți autori [177, p. 89] rămân de părerea, și credem că pe bună dreptate, că fapte ale persoanei juridice pot fi considerate nu doar cele ce sunt realizate de organele de conducere, dar și acele fapte care decurg din actele decizionale ale acesteia, precum și faptele realizate în interesul persoanei juridice, chiar dacă nu au rezultat dintr-un act decizional.

Așadar, la identificarea subiectului vinovat de săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, în circumstanțe în care aceasta este săvârșită de o persoană juridică, pentru o maximă respectare a principiului individualizării răspunderii penale este necesar a fi identificat cu o specială atenție subiectul concret care a profitat de pe urma faptei. Or, nu pot fi excluse în totalitate și infracțiunile săvârșite de angajați, din intenție față de faptă și fără știrea angajatorului, infracțiuni de pe urma cărora profită doar ei. Cu toate acestea, în subsidiar trebuie să răspundă și persoana juridică, făcându-se vinovată de nesupravegherea activității acestora sau supravegherea și gestionare insuficientă a acțiunilor personalului. Într-o speță din jurisprudența franceză, conducătorul unei întreprinderi a fost condamnat pentru că nu a atras atenția unui angajat care prin fapta sa a ocazionat poluarea unui curs de apă [87, p. 111].

Forme de sancțiuni penale aplicabile persoanelor juridice pentru săvârșirea infracțiunii de poluarea apei. Una din problemele de bază ce a stat până nu de mult în calea reglementărilor ce aveau să prevadă răspunderea penală pentru persoana juridică, pe lângă cea a faptului că ea

constituie o abstracțiune lipsită de voință și conștiință, este cea a imposibilității de a vedea și, de fapt, identifică o formă adecvată de sancțiune, care să mai fie și eficientă în cazul aplicării.

Evident, prima și cea mai reală în aplicare, în special ținând cont de scopul economico-financiar urmărit de persoanele juridice cu scop lucrativ, a fost amenda, fapt recunoscut de toate statele lumii care prevăd răspunderea penală a categoriei respective de subiecți. Într-adevăr, după cum se mai susține, sancțiunile monetare au fost întotdeauna principalul remediu pentru pedepsirea corporațiilor. Și, după cum este menționat mai sus, este de asemenea singura pedeapsă prevăzută de instrumentele de drept internațional.

Astfel, este rezonabil să se declare că eficacitatea, proporționalitatea și caracterul descurajant al cadrului de sancționare depind în mare măsură de problema privind cuantumul amenzii, dacă acesta este considerat suficient [150, p. 38-39].

Dincolo de aceasta, cuantumul pedepsei pecuniare ce urma a fi stabilit pentru diferite genuri de încălcări a constituit cea de-a doua îngrijorare, căutându-se a se înțelege cum va funcționa mecanismul sancționator respectiv. Mulți au crezut la început, dar și în prezent sunt de aceeași părere, că dacă persoana juridică cu scop lucrativ care a comis o infracțiune dispune de capital social, este mai solvabilă în comparație cu persoana fizică, scopul activității este doar de profit etc., poate suporta o sancțiune pecuniară mult mai mare. Astfel, în literatura franceză de specialitate [230, p. 273-274] s-a apreciat, în acest sens, că sancțiunile pecuniare consistente și măsurile specifice (restricționarea accesului la piețe, dizolvarea persoanei juridice) sunt mai eficiente.

În același timp, nu s-a pus și întrebarea, oare prin stabilirea unor amenzi exagerate de către stat, achitarea acestora de către persoanele juridice nu vor lovi cumva în însuși bugetul statului, capacitatea lui economică, binele societății etc.? Or, atunci când persoana juridică va suporta o pedeapsă financiară de proporții așezate și riscul ca aceasta să intre în insolvență, să nu-și poată plăti impozitele, taxele și alte contribuții față de stat. Acesta a și fost motivul reproșului adus tezei potrivit căreia persoana juridică trebuie să fie sancționată pecuniar mult mai sever, argumentându-se prin faptul că sancțiunea penală ar însemna deturnarea scopului persoanei juridice [82, p. 345]. Totodată, trebuie să se țină cont că argumentele invocate nu trebuie să constituie o scuză pentru persoanele juridice, un temei de a profita și, astfel, de a comite infracțiuni nestingherit. De aceea, în schimbul „domolirii” sancțiunii financiare aplicabile acestora, s-a recurs la aplicarea unor sancțiuni complementare.

Clar, diversitatea acestora a variat tot timpul de la stat la stat, de la sistem și tactică de legiferare la alta, de la regiune la regiune etc. Spre exemplu, CP francez [237] stabilește amendă pentru persoanele juridice de cinci ori mai mare decât cea stabilită persoanelor fizice. După

legislația noastră, decalajul dintre cuantumul amenzii aplicate persoanelor fizice și cel al amenzii stabilite pentru persoana juridică nu este atât de mare. Dacă cuantumul maxim al amenzii stabilit persoanei fizice pentru infracțiuni din interes material este de până la 20 000 unități convenționale, atunci în cazul persoanelor juridice limita maximă este de până la 60 000 unități convenționale (art. 64 alin. (3) și alin. (4) din CP RM). O modalitate destul de interesantă a stabilirii cuantumului amenzii pentru persoana juridică a fost adoptată de noul CP al României [53; 243] (art. 137) care introduce sistemul zilelor-amendă. Potrivit alin. (2) al normei menționate, cuantumul amenzii se stabilește prin sistemul zilelor – amendă. Suma corespunzătoare unei zile – amendă, cuprinsă între 100 și 5000 lei, se înmulțește cu numărul zilelor-amendă, care este cuprins între 15 zile și 600 de zile. După cum spuneam mai sus, pe lângă sancțiunea pecuniară sub formă de amendă, în majoritatea legislațiilor mai sunt prevăzute și sancțiuni complementare. În art. 131-139 din CP francez, sunt prevăzute un șir de sancțiuni complementare, multe din ele putând fi utilizate și în domeniul protecției mediului: interdicția de a exercita anumite activități profesionale, închiderea definitivă sau pe o durată de cinci ani a unei întreprinderi folosită pentru comiterea infracțiunii, excluderea de pe piața publică, confiscarea bunurilor care pot servi la comiterea infracțiunii sau sunt produs al acesteia, afișarea și publicarea deciziilor [87, p. 279].

Legislația penală a RM la compartimentul stabilirii pedepselor complementare este mai rezervată, în sensul că stabilește doar trei tipuri de sancțiuni care pot fi aplicate atât ca pedepse principale, cât și ca pedepse complementare. Este vorba de amendă, privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate și lichidarea acesteia (art. 63 alin. (1) lit. a), lit. b) și lit. c)). Ținând cont de acestea, considerăm că legiuitorul ar trebui să recurgă la diversificarea formelor de sancționare a persoanelor juridice, în condițiile în care s-au diversificat în ultimul timp și metodele de săvârșire a diferitor infracțiuni, s-au diversificat înseși faptele ce se califică drept infracțiuni, a luat amploare fenomenul asocierii pentru desfășurarea diferitor activități în comun, a capacităților de producere, a formelor de efectuare a diferitor plăți etc.

Ce este mai important, în materie de mediu, formele de sancționare a persoanelor juridice pentru a atinge scopul pedepsei penale din contul căreia ar fi posibilă și suficientă refacerea componentelor de mediu afectate pot fi și mai variate, mai specifice și mai eficiente.

După cum susține și doctrina în materie de mediu [82, p. 269], în planul pedepselor, nevoia unor dimensiuni noi, inedite, s-a exprimat prin apariția, pe lângă sancțiunile tradiționale, a altora noi, ca de exemplu formele de răspundere a persoanei juridice: închiderea pe o anumită perioadă sau definitivă a activităților poluante, plasarea sub supraveghere judiciară, excluderea de pe piețele publice, interdicția pentru o anumită perioadă de a emite cecuri, interdicția de a face apel

public la împrumuturi, interdicția de a exercita anumite activități sociale sau profesionale, dizolvarea persoanei juridice care a deturnat scopul ori obiectul său de activitate pentru comiterea infracțiunii, afișarea și difuzarea hotărârii judecătorești de condamnare.

Totuși, în pofida multitudinii variantelor de pedepse propuse spre a fi stabilite persoanelor juridice în calitate de sancțiuni complementare, dar și cele care există deja în legislația unor state, după părerea noastră, doar unele din ele s-ar bucura de succes și eficiență prin aplicare. Spuneam mai devreme că selectarea formelor de sancțiuni pentru persoanelor juridice trebuie să se facă cu o specială și deosebită atenție, precedată de numeroase calcule și chibzuirii, pentru a nu afecta odată cu aplicarea acestora interesele economico-sociale ale statului, pentru a nu afecta existența și funcționalitatea acestora pe mai departe. Sancțiunile cum ar fi suspendarea activității, publicarea deciziei instanței, limitarea accesului pe piață nu constituie cele mai inspirate și adecvate căi pe care s-ar crede că se poate de ajuns direct la scopul pedepsei.

Drept urmare a celor argumentate, credem de cuviință ca lista sancțiunilor complementare aplicabile persoanelor juridice să fie extinsă și în legislația penală națională. Punem accentul pe pedepse complementare, având în vedere că amenda în calitate de sancțiune principală trebuie aplicată de fiecare dată, ceea ce nu este specific, dar ar trebui să fie și legislației noastre.

Astfel, propunem modificarea și completarea art. 63 din CP RM după cum urmează:

(1) Persoanelor juridice li se pot aplica următoarele pedepse:

a) amendă;

b) privare de dreptul de a exercita o anumită activitate;

c) interdicția de a participa la proceduri de achiziție publică pe o perioadă de la 6 luni la 1 an;

d) lichidarea persoanei juridice în cazul folosirii calității sale la săvârșirea infracțiunii.

(2) Amenda se aplică în calitate de pedeapsă principală.

(3) Sancțiunile prevăzute la alin. (1) lit. b), c) și d) se aplică în calitate de pedeapsă complementară.

4.2. Latura subiectivă a infracțiunii de poluarea apei

În calitatea sa de semn obligatoriu la considerarea infracțiunii, latura subiectivă exprimă atitudinea psihică a făptuitorului ce precede și însoțește acțiunile sau inacțiunile sale infracționale, atitudine influențată și controlată de funcția intelectuală, volitivă și afectivă (emoțională) a psihicului uman, care odată exteriorizată, permite determinarea vinovăției, motivului și scopului săvârșirii infracțiunii.

Latura subiectivă constă într-un complex de stări de conștiință specifice, care preced și însoțesc actele exterioare și care converg spre acte periculoase, sau produc astfel de urmări, datorită neglijenței infractorului [167, p. 173]. Deci, reieșind din noțiunea atribuită laturii subiective în calitate de semn al componentei de infracțiune, și ea, la rândul ei, se compune din anumite semne, unele fiind obligatorii (vinovăția), iar altele facultative (motivul și scopul etc.).

Vinovăția. Deși nu este definită expres în CP RM, vinovăția în calitate de semn obligatoriu al laturii subiective este definită de doctrina penală drept atitudinea psihică (conștientă și obiectivă) a persoanei față de fapta prejudiciabilă săvârșită și urmările prejudiciabile ale acesteia, ce se manifestă sub formă de intenție sau de imprudență [34, p. 235]. Prin urmare, aceste din urmă două categorii diferite de atitudine manifestate de către făptuitor atât față de acțiunile sau inacțiunile sale, cât și față de consecințele acestora, nu reprezintă altceva decât forme derivate ale vinovăției care indică gradul diferit de pericol social al manifestării sale negative.

Intenția. Pentru o consecventă examinare și o mai bună înțelegere a faptului cum poate fi apreciată intenția și ce rol are aceasta la calificarea și individualizarea pedepsei pentru infracțiunea de poluarea apei, considerăm că e oportun să începem de la talmăcirea definiției atribuite acesteia de legiuitor în textul normei de la art. 17 CP RM. Potrivit acesteia, se consideră că infracțiunea a fost săvârșită cu intenție dacă persoana care a săvârșit-o își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, le-a dorit sau admitea, în mod conștient, survenirea acestor urmări.

Prin urmare, precizarea făcută se cere în condițiile în care există două opinii contradictorii asupra esenței și conținutului intenției atunci când este raportată la infracțiunile formale și respectiv la cele materiale. Prima se referă la faptul că intenția are importanță doar la calificarea componentelor materiale de infracțiuni (ea indică atitudinea psihică a subiectului atât față de acțiune sau inacțiune, cât și față de consecințe (de rezultat). În cazul infracțiunilor formale la care consecințele (de rezultat) nu constituie un element obligatoriu ce ar avea influență la calificare, atitudinea psihică a subiectului se determină numai față de acțiuni sau inacțiuni. Cu atât mai mult, la componentele formale de infracțiuni clasificarea intenției în directă și indirectă este lipsită de sens, iar în cazul lor ar trebui să vorbim doar de intenție directă [202, p. 112] față de faptă (acțiune sau inacțiune). Deci nu pot fi săvârșite cu *intenție indirectă* infracțiunile cu componente formale. În același sens, se exprimă și alți autorii, considerând că intenția indirectă este străină componentelor de infracțiune formale [152, p. 68]. Doctrina mai arată, și pe bună dreptate, că în ce privește vinovăția față de acțiunea ce formează latura obiectivă a infracțiunilor formale, aceasta poate fi exprimată doar sub forma intenției directe, deoarece voința persoanei în

aceste cazuri este îndreptată spre săvârșirea acțiunii [207, p. 214], chiar dacă există în cazul tuturor infracțiunilor consecințe, măcar de pericol dacă nu de rezultat. Iată de ce despre intenție sub toate aspectele sale putem vorbi doar în cazul infracțiunilor materiale (de rezultat), modalitățile sale putând fi analizate doar prin raportarea concomitentă la faptă și la consecință, iar în cazul infracțiunilor formale doar despre intenția directă față de acțiune sau inacțiune.

Cea de-a doua poziție se referă la faptul că atitudinea psihică a făptuitorului atât față de faptă, cât și față de consecințe trebuie determinat indiferent de faptul dacă este vorba de componente materiale sau formale de infracțiuni, deoarece fiecare infracțiune este materială, odată ce generează o consecință negativă, fie formală (de pericol) sau materială (de rezultat) [216, p. 30].

Cu toate că adesea infracțiunea de poluarea apei se săvârșește din intenție directă față de fapta prejudiciabilă, nu sunt excluse situațiile în care aceasta ar putea fi săvârșită și din intenție directă față de consecințele de pericol sau cele de rezultat (daune). Spre exemplu, în scopul generării unor consecințe de pericol, de agrement sau de altă natură, o persoană aruncă substanțe toxice în iazul vecinului, iar din cauza acestui fapt proprietarul, deși nu a suportat pierderi materiale, pentru că în el nu erau pești, cu acea apă nu a irigat, nu a adăpat animalele, nu s-a scăldat etc., totuși suportă unele consecințe (materiale) ce constau în blocarea posibilității de a valorifica obiectivul acvatic respectiv. Deci, în situația de față, în pofida faptului că nu putem califica fapta drept infracțiune contra patrimoniului (art. 197 CP RM), contra sănătății persoanei (art. 151, 152 CP RM) în mod sigur fapta va fi calificată drept infracțiune de poluarea apei săvârșită din intenție directă față de consecințele de pericol. Aici este aplicabilă norma de la alin. (1) a art. 229 în varianta propusă.

Însă pot exista și situații când acțiunea de poluare a apei poate fi săvârșită și considerată drept cale sau metodă prin care a fost atins alt scop infracțional. În asemenea caz, chiar dacă prin infracțiunea de poluarea apei făptuitorul și-a dorit survenirea urmărilor de rezultat (intenție directă), cum ar fi: moartea peștelui, a animalelor ce se vor adăpa cu această apă, decesul persoanei, cu toate că identificăm o intenție directă și față de consecințele de rezultat, până la urmă acestea deviază de la componenta acvatică, atentând deja și la alte valori decât apa. Ea este folosită drept metodă (cale) pentru atingerea scopului infracțional, iar cu această ocazie fapta va fi calificată drept infracțiune de poluarea apei (înainte de toate), în concurs cu infracțiunea prevăzută la art. 145 alin. (2) lit. m) CP RM în cazul în care a dus la decesul persoanei. Așa ar trebui să fie calificată, cel puțin, pentru că în prezent se consideră că ultima o absoarbe pe prima stabilind o pedeapsă mai aspră, evident, neavând aplicabilitate aici noua structură a normei de la eventualul art. 229 alin. (4), aceasta fiind aplicată doar cauzării decesului persoanei din

imprudență ca urmare a săvârșirii infracțiunii de poluarea apei. Or, după cum se mai afirmă, în privința provocării decesului persoanei, făptuitorul acționează din imprudență, iar în cazul constatării vinovăției intenționate, acțiunile lui sunt calificate drept infracțiune contra vieții și sănătății persoanei [16, p. 478].

În contextul de mai sus, în condițiile în care există intenție doar față de consecințele de pericol, observăm că infracțiunea de poluarea apei (ca o componentă formală) poate fi săvârșită și din intenție directă față de consecințe de pericol, fapt care contrazice poziția penaliștilor [21, p. 291] ce susțin că infracțiunile ecologice nu pot fi săvârșite intenționat, menționând, că poluarea intenționată a apei trebuie calificată drept infracțiune de diversiune. Da, poluarea intenționată a apei poate fi calificată ca diversiune, însă în tot cazul aceasta urmează a fi calificată numai cu luarea în considerare a atitudinii psihice față de consecințe, corelate în mod obligatoriu cu scopul urmărit. Spre exemplu, dacă făptuitorul poluează apa din intenție directă și în scopul slăbiri bazei economice și capacității de apărare a statului, atunci fapta va fi calificată drept diversiune în temeiul art. 343 CP RM, iar în cazul în care acest scop nu este identificat, infracțiunea va fi calificată drept poluarea apei din intenție față de consecințele de pericol (art. 229 CP RM).

Deci, reieșind și din prevederile legislației penale europene în compartimentul infracțiuni ecologice, acestea sunt considerate fapte săvârșite din intenție. Bunăoară, în Spania, infracțiunile de mediu sunt infracțiuni săvârșite cu intenție. Subiectul trebuie să aibă conștiință și voința de a realiza un act de poluare care nu respectă reglementarea administrativă care protejează mediul. În dreptul german, acționează același principiu: un comportament nu este infracțional atâta timp cât autorul său nu a acționat cu intenție, cu excepția cazurilor în care legea incriminează și faptele săvârșite din culpă. Din acest punct de vedere, infracțiunile ecologice sunt infracțiuni comise cu intenție [82, p. 279].

Totuși norma de la art. 229 CP RM în varianta propusă urmează a fi aplicată atât pentru poluarea apei din intenție, cât și din imprudență. Aceasta explică faptul că, în marea majoritate a cazurilor, făptuitorul introduce poluanții în apă, fără să evalueze dacă cantitatea sau concentrația pe care o aruncă prezintă pericol pentru mediu și om, deși putea și trebuia să prevadă. Deci suntem în prezența imprudenței din neglijență. Or, dacă ar fi să considerăm că infracțiunile formale nu pot fi săvârșite, după natura lor, din imprudență cum, de fapt, și se susține în doctrina penală, atunci, spre exemplu, cum va fi calificată acțiunea de poluare care a dus la decesul persoanei din imprudență? După regulile calificării, atunci când fapta săvârșită cu intenție (poluarea) a generat consecințe mai grave (decesul persoanei), infracțiunea se consideră din intenție (art. 19 CP RM – praenterintenția). În acest caz se va aplica art. 145 CP RM – omorul intenționat. Oare e corect ca în situația în care persoana a poluat apa prin introducerea

pesticidelor în sol, depozitarea deșeurilor, spălarea automobilului, în urma căreia a decedat persoana, să fie pedepsită pentru omor intenționat? Sigur că nu. Toate aceste activități sunt desfășurate de oameni, în majoritatea cazurilor, fără intenția de a polua sau fără a se gândi la ulterioare consecințe. În acest ultim caz, infracțiunea trebuie considerată săvârșită din imprudență, chiar dacă după structura sa prezintă o componentă formală. În cazul nostru, consumată din momentul introducerii poluanților în apă în cantități și concentrații ce prezintă pericol pentru mediu.

Totodată, dacă, spre exemplu, drept urmare a poluării apei din imprudență sau intenție are loc distrugerea regnului vegetal sau animal, moartea producției piscicole, se va aplica norma de la eventualul alin. (2) a art. 229 CP RM, iar în cazul în care prin aceasta s-au cauzat vătămări corporale de orice grad, îmbolnăvirea oamenilor, se va aplica norma de la eventualul alin. (3) al art. 229 CP RM. Observăm aici că nu recurgem la o calificare prin concurs a faptei, cu toate că printr-o acțiune se aduce atingere la două valori concomitent (ex. vătămarea mediului și a patrimoniului sau sănătății persoanei), având în vedere că sancțiunile propuse cuprind deja pedeapsa pentru afectarea mediului alături de alte valori. Doar așa se procedează actualmente și la stabilirea pedepsei pentru fapta prevăzută la art. 151 alin. (4) CP RM.

Imprudența. În literatura rusă de specialitate, de asemenea, sunt identificate opinii potrivit cărora infracțiunea de poluarea apei se caracterizează drept infracțiune săvârșită din intenție și din imprudență în raport cu acțiunea și din imprudență față de consecințe [205, p. 42]. Observăm deci că acțiunea de poluare a apei poate fi săvârșită atât din intenție directă, cât și din imprudență față de acțiune, cât din intenție față de acțiune (introducere) și imprudență față de consecințe, în cazul nostru față de concentrația poluanților ce prezintă pericol. De obicei, imprudența față de faptă la infracțiunile de poluarea apei se întâlnește în cazul poluării accidentale ca de exemplu provocate de nave maritime prin scufundare, răsturnarea camioanelor care transportă deșeuri, substanțe toxice etc. Cu toate acestea, sunt admise și situațiile în care făptuitorul ar acționa cu *intenție directă* dorindu-și survenirea doar a consecințelor de pericol (poluarea apei). De aceea, și aici, atitudinea imprudentă (negrijulie, neprecaută) a făptuitorului trebuie analizată în parte, față de faptă și față de consecință. Dacă în cazul manifestării intenției față de faptă nu există și o intenție față de consecință, infracțiunea fiind considerată drept urmare ca fiind săvârșită din imprudență, atunci în cazul săvârșirii faptei din imprudență (greșeală) și consecința se datorează și ea imprudenței [18, p. 487-488]. În aceste circumstanțe, deși ambele infracțiuni sunt din imprudență, sancțiunea pentru ele trebuie să difere, în cel din ultim caz, sancțiunea trebuie să fie mai blândă, iar acest fapt poate deveni posibil doar în cazul aprecierii atitudinii psihice a făptuitorului după formula propusă mai sus.

Fără îndoială, după cum se mai susține, infracțiunea de mediu va fi comisă cel mai adesea cu o atitudine psihică ce corespunde culpei, atât din punct de vedere intelectual, cât și volitiv. Neglijența și ușurința vor fi cele care se vor regăsi cel mai adesea în latura subiectivă a unei infracțiuni care face parte din grupul faptelor de mediu [87, p. 115].

Potrivit literaturii de specialitate, dar reieșind și din prevederile art. 18 CP RM, imprudența cunoaște și ea două modalități: *încrederea exagerată (persoana își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, a prevăzut urmările ei prejudiciabile, dar considera în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate)* și *neglijența (persoana nu își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii sau inacțiunii sale, nu a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, deși trebuia și putea să le prevadă)*.

În realitatea obiectivă, făptuitorul, aruncând deșeurile în apă, deși își dădea seama de caracterul prejudiciabil al acțiunii, a prevăzut posibilitatea survenirii urmărilor ei prejudiciabile, nu și le-a dorit, respectiv nici nu le-a acceptat, crezând în mod ușuratic că ele vor putea fi evitate. Prin urmare, deși făptuitorul și-a dorit săvârșirea acțiunii de aruncare a deșeurilor, ținând cont de faptul că atitudinea lui față de consecințe (modificarea compoziției chimice a apei prin introducerea poluanților în cantități și concentrații ce prezintă pericol) este alta (imprudență), spunem că nu mai suntem în prezența intenției, ci venim în zona imprudenței (art. 18 CP RM). Or, doar acțiunile făptuitorului, în principal, sunt coordonate cu factorul volitiv ce reprezintă facultatea psihică prin care sunt mobilizate ori orientate conștient energiile fizice în vederea săvârșirii actului de conduită exterioară. În caz contrar, dacă nu privim lucrurile diferențiat (în parte față de acțiune și consecință), ar trebui să spunem că dacă fapta este săvârșită din intenție, atunci și consecința (de pericol sau de rezultat) a fost generată tot intenționat, ceea ce nu este corect. Din toate aceste considerente, susținem teza precum că în cazul infracțiunilor formale nu putem vorbi despre *intenție indirectă* față de faptă, cu atât mai mult atunci când ne referim la infracțiunea de poluarea apei. Chiar și în cazul poluării accidentale vorbim de imprudență din neglijență față de acțiune și consecință și nu despre intenție indirectă, pentru că nu este în puterea făptuitorului să admită sau să nu admită o acțiune (accident), deoarece în acest caz ar trebui în genere să se abțină de la orice acțiune legală din teama că activitatea sa într-un moment sau altul va genera o daună. Doar trăim într-o lume a riscurilor, fapt care nu ar trebui să constituie un motiv de a ne abține de la orice activitate susceptibilă de riscuri, de altfel, toate activitățile umane sunt însoțite de ele. Această concepție, de fapt, ar depăși chiar și limitele principiului precauției care este cel mai restrictiv în acest sens. Or, săvârșirea *acțiunilor* de poluare tot timpul are loc din intenție directă față de acțiune, căci făptuitorul *a dorit* în mod conștient să arunce gunoiul, să împrăștie pe suprafața solului pesticide etc. Și doctrina penală autohtonă apreciază că

latura subiectivă a infracțiunii de poluarea apei se caracterizează prin vinovăție intenționată (intenție directă) față de faptă și din *intenție indirectă față de consecințe*, în sensul că persoana în unele cazuri admite consecințele, sau din imprudență față de acestea, crezând în mod ușuratic că acestea nu vor surveni sau că vor putea fi ușor înlăturate [135, p. 224]. Nu în zadar unii autori, atunci când clasifică intenția, precizează că ea se prezintă sub două modalități (directă și indirectă), doar în funcție de *atitudinea făptuitorului față de survenirea urmărilor prejudiciabile* [33, p. 204]. Tot aceștia precizează că nu pot fi săvârșite cu *intenție indirectă* infracțiunile cu componente formale.

Cu atât mai mult, astăzi în doctrină formele vinovăției (intenția și imprudența) sunt tot mai insistent analizate diferențiat, raportate în parte față de faptă și față de consecință chiar și în cazul infracțiunilor materiale. În acest sens se mai spune că pentru alegerea normei juridico-penale concrete în vederea efectuării unei calificări exacte a faptei prejudiciabile comise este necesar ca, pe de o parte, să se stabilească atitudinea psihică manifestată de făptuitor în raport cu fapta prejudiciabilă săvârșită și, după caz, față de urmarea prejudiciabilă [58, p. 61]. De aceea, atunci când ajung la descrierea laturii subiective, unii autori autohtoni [38, p. 1273], precum și cei ruși [205, p. 42] menționează că infracțiunea de poluarea apei se caracterizează prin intenție sau imprudență față de fapta prejudiciabilă și prin imprudență față de urmările prejudiciabile. De fapt, majoritatea activităților de poluare a apei sunt realizate conștient și volitiv de către făptuitor considerând în mod ușuratic că consecințele nu vor surveni, iar în majoritatea cazurilor, că acestea nu vor fi observate. Aceste semne ale laturii subiective, de fapt, indică ideea că majoritatea infracțiunilor de poluarea apei sunt săvârșite din imprudență față de consecințe. După cum observă și unii autori ruși [196, p. 62], marea majoritate a infracțiunilor ecologice sunt săvârșite din imprudență (neatenție), atâta timp cât consecințele nu sunt prevăzute ori se consideră că vor fi evitate.

Deși se susține că infracțiunea de poluarea apei este întotdeauna săvârșită din intenție față de faptă, totuși nu excludem că aceasta s-ar putea comite și din imprudență față de faptă, însă e vorba mai mult de neglijență întâlnită adesea în cazurile de poluare accidentală. Spre exemplu, șoferul camionului care transporta substanțe toxice fiind încrezut în sine că va putea circula în curbă cu viteza de 80 km/h, s-a răsturnat, astfel substanțele toxice deversându-se pe sol sau în apă au cauzat poluarea ei. Fapta respectivă urmează a fi calificată drept infracțiune de poluarea apei din imprudență sub forma *încrederii exagerate în sine* față de faptă. Deși răsturnarea mijlocului de transport constituie în sine o altă infracțiune, totuși rezultatul acesteia poate influența negativ asupra apelor. Or, prin scurgerea substanțelor în ape, se săvârșește în mod inevitabil infracțiunea de poluarea apei, iar aceasta în mod evident este săvârșită din imprudență.

Totodată, la săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, deși adesea nu există un scop infracțional bine determinat, există totuși un scop ascuns, în multe cazuri cu caracter material, legat de obținerea unor foloase pecuniare. Prin urmare, un scop, așa-zis indirect, este evident și unic aproape în toate cazurile, obținerea avantajelor pecuniare prin economisire, în sensul că se evită a suporta cheltuieli pentru evacuare, transportare, depozitarea deșeurilor, construcția, amenajarea și întreținerea depozitelor speciale, a sistemelor de canalizare și stocare a apelor reziduale etc. În situația subiecților persoane fizice, scopuri de a săvârși această infracțiune aproape că nu există, e vorba mai mult de o nepăsare față de componentele de mediu sau de numeroase motive sau cauze, mai binezis lipsa de surse financiare pentru construcția sistemelor de canalizare a apelor reziduale, lipsa de educație ecologică, cunoștințe în domeniul gestionării corecte a substanțelor nocive în agricultură etc.

Praeterintenția (intenția depășită). Cu toate acestea, în literatura juridică de specialitate [21, p. 291] se mai susține că după latura subiectivă, infracțiunea de poluarea apei este caracterizată a fi săvârșită și cu două forme de vinovăție.

Într-adevăr, în cazul în care infracțiunea de poluarea apei în sensul de componentă formală, existând deja o consecință de pericol (modificarea caracteristicilor apei) pe care făptuitorul și-a dorit-o în mod intenționat (poluarea), a survenit și daune, spunem că ea este săvârșită cu două forme de vinovăție: atunci când făptuitorul, săvârșind cu intenție o faptă prevăzută de legea penală, produce din imprudență un rezultat mai grav sau un rezultat în plus față de acela prevăzut, urmărit și acceptat [223, p. 61].

În literatura de specialitate această formă de vinovăție este numită ***praeterintenție, intenție depășită, intenție dublă***. Bineînțeles, infracțiunea săvârșită din *praeterintenție* nu ne dă temei să credem că știința dreptului penal recunoaște și o a treia formă de vinovăție situată între intenție și imprudență, ci că există unele categorii de infracțiuni săvârșite cu două forme de vinovăție. Este și cazul infracțiunii de poluarea apei care, în sensul legislației noastre ar trebui să cunoască un șir de agravante, deoarece doar în cazul existenței acestora putem vorbi despre *praeterintenție* (poluarea apei soldată cu moartea animalelor, îmbolnăvirea oamenilor sau chiar decesul din imprudență al acestora). Or, acest lucru este susținut și de doctrina română [87, p. 115], acolo unde se menționează că în anumite modalități agravate, infracțiunea de mediu va cunoaște în latura subiectivă *praeterintenția*. Faptul respectiv este confirmat și de alți autori [63, p. 322] care susțin că alin. (5) și alin. (6) al infracțiunii de poluarea apei din CP a României în redacția 2004 (vătămarea corporală gravă a persoanei sau decesul ei) sunt caracterizate din punctul de vedere al laturii subiective de *praeterintenței*, formă particulară de vinovăție în care făptuitorul acționează cu intenție în ceea ce privește săvârșirea faptelor și din culpă cu privire la

rezultatul survenit. Potrivit altor autori, aceasta se va întâmpla în cazurile în care *faptele intenționate* vor produce *urmări* mai grave față de care atitudinea făptuitorului este una specifică culpei.

Înainte de toate, trebuie să amintim că există cazuri când prin poluarea apei se urmărește scopul distrugerii unor bunuri, produse, sau chiar decesul persoanei (consecințe de rezultat). În acest sens, în doctrina penală se susține că suntem în prezența unei *intenții directe* nu numai față de scopul final (în cazul nostru decesul persoanei), ci și față de poluarea apei ce constituie o metodă necesară pentru realizarea scopului prestabilit.

Totuși, pe fondul clarificării instituției vinovăției depășite, considerăm necesar să venim cu precizarea că în cazul infracțiunii de poluarea apei, ea trebuie să fie considerată doar atunci când făptuitorul în momentul săvârșirii manifesta intenție directă atât față de acțiune, cât și față de consecințele de pericol (poluare) pe care inițial și le dorea, însă din anumite cauze au survenit unele mai grave decât cele la care se aștepta. Spre exemplu, prin acțiunea de poluare a apei din iazul ce aparține vecinului, făptuitorul urmărea scopul determinării proprietarului de a nu o folosi, însă după ce acesta s-a scăldat, a decedat din cauza îmbolnăvirii. În această situație persoana va fi sancționată potrivit art. 145 CP RM, fiind în prezența omorului intenționat săvârșit prin *praeterintenție*, aplicat cu luarea în considerare a prevederilor de la art. 19 CP RM (dacă, drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave din imprudență, infracțiunea se consideră intenționată). În cazul în care aceeași persoană a aruncat deșeuri sau alte substanțe toxice în iazul vecinului fără a-și manifesta vreo intenție față de consecință, iar în urma acestui fapt persoana a decedat, nu suntem în prezența infracțiunii de poluarea apei săvârșită cu *praeterintenție*, ci în prezența eventualului art. 229 alin. (4). Anume astfel trebuie înțeleasă esența prevederilor art. 19 din CP RM. Or, aici se spune clar că *dacă, drept rezultat al săvârșirii cu intenție a infracțiunii, se produc urmări mai grave*, în sensul că la săvârșirea infracțiunii de poluarea apei făptuitorul intenționa totuși să producă urmări, însă nu atât de grave [18, p. 482-483].

În aceste împrejurări se resimte importanța, dar în același timp necesitatea expunerii și asupra semnelor facultative ale laturii subiective, vorbim aici de *motivul și scopul urmărit* de făptuitor la săvârșirea infracțiunii de poluarea apei. Deși, după esență, sunt două elemente strâns legate între ele și apreciate tot timpul în mod corelativ, totuși ele caracterizează diferențiat atitudinea psihică a făptuitorului la săvârșirea infracțiunii. Primul ajută la detectarea motivației, cauzei sau pasiunii care a determinat persoana la săvârșirea infracțiunii, iar scopul reflectă obiectivul, rezultatul pe care tinde să-l obțină prin săvârșirea infracțiunii. Motivul în tot cazul

precede scopul în procesul plăsmuirii interne a intenției criminale, de aceea ele sunt considerate elemente caracteristice doar infracțiunilor intenționate față de consecințe.

În speță, cu toate că aceste două elemente subiective sunt apreciate de fiecare dată în mod facultativ, doar pentru individualizarea pedepsei penale, în cazul unor infracțiuni, importanța recurgerii la ele cunoaște anumite extremități diametral opuse. Dacă, pentru unele infracțiuni ce implică poluarea apei, pătrunderea în esența atitudinii psihice a făptuitorului față de motivul și scopul ce l-a determinat să acționeze sau să se abțină de la anumite acțiuni nu este necesară (lipsită de interes), atunci pentru unele infracțiuni, acest fapt este obligatoriu. Deci, de regulă, identificarea motivului și scopului săvârșirii infracțiunii de poluarea apei prezintă interes la individualizarea pedepsei. Or, în cazul în care ne referim la faptul că majoritatea infracțiunilor de poluarea apei sunt săvârșite din imprudență față de consecințe, fie de pericol sau de rezultat, nu putem vorbi de un motiv și scop infracțional direct urmărit față de acestea. De cealaltă parte, identificarea unor motive și scopuri premeditate de către făptuitor care nu vizează direct sau nu se limitează la poluarea apei, ci decesul persoanei, cauzarea unor pierderi materiale (moartea peștelui, distrugerea culturilor agricole în urma irigației cu apa poluată), slăbirea bazei economice a statului, ne duce deja la altă componentă de infracțiune, apa poluată constituind aici doar o metodă de săvârșire a infracțiunii de omor etc., un instrument modelat astfel (modificată compoziția apei) încât să fie util pentru săvârșirea unei alte infracțiuni intenționate. În unele cazuri, poluarea intenționată a apei în scopul slăbirii bazei economice a statului constituie un semn obligatoriu pentru considerarea altor infracțiuni, în cazul de față a diversiunii (art. 343 CP RM) și nicidecum a infracțiunii de poluarea apei.

Deci, observăm că scopul acțiunilor de poluare a apei nu constituie în general un semn al acestei componente (229 CP RM), ci mai degrabă un semn obligatoriu necesar a fi apreciat pentru calificarea altor infracțiuni decât cea de poluarea apei sau în unele cazuri coincide cu scopul acestora. Or, scopul urmărit la săvârșirea infracțiunii constituie un semn facultativ util și necesar la individualizarea răspunderii și pedepsei penale, aprecierea personalității infractorului și nu la calificarea infracțiunilor, distingerea unor categorii de infracțiuni de altele, cum se întâmplă în situația descrisă mai sus. În cazul infracțiunii de poluarea apei, mai degrabă contează aprecierea gradului consecințelor prejudiciabile decât scopul săvârșirii infracțiunii, fapt care determină identificarea circumstanțelor agravante. Însă, în același timp, nu trebuie confundat scopul infracțiunii cu consecințele acesteia. Primul constituie atitudinea psihică lăuntrică a persoanei față de rezultatul urmărit pe care și-l va atribui doar sine, pe când consecințele prejudiciabile constituie urmările ce reflectă realitatea obiectivă, depășind chiar năzuința internă a făptuitorului. Prin săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, făptuitorul urmărește scopul

economisirii din contul resurselor acvatice care pot găzdui și alte impurități, deșeuri, fără a fi observat efectul, pe când în realitate pot apărea consecințe mult mai mari decât cele la care acesta s-a așteptat. În acest context, nu trebuie să uităm că în materie de consecințe, infracțiunea de poluarea apei, adesea, este o infracțiune săvârșită din imprudență, iar în cazul acestor categorii de componente, motivul și scopul este lipsit de interes în procesul calificării [219, p. 536]. Din aceste considerente, ajungem la concluzia că evitarea determinării scopului în cazul infracțiunii de poluarea apei nu influențează cu nimic procesul calificării acesteia [18, p. 492-493].

4.3. Concluzii la Capitolul 4

Principalele concluzii desprinse din conținutul cercetării realizate în compartimentul de față și care intenționează a arăta sumar ideea noilor necesități și soluții identificate, vor fi prezentate în consecutivitatea ce urmează:

1. Potrivit reglementărilor actuale, grupurile de persoane ce desfășoară activități economice în comun sub forma organizatorică de întreprinderi individuale și gospodării țărănești, precum și alte entități juridice care nu dispun de personalitate juridică (societățile civile, parteneriatele, colectivitățile anterior înregistrării) nu pot fi trase la răspundere penală pentru infracțiuni, fapt ce constituie o deficiență semnificativă în reglementare, încălcându-se astfel principiul democratismului.

2. Răspunderea penală față de întreprinderile de stat și cele municipale în calitatea lor de persoane juridice de drept privat este inefficientă, deci prin aplicarea ei nu va fi posibilă atingerea scopului pedepsei penale, fapt ce determină a se renunța la ideea sancționării lor penale alături de autoritățile publice.

3. În materia răspunderi penale pentru fapte contra mediului divizarea normelor în funcție de categoria subiectelor asupra cărora urmează a fi aplicată este lipsită de necesitate, deoarece toate actele normative de mediu sunt de aplicabilitate generală, indiferent dacă sunt persoane juridice sau fizice, cetățeni ai RM, străini sau apatrizi.

4. În prezent legislația penală, deopotrivă cu cea procesual penală nu dispun de mecanisme de responsabilizare a persoanelor juridice care s-au reorganizat sau dizolvat după săvârșirea infracțiunii în scopul eschivării de la răspundere penală.

5. Deși legislația procesual penală autohtonă prevede ordinea succedării în drepturi a victimei unei infracțiuni, ea nu prevede și ordinea de succesiune a obligațiilor făptuitorului persoană juridică pentru săvârșirea infracțiunii, fapt ce în cazul persoanei juridice cu scop

lucrativ ar fi admisibilă, atâta timp cât sancțiunea se rezumă doar la amendă, evident, ce urmează a fi aplicată în limita patrimoniului succedat.

6. Legislația penală a RM nu prevede răspunderea penală pentru fapta altuia, deși în doctrina contemporană și în dreptul pozitiv străin ideea răspunderii penale pentru fapta altuia este admisă, considerându-se că în sens larg și participația penală este socotită o formă a răspunderii penale pentru fapta altuia.

7. Odată ce CPP nu conține măsuri preventive aplicabile persoanelor juridice, luând în calcul specificul ultimelor, cu titlu de recomandare, propunem revizuirea listei acestora cu identificarea eventuală a unor măsuri preventive care ar fi aplicate pe perioada urmăririi penale persoanelor juridice și care ar contribui la excluderea posibilităților de eschivare de la răspunderea penală.

8. Motivul și scopul săvârșirii infracțiunii de poluarea apei nu sunt semne obligatorii ale laturii subiective și nu prezintă nici o importanță pentru calificarea faptei.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele obținute în urma cercetării realizate asupra problemei răspunderii penale pentru infracțiunea de poluarea apei constau în:

1. Analiza materialelor științifice care au abordat infracțiunea de poluarea apei și identificarea problemei științifice de importanță majoră în domeniul de cercetare.
2. Elucidarea asemănărilor și deosebirilor dintre normele penale a altor state ce incriminează răspunderea penală pentru poluarea și contaminarea apei.
3. Interpretarea corectă a termenului poluare întrebuițat în textul de incriminare prevăzut la art. 229 CP RM.
4. Interpretarea multidimensională a noțiunilor ce determină latura obiectivă a faptei prejudiciabile incriminate la art. 229 CP RM.
5. Examinarea conținutului obiectului și laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei.
6. Cercetarea conținutului subiectului infracțiunii, identificarea și soluționarea problemei legate de interpretarea laturii subiective a infracțiunii de poluarea apei.
7. Formularea unor noi elemente circumstanțiale agravante ale infracțiunii de poluarea apei.
8. Elucidarea criteriilor de delimitare a infracțiunii prevăzute la art. 229 CP RM de unele infracțiuni conexe, dar și contravenții.
9. Identificarea deficiențelor de ordin tehnico-juridic existent în dispoziția de la art. 229 CP RM și formularea recomandărilor cu titlu *de lege ferenda* ce va contribui la perfecționarea cadrului incriminator în domeniul supus cercetării.

În urma investigării complexe realizate în studiul privind răspunderea penală pentru poluarea apei tragem următoarele **concluzii generale**:

1. Studii multidimensionale privitoare la infracțiunea de poluarea apei în RM nu s-au întreprins și nu există surse bibliografice dedicate nemijlocit problemei de studii. Problema supusă investigării a fost tangențial studiată în contextul unor comentarii ale legislației penale a RM inclusiv în manuale de drept penal (partea specială).
2. Componenta de infracțiune examinată (poluarea apei) este una materială, considerându-se consumată din momentul cauzării prejudiciilor considerabile regnului animal sau vegetal, resurselor piscicole, silviculturii, agriculturii sau sănătății populației ori a provocat decesul persoanei, fapt care contravine principiilor dreptului mediului, dar și funcției preventive a pedepsei penale. Cu atât mai mult, în condițiile în care efectul poluării acvatice este unul difuz, diluat și extins în timp, prejudiciile nu pot fi sesizate imediat, ceea ce face imposibilă stabilirea legăturii de cauzalitate între faptă și consecința de rezultat.

3. Un șir de norme penale din partea generală a CP RM (art. 60 alin. (1) lit. b), art. 76, art. 126 CP RM) sunt inaplicabile, altfel spus, incompatibile în încercarea de a le corela cu norma de la art. 229 CP RM în varianta actuală pentru a face posibilă tragerea la răspundere a făptuitorului în condiții echitabile, dar în același timp care să asigure atingerea pe deplin a scopului răspunderii penale. Bunăoară, având la bază ideea și realitatea că componentele mediului constituie patrimoniul comun al umanității, iar dauna adusă prin vătămarea acestora este una colectivă, stabilirea caracterului considerabil al daunei aduse prin infracțiunea de poluare a apei după parametrii indicați în cuprinsul normei de la art. 126 alin. (2) CP RM este inefficientă atâta timp cât aceasta are în vedere aprecierea caracterului considerabil doar în raport cu victima și starea ei materială afectată. Cu atât mai mult că în cazul prejudicierii drepturilor și intereselor ocrotite de lege, trebuie să se țină cont de gradul lezării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, însă actualmente nu există un sistem de referință după care să fie apreciate gradele de lezare a dreptului la un mediu sănătos.

4. Strategia aleasă de legiuitor la stabilirea semnelor laturii obiective a infracțiunii de poluarea apei este una defectuoasă, fapt care lasă loc de interpretare, favorizând astfel posibilitatea eschivării de la răspunderea penală.

5. Fapta prejudiciabilă ce a generat prejudicii considerabile la adresa regnului animal sau vegetal, resurselor piscicole, silviculturii, agriculturii sau sănătății populației ori a provocat decesul persoanei este prevăzută în conținutul aceleiași norme (alineat), respectiv este supusă uneia și aceleiași sancțiuni, situație inadmisibilă în materia răspunderii penale.

6. Potrivit reglementărilor actuale, grupurile de persoane ce desfășoară activități economice în comun sub forma organizatorică de întreprinderi individuale și gospodării țărănești, precum și alte entități juridice care nu dispun de personalitate juridică (societățile civile, parteneriatele, colectivitățile anterior înregistrării) nu pot fi trase la răspundere penală pentru infracțiuni, fapt ce constituie o deficiență semnificativă în reglementare, încălcându-se astfel principiul democratismului.

7. Legislația penală a RM nu prevede o componentă de infracțiune ca „contaminarea apei potabile” ce atentează la calitatea apei, nu a celei din mediul natural, ci a celei din sistemele de alimentare a populației, care odată cu extragerea ei dobândește un alt statut, prin urmare un alt regim de reglementare și protecție. Prin modificarea compoziției acesteia se atentează la alte valori decât cele de mediu, anume la sănătatea publică, fapt prevăzut de legislația majorității statelor europene.

8. Șirul pedepselor complementare aplicabile persoanelor juridice, prevăzute la art. 63 din CP RM, sunt insuficiente pentru atingerea scopului pedepsei penale și eficacitatea mecanismului sancționator.

Problema științifică actuală, de importanță majoră, care a fost soluționată, rezidă în construcția juridică a unui mecanism clar al incriminării faptei de poluarea apei, fapt ce va contribui la excluderea dificultăților, confuziilor și contradicțiilor sesizate până nu demult la interpretarea și aplicarea normei penale în cauză. Pe această cale se soluționează problema incriminării și calificării penale corecte a faptelor ce atentează la integritatea resurselor acvatice prin excluderea dublării de norme, delimitarea clară între diferite componente similare, atât de infracțiuni, cât și de contravenții, concretizarea semnelor laturii obiective proprii și caracteristice doar infracțiunii de poluarea apei, distingerea între intensitatea și gravitatea consecințelor generate de fenomenul poluării apei, fapt ce permite o gradare a mărimii sancțiunilor ce urmează a fi aplicate. Conturarea și propunerea unei modalități optime de expunere juridico-penală asupra infracțiunii de poluarea apei va face să corespundă esenței, individualității acestei infracțiuni, precum și unificarea terminologiei materiei de mediu cu cea a dreptului penal.

Pornind de la importanța concluziilor expuse mai sus și în legătură cu investigațiile întreprinse în cadrul acestei teze, venim cu un spectru larg de *recomandări*, în scopul perfecționării legii penale:

În plan conceptual

1. Reconsiderarea concepției de structurare a CP RM prin detașarea de la principiul umanismului, fiind o viziune antropocentristă criticată în doctrina de mediu. Totodată, redenumirea Cap. IX din „infracțiuni ecologice” în „infracțiuni contra mediului” pentru a face loc și altor infracțiuni, infracțiuni contra mediului construit (infracțiuni la regimul juridic al localităților, a regulilor de urbanism, gestionarea deșeurilor etc.). Or, ecologia este o știință ce se ocupă cu studiul interacțiunii dintre organismele vii și mediul lor de existență, iar dreptul penal nu trebuie să apere doar știința (ecologia), ci mediul cu toate componentele sale (biotice, abiotice, antropice).

În plan legislativ

1. Consacrarea legislativă a unui nou conținut al normei de la art. 229 CP RM prezentat în textul ce urmează:

Art.229 Poluarea apei

(1) *Introducerea în ape, pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru mediu și om, se pedepsește cu amendă în mărime de la 400 la 900 unități convenționale sau cu închisoare de până la 3 ani,*

iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1500 la 3000 de unități convenționale.

(2) Aceeași faptă urmată de daune provocate regnului vegetal sau animal se pedepsește cu amendă în mărime de la 900 la 1500 unități convenționale sau cu închisoare de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 3000 la 5000 de unități convenționale.

(3) Fapta prevăzută la alin. (1), urmată de daune sănătății populației, se pedepsește cu amendă în mărime de la 1200 la 2500 unități convenționale sau cu închisoare de la 4 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale.

(4) Fapta prevăzută la alin. (1) ce a provocat decesul persoanei din imprudență se pedepsește cu închisoare de la 5 la 9 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 8000 de unități convenționale.

2. Introducerea în CP RM, Cap. VIII „Infrațiuni contra sănătății publice și conviețuirii sociale”, a unei noi componente de infracțiune în redacția ce urmează:

Articolul 215¹. Contaminarea apei potabile

(1) Introducerea în sistemele de alimentare cu apă potabilă, pe cale directă sau indirectă, a poluanților în cantități sau concentrații care prezintă pericol pentru sănătatea oamenilor, animalelor sau plantelor se pedepsește cu amendă în mărime de la 400 la 900 de unități convenționale sau închisoare până la 3 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 1500 la 3000 de unități convenționale.

(2) Aceeași acțiune care a dus la îmbolnăvirea persoanei sau moartea animalelor se pedepsește cu amendă în mărime de la 1000 la 2000 de unități convenționale sau închisoare pe un termen de la 3 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 2500 la 5000 de unități convenționale.

(3) Acțiunea prevăzută la alin. (1) care a dus la îmbolnăvirea în masă a oamenilor din imprudență se pedepsește cu amendă în mărime de la 2000 la 3000 unități convenționale sau cu închisoare de la 4 la 7 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 4000 la 6000 de unități convenționale.

(4) Acțiunea prevăzută la alin. (1) care a dus la decesul persoanei din imprudență se pedepsește cu închisoare de la 5 la 9 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 5000 la 9000 de unități convenționale.

3. Excluderea lit. b) din art. 228 CP RM, poluarea apelor subterane, creând pericol pentru sănătatea populației, deoarece acesta dublează norma de la art. 229 CP RM în varianta propusă,

odată ce vorbim de introducerea în ape (toate apele, inclusiv cele subterane) *a unor poluanți de orice fel*, pe cale directă sau indirectă (*depozitarea, înhumarea...*). În contextul recomandării de a înlocui în textul art. 229 CP RM sintagmele „infectarea și impurificarea apei” cu cea de „introducere în ape pe cale directă sau indirectă”, considerând că poluarea apei pe cale indirectă constă și în depozitarea deșeurilor toxice pe terenuri, iar prin termenul general „ape” lasă să se înțeleagă toate apele, inclusiv cele subterane.

4. Completarea art. 21 al CP RM cu un nou alin. 3² care va avea următorul text: *„orice entitate formată din două sau mai multe persoane în scopul desfășurării activității economice sau de altă natură în comun și sub orice formă juridică de organizare, dar care nu dispun de personalitate juridică, sunt asimilate cu persoanele juridice și răspund penal după aceleași principii”*.

5. Încorporarea în conținutul art. 21 CP RM a unui nou alin. 3³ cu textul: *„succesorii persoanei juridice cu scop lucrativ vor răspunde penal pentru infracțiunile săvârșite de persoanele juridice în limita patrimoniului succedat”*.

6. Pentru a eficientiza mecanismul responsabilizării prin stimularea la măsuri preventive și depoluatorii din partea însăși a făptuitorului, este necesară completarea conținutului normei de la art. 57 CP RM cu textul care ar admite considerarea și altor acțiuni ale făptuitorului drept condiții de liberare de răspundere penală în legătură cu căința activă la săvârșirea infracțiunii de poluarea apei, altele decât cele ce presupun repararea prejudiciului. Unele din ele s-ar referi la: crearea unui obiectiv acvatic similar celui poluat sau care a generat epuizarea apei din cauza poluării, introducerea unor noi specii de pești, crearea unor zone de protecție a apelor, crearea unui alte componente a mediului (sădirea unei păduri, construcția unor zone de agrement etc.). Deci alin. (1) al art. 57 din CP RM urmează a fi completat prin sintagma *„sau a întreprins alte măsuri destinate prevenirii sau compensării diferitor categorii de prejudicii în parte”*.

7. De introdus un nou articol în C.Contr. sub nr. 109 intitulat „Poluarea apei” cu următorul text:

Art. 109 Poluarea apei

(1) Introducerea în ape, pe cale directă sau indirectă, ca rezultat al activității umane, a poluanților în cantități sau concentrații care nu prezintă pericol pentru mediu și om se sancționează cu amendă de la 120 la 250 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 800 la 1000 de unități convenționale aplicată persoanei juridice.

Art. 109 în redacția actuală va deveni art. 109¹ C.Contr.

8. De la art. 109 alin. (1) C.Contr. în redacția actuală de exclus sintagma *„poluarea acestora”*.

9. Alin. (3) art. 109 C.Contr. în redacția actuală urmează a fi exclus, deoarece fapta prevăzută în dispoziția respectivă reprezintă un caz particular (modalitate specială) de poluarea apelor.

10. Excluderea alin. (5) art. 113 C.Contr., deoarece fapta descrisă în dispoziția respectivă constituie, la fel, o poluare a apei.

12. Din dispoziția art. 149 C.Contr. urmează a fi exclusă, sintagma „*a bazinelor acvatice de suprafață și subterane*”.

13. Având în vedere că poluarea apei în sens penal poate avea loc pe diferite căi, inclusiv prin aplicarea pesticidelor și îngrășămintelor în zonele de protecție a apelor, recomandăm modificarea textului de la art. 17 din Legea RM cu privire la zonele și fâșiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă nr. 440/1995 în formula următoare: „*Persoanele culpabile de încălcarea regimului de folosire a teritoriului zonelor și fâșiilor de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă, prevăzut la articolele 13-15, poartă răspundere în conformitate cu legislația civilă, contravențională sau penală, după caz*”.

La nivel aplicativ

1. La încadrarea juridică a faptelor de poluare a apei, în scopul delimitării între contravenție și infracțiune, autoritățile care instrumentează cazurile de poluare acvatică, în urma numirii expertizei apelor poluate, va califica fapta în funcție de categoria stării în care se încadrează. Respectiv, în cazul în care cantitatea sau concentrația poluanților prezintă pericol pentru mediu și om, fapta va constitui infracțiune, iar când cantitatea sau concentrația poluanților nu va prezenta pericol pentru mediu și om, fapta va fi calificată drept contravenție. Prin urmare, organul de expertiză, pentru a răspunde la întrebările destinatarului rezultatului ei, urmează să aprecieze starea, sau mai bine-zis dacă cantitatea sau concentrația poluanților în ape prezintă pericol pentru mediu și om ținând cont de parametri indicați în anexa 1 din Ordinul Ministerului Ecologiei Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului nr. 163 din 07.07.2003 cu privire la aprobarea „Metodicii de evaluare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător în urma încălcării legislației apelor” (anexa1).

Pentru Inspectoratul General al Poliției al Ministerului Afacerilor Interne

- formarea unei structuri noi în cadrul IGP cu atribuții nemijlocite de combatere a infracționalității de mediu;
- instituirea atât la nivel național, cât și internațional în domeniul combaterii infracțiunilor de mediu, bazată pe cele mai bune practici din statele membre UE, a unui contingent restrâns de ofițeri ce vor contracara infracțiunile cât și contravențiile de mediu;

▪ modernizarea poliției prin extinderea tehnologiilor informaționale în procesul de prevenire a infracțiunilor de mediu;

▪ elaborarea anual a notelor informative privind starea infracționalității contra mediului.

Avantajele acestor recomandări sunt:

1. Prin implementarea modificărilor enunțate se va uniformiza terminologia juridică cu cea de mediu, se armonizează cadrul normativ cu care operează legea penală la calificarea faptelor ce atentează la integritatea și calitatea apei. Concomitent, termenii noi specificați în dispoziția art. 229 CP RM vor putea fi interpretați fără dificultate conform sensului curent.

2. Vor fi excluse erorile judiciare generate de dificultatea interpretării normei prevăzute la art. 229 CP RM, precum și delimitarea imprecisă a infracțiunii de poluarea apei în raport cu infracțiunile și contravențiile conexe.

3. Se vor lărgi modalitățile normative ale faptei prejudiciabile prevăzute la art. 229 CP RM ce va asigura incidența acțiunii legii penale asupra unor situații care prezintă suficient grad de pericol social, dar care deocamdată nu-și găsesc reflectare în legea penală a RM.

4. Recomandările propuse ar diminua substanțial unele controverse din teoria și practica dreptului penal.

5. Vor avea impact asupra economiei naționale prin reducerea costurilor legate de rejudecarea cauzelor ca urmare a recalificării de la art. 229 CP RM la alte norme, sau viceversa; se vor reduce cheltuielile generate de eventualele condamnări ale RM la CtEDO, în legătură cu încălcarea de către legiuitorul nostru a principiului legalității, a unor drepturi prevăzute de actele internaționale cu privire la protecția mediului.

În continuare vom prezenta unele sugestii, repere privind planul cercetărilor de perspectivă la tema lucrării:

1. Aprofundarea cercetărilor privind problemele de analiză juridico-penală și calificare a infracțiunii prevăzute la art. 229 CP RM;

2. Continuarea cercetărilor asupra infracțiunilor de mediu și a infracțiunilor conexe, în special a infracțiunilor de poluare a factorilor biotici;

3. Continuarea cercetărilor asupra problemei răspunderii penale a persoanei juridice pentru poluarea apei, cât și asupra măsurilor preventive aplicate față de persoanele juridice;

4. Elaborarea proiectului Hotărârii Plenului Curții Supreme de Justiție consacrate practicii de aplicare a răspunderii penale pentru infracțiunea de poluarea apei;

5. Evaluarea impactului amendamentelor propuse incriminării de la art. 229 CP RM asupra calității aplicării legii penale.

6. Analiza aspectelor criminologice a infracțiunii de poluarea apei.

BIBLIOGRAFIE

1. Airapetean A., Ioniță D., Prodan S., Popov R. Drept penal. Partea specială (ciclul I). Note de curs. Chișinău, 2013. <http://www.usem.md/uploads/files/Note de curs drept ciclul 1/041 - 054 - Drept penal Partea speciala I, II.pdf> (vizitat 04.08.2017).
2. Ardelean G. Specificul prevenirii infracțiunilor din sectorul forestier de către funcționarii de poliție. În: Analele Științifice ale Academiei “Ștefan cel Mare”, 2010, Ediția a X-a, p.115-117.
3. Ardelean G. Problema responsabilizării subiectului vinovat de cauzarea prejudiciului ecologic în cazul în care acesta este subordonat jurisdicției transnistrene. În: Legea și viața, 2015, nr. 10, p. 22-26.
4. Ardelean G. Noțiunea daunei de mediu și a prejudiciului ecologic. Delimitări conceptuale. În: Legea și viața, 2015, nr. 12, p. 29-35.
5. Ardelean G. Consacrarea diferitor tipuri de prejudicii ecologice prin prisma specificității ce le caracterizează. În: Legea și viața, 2016, nr. 5, p. 40-45.
6. Ardelean G. Drept civil. Drepturile reale principale. Chișinău: Bons Offices, 2016. 270 p.
7. Ardelean G. Repararea prejudiciului ecologic. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 180 p.
8. Ardelean G. Repararea prejudiciului ecologic. Autoreferatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2017. 31 p.
9. Ardelean G. Drept comercial. Chișinău: Adriga-Vis, 2017. 330 p.
10. Ardelean G., Boșcaneanu M. O distinctă viziune asupra obiectului general al infracțiunii de poluarea apei. În: Legea și viața, 2017, nr.10(310), p. 4-10.
11. Ardelean G., Boșcaneanu M. Studiu comparat în materia răspunderii penale pentru poluarea apei după legislația altor state. În: Materialele Conferinței internaționale științifico-practice cu genericul „Jurisprudența – componenta fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan”, Chișinău, 3-4 noiembrie 2017, p.180-185.
12. Babii E. Evoluția dreptului penal în Republica Moldova, http://www.academia.edu/6554659/Evolu%C8%9Bia_dreptului_penal_%C3%AEn_Republica_Moldova (vizitat 29.07.2017).
13. Baieș S. ș a. Drept civil. Drepturile reale. Teoria generală a obligațiilor Volumul II. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 526 p.
14. Barbăneagră A. ș a. Codul penal al Republicii Moldova. Comentariu. Chișinău: ARC, 2003. 835 p.
15. Barbăneagră A. ș a. Codul penal comentat și adnotat. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 656 p.

16. Barbăneagră A. ș. a. Codul penal al Republicii Moldova, Comentariu. Adnotat cu jurisprudența CEDO și a instanțelor naționale. Chișinău: Sarmis, 2009. 860 p.
17. Bădescu V. S. Dreptul mediului. Sisteme de management de mediu. București: C.H. BECK, 2011. 414 p.
18. Belecciu Șt., Boșcaneanu M. Latura subiectivă a infracțiunii de poluarea apei art. 229 Cod penal al Republicii Moldova. În: Acta Universitatis George Bacovia. Juridica, ale Universității George Bacovia, Bacău, România, Issue 2/2017, p. 467-498.
19. Beleiu Gh. Drept civil român. București: Șansa, 1993. 447 p.
20. Bîtcă I. Drept civil. Dreptul de proprietate și dezmembrămintele sale. Note de curs. Chișinău, 2013. <https://docgo.org/drept-civil-partea-general-a-2-note-de-curs-pdf> (vizitat 30.07.2017).
21. Borodac A. Manual de drept penal. Partea specială. Chișinău: Tipografia centrală, 2004. 622 p.
22. Borodac A. ș. a. Manual de drept penal. Partea generală. Chișinău: Tipografia centrală, 2005. 516 p.
23. Boroș Al. Infracțiuni contra unor relații de conviețuire socială. Monografie. București: ALL BECK, 1998. 210 p.
24. Boroș Al. Drept penal. Partea generală. București: C.H. Beck, 2006. 372 p.
25. Boroș Al. Drept penal. Partea specială. București: C.H. Beck, 2006. 696 p.
26. Boroș Al. Drept penal și drept procesual penal. Curs selectiv pentru examenul de licență. București: C.H. Beck, 2006. 592 p.
27. Boroș Al. Drept penal. Partea generală: Curs universitar. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2008. 464 p.
28. Boroș Al. Drept penal. Partea generală. Conform noului cod penal. București: C.H. Beck, 2010. 540 p.
29. Boșcaneanu M. Obiectul material al infracțiunii de poluarea apei în contextul considerării caracterului formal. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale cu genericul „Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții”, Chișinău, 31 octombrie 2014, p.149-157.
30. Boșcaneanu M. Evoluția și afirmarea normelor de incriminare penală a faptelor de poluarea apei la nivel național. În: Legea și viața, 2017, nr.11(311), p. 34-38.
31. Boșcaneanu M. Problema delimitării infracțiunii de poluarea apei de alte infracțiuni similare și contravenții. În: Legea și viața, 2017, nr.12(312), p. 31-35.

32. Boșcaneanu M. Persoana fizică – subiect al infracțiunii de poluarea apei (art.229 CP RM)”. Materialele Conferinței internaționale științifico-practice cu genericul „Jurisprudența – componenta fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan”, Chișinău, 3-4 noiembrie 2017, p.185-190.
33. Botnaru S. ș. a. Drept penal. Partea generală. Volumul I. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 624 p.
34. Botnaru S. ș. a. Drept penal. Partea Generală. Volumul I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012. 328 p.
35. Brînză S. ș. a. Drept penal. Partea specială. Volumul II. Chișinău: Cartier juridic, 2005. 804 p.
36. Brînză S. Obiectul infracțiunilor contra patrimoniului. Chișinău: Tipografia centrală, 2005. 675 p.
37. Brînză S., Stati V. Drept penal. Partea specială. Volumul I. Chișinău: Tipografia Centrală, , 2011. 1062 p.
38. Brînză S., Stati V. Tratat de drept penal. Partea specială. Vol. I. Chișinău: Tipografia Centrală, 2015. 1326 p.
39. Buruiană O., Botnaru S. Răspunderea penală a persoanei juridice. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr.8(88), p. 77-80.
40. Capcelea A. Dreptul ecologic. Chișinău: Știința, 2000. 270 p.
41. Cauza Otgon contra Republicii Moldova. CtEDO, 25 octombrie 2016, definitivă la 25 ianuarie 2017. [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"tabview":\["document"\],"itemid":\["001-171752"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) (vizitat 12.07.2017).
42. Climova A., Trofimov I. Prescripția atragerii la răspundere pentru daunele ecologice. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2005, nr. 5, p. 204-207.
43. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat de Sovietul Suprem al RSSM la 24.03.1961. În: Veștile RSSM, 24.04.1961, nr.010 (abrogat).
44. Codul penal al Republicii Moldova. Nr. 985 din 18.04.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 13.09.2002, nr. 128-129.
45. Codul apelor al Republicii Moldova. Nr. 1532 din 22.06.1993. În: Monitorul Parlamentului Republicii Moldova, 01.10.1993, nr. 10. (abrogat).
46. Codul de procedură penală a Republicii Moldova. Nr. 122 din 14.03.2003. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 07.06.2003, nr. 104-110.
47. Codul civil al Republicii Moldova. Nr. 1107 din 06.06.2002. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 22.06.2002, nr. 82-86.

48. Codul cu privire la contravențiile administrative, aprobat prin Legea R.S.S.Moldovenești din 29 martie 1985. În: *Veștile Sovietului Suprem și ale Guvernului R.S.S.Moldovenești*, 1985, nr.3, art.47. (abrogat).
49. Codul contravențional al Republicii Moldova. Nr. 218 din 24.10.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 16.01.2009, nr. 3-6.
50. Codul penal al României din 1864. <https://lege5.ro/Gratuit/g42tamju/codul-penal-din-1864>. (vizitat la 23.06.2017).
51. Codul penal al României. Nr.15 din 21 iunie 1968. În: *Buletinul Oficial al României*, 1968, nr.79-79bis (abrogat).
52. Codul penal al României. Nr. 301 din 28 iunie 2004. În: *Monitorul Oficial al României*, 29 iunie 2004, nr. 575 (abrogat).
53. Codul penal al României. Nr. 286 din 17 iulie 2009. În: *Monitorul Oficial al României*, 24 iulie 2009, nr. 510.
54. Cojanu G. Răspunderea penală pentru actele de diversiune potrivit legislației Republicii Moldova și a României. Studiu de drept comparat. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2014. 176 p.
55. Cojocaru R. Politica penală a Republicii Moldova în domeniul criminalizării și decriminalizării: tendințe actuale și soluții de perspectivă. În: *Criminalitatea în spațiul Uniunii Europene și al Comunității Statelor Independente: Evoluție, tendințe, probleme de prevenire și combatere. Materialele conferinței științifico-practice internaționale*. Chișinău, 2012. p. 58-63.
56. Constituția Republicii Moldova, adoptată de Parlamentul Republicii Moldova la 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 12.08.1994, nr. 1.
57. Convenția privind protecția mediului prin mijloace de drept penal (adoptată de Consiliul Europei la Strasbourg) din 4 noiembrie 1998.
58. Copețchi S., Hadîrca I. Calificarea infracțiunilor după latura subiectivă. În: *Studia Universitatis Moldaviae*, 2015, nr.11, p. 61-68.
59. Crețu A. Procedura contravențională în cazurile de comitere a contravențiilor ecologice. Teză de doctor în drept. Chișinău, 2017. 176 p.
60. Decizia Colegiului penal al Curții Supreme de Justiție din 02.12.2015. Dosarul nr.1ra-1047/2015. www.csj.md (vizitat 19.07.2017).
61. Dediu I. Enciclopedie de ecologie. Chișinău: Știința, 2010. 834 p.
62. Dezinfectare. <http://www.dex.ro/dezinfectare> (vizitat la 14.08.2017).
63. Diaconescu H. Drept penal. Partea specială. Volumul II. Ediția 2. București: All Beck, 2005. 624 p.

64. Dima T. Drept penal. Partea generală. Volumul I. București: Lumina Lex, 2001. 504 p.
65. Directiva 2000/60/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 23.10.2000, de stabilire a unui cadru de politică comunitară în domeniul apei. În Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 327 din 22.12.2000.
66. Directiva 2004/35/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 21.04.2004, privind răspunderea pentru mediul înconjurător în legătură cu prevenirea și repararea daunelor aduse mediului. În Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 143/56 din 30.04.2004.
67. Directiva 2008/99/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 19.11.2008, privind protecția mediului prin intermediul dreptului penal. În Jurnalul Oficial al Uniunii Europene L 328/28 din 06.12.2008.
68. Dobrinou V. ș. a. Drept penal. Partea generală. București: Europa nova, 1999. 207 p.
69. Dobrinou V., Conea N. Drept penal. Partea specială: (inclusiv infracțiuni prevăzute în legi speciale). Teorie și practică judiciară. Volumul II. București: Lumina Lex, 2002. 896 p.
70. Dobrinou V., Brânză W. Drept penal. Partea generală. București: Lumina Lex, 2003, 534 p.
71. Dongoroz V. ș. a. Explicații teoretice ale Codului penal român. Partea specială. Volumul III. București: Academiei Republicii Socialiste România, 1971. 676 p.
72. Drăghici V. Obiectul juridic al infracțiunii. București: Lumina Lex, 2004. 168 p.
73. Durac Gh. Considerații privind răspunderea juridică pentru daune ecologice. Acta Universitatis George Bacovia. Juridica - Volume 5. Issue 1/2016 <http://www.ugb.ro/Juridica/Issue9RO/7.%20Raspunderea%20juridica%20pentru%20daune%20ecologice.Durac%20Gheorghe.RO.pdf> (vizitat la 28.06.2017).
74. Duțu M. Dreptul mediului. București: Editura economică, 1996. 382 p.
75. Duțu M. Tratat de dreptul mediului. Ediția 3. București: C.H. Beck, 2007. 1152 p.
76. Duțu M. Dreptul mediului, ediția a III-a. București: C.H. BECK, 2010. 495 p.
77. Duțu M. Introducere în dreptul penal al mediului. București: Hamangiu, 2013. 288 p.
78. Duțu M. Considerații în legătură cu delimitarea și corelarea sistemelor (regimurilor) juridice de prevenire și reparare a daunelor ecologice în dreptul român. În: Dreptul, 2013, nr. 3, p. 239-261.
79. Duțu M. Probleme juridice ale asigurării riscului de mediu și reparării daunei ecologice. În: Pandectele Române, 2014, nr. 2, p. 81-94.
80. Duțu M. Repararea prejudiciului ecologic în condițiile Codului civil. În: Pandectele Române, 2014, nr. 6, p 16-36.
81. Duțu M. Un nou model de responsabilitate: răspunderea pentru viitor. Perspectiva de mediu. În: Pandectele Române, 2014, nr. 8, p. 17-30.

82. Duțu M., Duțu A. Răspunderea în dreptul mediului. București: Academiei Române, 2015, 480 p.
83. Furdui S. Propunere privind introducerea cursului de instruire juridică „Drept contravențional”. În: Revista Națională de Drept, 2009, nr.3, p. 30-31.
84. Giurescu C. C. Viața și opera lui Cuza Vodă, București: Științifică, 1966. 479 p.
85. Giurescu C. C. Istoria pădurii românești – din cele mai vechi timpuri până astăzi. Ediția a 3-a revăzută și adăugită. București: Orion, 2004. 400 p.
86. Gligan O. Pierderea unei șanse prin prisma condițiilor răspunderii civile. <https://dreptmd.wordpress.com/2015/02/08/pierderea-unei-sanse-privita-prin-prisma-conditiilor-raspunderii-civile/> (vizitat 31.07.2017).
87. Gorunescu M. Infrațiuni contra mediului înconjurător. București: C.H. Beck, 2011. 304 p.
88. Guștiuc A., Trofimov I. Modalitățile de cauzare a daunelor de mediu prin fapta proprie. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2005, nr. 5, p. 185-190.
89. Guțuleac V. Drept contravențional - ramură sau subramură a sistemului de drept în Republica Moldova? În: Legea și viața, 2011, nr. 3, p.16-20.
90. Guțuleac V. Răspunderea contravențională este sau nu este o modalitate de asigurare a ordinii de drept? În: Legea și viața, 2012, nr. 11, p. 4-10.
91. Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Bâicoianu Al. Tratat de drept civil român. Volumul I. București: ALL, 1998. 635 p.
92. Hanciu O. M. Răspunderea pentru daunele de mediu în dreptul românesc. <http://ssrn.com/abstract=2670492> (vizitat la 22.06.2017).
93. Hanciu O. M. Răspunderea internațională a statelor pentru daunele de mediu transfrontaliere. Rezumatul tezei de doctorat, București, 2015, 43 p.
94. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la studierea, utilizarea și protecția apelor minerale. Nr.632 din 18.05.2002. Publicat: 30.05.2002 în Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.69-70.
95. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova privind reglementarea funcționării zonelor de recreere aferente bazinelor acvatice. Nr.737 din 11.02.2002. Publicat: 20.06.2002 în Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.79-81.
96. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind cerințele de colectare, epurare și deversare a apelor uzate în sistemul de canalizare și/sau în emisururi de apă pentru localitățile urbane și rurale. Nr.950 din 25.11.2013. Publicat: 06.12.2013 în Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.284-289.

97. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova pentru aprobarea Regulamentului privind zonele de protecție sanitară a prizelor de apă. Nr.949 din 25.11.2013. Publicat: 06.12.2013 în Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.284-289.
98. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova cu privire la aprobarea Strategiei de mediu pentru anii 2014-2023 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acesteia. Nr.301 din 24.04.2014. Publicat: 06.05.2014 în Monitorul oficial al Republicii Moldova nr.104-109.
99. Hotărîrea Ministerului Mediului Republicii Moldova privind Metodica provizorie de estimare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător prin încălcarea legislației apelor (poluarea apelor subterane), nr.1808 din 18.08.1999. Publicat: 30.09.1999 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 106.
- 100.Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației ecologice în cadrul examinării cauzelor civile”, nr.3 din 24.12.2010. http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=59 (vizitat 01.08.2017).
- 101.Iacob M. Modelul francez și cel belgian al răspunderii persoanelor juridice pentru comiterea faptelor infracționale. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2015, nr.11, p. 89-94.
- 102.Iorgovan A. Drept administrativ. Tratat elementar. Volumul III. București: Proarcadia, 1993. 326 p.
- 103.Isac A. ș. a. Ghid privind legislația în domeniul managementului resurselor de apă și protecției mediului înconjurător. Chișinău: Elan poligraf, 2014. 304 p.
- 104.Ivan Gh. Individualizarea pedepsei. București: C.H. Beck, 2007. 287 p.
- 105.Lascu I. Răspunderea penală a persoanei juridice în lumina noului Cod penal. În: Papers of the Sibiu Alma Mater University Conference. Fifth Edition, 2011, Volume 2, p.56-65.
- 106.Lazăr V. Drept penal. Partea specială. București: Editura Universitară, 2006. 656 p.
- 107.Legea Republicii Moldova cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Nr.845 din 03.01.1992. Publicat: 28.02.1994 în Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.2.
- 108.Legea Republicii Moldova privind protecția mediului înconjurător. Nr.1515 din 16.06.1993. Publicat: 01.10.1993 în Monitorul Parlamentului Republicii Moldova nr.10.
- 109.Legea Republicii Moldova cu privire la întreprinderea de stat. Nr.146 din 16.06.1994. Publicat: 25.08.1994 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.2.
- 110.Legea Republicii Moldova cu privire la zonele și fișiile de protecție a apelor râurilor și bazinelor de apă. Nr.440 din 27.04.1995. Publicat: 03.08.1995 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.43.

111. Legea Republicii Moldova regnului animal. Nr.439 din 27.04.1995. Publicat: 09.11.1995 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.62-63.
112. Legea Republicii Moldova privind plata pentru poluarea mediului. Nr.1540 din 25.02.1998. Publicat: 18.06.1998 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.54-55.
113. Legea Republicii Moldova cu privire la apa potabilă. Nr.272 din 10.02.1999. Publicat: 22.04.1999 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.39-41.
114. Legea Republicii Moldova privind gospodăriile țărănești (de fermier). Nr. 1353 din 03.11.2000. Publicat: 08.02.2001 în Monitorul Oficial nr. 14-15.
115. Legea Republicii Moldova privind produsele alimentare. Nr.78 din 18.03.2003. Publicat: 28.05.2004 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.83-83.
116. Legea Republicii Moldova privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali. Nr.220 din 19.10.2007. Publicat: 30.11.2007 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.184-187.
117. Legea Republicii Moldova cu privire la parteneriatul public- privat. Nr.179 din 10.07.2008. Publicat: 02.09.2008 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.165-166.
118. Legea Republicii Moldova privind dreptul de autor și drepturile conexe. Nr.139 din 02.07.2010. Publicat: 01.10.2010 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.191-193.
119. Legea Republicii Moldova a apelor. Nr.272 din 23.12.2011. Publicat: 26.04.2012 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.81.
120. Legea insolvenței a Republicii Moldova. Nr.149 din 29.06.2012. Publicat: 14.09.2012 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 193-197.
121. Legea Republicii Moldova privind serviciul public de alimentare cu apă și de canalizare. Nr.303 din 13.12.2013. Publicat: 14.03.2014 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 60-65.
122. Legea Republicii Moldova privind deșeurile. Nr.209 din 29.07.2016. Publicat: 23.12.2016 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.459-471.
123. Legea Republicii Moldova privind funcționarul public cu statut special din cadrul Ministerului Afacerilor Interne. Nr.288 din 16.12.2016. Publicat: 10.02.2017 în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.40-49.
124. Legea apelor a României. Nr. 8 din 29 martie 1974. Publicat: 04.04.1974 în Monitorul Oficial al României nr. 52. (abrogată). <http://www.monitoruljuridic.ro/act/lege-nr-8-din-29-martie-1974-legea-aperelor-emitent-marea-adunare-nationala-publicat-n-buletinul-oficial-341.html>(vizitat 22.07.2017).

125. Legea României privind protecția mediului. Nr. 137 din 29.12.1995. Publicat: 30.12.1995 în Monitorul Oficial al României nr. 304.
126. Legea României a apelor. Nr. 107 din 25.09.1996. Publicat: 08.10.1996 în Monitorul Oficial al României nr. 244.
127. Legea României privind regimul deșeurilor. Nr. 211 din 15.11.2011. Publicat: 25.11.2011 în Monitorul Oficial al României nr. 837.
128. Lupan. E. Dreptul mediului. Partea generală. Volumul I. București: Lumina Lex, 1996. 238 p.
129. Lupan E. Dicționar de protecția mediului. București: Lumina Lex, 1997. 231 p.
130. Lupan E., Minea M. Șt., Marga A. Dreptul mediului. Partea specială. Tratat elementar. București: Lumina Lex, 1997. 527 p.
131. Lupan E. Dreptul mediului. București: Lumina Lex, 2001, 366 p.
132. Lupan E. Dreptul la indemnizație al victimei poluării. În: Dreptul, 2002, nr.9, p. 69-80.
133. Lupan E. Cu privire la noțiunea juridică a prejudiciului ecologic. În: Dreptul, 2003, nr.3, p. 77-89.
134. Lupan E. Tratat de dreptul protecției mediului. București: C.H. Beck, 2009. 688 p.
135. Macari I. Dreptul penal al Republicii Moldova. Partea specială. Chișinău: CE USM, 2003. 509 p.
136. Manta C. Apărarea mediului prin mijloacele dreptului penal. Rezumatul tezei de doctorat, București, 2009. 44 p.
137. Manta C. Infrațiunile din domeniul mediului. Privire generală. În: Analele Universității „Constantin Brâncuși” din Târgu Jiu, 2009, nr. 2, p. 125-128.
138. Manta C. The legislation of the northern countries regarding the environment protection. Anals of „Constantin Brâncuși” University of Târgu Jiu, 2015, nr. 2, p.151-156.
139. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Șansa, 1993. 387 p.
140. Marinescu D. Dreptul mediului înconjurător. București: Șansa, 1996. 397 p.
141. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului. București: Universul juridic, 2008. 772 p.
142. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului, Ediția a III-a. București: Universul Juridic, 2008. 781 p.
143. Marinescu D. Tratat de dreptul mediului, Ediția a IV-a revăzută și adăugită. București: Universul juridic, 2010. 759 p.
144. Moroianu-Zlătescu I., Popescu O. Mediul și sănătatea. București: IRDO, 2008. 143 p.

- 145.Nemeş M. Protecția mediului prin intermediul dreptului penal. Rezumatul tezei de doctorat. Craiova, 2014. [http://mecanica.ucv.ro/ScoalaDoctorala/Temp/Rezumate/NEMES_ro%20\(1\).pdf](http://mecanica.ucv.ro/ScoalaDoctorala/Temp/Rezumate/NEMES_ro%20(1).pdf) (vizitat 11.11.2017).
- 146.Nestor S., Stoianov A. Esența și etiologia infrafracțiunilor ecologice. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel mare” a MAI, 2011, Ediția a XI-a, nr. 1, p. 141-144.
- 147.Obiectul_material_al_infrafracțiunii.(http://www.euroavocatura.ro/dictionar/334937/Obiectul_material_al_infrafracțiunii) (vizitat 26.07.2017).
- 148.Ordinul Ministerului Ecologiei Construcțiilor și Dezvoltării Teritoriului Nr. 163 din 07.07.2003 cu privire la aprobarea "Metodicii de evaluare a prejudiciului cauzat mediului înconjurător în rezultatul încălcării legislației apelor". În Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 03.10.2003, nr. 208.
- 149.Ordonanța de urgență a Guvernului României privind răspunderea de mediu cu referire la prevenirea și repararea prejudiciului asupra mediului. Nr. 68 din 28 iunie 2007. Publicat: 29 iunie 2007 în Monitorul Oficial al României nr.446.
- 150.Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică. Răspunderea persoanei juridice pentru corupție în Europa de Est și Asia Centrală. OECD, 2015. 92 p. <https://www.oecd.org/corruption/acn/ACN-Liability-of-Legal-Persons-RO.pdf> (vizitat 02.08.2017).
- 151.Paraschiv D. Șt. Liability for acts of pollution that affect human health. <http://www.nos.iem.ro/bitstream/handle/123456789/218/Paraschiv%20Daniel.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (vizitat 06.08.2017).
- 152.Pasat A. Latura subiectivă a infrafracțiunilor vamale potrivit legislației Republicii Moldova. În: Studia Universitatis Moldaviae, 2016, nr.3(93), p. 67-73.
- 153.Păvăleanu V. Drept penal general. Conform noului Cod penal. București: Universul Juridic, 2012. 508 p.
- 154.Pericol. <http://www.dex.ro/pericol> (vizitat la 21.09.2017).
- 155.Poalelungi M. ș. a. Manualul judecătorului pentru cauze penale. Chișinău: Tipografia Centrală, 2013. 1192 p.
- 156.Poleacov V. Asigurarea contra daune de mediu. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2003, nr.2, p. 90-93.
- 157.Poleacov V. Unele probleme ce privește răspunderea pentru încălcarea legislației silvice. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004, nr.4, p. 115-118.
- 158.Poleacov V. Definierea noțiunii de resurse acvatice. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2005, nr.5, p. 150-154.

- 159.Poleacov V. Esența juridică a dreptului de proprietate asupra resurselor acvatice. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2005, nr.5, p. 208-212.
- 160.Pop L. Drept civil. Teoria generală a obligațiilor. Tratat. Iași: Chemarea, 1996. 499 p.
- 161.Popa N. D., Protecția mediului la nivel comunitar prin norme de drept penal. În: Revista de drept penal, 2008, nr. 3, p. 159-163.
- 162.Popov R. Condițiile generale și speciale pentru existența subiectului persoană fizică în cazul infracțiunilor prevăzute în capitolele XV și XVI din partea specială a codului penal: aspecte introductive. În: Studia Universitatis, 2012, nr. 8(58), p. 99-112.
- 163.Proiectul Legii privind calitatea apei potabile. <http://www.particip.gov.md/proiectview.php?l=ro&idd=3449> (vizitat 03.08.2017).
- 164.Raportul de sinteză al Agenției Europene de Mediu „Mediul european – starea și perspectiva 2015”. Copenhaga, 2015. <file:///C:/Users/Asus/Desktop/SOER-Synthesis2015-RO.pdf> (vizitat 20.07.2017).
- 165.Risc. <http://www.dex.ro/risc> (vizitat la 21.09.2017).
- 166.Rusu I. M. Drept penal. Partea generală. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2006. 350 p.
- 167.Rusu I. M. Drept penal. Partea generală. București: Hamangiu, 2014. 710 p.
- 168.Strețeanu F., Chiriță R. Răspunderea penală a persoanei juridice. Ediția 2. București: C.H. Beck, 2007. 496 p.
- 169.Șaptefrați C. Note de curs. Dreptul ecologic (ciclul I). Chișinău, 2013. 40 p. [http://www.usem.md/uploads/files/Note_de_curs_drept_ciclul_1/049 - Drept ecologic.pdf](http://www.usem.md/uploads/files/Note_de_curs_drept_ciclul_1/049_-_Drept_ecologic.pdf) (vizitat 10.08.2017).
- 170.Trofimov I. Răspunderea pentru crima contra mediului perspectiva conferirii caracterului obiectiv. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept public, 2002, nr.1/2002, p. 36-39.
- 171.Trofimov I. Dreptul mediului. Chișinău: Elena - V.I., 2002. 203 p.
- 172.Trofimov I. Implicații asupra formelor de răspundere în dreptul contemporan. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept privat, 2003, nr.1/2003, p. 5-9.
- 173.Trofimov I., Arteni D. Probleme curente ale legislației penale și a apelor. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept privat, 2003, nr.2/2003, p. 94-99.
- 174.Trofimov I. Răspunderea pentru fapta viitoare și determinarea făptuitorului în raportul juridic de răspundere. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept privat, 2003, nr.3/2003, p. 4-8;
- 175.Trofimov I. Vinovăția pentru cauzarea de daune civile prin poluare de mediu. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, Seria Drept privat, 2004, nr.4, p. 41-48.

- 176.Trofimov I. Reflecții privind succesiunea răspunderii penale și civile a persoanei juridice. În: Analele științifice ale Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI, 2004, nr.4, p.173-176.
- 177.Trofimov I., Ardelean G., Crețu A. Dreptul mediului. Chișinău: Bons Offices, 2015. 320 p.
- 178.Țiclea A. Reglementarea contravențiilor. Ediția a IV-a. București: Lumina Lex, 2006. 908 p.
- 179.Ulianovschi X. Noțiunea și caracterizarea generală a infracțiunilor ecologice. În: Revista națională de drept, 2015, nr. 10, p. 2-9.
- 180.Ulianovschi X. Încălcarea regulilor de circulație a substanțelor, materialelor și deșeurilor radioactive, bacteriologice sau toxice. În: Revista națională de drept, 2016, nr. 2, p. 13-19.
- 181.Ulianovschi X. Tăinuirea de date sau prezentarea intenționată de date neautentice despre poluarea aerului. În: Revista națională de drept, 2016, nr. 3, p. 10-19.
- 182.Ursu V., Boșcaneanu M. Elemente de drept penal comparat privind infracțiunea de poluarea apei. În: Materialele Conferinței științifico-practice internaționale cu genericul „Probleme actuale privind protecția și securitatea persoanelor implicate în procesul penal”, Chișinău, 21 martie 2013, p.196-205.
- 183.Vedinaș V. Drept administrativ. Ediția a VIII-a. București: Universul Juridic, 2014. 547 p.
- 184.Zamfir P., Trofimov I. Dreptul mediului. Partea generală. Curs introductiv. Chișinău, 1998. 176 p.
- 185.Zamfir P. ș. a. Manual pentru inspectorii de stat de mediu. Chișinău: Reclama, 2003. 214 p.
- 186.Адиханов Ф. Х. Экологическое право России. Курс лекций. Барнаул: Алтайского государственного университета, 2006. 347 с.
- 187.Анисимов А. П., Рыженков А. Я., Чаркин С. А. Экологическое право России. Москва: Юрайт, 2016. 348 с.
- 188.Бастрыкин А.И. Уголовное право России. Практический курс. Москва: Волтерс Клувер, 2007. 808 с.
- 189.Бахрах, Д. Н., Российский Б. В., Стариков Ю. Н. Административное право. Учебник для вузов. Москва: Норма, 2005. 800 с.
- 190.Беляев Н. А. Курс советского уголовного права: Часть особенная. Том. 4. Ленинград: Ленинградского университета, 1978. 558 с.
- 191.Боголюбов С. А. Экологическое право. Учебник для вузов. Москва: НОРМА, 2001. 448 с.
- 192.Бородин С. В. и др. Учебник уголовного права. Общая часть. Москва: Спарк, 1996. 412 с.
- 193.Бринчук М. М. Экологическое право (право окружающей среды). Москва: Юристъ, 1998. 688 с.

- 194.Брославский Л. И. Уголовная ответственность за экологические преступления в области охраны вод в США. Їп: Журнал российского права, 2008, №3, с. 124-134.
- 195.Букалерева Л. А., Швейгер А. О. Уголовно-правовая охрана природы от загрязнения: международный и зарубежный аспекты. Їп: Вестник Московского университета им. С. Ю. Витте., 2013, Серия 2, с. 51-59.
- 196.Бушуева Т. А. О неосторожных преступлениях в области окружающей среды. Проблемы борьбы спреступной неосторожностью. Межвуз. темат. сб. вып.2. — Владивосток: Изд-воДВГУ, 1978. с. 61-68.
- 197.Ветров Н. И. и др. Уголовное право. Часть общая, Часть особенная. Москва: Юриспруденция, 2001. 640 с.
- 198.Гаухмана Л.Д., Колодкина Л.М., Максимова С.В. Уголовное право: Часть Общая. Часть Особенная. Москва: Юриспруденция, 1999. 784 с.
- 199.Голиченков А. К. Экологическое право России: Словарь юридических терминов. Москва: Издательский Дом „Городец”, 2008. 448 с.
- 200.Голубев С. И. Уголовная ответственность и наказание за экологические преступления по законодательству зарубежных государств. Їп: Вестник экономики, права и социологии, 2014, № 3, с. 127-131.
- 201.Гурбанов Р. А. О. Борьба с преступным загрязнением вод (по материалам рек Кура и Аракс). Диссертация представленная на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2002. 210 с.
- 202.Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж: Воронежский университета, 1974. 243 с.
- 203.Доржиев Ж. Б., Хамнаев И. В. Экологическое право. Улан-Удэ: ВСГТУ, 2006. 292 с.
- 204.Ерофеев Б. В. Экологическое право России. Москва: Юристь, 1996. 624 с.
- 205.Жевлаков Э. Н. Экологические правонарушения и ответственность. Москва: «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. 204 с.
- 206.Жевлаков Э. Н. Уголовно-правовая охрана окружающей среды в Российской Федерации. Часть 1. Москва: НИИ Генеральная прокуратура Российской Федерации, 2002. 122 с.
- 207.Игнатов А. Н., Красииков Ю. А. Уголовное право России. Общаячасть. Москва: НОРМА, 2005. 592 с.
- 208.Козаченко И. Я. и др. Уголовное право. Часть Общая. Учебник для вузов. Москва: НОРМА-ИНФРА-М, 2000. 503 с.

209. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений. Москва: Юридическая литература, 1972. 352 с.
210. Кузнецова Н. Ф. Преступление и преступность. Москва: Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, 1969. 232 с.
211. Латыпов Р. М., Алтыншин А. Г. Ответственность за нарушения водного законодательства. http://www.cawater-info.net/bk/water_law/pdf/latypov-altynshin.pdf (vizitat 15.07.2017).
212. Lupinskaya P. A. Уголовно-процессуальное право Российской Федерации. Москва: Юристъ, 2001. 696 с.
213. Мисник Г. А. Возмещение экологического вреда в российском праве. Автореферат диссертации на соискание ученой степени доктора юридических наук. Москва, 2008. 56 с.
214. Молчанов Б. А. Природоохранное законодательство России (XVIII-начало XX века) Архангельск: Изд-во Поморского государственного университета им. М.В. Ломоносова, 2000. 200 с.
215. Никифоров Б. С. Объект преступления по советскому уголовному праву. Москва: Госюриздат, 1960. 228 с.
216. Никифоров Б. С. Об умысле по действующему уголовному законодательству. Советское государство и право, 1965, № 6, с. 26 – 36.
217. Овчаренко Е. В. Уголовно - правовые и криминологические аспекты проблемы борьбы с загрязнением вод. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Ставрополь, 1997. 203 с.
218. Петров С. Экологическое право России. Конспект лекций. Москва: Приор-издат, 2010. 174 с.
219. Пионтковский А. А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Курс советского уголовного права. Общая часть. Москва: Госюриздат, 1961. 666 с.
220. Плешаков А. М. Экологические преступления. Понятие и квалификация. Москва: Академия МВД РФ, 1994. 135 с.
221. Попов И. В. Ответственность за преступное загрязнение вод (по материалам Сибирского и Уральского федеральных округов Российской Федерации). Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Омск, 2003. 201 с.
222. Путилов П. Н. О классификации объектов уголовно-правовой охраны в свете специфики Особенной части УК России // Научный вестник Омской академии МВД России, 2002, №1, с. 7-8.

223. Парог А. И. Вина в советском уголовном праве. Саратов: Саратовский государственный университет, 1987. 186 с.
224. Решетников В. И. Экологическое право. Курс лекций. Москва: Щит-М, 2003. 331 с.
225. Романов А. А. Преступное загрязнение вод в России: уголовно-правовое и криминологическое исследование. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2010. 204 с.
226. Тимошенко Ю. А. Уголовно-наказуемое загрязнение вод: деяние или последствие? *În: Российский журнал правовых исследований*, 2015, № 4(5), с. 101-106.
227. Уголовный кодекс Российской Федерации: Закон Российской Федерации № 63-ФЗ от 13 июня 1996 г., принят Государственной Думой 24 мая 1996 г., одобрен Советом Федерации 5 июня 1996 г., введен в силу с 1 января 1997. <http://www.uk-rf.com/> (vizitat 12.07.2017).
228. Уголовный кодекс Республики Беларусь. Санкт-Петербург: Изд. Юридический центр, 2001.
229. Филаненко А. Ю. Уголовно-правовая ответственность за загрязнение вод. Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Челябинск, 2002. 182 с.
230. Bouloc B. *Droit pénal général*. 20e edition. Paris: Dalloz, 2007. 732 p.
231. Bruna Azevedo de Castro. *Poluição hídrica: aspectos fundamentais da tutela jurídico-penal no Brasil*. *În: Revista de direito público*, Londrina, 2007, v.2, n.3. p. 203-228. <http://www.uel.br/revistas/uel/index.php/direitopub/article/viewFile/11552/10255> (vizitat 02.07.2017)
232. Busi R. Nkosi., Kola O. Odeku. A comparative perspective of water pollution control. *În: Mediterranean Journal of Social Sciences*, MCSER Publishing, Rome-Italy, 2014, vol.5, No. 23, p. 2600-2606.
233. Cândido Furtado Maia Neto. *Água: direito humano fundamental máximo. Proteção jurídica ambiental, responsabilidade pública e dever da cidadania*. *În: Verba juris*, 2008, Nr.7, p. 323-352.
234. Clóvis Medeiros Camargo. *A responsabilidade penal ambiental da pessoa jurídica de direito privado: uma análise de SUA aplicabilidade*. 2011. http://www3.pucrs.br/pucrs/files/uni/poa/direito/graduacao/tcc/tcc2/trabalhos2011_2/clovis_camargo.pdf (vizitat 29.06.2017).
235. Criminal Code of Georgia, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. (vizitat la 16.08.2017).

- 236.Criminal Codes of Portugal, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. (vizitat la 06.07.2017).
- 237.Criminal Code of the French Republic, <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. (vizitat la 06.07.2017).
- 238.Criminal Code of the Republic of Hungary <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 239.Criminal Code of the Republic of Slovenia <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 240.Criminal Code of the Republic of Poland <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 241.Criminal Code of the Czech Republic <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 242.Criminal Code of the Federal Republic of Germany <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 243.Criminal Code of the Republic of Romania <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 244.Criminal Code of the Russian Federation <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 245.Criminal Code of Ukraine <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes>. (vizitat la 06.07.2017).
- 246.Giudicelli-Delage G. Droit pénal des affaires en Europe. Paris: Presses Universitaires de France – P.U.F, 2006. 530 p.
- 247.Hermann B. Strafrecht 1: Allgemeiner Teil. 11, Allgemeiner Teil. München: C.H. Beck, 1983. 298 p
- 248.Mestre A. Les personnes morales et le probleme de leur responsabilité pénale. Thèse de doctorat, Droit. Paris, 1899. 360 p.
- 249.Penal Code of Turkey <http://www.legislationline.org/documents/section/criminal-codes> (vizitat la 06.07.2017).
- 250.Pérez de-Gregorio Capella, José Joaquín. El proceso penal medioambiental. Madrid: Centro de Estudios Ramón Areces, 1999. 149 p.
- 251.Piret J., Hennau-Hublet C. Les crimes contre l'environnement – Application de la partie generale. În: Droit Pénal et de Criminologie, 1993, nr. 3, p. 282-285.
- 252.Ricardo Francisco da Silveira. Legislação penal para a proteção das aguasuma proposta. Dissertação mestre em direito. Florianópolis, 1991. 288 p.

<https://repositorio.ufsc.br/xmlui/bitstream/handle/123456789/106326/84297.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (vizitat 03.07.2017).

253.Soyer J. C. Droit pénal et procédure pénale. Paris: L.G.D.J, 2012. 505 p.

254.Terradillos Basoco J. El delito ecologico. Madrid: Trotta, 1992. 112 p.

255.Van Lang A. Droit de *l'environnement*, 3e édition. Paris: Presses Universitaires de France, 2011. 560 p.

Anexe

Anexa 1. Indicii fizico-chimici, în baza cărora se apreciază starea ecologică a teritoriului bazinului hidrografic și apelor de suprafață

N d/o	Indicii	Parametrii (Gradul depășirii a CMA) - DCMA= Cr/CMA			
		Dezastru ecologic	Starea ecologică excepțională	Starea de risc ecologic	Starea comparativ satisfăcătoare
		Coeficient ce caracterizează degradarea bazinului hidrografic și ecosistemelor acvatice -K=DCMA= Cr/CMA, dar în limitele:			
		>10 < 50	=>5 < 10	1	
Substanțe chimice:					
1	Clasa de toxicitate 1-2	>10	>4<10	>1<4	<1
2	Clasa de toxicitate 3-4	>100	>4<100	>1<4	<1
IFS-10(Indicele formal sumar)					
3	Clasa de toxicitate 1-2	>80	>3<80	>1<3	<1
4	Clasa de toxicitate 3-4	>500	>10<500	<10	<10
Indici suplimentari:					
5	Miros, gust (în grade)	>4	>3<4	>2<3	<2
6	Substanțe puțin solubile în apă, densitatea mai mică de 1,0 (petrol și produse petroliere)	Película de culoare închisă ce ocupă 2/3 din suprafața vizibilă	Fâșii intens colorate sau pete de culoare pală	Lipsă	Lipsă
7	pH-ul apei (acid) alcalin (bazic)	<5,6>10	<5,6 <6,5>8,5<10	>6,5<8,5	>6,5<8,5
8	Consumul chimic de oxigen ce depășește componenta de fond,mg/dm ³ !	>20	>2<20	>1<2	<1
9	Oxigenul dizolvat, gradul de saturație, %	<20	>20<50	>50	>80
10	Nitriți	>10	>4< 10	>1<4	<1
11	Nitrați	>20	>2<20	>1<2	
12	Săruri de amoniu	>10	>2<10	>1<2	
13	Fosfați, mg/dm ³	>3	>1<3	<1	
14	Reziduul fix (depășirea nivelului regional), mg/dm ³	>3	>2<3	>1<2	<1
15	Coeficientul de acumulare în nămol -CAN	>n.104	>n-20	>n.10	
16	Coeficientul de acumulare în hidrobionți - CAHB	>n.104	>n-20	>n.10<n.20	
17	CBO total	>10	>2<10	>1<2	<1
18	Materii în suspensii MS	>15	>2<15	>1<2	<1
19	Sporul de temperaturi s = DT,,a,real/ DT. admis	>1,5	>1<1,5		<1

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnatul Boșcaneanu Marcel Foma, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Boșcaneanu Marcel

Data _____

CV-UL AUTORULUI

DATE PERSONALE:

Numele, prenumele:

Boșcaneanu Marcel

Data și locul nașterii: 31 iulie 1984, s. Cojușna, r-nul Ștrășeni, Republica Moldova

Cetățenia: Republica Moldova

Studii:

- 1990 – 1999 Școala medie generală din s. Cojușna, r-nul Strășeni
studii gimnaziale
- 1999 – 2002 Liceul Teoretic „Alecă Russo” din s. Cojușna, r-nul Strășeni
studii liceale
- 2002 – 2006 Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al RM,
studii licență, Facultatea Drept, licențiat în drept
- 2006 – 2007 Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al RM,
studii masterat, Facultatea Drept, master în drept
- 2011 – 2015 Academia „Ștefan cel Mare” a Ministerului Afacerilor Interne al RM,
studii doctorat, Specialitatea 554.01 – Drept penal și execuțional penal

STAGII/CALIFICĂRI:

- 24 mai 2017 – Seminar informativ „Consolidarea capacităților managerilor universitari în domeniul SMC”.
- 04.11.2013 – 15.05.2014 Cursuri de formarea și calificare în domeniul Psihopedagogie desfășurate în cadrul Academiei „Ștefan cel Mare” a MAI al RM.
- 16-18 martie 2009 Instruirea Formatorilor în domeniul consilierii „Profilaxiei HIV/SIDA, ITS în rândul Serviciilor purtătoare de uniformă”, Proiectul „Extinderea activităților de prevenire a HIV/SIDA și ITS în rândul serviciilor purtătoare de uniformă din Moldova”, UNDP Moldova.
- 09-11 martie 2009 Instruirea Formatorilor „Profilaxia HIV/SIDA, ITS în rândul Serviciilor purtătoare de uniformă”, Proiectul „Extinderea activităților de prevenire a HIV/SIDA și ITS în rândul serviciilor purtătoare de uniformă din Moldova”, UNDP Moldova.
- 04-07 noiembrie 2008 Seminarul de instruire în domeniul anticorupției, eticii și deontologiei polițienești, Programul Internațional de asistență și Instruire în Materie de Anchete Penale, Planul Preliminar de Țară al Republicii Moldova în cadrul Programului SUA „Provocările Mileniului”.

07-18 aprilie 2008 Instructor-Level Training in Internal Affairs Investigations, International Criminal Investigative Training Assistance Program, United States Department of Justice.

Domenii de interes științific: Drept penal, Dreptul mediului.

Participări la foruri științifice (naționale și internaționale):

1. Conferința științifico-practică internațională cu genericul „*Probleme actuale privind protecția și securitatea persoanelor implicate în procesul penal*”, Chișinău, 21 martie 2013.
2. Conferința internațională cu genericul „*Ordinea publică în europa, între tradiție și contemporaneitate*”, Ediția a IV-a, Cluj-Napoca, 2013.
3. Conferința științifico-practică internațională cu genericul „*Delicvența și justiția juvenilă: evaluare, probleme, soluții*”, Chișinău, 31 octombrie 2014.
4. Conferința internațională științifico-practică cu genericul „*Jurisprudența – componenta fundamentală a proceselor integraționale și a comportamentului legal contemporan*”, Chișinău, 3-4 noiembrie 2017.
5. Conferința științifică cu genericul „*Abordări științifico-practice privind domeniul reparării prejudiciilor*”, Chișinău, Academia „Ștefan cel Mare” a MAI, 24 noiembrie 2017.

Lucrări științifice publicate: 8 articole științifice.

Mențiuni, distincții:

1. Insigna „Pentru serviciu impecabil” gr. III – 2012,
2. Insigna „Colaborator eminent” a MAI – 2015,
3. Insigna de onoare „Crucea memoriei, clasa II” – 2016,
4. Medalia „Binecredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfânt” – 2017,
5. Insigna „Pentru serviciu impecabil” gr. II – 2017,
6. Crucea „Sf. Gheorghe” – 2017.

Cunoașterea limbilor

- limba română – foarte bine;
- limba rusă – bine;
- limba spaniolă – bine.

Date de contact:

mun. Chișinău, str. Gh. Asachi, 21

Tel.: 079993182

e-mail: marcel842002@mail.ru